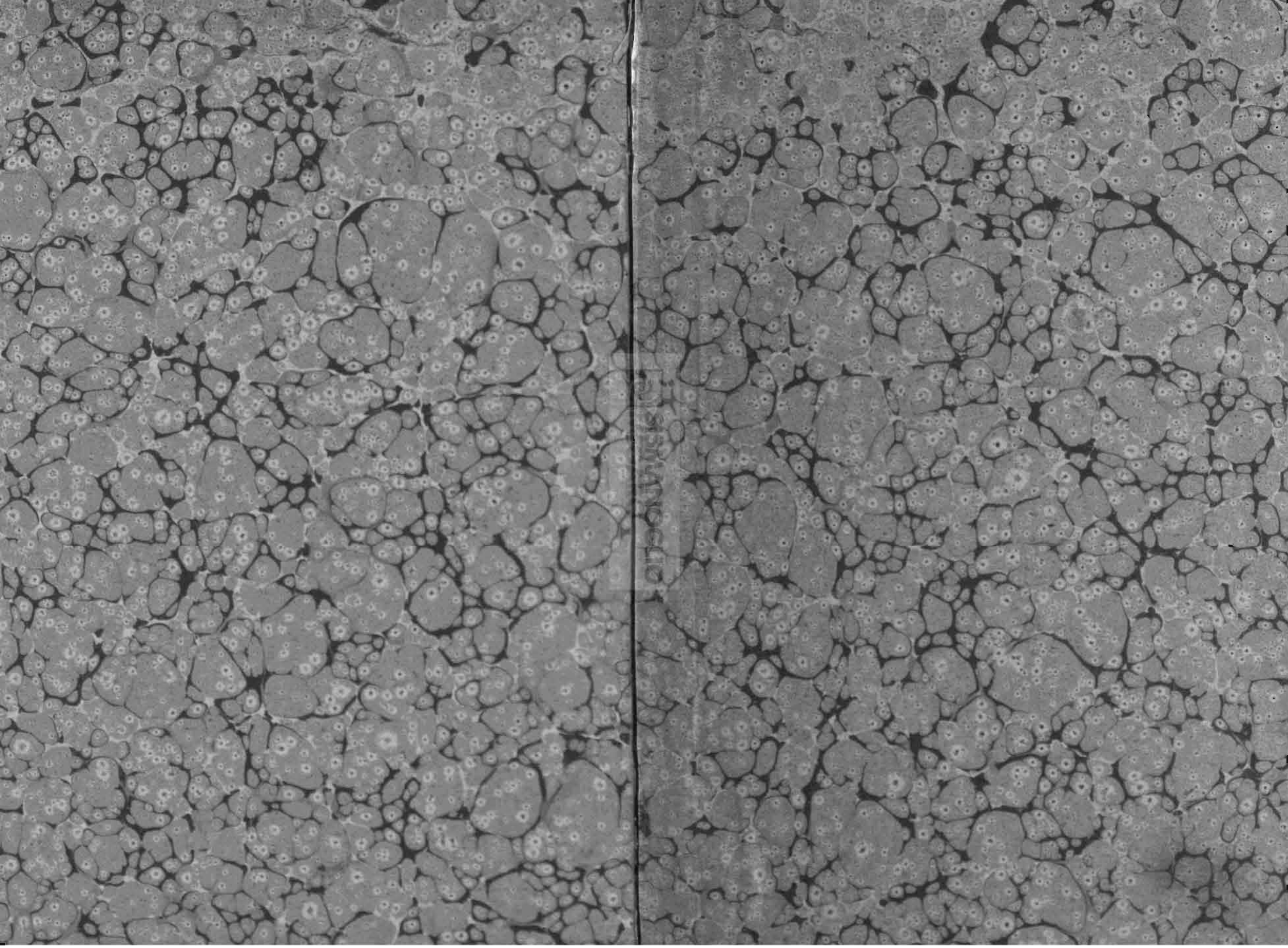

SISMANOGLIO
MEGARÒ

 SISMAGLIO
MICANO

4880

ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΑΔΟΥ

ΕΙΣ

ΕΙΚΟΣΙΤΕΣΣΑΡΑΣ ΩΡΑΣ

ΥΠΟ

ΣΑΒΒΑ Ι. ΚΕΣΣΙΣΟΓΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

*"Ενθα ἦτοι Μίνωα ἴδον, Διὸς ἀγλαὸν υἱόν,
"χρυσέον σκήπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέευσσιν,
"ἤμενον" οἱ δὲ μιν ἀμφὶ δίκας εἶποντο ἄνακτα·
"ἤμενοι ἱσταότες τε, κατ' ἐννεπυλὲς Ἄϊδος δῶν."
(Ὀμήρου Ὀδυσσεύς Α, στ. 568—571)*

Ἀδελφ. τοῦ ἐν Σμύρνῃ συμβουλίου τῆς παιδείας.

ΣΜΥΡΝΗ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ « ΑΜΑΛΘΕΙΑΣ »

1891.

ΤΟΙΣ ΑΟΙΔΙΜΟΙΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙΣ ΜΟΥ
ΕΝ ΤΗ' ΚΑΤΑ
ΧΑΛΚΗΝ ΕΛΛΗΝΟΕΜΠΟΡΙΚΗ, ΣΧΟΛΗ,

ΑΝΘΙΜΩ, ΜΑΖΑΡΑΚΗ,
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩ, ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΩ,
ΚΑΙ
ΛΟΥΚΑ, ΓΙΑΓΤΖΟΓΛΟΥ

ΑΙΔΙΟΥ ΜΝΗΜΗΣ ΚΑΙ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΤΑΥΤΗΝ ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

SISMANOGLIO
MEGARD

ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ἐπειδὴ τινες τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένων Ἐφημερίδων, οἷα ἡ «Ἐθνικὴ» ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 7 Ἰανουαρίου 1891 καὶ ἡ «Ἀκρόπολις» ἐν τῷ τῆς 9 Ἰανουαρίου διέδωκαν τὴν ἐξῆς εἰδησιν, ὅτι «ὁ καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ Σμύρνης **Σάββας Κεσσέσογλου** ἀπεδύωσεν,» ἡ δὲ «Νέα Ἐφημερίς» κατόπιν ἐδημοσίευσεν τὴν ἐξῆς νεκρολογίαν: «Μετὰ μυχίας λύπης ἀγγέλλομεν τὸν θάνατον τοῦ περιφανοῦς μαθηματικοῦ καὶ εὐφραντάστου καθηγητοῦ ἐν Σμύρνῃ **Σάββα Κεσσέσογλου**. Ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολή, ἥς ἐκ τῶν περιφανεστέρων Καθηγητῶν διετέλει, δὲ θρηνῇ διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου τὸν ἐξοχὸν διδάσκαλόν της. Σπουδάσας ἐν τῇ Ἐμπορικῇ Σχολῇ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τελειοποιηθεὶς εἰς τὰς φυσικομαθηματικὰς Ἐπιστήμας ἐν Παρισίοις καὶ Βελγίῳ κατήλθεν εἰς τὴν Θεολογικὴν τοῦ Σταυροῦ Σχολὴν τῶν Ἱεροσολύμων διδάσκαλος σπάνιος τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων. Εὐρεῖα διάνοια καὶ νοῦς βαθύς ἐν ταῖς ἐρεῦναις του, ἐπεζήτηε τὰς φιλοσοφικὰς ἀληθείας μετὰ τῆς αὐτῆς μαθηματικῆς ἀκριθείας, μεθ' οἷας εὐχερείας ἐπέλυε καὶ τὰ δυσχερέστερα τῆς Ὑψηλῆς Μαθηματικῆς προβλήματα. Περισπούδαστα συγγράμματά του καὶ δὴ πραγματεία ἐκτενὴς περὶ φιλοσοφίας τοῦ Πυθαγόρα καὶ τῆς Πυθαγορείου του μονάδος ἐκάησαν δυστυχῶς ἐν πυρκαϊᾷ τῆς Σμύρνης πρὸ καιροῦ. Ὡς ἄνθρωπος ἦν ἀκραιφνὴς τὰ αἰσθήματα καὶ πολύτιμος οἰκογενειάρχης· ἐν Σμύρνῃ δέ, ὅπου ἀπὸ καιροῦ ἐγκατέστη, ἐγένετο πολλάκις ἀντικείμενον σεβασμοῦ παρὰ τοῖς ξένοις καὶ Σμερναίοις καὶ διὰ τῶν λαμ-

πρῶν διατριβῶν του καὶ τῶν εὐστόχων ὁμιλιῶν. Δι' αὐτὸ ἡ Σμύρνη ἐθαψε μεγαλοπρεπῶς τὸν ἄνδρα καὶ θά θρηνητὸν θάνατόν του».

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐπανακάμπτοντες ἐκ τῆς ἁλλοδαπῆς ἀπὸ καθήκοντος ἀδροπροσύνης προσκομίζουσι δωρὰ τινα εἰς τοὺς οἰκείους καὶ φίλους ἐκ τῶν προϊόντων τῶν τόπων, ἐν οἷς τὰς διατριβὰς ἐποιήσαντο καὶ ἐπειδὴ ἀτυχῶς ἐν τῇ ἀοράτῳ κόσμῳ καίπερ ζητήσας δὲν ἡδονήθην νὰ εὕρω φυσικὰ καὶ ὑλικά προϊόντα διὰ φιλοδωρήματα, διὰ ταῦτα ἠναγκάσθην νὰ συντάξω καὶ νὰ ἐκδώσω τὴν ἐπιγραφομένην τὴν δε **«ΠΕΡΙΟΔΕΙΑΝ ΤΟΥ ΑΔΟΥ ΕΙΣ 24 ΩΡΑΣ»**, περιέχουσαν ἀρηγήσεις καὶ συνδιαλέξεις μετὰ νεκρῶν προσώπων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, ἣν ἐλπίζω ὅτι μετ' εὐαρεσκείας καὶ ἁσμενοὶ θέλουσιν ἀποδεχθῆ οἱ ἀξιότιμοι καὶ εὐμενεῖς μοι φίλοι ἀναγινώσται, περὶ πλείονος ποιούμενοι τὴν πνευματικὴν ταύτην προσφορὰν ἀντὶ παντὸς ἄλλου ὑλικοῦ ἐδέσματος· διότι ὁμολογουμένως οἱ ἐν νεκροῖς λογισθέντες καὶ τῆς εὐνοίας τῆς Τύχης στερούμενοι οὐδὲν ἕτερον δύνανται νὰ προσενέγκωσι τοῖς φίλοις, εἰ μὴ τὰς ἀπαρχὰς τῶν μετὰ νεκρῶν συνδιαλέξεών των καὶ συσκέψεων.

Τὸ πέλαγος, εἰς ὃ ἐκῶν ἄκων ἐμαυτὸν κατέρριψα, κατὰ παραχώρησιν τῶν δημοσιογράφων, εὐρύτατον ὄν, δὲν ἠδύνατο νὰ διαπλέηται εὐχερῶς καὶ ἀκινδύνως· ἐν τισὶ τὰ ἁλματα θά φανῶσιν ἰσως τολμηρότερα ἢ καὶ ὑπέρτερα τῶν δυνάμεάν μου καὶ τοῦ μέτρου· ἦσαν ὅμως κατ' ἐμὲ καὶ ἀναγκάϊα· πρὸς δέ, αἱ ἀπαιτήσεις προήρχοντο ἐκ τοῦ ἀοράτου κόσμου. Ὅθεν οἱ ἄγαν κριταὶ ἅς λογίζονται ταῦτα ἐν τοῖς ἐν νεκροῖς οὖσι καὶ οὕτω θέλουσιν ἔχει τὴν συνειδήσιν ἡσυχὸν καὶ ἀναπεπαισμένην· διότι ὁ ἐπανακάμπτων ἐκ τοῦ Ἄδου, ἀναμφιδόλως ἀποκομίζει μετ' ἑαυτοῦ καὶ τὰς ἀναποδράστους τῶν θνητῶν ἀτελείας καὶ ἐλλείψεις. «Ὅπερ τις θαυμάζει, τοῦθ' ἑτέροις ἐστὶ γέλως» κατὰ τὸν εὐφρανταστον τῶν **Νεκρικῶν Διελύγων** συγγραφέα. Σ. Ι. Κ.

ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΑΔΟΥ

ΕΙΣ

ΕΙΚΟΣΙΤΕΣΣΑΡΑΣ ΩΡΑΣ

Ἦν πρωΐα τῆς 9ης Ἰανουαρίου 1891. Ἠγέρθην ἐκ τῆς κλίνης πρὸ τῆς συνήθους μοι ὥρας μετὰ παράδοξον ὄνειρον ὅτι μνηστήρ τις ἐκρύπτετο κάτωθεν τῆς εἰκοσιπενταετοῦς καθηγητικῆς ἑδρας μου ἐν τῇ μεγαλυνύμῃ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ τῆς Σμύρνης.

Ποῦ κατεσπευσμένως τὰς ἀπαιτούμενας προπαρασκευὰς τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἐπανόδου μου, ὅπου εἶχον μεταβῆ πρὸ τῶν Χριστουγέννων, ἵνα παρευρεθῶ εἰς τὰς μεγάλας ἑορτάς τῆς Χριστιανασύνης, ἐπειδὴ ἀπ' ἐνός μὲν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦσαν κλεισταὶ αἱ Ἐκκλησίαι ἐν Σμύρνῃ ἕνεκα τοῦ προνομιακοῦ ζητήματος, ἀπ' ἑτέρου δὲ εἶχον διακοπὴ τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς διὰ τὰς ἑορτάς.

Ἡ ροδοδάκτυλος Ἥως προανήγγελλε διὰ πυρίνων γλωσσῶν τὴν προσδοκωμένην ἔλευσιν τοῦ Βασιλέως τῆς ἡμέρας· ὁ φαιδρὸς Ἥλιος ἐκτείνας μεγαλοπρεπῶς τὴν εὐρείαν χρυσοκέντητον αὐτοῦ πορφύραν ἠρξάτο νὰ καλύπτῃ τὰς κορυφὰς τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῆς Πεντέλης. Αὐρὰ χειμερινὴ ἐδρόσιζε τὸ θερμὸν ἐπὶ ἕνεκα τῆς ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξεγέρσεως μέταπόν μου. Ὁ ἀγαπητὸς ὡς ὁ Ἰορδάνης Ἰλισσὸς ἐκύλιε τὸ ἐξαγκλωμένον ρεῖμά του μετὰ τινος ἀλαζονικοῦ ὕψους. Οἱ ἀλέκτορες τῶν προαστείων προσεκάλουν τοὺς βεβαρυμένους ἐκ τοῦ ὕπνου Ἀθηναίους εἰς ἐξέργειαν, ἐνοῦντες τὰς φα-

νάς αὐτῶν τοῖς ποικίλοις ἤχοις τῶν κρουομένων κωδῶνων τῶν Ἐκκλησιῶν. Πρὶν ἢ μεταβῶ εἰς τινὰ τούτων κατὰ καθήκον, ἀνέρχομαι ἀπνευστί εἰς τὴν μεγαλάνυμον **Ἀκρόπολιν** πρὸς ἀσπασμόν τῶν ἱερῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος. Μεγαλόσχημός τις ὡς ὁ Ἀρχάγγελος **Γαβριήλ**, φέρων **Ἑθνικὴν** στολήν, ἐφρουρεῖ πρὸ τῶν σεβαστῶν μνημείων· οὗτος ἰδὼν με μακρόθεν κεκαλυμμένον τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα μὲ τὸν μακρὸν καὶ βαθύχρουν χειμερινὸν μου μανδύαν διὰ τὸ δριμύ ψυχὸς καὶ ἐκλαδῶν με ἰσῶς ὡς φάσμα πρῶϊνόν τῶν πάλαι τεθνηκότων φεύγει δρομαίως πρὸς τὴν πόλιν. Ἦν πιθανὸν ἀγγελιαφόρος τις τῶν Ἐφημερίδων.

Ἀγέλη προβάτων καὶ αἰγῶν διήρχετο πρὸ τῶν ὑπωρείων κατὰ διευθύνσεις διαφόρους. Τὸ βέλασμα τῶν σκιρτάντων ἀρνίων καὶ ἐριφίων εἶχε τι παρεμφερές τῷ ἐωθινῷ αἶνῳ τῷ ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων ἀναπεμπομένων εἰς τὸν Οὐράνιον πατέρα. Θερμαίνω τὸν κενὸν καὶ ἀπεψυγμένον στόμαχον ἐκ τοῦ νωποῦ καὶ παχέος γάλακτος τῆς ἐνώπιόν μου ἀμελγομένης αἰγός. Τερπόμενος δὲ ἐκ τῆς μαγευτικῆς θέας στρέφω τὰ ὄμματα περίξ καὶ γλυκύπικρον δάκρυ καταρρέει ἐξ αὐτῶν.

Ὁ ἀνατείλας ἥλιος ἤρξατο ἤδη νὰ θερμαίνῃ τὸ ἔδαφος καὶ νὰ ἐξατμίσῃ τὴν νυκτερινὴν δρόσον· μικρὰ δὲ τινὰ νεφύδρια κρύπτοντα κατὰ διαλείμματα τὰς χρυσοφεγγεῖς αὐτοῦ ἄκτινας παρῆχον ἀλλοίαν ὄψιν εἰς τὸν περιβλεπτόν τῶν Ἀθηνῶν ὀρίζοντα. Ζητῶ νὰ ἴδω γλαύκας, ἀλλ' αὐταὶ ἐκρύπτοντο ἤδη ἐν ταῖς φωλαῖς αὐτῶν· ὠρεγόμεν νὰ γευσθῶ τοῦ περιφήμου Ὑμηττείου μέλιτος, ἀλλ' αἱ μέλισσαι εἶχον κλείσῃ ἐρμητικῶς τὰς θυρίδας τῶν κυψελῶν.

Ἡ τηλεγραφικὴ εἰδησις τῆς ἀφίξεως εἰς Πειραιᾶ τοῦ ἐξ Αἰγύπτου ἀτροπλοίου τίθησιν τέρρα εἰς τοὺς ρεμβασμοὺς καὶ τὰ βραδυποροῦντα βήματά μου· γοργῶ ποδὶ φθάνω εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, εἰσπηδῶ εἰς τὸ τεχνὸν **βαγόνιον**, καὶ ἡ ταχυκίνητος συνολκὴ ἀποδιβάξει τοὺς ἐπιβάτας εἰς

Πειραιᾶ. Πλήθος πολὺ συνωστίζεται πρὸ τοῦ λιμένος. Ὁ κατὰσκοπος τῆς **Ἀκροπόλεως** πρὸ ἡλιοκαοῦς πορθμέως, μεθ' οὗ μυστικῶς σενδιελέγεται, ἐπῶλει Ἐφημερίδας· ἀγοράζω τὰ φύλλα τῆς «Ἐθνικῆς», τῆς «Ἀκροπόλεως» καὶ τῆς «Νέας Ἐφημερίδος». Ὁ πορθμεὺς συλλαβὼν τὸν ὁδοιπορικὸν σάκκον μου διὰ τῆς μίας χειρός, κρατῶν δὲ τὸν βραχίονά μου διὰ τῆς ἐτέρας μὲ εἰσάγει ταχέως εἰς τὸ πορθμεῖόν του· ὑποστράνει δὲ μοι καὶ τάπητα ἐκ δέρματος μελαίνης αἰγός, σατανικῶς μειδίων. Προκαταβολικῶς τῷ δίδω διδραχμον, ἵνα μὲ φέρῃ ὅσον τάχος εἰς τὸ πλοῖον, ὅπερ ἐξέπεμπε τὸν τελευταῖον συριγμόν, σύνθημα τῆς μετ' οὗ πολὺ ἐκκινήσεως. Ἀναγινώσκων ἐν τῷ ἀκατίῳ τὸ φύλλον τῆς «Ἀκροπόλεως» ἀπαντῶ μετ' ἐκπλήξεως τὴν ἐξῆς εἰδοποίησιν: «Ὁ καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ Σμύρνης Σάββας Κεσσίσογλου ἀπεβίωσε!» Περίτρομος ὑψῶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἵνα ἴδω ἐὰν ἐφθάσαμεν ἐγγὺς τοῦ ἀτροπλοίου· ἀλλὰ ποῦ τοῦτο; ἐν ἀκαρεῖ εἶχε γίνεαι ἄφαντον ὅλως καὶ ἀόρατον· παρατηρῶ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν καὶ τί διακρίνω; Θεέ καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους! τὸ πορθμεῖον ἐπλεε ταχέως ἐντὸς τῆς εὐρείας καὶ ἐρεβώδους Ἀχερουσίας Λίμνης. Κατενόησα εὐθύς ὅτι κατεμηνύθην ἀδιακρίτως ὑπὸ τοῦ κατασκοποῦντος Ἀγγελιαφόρου τῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων καὶ περιέπεσα οἰκτρῶς εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ ἀτηνοῦς Χάρωνος. Καὶ τοῦτο ἰσῶς ἐγένετο πρὸς ποινὴν μου· διότι ἀπὸ πρῶϊας ἀντὶ τοῦ μεταβῆναι εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ὑψίστου, ἀσπασθῆναι τὰς ἁγίας Εἰκόνας καὶ δεηθῆναι ὑπὲρ αἰσίου ἀπόλλου, μετέβην ἀσκέπτως εἰς τὴν **Ἀκρόπολιν**, ἵνα νεκρολογίσω καὶ νεκρολογηθῶ. Ἡ πίστις ἀληθῶς πρὸς τὸν Θεόν, ἡ θερμὴ καὶ ἀνυπόκριτος, σώζει πάντοτε, ἐνφ' τὸ γεραίρεσθαι ἐπὶ πατραγαθίας ἐν πολλοῖς ἀπώλεσε τὰ κοῦφα Ἑθνη· ὁ κόμπος οὗτος καθίστησιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀκηδεστέρους τοὺς ἀπογόνους τοὺς τὰ πάντα προσδοκῶντας ἐκ τοῦ ἱχθυοῦ ὀνόματος τοῦ γένους αὐτῶν. Ἡ ἐκκλησία

εἶνε ἡ σωστικὴ κιβωτὸς τοῦ Νῶε, ἡ πίστις εἶναι τὸ παρήγορον καὶ πρᾶντικόν βάλαρον τῶν θλιβομένων καὶ πασχόντων.

Κλαίω, θρηνῶ, ὑδύρομαι, ἐκρήγνυμι βοὴν ὡς τὰ κύματα τῆς Ἀχερουσίας, ἐπαπειλοῦντα κατακλυσμὸν διὰ τῆς ἀγρίας ἀνορθώσεως αὐτῶν, καὶ ὅμοια τοῖς περιγραφομένοις ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ. Δειλῶς καὶ ἐν ἀγωνίᾳ αὐτόχρημα θανάτου ἐρωτῶ τὸν ἄχαριν Χάρωνα, ποῦ με ἦγεν; ἐκεῖνος δὲ ὑπεροπτικῶς καὶ μετὰ σαρκασμοῦ μοι ἀπήντησεν: «ἐκεῖ ὅπου σὲ πέμπουσιν οἱ δημοσιογράφοι», δεικνύων διὰ τοῦ τυλῶδους δακτύλου του τὸ μελαμπαῆς μέρος τοῦ ὀρίζοντος, ἐνθα ἔκειτο ὁ Ἄδης. Ποιῶ τὴν παρατήρησιν εἰς τὸν δορυφόρον τῶν δαιμόνων πορθμέα, ὅτι ἐγὼ ἐν τῇ κλεινῇ τῆς Παλλάδος πόλει μετὰ οὐδενὸς δημοσιογράφου ἔσχον γνωριμίαν. — Τί πρὸς τοῦτο; μοι λέγει καὶ ἀγνοεῖς ὅτι οἱ πλείστοι τῶν Ἐφημεριδογράφων λέγουσι καὶ γράφουσι πολλάκις ψεῦδη καὶ ἀνυποστάτους εἰδήσεις: — καὶ σιγήσας ἐξηκολοῦθει τὴν κωπηλασίαν. Ἡ κώπη διέσχιζε τὰ κύματα ἄφρον μέλαινα ἀφθόνως ἐξεμοῦντα, σιγὴ δὲ νεκρικὴ ἐβασίλευεν ἐν τῇ ἐρεβιδῇ λίμνῃ ἐκτὸς τοῦ ἀπαισίου κρότου τῆς κώπης καὶ τοῦ βρόμου τῶν ὑδάτων, ἐν οἷς οὐδεὶς ἰχθύς, οὐδεμία ζῶσα φύσις ὤρατο σαλευομένη. Ἡ Ἀχερουσία ἐφαίνετο ὡς ἡ Ἀσφαλτίτις ἢ ἡ νεκρὰ καλουμένη θάλασσα. Ἡ οἰμαγὴ μου ἀπεπνίγετο ἐν τῇ στόνῃ τῶν τυπτομένων ὑδάτων.

Μετ' οὐ πολὺ τὸ πορθμεῖον προσορμίζεται εἰς τὸν ἄμαυρον τῶν Νερτέρων λιμένα. Ὁ κατηραμένος πορθμεὺς συλλαβὼν ἐκ τῆς χειρὸς ὀδηγεῖ με κατ' εὐθείαν μέχρι τοῦ πυλῶνος τῶν ἀνακτόρων τοῦ Αἰδωνέως. Εἰς τρικέραλος μολοσσὸς μετ' ἀγρίων ὑλακῶν ἐφορμᾷ κατ' ἐμοῦ. Τρόμος αἰρνίδιος κατέλαβέ με τοσοῦτον σφοδρὸς, ὥστε παρ' ὀλίγον ἀπεσπάτο ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ ζωντος ἐτι σώματός μου. Διὰ τῶν συγκρουομένων ὁδόντων καὶ τῶν συσπωμένων χειλέων μου ἀπὸνοι καὶ διακοπτόμενοι τονθορισμοὶ ἐξήρχοντο, πῶς δηλ. ἐνόη-

σέ με τὸ μεγαθύριον ἐκεῖνο ὅτι ἤμην ξένος καὶ ἄγευστος ἐπὶ θανάτου, ὡς τε τοσοῦτον ἀπειλητικῶς ἐπετίθετο κατ' ἐμοῦ: οὐδὲν δὲ ὄπλον δυστυχῶς ἔφερον μετ' ἐμοῦ, ἵνα λάβω ὅπως δήποτε θέσιν τινὰ ἀμυντικὴν κατὰ τοῦ λυσσαλέου κυνός. Φωνή τις καταπληκτικὴ καὶ σφόδρα ἐπιτακτικὴ ἐκραγεῖσα ἔσωθεν τῶν Ἀνακτόρων τίθησι σιγὴν εἰς τὰς ὑλακάς τοῦ Κερβέρου. Ἐντρομος καὶ ὡς νεκρὸς πατῶ τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τοῦ πυλῶνος, ποιήσας ὀρμεφύτως τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ στήθους, καθότι τὸ ἱερὸν τοῦτο σύμβολον ἔχω πάντοτε ὡς εὐοίωνον φυλακτὸν ἐξ αὐτῆς τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας. Περιεσταλμένος καὶ ἐσταυρωμέναις ταῖς χερσὶ παρίσταμαι πρὸ τῆς Αὐτοῦ Ἀδικῆς Μεγαλειότητος τοῦ Πλούτωνος: τὸ ὄνομά του ἐφαίδρυνέ πως τὴν καρδίαν μου: διότι ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν οἶονεὶ παραμυθεύμενος διὰ τὴν εἰς Ἄδου κάθοδόν μου, ὅτι ἐὰν δὲν γυτῆχισα νὰ πλουτήσω ἐν τῷ κόσμῳ, τοῦλάχιστον θὰ κατάρθωνα τοῦτο παρὰ τῷ Ἀρχοντὶ τοῦ πλούτου φύσιν καὶ ὄψιν Χιμαίρας ἔχοντι, παρ' ᾧ οἱ πλείστοι τῶν περιστοιχιζόντων ὡς Κροῖσοί μοι ἐφαίνοντο. ✕

Τὰ Ἀνάκτορα τοῦ στυγεροῦ Βασιλέως τοῦ Ἄδου ἦσαν ἐκτισμένα μεγαλοπρεπῶς ἐκ λίθων μελαγχρόων καὶ γρανιτοειδῶν ἐν μέσῳ εὐρυτάτης περιοχῆς εἰς τὰ ἔγκατα τῆς Γῆς περιβαλλόμενα ὑπὸ πυκνοτάτου σκότους: πασαι αἱ κατοχθόνιοι δυνάμεις κύκλῳ αὐτοῦ ὑπετάσσοντο εἰς τὰ ἐπιβλητικὰ νεύματά του: ὁ ὑψηλὸς αὐτοῦ θρόνος ἀνέδιδεν ὁσμήν βαρεῖαν, ὥσει θείου. Κάτωθεν δὲ ἔρρεον διαρκῶς οἱ τέσσαρες ποταμοὶ τοῦ Ἄδου, ὁ Ἀχέρων, ὁ Κασκυτός, ὁ Περιπλεγέων, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς Λήθης. Ἐγγὺς αὐτοῦ παρεφύλαττον, ὡς ἄλλοι Κέρβεροι, αἱ γαμφόνυχες Ἐριννύες. Ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς ἐφόρει ἀντὶ διαδήματος τὴν κυνέην σχῆμα πύλου ἔχουσαν, ἐκράτει δὲ εἰς τὴν μίαν τῶν χειρῶν τὰς κλεῖς τοῦ Ἄδου, καὶ εἰς τὴν ἑτέραν ράβδον μαγικὴν, ἔχουσαν τὴν ιδιότητα τοῦ καθιστάναι ἄτονα καὶ ἀκίνητα τὰ

σώματα τῶν ἀφικνουμένων καὶ ἀπονεκρόνουν αὐτά. Ὀλίγον μακρὰν ἢ σύννευός του, ἢ ὠραία Περσεφόνη, ἐντὸς σκιεροῦ κήπου ἡσυχολεῖτο εἰς συλλογὴν ὁπωρῶν, γαργαλιζομένη τὸν στόμαχον ἐκ τῆς εὐωδίας καὶ θέας αὐτῶν.

Εἰς τὰ ἐνδότερα κατῴκει θεότης τις, ἡ ζοφερωτέρα καὶ φρικωδεστέρα πασῶν, ἡ Στύξ, ἐντὸς ἰδιατέρων δωμάτων ἐκ λίθων παρμεγέθων, πυκνῶν, εὐ ἡρμοσμένων καὶ κατωφερῶν πανταχόθεν, ἐρειδομένων δὲ ἐπὶ στύλων στερρῶν καὶ οὐρανομήκων. Ἐξ ἀποτόμου πέτρας ἀνέβλυζεν ὕδωρ παγερόν καὶ ὀλέθριον τοῖς ἐμβαπτιζομένοις ἐν αὐτῷ, ὅπερ συναγόμενον ἀπετέλει λίμνην μεγάλην καὶ βαθεῖαν.

Ὁ Ἄδης εἶνε τόπος σκοτεινὸς καὶ ἀόρατος, ἡ δὲ ἄγουσα εἰς αὐτὸν ὁδὸς καθὼς καὶ ἡ εἰσοδὸς εἶνε κρημνώδης καὶ τραχεῖα. Ὁ Ἄδης οὔτε Κόλασις εἶνε, οὔτε Παράδεισος. Ἐκεῖ φύρδην μίγδην εὐρίσκονται οἷτε δίκαιοι καὶ οἱ ἄδικοι, οἷτε ἐνάρετοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοί. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὅτε κατήλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεάνθρωπος· εὗρεν ἐκεῖ συνηγμένους ἐν τῷ αὐτῷ πάντα τοὺς πρότερον τεθνεώτας. Τοιαύτην τινα, συγκεχυμένην πῶς, ιδέαν περὶ αὐτοῦ εἶχον καὶ οἱ ἀρχαιότεροι Ἕλληνες, ὅτε μὲν Ἠλύσια πεδία καλοῦντες, ὅτε δὲ Τάρταρον ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἶνε, διότι τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ ὁ Τάρταρος, ὁ Παράδεισος καὶ ἡ Κόλασις κεῖνται ἐκατέρωθεν τοῦ Ἄδου. Ὄθεν καὶ οἱ ὁπαδοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας φρονοῦσιν εὐλόγως ὅτι εἰς τοιοῦτόν τινα τόπον θὰ συνάγονται αἱ ψυχαὶ ὅλαι, μέχρις οὗ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὅτε θέλει ὀρισθῇ ἐκάστη τὸ ἀρμόδιον κατάλυμα κατὰ τὰς καλὰς ἢ κακὰς πράξεις αὐτῶν. Τοιαύτη τις ιδέα ἐπικρατεῖ καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Ἄδης εἶνε ὁ ἀόρατος κόσμος, ἐνθα μεταβαίνουσιν αἱ ψυχαὶ πάντων τῶν ἐκ τοῦ ὁρατοῦ κόσμου ἀποικομένων νεκρῶν· ἐνίοτε δὲ κατὰ θείαν ἰσῶς ἢ σατανικὴν παραχώρησιν κατέρχονται εἰς αὐτὸν παραδόξως καὶ τι-

νες τῶν ἐπὶ τῆς Γῆς ζώντων, ὥς περ ὁ Ὀρφεύς, ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ἐγὼ τελευταῖος. ✕

Ἐν τῷ Ἄδῃ δυσχερὲς εἶνε νὰ διακρίνῃ τις τοὺς νεκροὺς ἕνεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος διηνεκοῦς σκότους· εἶδος βοῆς μόνον ὑποκώρου ἀκούεται ἐνθεν κακεῖθεν. Ἐγὼ ὁμῶς, ἐπειδὴ ἔζων καὶ δὲν εἶχον ἔτι τὰ ὀπτικά καὶ τὰ ἀκουστικά νεύρα τοσοῦτον βεβλαμμένα, ἀπ' ἐτέρου δὲ ἡμῖν ἕνεκα τοῦ ἐπαγγέλματός μου ὠπλισμένος μὲ τὴν ἠλεκτρικὴν λυχνίαν τοῦ Ἐδισσῶνος, ἡδυνήθην καὶ νὰ διακρίνω τὰ ἀντικείμενα εἵχερως καὶ εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ συνδιάλεξιν νὰ ἔλθω μετὰ τῶν ἐμμέσως ἢ ἀμέσως γνωστῶν μοι προσφιλῶν προσώπων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων.

Ἀμα παρουσιάσθην πρὸ τοῦ ὑψηλοῦς θρόνου τῆς Α. Μ. τοῦ καταχθονίου Ἀνακτος, νεναρκαμένος καὶ σχεδὸν καταπνιγόμενος ἐκ τῆς ἀναδιδομένης βαρείας ὀσμῆς, θείου καὶ ἀσφάλτου, ὁ Ἀρχὼν τοῦ Ἄδου εὐθὺς ἤρξατο νὰ φυλλολογῇ τὰ πρὸ αὐτοῦ κείμενα διαβατήρια· δὲν εὐρέθη εὐτυχῶς τὸ ἐμὸν ἐν αὐτοῖς. Πλήρης ὀργῆς καὶ σατανικῆς ἀγανακτήσεως ρίπτει πρὸς ἐμὲ βλέμμα βλοσυρὸν καὶ ἀπονεκρωτικὸν καὶ ἐρωτᾷ: «πῶς ἐτόλμησας νὰ παρουσιασθῇς ἐνάντιόν μου ἄνευ διαβατηρίου;» Ἐγὼ δὲ ἐνστίκτως πῶς καὶ μετὰ πρωτοφανοῦς τινος θάρρους ἀποκρίνομαι: «Ἀρχὼν βασιλεῦ! μὰ τὰς Ἐρινύας, τὴν Νέμεσιν, τὴν Στύγα καὶ πάσας τὰς ὑποχθονίους θεότητας, μὰ τὸν πιστὸν ὕμῶν καὶ ἄγρυπνον Κέρβερον, μὰ τὴν ὠραίαν καὶ σεπτὴν ἀνάσσαν Περσεφόνην, δὲν ἐμελέτησά ποτε ἐπὶ ζωῆς οὔτε σκοπὸν προὔθεμν, ὅπως κατέλθω εἰς τὸν Ἄδην, ὥστε νὰ ἐφοδιασθῶ μετὰ τοῦ ἀναγκαιοῦντος διαβατηρίου διὰ τὴν ἐπικρατείαν σου· μὲ βλέπετε ὅτι ζῶ ἔτι καὶ φορῶ σάρκα, οὐδὲ ἡ Μοῖρα Ἀτροπὸς ἡβουλήθη νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μου πρὸς πείσμα τῶν ἐπιθυμούντων αὐτό» — δὲν ἐνθυμοῦμαι καλῶς ἂν κατ' ἐκείνην τὴν κρίσιμον στιγμὴν συνησθάνομην ἐμαυτὸν ζῶντα ἢ νεκρὸν — Μόλις ἀπετελείωσα τὴν ὁμιλίαν,

ὁ ἀμείλικτος θεὸς τῶν καταχθονίων ἐφάνη πῶς πρᾶυνθεῖς, εἴτε ἔνεκα τῶν εἰλικρινῶν ὀρκῶν μου εἰς τὰς περιφρουρούσας αὐτὸν φρικτὰς θεότητας, εἴτε μᾶλλον διότι ἤκουσε τὸ ὄνομα τῆς ποτνίας καὶ ἀγαπητῆς του Περσεφόνης κολακευτικῶς προπερόμενον ὑπ' ἐμοῦ, καὶ λέγει μετ' ἀρχοντικοῦ ὕφους: «Μὰ ποῖος διάβολος ἄθει τοὺς δημοσιωγράφους, ὥστε ἀδίκως καὶ παραλόγως, ἄνευ οὐδεμίας ἐξετάσεως καὶ δεκτικῆς πληροφορίας, νὰ πέμπωσι τοὺς ζῶντας ἀνθρώπους μέχρι τοῦ Ἄδου;» Ἐγὼ δὲ τότε ἐψιθύρισα: «ἴσως αἱ ἀμαρτίαι μου, ἢ μᾶλλον αἱ ἀμαρτίαι των.» Ὅτε δὲ ἐξήγαγον ἐκ τοῦ θυλακίου τοῦ ἐπενδύτου μου τὸ διὰ Σμύρνην διαβατήριόν μου, καὶ εἶδεν ὁ Πλούτων ὅτι ἔφερεν αὐτὸ τὰς νενομισμένας ἐπισήμους σφραγίδας καὶ ἐπικυρώσεις, ἀλλ' ὑποπτευθεῖς μὴ τις τυγχάνω καὶ ἐγὼ τῶν ἐξ Ἑλλάδος καὶ Ἀλεξανδρείας μὲ τοιαῦτα διαβατήρια συνεχῶς ἐπισκεπτομένων τὴν Σμύρνην λωπωδυτῶν καὶ νυκτοκλεπτῶν, πέμπει με συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ του Αἰακοῦ πρὸς τοὺς γηραιοὺς δικαστὰς Μίνωα καὶ Ραδάμανθυν, ὅπως μὲ ἀνακρίνωσιν, ἐγχειρίσας αὐτὰ καὶ μίαν συνταγὴν ποτοῦ δι' ἐμὲ ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς Λήθης.

Δι' ἀτραπῶν καὶ ἐλιγμῶν λαθυρινώδους φύσεως παρακάμπτοντες τὴν φρικτὴν Στύγα φθάνομεν πρὸ τῆς πηγῆς τῆς Λήθης, ἐνθα ἐποτίσθην κατὰ τὴν ὑψηλὴν διαταγὴν τὸ μοιραῖον καθάρσιον· δὲν ἐνθυμοῦμαι δὲ καλῶς τὰς ποικίλας αὐτοῦ ἐνεργείας· μοὶ ἐφάνη κάπως εὐάρεστον, ἂν οὐχὶ κατὰ τὴν γεῦσιν, ἀλλ' ἔνεκα τῶν τερψιθύμων μᾶλλον συνεπειῶν αὐτοῦ. Καὶ εἶχον πάθει ἀληθῶς Σακρατικὴν τινα μέθην· τὸ δαιμόνιον ἐκυκλοφόρει ἐν τοῖς σπιλαίοις τοῦ ἐγκεφάλου μου· μὴ τυχὸν ἦν τοῦτο εἶδος τι δυσπολεμήτου βακτηριδίου, δι' ὃ δὲ ἐχρειάζετο νέος τις Κᾶχ; Τοῦτου οὕτως ἔχοντος οὐχὶ δυσμενῶς, ὥς πέποιθα, θέλουσι διατίθεσθαι κατ' ἐμοῦ οἱ ἐπισκεῖς ἀναγνώσται καὶ ἀναγνώστρια· διότι οὐκ οἶδα τῇ ἀληθείᾳ πῶς κατέλαβε με τότε καὶ διαρκεῖ ἔ-

κτοτε ἡ ὥσει κεραυνὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου ἐνσκήψασα θυελλώδης ζάλη· τὰ πάντα ἀνεκυκλῶντο ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ οὐδεὶς μίτος Ἀριάδνης ἔρθανεν ἵνα με ἐξαγάγῃ ἐκ τοῦ ὀλισθηροῦ ἐκείνου καὶ ὀλεθρίου κρημνοῦ. Ὁ κρημνὸς τῶν ἰδεῶν εἶνε τῷ ὄντι τὸ κινδυνωδέστερον καὶ ἐπιφοδότερον τῶν ψυχικῶν νοσημάτων· εἶνε ἡ κορωνὶς τῶν ἐπτὰ θανασίμων ἀμαρτημάτων· καὶ σφόδρα ἐφοδούμεν μὴ ἢ ἐκ τοῦ δραστηρίου ποτοῦ ἐπελθοῦσα παραπλάνησις αὐτῇ τοῦ νοῦ καὶ τῶν σκέψεων καταστῇ ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς μου μετὰ τὴν ἀναβίωσιν. Ἀλλὰ . . . «χρὴ θαρσεῖν,» κατὰ τὸν ποιητὴν. Ἐσκέφθην ὅτι ὁ δεύτερος κατάπλους μου εἰς τὸν Ἄδην ἔσται βέβαιως ἀνεπίστρεπτος πλέον, καὶ ἡ παρούσα περίστασις εἶνε κατάλληλος, ὅπως ἐν τῇ περιοδείᾳ μου εἰς τὴν χώραν τῶν Νερτέρων ἀποπλανήσω ἱκανοὺς ἐκ τῶν ποικίλων καὶ δυσφεύκτων πλανῶν, εἰς ἃς λάθρα κυλινδοῦνται. Ἐμπρὸς λοιπὸν! εἶπον, καὶ ἡ ἀπόφασις εὗρεν ἔδαφος.

Ὁ Ἄδης, οὐ ἐλάχιστον μέρος ἡδυνήθην νὰ ἶδω βοηθείᾳ τῆς Ἐδισσωνίου λυχνίας μου, ἥς τὸ φῶς ἡκολούθει τὸν μοιραῖον νόμον τοῦ τετραγώνου τῶν ἀποσπάσεων ὥς πρὸς τὴν σμίκρυνσιν τῆς ἐντάσεως, εἶνε τόπος ἀχανὲς καὶ ἀτέρμων· ἡ ἔκτασις του ὑπερβαίνει πᾶν ὄριον τῆς ἀνθρωπίνης διορατικότητος· ἢ μᾶλλον ἀχαλίνωτος φαντασία καὶ τὰ ἀφθονα καὶ ἐν πολλοῖς κίβδηλα νομίσματα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας εἶνε ὥς σταγὼν ὕδατος ἐξατμιζομένη ταχέως ἐπὶ τοῦ πυριφλεγῶς πυθμένος τῆς ἀοράτου τοῖς θνητοῖς ὁμῆσιν ὑποχθονίου Ἀβύσσου. Καὶ νὰ λέγωσιν οἱ θροτοὶ ὅτι γινγνώσκουσι πολλὰ, ὅτι ἐγένοντο σοφοί, πάνσοφοι, ἂν θέλετε, ὥς ὁ πεπτοκῶς Ἐωσφόρος, οἷος τῷ ὄντι μυκτηρισμὸς τῆς ἀληθοῦς σοφίας! οἷα δεινὴ ἀγνοία αὐτῆς τῆς ἀγνοίας! ὅποιον δύσποτμον τέρας τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος! ὅποια ὑπερφύαλος τᾶσις τῶν ἐπιθυμῶν τῆς φαντασιοπλήκτου καρδίας τῆς ματαιόφρονος καὶ ἀκατασχέτου μητρὸς Εὐας πρὸς τὸ εἰδέναι τὰ πάντα, πρὸς τὸ στήσαι τὸν θρόνον τῆς παρὰ τῷ θρόνῳ

τοῦ ὑπερτάτου ὄντος! Τίς ἀναλογία μεταξύ σκόληκος καὶ γίγαντος, μεταξύ τοῦ μηδενὸς καὶ τῆς παντοδυναμίας!

Ὁ πιστὸς ὁδηγὸς μου Αἰακὸς παρ' οὗ ἐφαιτίσθην πλειότερον ἢ ἀπὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ λαμπτήρος. Ἐφ' ᾧ ἐκόμπαζον ὁ δύσμοιρος ἐν τῇ ἀκατανοήτῃ κουφονοίᾳ μου, συμπαθῶς πρὸς ἐμὲ ἔχων — οὐκ οἶδα τὴν αἰτίαν — καὶ προσηνῶς φερόμενος, πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς τὰ δώματα τῶν κριτῶν Μίνως καὶ Ραδαμάνθυος, μοὶ λέγει καθ' ὁδόν: «Νῦν ὅτε σ' ἐπεμψαν ἀναυλα ἐνταῦθα, — Ἀναυλα οὐ, τὸν διέκοψα, διότι ἐπλήρωσα δίδραχμον εἰς τὸν ἄχαριν πορθέα. — Ὁ ναῦλος, εἶπεν, εἶνε εἰς ὀβολός, ὅστις δὲν εἶνε σεσημειωμένος εἰς τὸ εἰσιτήριο· ἐκεῖνο δὲ ὅπερ ἐπλήρωσας θὰ εἶνε βεβαίως **μπαξίσι**· καὶ πρέπει νὰ ἦσαι σὺ Σμυρναῖος, (προσέδθηκε), νῆ τὸν σύντροφόν μου Κέρβερρον! Ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ ἀπηνόου ἐχθροῦ μου ἐφρικίασα, νομίζων ὅτι παρηκολούθει ἡμᾶς καὶ θὰ μὲ κατεσπάραττεν, ἀναμριβόλως διὰ τῶν πελεκομόρφων ὁδόντων του, καὶ ἔλεγον χαμηλῇ τῇ φωνῇ: τὴν ἐπάθαμεν, τετέλεσται! ἐπέσαμεν ἀπο τῆς Σκύλλης εἰς τὴν Χάρυβδιν, ἀπὸ τοῦ ἀπίστου Χάρωνος εἰς τὸν πονηρόν Αἰ... Διεκόπη ἡ φωνή μου, ἵνα μὴ ἀκουσθῇ, διότι ἄλλως θὰ ὑφιστάμην τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον, ἐγὼ δὲ διελογιζόμην καὶ ἐφιέμην, ὅπως ἐπισκερῶ τινα πρόσωπα καὶ μάθω τὰ κατὰ τὸν Ἄδην, ἀφοῦ ἀπαξ ἐπάτησα τὸν πόδα κατὰ παραχώρησιν Σατανᾶ εἰς τὸν στυγερόν τοῦτον τόπον. Δευτερόλεπτον δὲν παρήλθε, καὶ συνελθόντες εἰς ἑμαυτὸν εἶπον: Ναί, Σμυρναῖός εἰμι, ἀλλὰ πῶς ἐνόησας τοῦτο: τὸν ἠρώτησα — Ἐκεῖνος δὲ μετὰ τινος διαβολικοῦ σαρκασμοῦ μοὶ ἀπεκρίθη: Ἦμην ποτὲ Πρωτεύς· διέτριψα ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐν Σμύρνῃ καὶ συνεσχετίσθην μετὰ πολλῶν ἐνδημούντων εὐπόρων τε καὶ ἀπόρων· ἐσπούδασα τὸν χαρακτήρα ἐκάστου, καὶ ἔγνων ὅτι οἱ πλείστοι ἐν γένει τῶν ἐν Σμύρνῃ εἰσὶ **γαλαντόμοι**, ἐδισμένοι νὰ σκοραῖζωσι φιλοδωρήματα καὶ **μπαξίσι** ἐν οὐ δέοντι τῇ δε κακεῖσε. Ἐνταῦ-

θα ὁμῶς εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα. — Ἀλλὰ τὸ ἔθος τῶν μπαξισίων, εἶπον, εἶνε προῖον τῆς Εὐρώπης, ἐνθα καὶ ἐν αὐτοῖς ἐτι τοῖς καφείοις, τοῖς ἐστιατορίοις καὶ τοῖς ξενοδοχείοις τὸ φιλοδώρημα (pourtboire) τοῖς ὑπηρετοῦσι καταντᾷ καὶ ὡς ὑποχρεωτικόν, παρὰ τῶν ξένων μᾶλλον προσδοκᾷ τὰς ἀμοιβὰς ἢ παρὰ τῶν πατρίων αὐτῶν. — Ἀληθὲς τοῦτο, λέγει ὁ Αἰακός· ὅπως δῆποτε ὁμῶς (ἐπισυνάπτει), ἐπειδὴ ἦλθες ἀνευ πληρωμῆς τοῦ ὀρισμένου ναύλου ἐνταῦθα, ἀναυλα πάλιν θὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν τῶν θνητῶν χώραν· πλὴν ἔσο τὸντεῦθεν προσεκτικώτερος εἰς τὴν χρῆσιν τῶν χρημάτων, διότι τὸ χρήμα εἶνε **χρηαῖς** καὶ οὐχὶ **κατάχρησις**. — Τοῦτο (εἶπον) ἔπρεπε νὰ διδαχθῶ, σοφὲ Αἰακέ, κατὰ τὴν νεότητά μου, ὅποτε τὰ μὲν κέρδη ἦσαν περισσότερα, τὰ δὲ ἐξοδα ὀλιγώτερα, καὶ οὐχὶ νῦν εἰς τὸ γῆρας, κατόπιν δηλ. ἐορτῆς. Εἶτα ἀντλήσας θάρρος ἐκ τῶν λόγων του καὶ τῶν ἡπίων τρόπων, τὸν ἠρώτησα: καὶ τίς θὰ μὲ ἐπαναγάγῃ πάλιν εἰς τὸν ὁρατὸν κόσμον; διότι ὁλος ὁ νοῦς καὶ ὁ διαλογισμὸς μου ἦν περὶ τὰ γήϊνα καὶ τὰ τῆς πατρίδος, ἂν καὶ ἐν αὐτῇ ἐτι ἀντὶ τῶν Κερβέρων θὰ ἀπήντων καθ' ὁδόν ἀγέλην κυνῶν λυσσάντων. — Ἐκεῖνος ὑπομειδιῶν μοὶ ἀπήντησε: Μὴ φοβοῦ! ὁ πορθμεὺς σου δὲν θὰ ἦνε πλέον ὁ ἀπαίσιος καὶ ἄχαρις Χάρων, ἀλλ' ὁ ἀγγελόμορφος καὶ χαρίεις Ἑρμῆς, ὅστις καὶ ὡς λόγιος θὰ σὲ διδάξῃ πολλὰ ἐν τῇ ἀνόδῳ, ἅπερ οὔτε γνωρίζεις, οὔτε ἐμαθὲς ποτε. Νῦν ὁμῶς προλαμβάνων σοὶ συμβουλεύω τὰ ἐξῆς: Φρόντισον, ὅπως μιμηθῇς τὸν Γαλάτην Ἰούλιον Βέρνην· τὸ τέρμα τοῦ βίου σου πράγματι ἐγγίζει, ἂν καὶ ζῶν εἰσέτι ἀφίκου ἐνταῦθα. Ὁ ὁρατὸς κόσμος δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἀφάνειαν, εἶνε φίλος τῆς ἐπιδεικτικότητος· ὅταν σὲ βλέπωσι πρὸ τοῦ πίνακος γράφοντα τὸ **α + β = γ**, νομίζουν ὅτι διδάσκεις τὸ Ἀλφάβητον εἰς τοὺς παῖδας, ἐπιπολαίως κρίνοντες ἐκ τοῦ ὀρωμένου· οἱ γεροντικοὶ καὶ τετυλωμένοι δάκτυλοι ἐστιν ὅτε κρατοῦσι τὸν κά-

λαμον στιβαρώτερον ἢ οἱ ἀγύμναστοι καὶ τρυφεροὶ τῶν λου-
ομένων ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τῆς ἑλαφρᾶς παιδεύσεως ἀδρο-
διαίτων νέων. "Οπου ὁ κόσμος, ἐκεῖ καὶ ὁ Κοσμος, λέγει
τις παροιμία. Δὲν διακρίνεις ὅτι ὁ κυριεύων ὕμῶν πλανή-
της εἶνε ἡ μεταξὺ Ἀφροδίτης καὶ Ἀρεως κυκλοφοροῦσα
Ἀγυρτεία; καὶ κύψας πρὸς τὸ οὐς μου εἶπε χαμηλῇ τῇ
φωνῇ — πιθανὸν εἰρωνευόμενος — **γύρισε** καὶ σὺ τὸ φύλ-
λον καὶ μὴ ἀναγινώσκῃς πάντοτε τὴν αὐτὴν σελίδα. — Μὴ
γενοῦ ὕβριστής, τῷ λέγω· ὁ τόπος ὃν κατοικοῦμεν ὀνομά-
ζεται Γῆ καὶ οὐχὶ Ἀγυρτεία, καὶ εἶνε προσωποποιήσις τῆς
γηραιᾶς Δήμητρος, ἐκτός ἐάν καὶ ἡ ἀγαθὴ πενθερά τοῦ θε-
οῦ τοῦ Ἄδου ἦν ἀγύρτρια. Ἐπειτα μᾶθε ὅτι οὔτε οἱ γονεῖς
μου, οὔτε οἱ διδάσκαλοι μοὶ ἐδίδαζάν ποτε τοιαῦτα, οὐδὲ εἶ-
δον ἐπὶ ζωῆς μου τὸ πρόσωπον τῆς **Κυρᾶς** Ἀγυρτείας·
εἰς τὰ γηράματα δὲν μανθάνει τις γράμματα. — **Μεγάλιστα!**
(ἐξήνεγκε τὴν λέξιν ταύτην εἰρωνικώτατα). οἱ καιροὶ μετα-
βάλλονται. φίλε μου, λέγει καὶ ὁ γέρον. Σωκράτης εἰς τὰ
ἔσχατα τοῦ βίου του ἤρξατο νὰ μανθάνῃ κιθάραν. — Βαρὺ
καὶ δύσπεπτόν μοι ἐφάνη τὸ δίδαγμα τοῦ Ἀγύρτης!! ὦ!
τοιούτος οὐδέποτε θὰ στέρξω ἵνα γείνω, ἔστω καὶ δεκάκις
νὰ μὲ πέμπωσιν εἰς Ἄδην. — Ἀλλὰ μὲ παρῶτρυνας, σοφο-
λογιώτατε Αἰακὲ, ἵνα μιμηθῶ τὸν Ἰούλιον Βέρνην· δὲν ἔ-
λαβες ὅμως ὑπ' ὄψει τοῦτο, ὅτι ἐγὼ παρασάγγας ἀπέχω
τοῦ σοφοῦ Γαλάτου, ὥσπερ ἡ Σμύρνη τῆς Γαλλίας. Ποῦ
ἡ γλαυρὰ γλῶσσα τοῦ Βέρνη; ποῦ τὰ ἄρθρα μέσα ἄ-
περ ὡς ἡδέα καὶ θρεπτικά ἐδέσματα παρατίθῃσι τοῖς πεινώ-
σι τὸ πνευματικὸν Γαλλικὸν πανδοχεῖον; ποῦ ὁ καιρὸς;
ποῦ ἡ ἀνεσις; ποῦ αἱ παντοειδεῖς εὐκολίαι; ποῦ δὲ καὶ
αἱ δυνάμεις; ἀλλὰ ποῦ τέλος οἱ φιλόκαλοι ἐκδόται καὶ
φιλόμουσοι ἀναγινώσται; ποῦ ἡ ἀμιλλα τῶν παρ' ἡμῖν ἀ-
σχολουμένων περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς συγγραφὰς ἢ περὶ
τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν; ποῦ δὲ καὶ αἱ παροτρύν-
σεις καὶ πρὸς τοὺς χορηγίας τῶν εὐπορούντων καὶ γενναι-

οφρόνων; . . . — Ἐχεις δίκαιον, μοὶ λέγει ὁ Αἰακός·
ἀλλ' ὅπως δήποτε χόρευε καὶ σὺ τὸν **Ζεῦμ.πέκιον**.
Συνοφρυωθεὶς δὲ ἐσίγησε.

Ἡ συνδιάλεξις αὕτη ἐγένετό μοι ὡς προανάκρουσμα
παραμυθίας ἐπὶ τῇ εἰς Ἄδου καθόδῳ. Ἡ τραχεῖα ἀτραπὸς
δι' ἧς διήλθομεν δὲν μοι ἐφάνη ὑπερμέτρως κοπιώδης καὶ
χαλεπὴ. Δὲν παρήλθον πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ εὐρέθη-
μεν ἀπέναντι τοῦ σεμνοπρεποῦς μεγάρου τοῦ Ὑπουργείου
τῆς Δικαιοσύνης. Ἐπὶ θρόνων ὑψηλῶν ἐξ ἐβένου ἐκάθηντο
σοβαρῶς οἱ δύο κριταὶ τοῦ Ἄδου, ὁ Μίνως καὶ ὁ Ραδά-
μανθς, περικεκυκλωμένοι ὑπὸ Ποινῶν καὶ Ἀλαστόραν· δε-
ξιόθεν διεκρίνετο ἡ ὁδὸς ἡ ἀγούσα εἰς τὸν Ἀσφοδελὸν λει-
μῶνα καὶ τὰ Ἠλύσια πεδία, ἀριστερόθεν δὲ

*εἰς Τάρταρον ἡρόεντα
αὐτῆς μάλ' ἤχι βάθιστον ὑπὸ χθοῖος ἔστι βέρεθρον
αἶνθα σιδήρηναι τε πόλιν καὶ χάλκεος οὐδὸς
«τόσπον ἐνερθ' Αἶδαο, ὅσον οὐρανὸς ἔστ' ἀπὸ γαίης».*

τόπος σκοτεινός, ἐνθα ἔρρεεν ὁ Πυριφλεγέθων καὶ οἱ ἄλλοι
ποταμοὶ καὶ περικλείων τὰς πνιγνρὰς εἰρκτάς διὰ τοὺς κα-
ταδίκους. Τὸ ἔδαφος τῶν Ἠλυσίων πεδίων, ἐνθα δὲν εἰς-
έρχονται εἰ μὴ οἱ τυχόνες τῆς μακαρίας λήξεως μάκαρες
ἦν, ὡς ἐφαίνετο, λείον καὶ στιλπνόν· ἡ αὔρα τῆς εὐωδίας
τοῦ ρόδου, τοῦ ναρκίσσου, τοῦ ὑακίνθου, τῶν ἰων, τῶν κρί-
νων, τῆς δάφνης, τῆς ἀμπελάνθης καὶ ἄλλων μυροβλύτων
ἀνθέων ἐκπεμπομένη καὶ διήκουσα μέχρις ἡμῶν ἔτερπεν εὐ-
χαρίστως τὸ ὄσφραντικόν μου νεῦρον· δένδρα ἡμερα, εὐαν-
θῇ καὶ τρεῖς τοῦ ἔτους καρποφοροῦντα ἀπετέλουν μαγευτικὴν
σκιάδα ἐν τῷ ἀληθεῖ ἐκείνῳ παραδείσῳ· ἐκ τῶν αἰθαλῶν
κλάδων αὐτῶν σαλευομένων ὑπὸ πνοῆς τερπνοῦ καὶ ζωη-
φόρου Ζεφύρου ἐξήρχετο θεσπεσία ἀρμονία συνοδευομένη
ὑπὸ τῶν θελκτικῶν ἀσμάτων τῶν ποικιλοφάνων καὶ χρυσο-
περύγων πτηνῶν τῶν Καναρίων νήσων· ρύακες, ὧν ἡ δι-

αύγεια υπερέβαινε τὴν τῶν καθαρωτάτων ἀδαμάντων, περιδινούμενοι ἐπότηζον τοὺς χλοεροὺς λειψῶνας. Ἡ θερμότης οὕτω πως συγκεκρασμένη ἦν μετὰ τοῦ ψύχους, ὥστε δροσερώτατον ἔαρ ἐπεκράτει δι' ὅλου τοῦ ἔτους. Τοιοῦτος ἐν γένει ἦν ὁ τόπος ὁ προαρισμένος διὰ τὴν κατοικίαν τῶν μακάρων καὶ τῶν ἐναρέτων ψυχῶν· χεὶρ θνητοῦ μὴ εἰσελθόντος ἐκεῖ ἀδύνατον νὰ ποιήσῃ ἀκριβῆ καὶ πιστὴν περιγραφὴν, οὐδὲ ἢ μαλλον ἐξημμένη φαντασία μετρίαν κἂν ἰδέαν αὐτοῦ δύναται νὰ σχηματίσῃ. Ἄλλ' ὁ Τάρταρος: ... φρικτόν ἐστιν ἰδέσθαι! Ἦσαν πρὸ αὐτοῦ συνηγμένοι πάντες οἱ κακοῦργοι, ψεῦσται, δόλιοι, ἀπατεῶνες, συκοφάνται, προδόται, ἄπιστοι, λησταί, μοιχοί, φονεῖς, φωτοσδέσται, ἄδικοι καὶ ἄλλοι ὅπωςδὴποτε μίαναντες τὴν συνειδησὶν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ νῦν συναισθανόμενοι τὰς κακίας καὶ ἀνομίας αὐτῶν, ἀπὸ Ἐφιάλτου μέχρις Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τῶν ἀνθρωπομόρφων τεράτων τοῦ παρόντος αἰῶνος, οἰμῶζοντες ἀκαταπαύστως ὡς μέλλοντες ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως νὰ καθειρχθῶσιν ἐκεῖ, ἐνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ ὀδυρμὸς, ὁ βρυγμὸς καὶ ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων. Καὶ ἐστὶν ἐν αὐτῷ μέγα μηχανουργεῖον, διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ Ἐωσφόρου, ἀδιαλείπτως ἐνεργοῦν καὶ κατασκευάζον διὰ τοὺς κολασθησόμενους πληθὺν ποικιλωτάτων βασανιστηρίων, ἅπερ νοῦς ἀνθρώπου ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ, ἔκτος ἐὰν καὶ αὐτὸς ἔλκῃ τὸ γένος ἐκ τῆς λεγεῶνος τῶν διαβόλων ... X

Οἱ δύο κριταὶ εἰδοποιηθέντες παρὰ τοῦ Αἰάκου ὅτι ἤρχομην ἐγὼ ἄνευ διαβατηρίου καὶ ἀναυλος εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Αἰδωνέως καὶ ὅτι ἐπεμπόμην παρὰ τοῦ ἀδυσωπίτου τούτου Ἀρχοντος πρὸς αὐτούς, ἵνα μὲ ἀνακρίνωσι καὶ ἐκδώσωσι τὴν ἀνάλογον ποινὴν, πυνθανόμενοι δὲ καὶ μαθόντες παρ' ἐμοῦ ὅτι ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος κατέπλευσα εἰς Ἀθὴν ἔνεκα τῆς ἀκρίτου καταγγελίας τοῦ ἀγγελιαφόρου τῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων, καὶ πιστεύσαντες εἰς τὴν εἰ-

λικρίνειαν τῶν διαβεβαιώσεών μου, ἐξέδωκαν ἀθροιστικὴν ἀπόφασιν καὶ παρήγγειλαν τῷ Αἰάκῳ, ὅπως ὁ ταχύπτερος Ἑρμῆς μὲ μεταφέρῃ ἐντὸς **24 ὥρων** εἰς Ἀθῆνας· ἰκετεύσαντος δὲ μου μὴ εἰς Ἀθῆνας, ὅπου ἐνδεχόμενον ἦν νὰ ὑποβληθῶ καὶ αὐθὺς εἰς νέαν πλανοδίαν ὑπὸ τῶν **καίρο-σκόπων**, ἀλλὰ εἰς Σμύρνην, συνήνεσαν οἱ ἐπιευκεῖς δικασταὶ εἰς τὴν ταπεινὴν ταύτην αἴτησιν καὶ ὑπέγραψαν τὸ δρομολόγιον κατ' εὐθείαν διὰ τὴν ποθητὴν μοι πόλιν. Ἐχάρην σφόδρα ὅτι ἡ ὑπόθεσίς μου ἐπερατώθη ταχέως καὶ ἄνευ μεσολαβήσεως δικηγόρου· διότι ἂν κατὰ κακὴν τύχην περιπλεκόμενη εἰς τὰς χεῖράς τινος τῶν αὐτοχειροτονήτων καὶ κατ' εὐφημισμὸν προσωνουμένων τοιούτων, γινώσκοντος μάλιστα ὅτι εἶχον καὶ ἰδιοκτησίαν ἐν Σμύρνῃ, Κύριος οἶδεν, ὁπόσας περὶ Ἥλιον περιοδείας τῆς Γῆς θὰ διέτριβον ἐν Ἀθῇ.

Τελευταίαν χάριν ἐτόλμησα νὰ ζητήσω παρὰ τῆς σεβαστῆς δυάδος τῶν κριτῶν· νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ δηλ. ἐντὸς τῶν **24 ὥρων** τῆς προθεσμίας μου νὰ ἐπισκεφθῶ τινὰς τῶν τεθνεώτων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων καὶ γνωστῶν μοι, τῶν μὲν ἐμμέσως, τῶν δὲ καὶ προσωπικῶς· καὶ ἡ αἴτησις αὕτη εὐτυχῶς δὲν ἀπερρίφθη, ἀλλ' εἶπόν μοι ὅτι τὸ διάταγμα τῆς πρὸς τοῦτο ἀδείας πρέπει νὰ ἐκδοθῇ παρὰ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τοῦ Ἀδου· εἰσηγήσαντο δὲ τῷ Αἰάκῳ τὰ μέσα τῆς διευκολύνσεως ταύτης, καὶ ἄνευ πληρωμῆς δικαϊώματός τινος.

Ἐκδοθείσης τῆς ἀδείας πρὸς περιοδείαν μου ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Πλούτωνος, διαωρίσθη παρ' αὐτοῦ ὡς ξεναγὸς μου αὐτὸς πάλιν ὁ ἀγαπητὸς Αἰακός. Οὗτος παραλαβὼν με μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως, καίτερ μηδεμίαν ἀμοιβὴν ἢ **μπαξίσι** προσδοκῶν, συνεβούλευσέ μοι καθ' ὁδὸν ὅπως ὦ λίαν προσεκτικὸς εἰς ζητήματα θρησκευτικὰ, πολιτικὰ καὶ προσωπικὰ, διότι ἄλλως καὶ πλοῖον ἐπὶ ταύτῳ ναυλώνουσιν ἵνα μὲ ἐξορίσωσι πέραν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀδου· καὶ τοὶ πλήρη τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου εἰς τὰς συνδιαλέξεις καὶ

συζητήσεις μοι εἶχε χορηγήσει αὐτός ὁ Θεὸς τοῦ Ἄδου λέγων ὅτι, ὅστις ἤθελε ζητήσει νὰ ποιῇ ἀγωγὴν ἢ μομφὴν κατ' ἐμοῦ ἅς προσέλθῃ πρὸ τοῦ θρόνου του καὶ ἅς ἐπιδώσῃ τὸ μήνυμα ἢ τὴν καταγγελίαν πρὸς τὴν Α. Ἐρεβοκρατορικὴν Μεγαλειότητα.

Ὁ Αἰακός, εἰς ὃν ὑπεσχέθην ὅτι θὰ προσπαθῇ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλὴν του ἐνόσω τὸ μετὰ τοῦ ποτοῦ ὑπείσφρησαν εἰς τὸν ἐγκέφαλόν μου δαιμόνιον δὲν θὰ μ' ἐσκανδαλίζεν, ἠρώτησέ με τίνα πρῶτον ἐπεθύμουν ἵνα ἶδω; Ἐμοῦ δὲ εἰπόντος: τὸν ἀθάνατον συγγραφέα τῶν Νεκρικῶν Διαλόγων, ὅπως διδαχθῶ παρ' ἐκείνου πῶς δεῖ συνδιαλέγεσθαι μετὰ τῶν νεκρῶν — Εὐγε! μοι λέγει ὁ ξεναγός μου: εἰς οἰωνὸς ἄριστος καὶ ἡ ταῦτις τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ κατὰ νοῦν εἶχον. Ἴδου ὁ χαριέστατος Λουκιανός, περικεκυκλωμένος ὑπὸ τῶν ἀχωρίστων του συντρόφων ὡς πιστοτάτων κυνῶν, τοῦ Διογένους καὶ Μενίππου, μεθ' ὧν εὐχαριστεῖται νὰ συνδιαλέγεται πάντοτε χαριεντιζόμενος κατὰ τὸ σῦνθές του. Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπεν ὁ Αἰακός: Χαῖρε, σοφὲ ἄνερ καὶ τῶν σοφιστῶν πρωταθλητά! Ἐπίτρεψόν μοι ἵνα σοὶ παρουσιάσω τὸν ἐκγονον καὶ συμπατριώτην Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως καὶ ἐρχόμενον νῦν ἐξ Ἰωνίας, ἦν καὶ ὁ θαυματουργὸς ἐκεῖνος Βραχμανιστῆς ὡς δευτέραν πατρίδα ἐφίλει. Ὁ καθηγητὴς οὗτος, πρὶν ἢ συμπληρώσῃ ἀκόμῃ τὰ ἔτη τῆς ζωῆς του, προεπέμφθη ἐνταῦθα κατὰ λάθος, καὶ κατὰ τὴν Ὀδυσσειακὴν ταύτην πλάνην του ἔσπευσε νὰ σὲ ἴδῃ πρότερον. — Ὁ Λουκιανὸς ἀνατενίσας πρὸς με μετὰ τὸ ὄξύ, διαπεριστικὸν καὶ σαρκαστικώτατον βλέμμα του μοι λέγει: Χαῖρε, φίλτατον Πολυδεύκιον! σὸν γὰρ ἐστὶν ἀναβῆναι αὐριον. — Ἀπορήσας διὰ τὸ ὑποκοριστικώτερον τοῦ δέοντος προσφώνημά του, ἐνῷ τὰ ἔτη μου ἦσαν διπλάσια τῶν τοῦ Κρόνου ἐν τῇ περὶ Ἥλιον περιόδῳ του, καὶ ἐκφράσας αὐτῷ τὴν μεγίστην χαρὰν ἐπὶ τῇ ἀπολαύσει τοῦ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας

πόθου μου πρὸς τὸ ἰδεῖν αὐτὸν καὶ τὰς εὐχαριστίας μου ἐπὶ τῇ εὐμενείᾳ ἐκ μέρους του ὑποδοχῇ μου. ποιῶ αὐτῷ τὴν παρατήρησιν, ὅτι δὲν ὀνομάζομαι οὔτε Πολυδεύκιον οὔτε Πολυδεύκης. — Πᾶς γὰρ οὐ. μοι λέγει, ἀφ' οὗ βλέπω συνεχῶς τὸ πρόσωπόν σου κατοπτριζόμενον ἐν τῷ Ἀστερισμῷ τῶν Διδύμων; — Κατὰ τοῦτο ἔχεις δίκαιον, τῷ ἀπαντᾷ: διότι τὸ ἐπάγγελμα μὲ ἀναγκάζει ἵνα ἐξ ἰδίας πείρας καὶ ἀντιλήψεως καταλάβω τίς ἐκ τῶν δύο εἶνε πρῶτου μεγέθους ἀστήρ ὁ Κάστωρ ἢ ὁ Πολυδεύκης; διότι ἐν τῇ ταξινομίᾳ διαφανοῦσι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀστρονόμοι. — Νήπιοι ἐτι ὡς φαίνεται εἰσιν οἱ Ἀστρονόμοι, λέγει ὁ Λουκιανός: δὲν ἔμαθον τοῦλάχιστον ἐκ τῶν Διαλόγων μου ὅτι ὅτε μὲν ὡς ἄρχον πρόσωπον ἐμφανίζεται εἰς τὸν κόσμον ὁ εἰς τῶν Διδύμων, ὅτε δὲ ὁ ἕτερος; Νῦν εἶνε ἡ σειρὰ τοῦ Πολυδεύκου; οἱ μικροὶ μεγαλόνουσι καὶ οἱ μεγάλοι τὴν τῶν μικρῶν θέσιν καταλαμβάνουσιν οὕτως ἔχουσι τὰ ἐγκόσμια. — Κατενόησα ὅτι ἤθελε πάλιν ἐπιχειρίσει ὁ Λουκιανός τὴν σύνταξιν νέου συγγράμματος ἐπὶ τὸ χλευαστικώτερον καὶ ὁ ἥρωας τοῦ δράματος θὰ ἦμην ἐγὼ ἄνευ ἀμφιβολίας, στρεφόμενος πρὸς τοὺς δύο συντρόφους του προσφωνῶ: Χαίρετε, πατέρες ἁγιοί! — Ἀμφότεροι ἐν μιᾷ φωνῇ ἐκράζαν: Δὲν εἴμεθα Καλόγηροι, ὥστε νὰ ὀνομάσῃς ἡμᾶς πατέρας καὶ ἁγίους, ἀλλὰ πρακτικοὶ φιλόσοφοι. — Ἰσα ἰσα διὰ τοῦτο ἐκάλεσα ὑμᾶς πατέρας καὶ ἁγίους, διότι ἀπὸ Καλογήρων ἐχορτάσαμεν: πᾶσαν τὴν πρακτικότητα περιορίζουσιν ὡς ἐπὶ τῷ πλείστον εἰς τὰ συντελοῦντα πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐαυτῶν σωτηρίαν: ὑπάρχουσι βεβαίως καὶ ἐξαιρέσεις, ἀλλ' αἱ ἐξαιρέσεις δὲν ἀποτελοῦσι κανόνα. Σὺ, ὦ Μένιππε, πρέπει πάλιν νὰ συμπλεύσῃς μετὰ τινος τοιούτου, ἵνα ἐρευνήσῃς τὰ καλυπτόμενα ὑπὸ τὸ ρᾶσον παντὸς δόγματος: βεβαίως ἡ κλήσις καὶ ἡ ἀποστολὴ των εἶνε ἵνα ᾧσι πατέρες ἐν τῇ ἡρησκευτικῇ οἰκογενείᾳ, ἀλλ' ὁ ὅρος οὗτος ἐξηλείφθη, καθὼς τὰ πράγματα μαρτυροῦσιν, ἐν τῷ Εὐχολογίῳ τῶν πολ-

λων... — Μοί συνεχάρη ἡ дуὰς τῶν πρακτικῶν τούτων ἀνδρῶν, ἐπιδοκιμάζουσα τὰς ιδέας μου, καὶ ἐρωτήσασα ἐὰν δύναμαι νὰ διατρίψω παρ' αὐτοῖς ἐπὶ πλεῖστον χρόνον, καὶ ἡ συνδιάλεξις ἤθελε καταστῇ σπουδαία. Εὐχαριστήσας αὐτοῖς ἐπὶ τῇ καταφανεῖ ἐνδείξει τῆς φιλόφρονος διαθέσεώς των, ἐξέφρασα αὐτοῖς καὶ τὴν μεγίστην λύπην μου, ὅτι δὲν θὰ ἡδυνάμην νὰ διαθέσω ὑπὲρ αὐτῶν πλείους ὥρας, καθόσον ἐντὸς 24 ὥρων προϋτιθέμην νὰ ἐπισκεφθῶ ἱκανοὺς αὐτοπροσώπως, διότι ἀτυχῶς δὲν ἐκόμιζον μετ' ἐμοῦ τὰ ἐπισκεπτήριά μου· ἰδίως δὲ ὅτι εἶχον κατὰ νοῦν νὰ μεταβῶ ἀμέσως παρὰ τῷ πρακτικωτάτῳ διδασκάλῳ αὐτῶν Σωκράτει. — Τὸ αὐτὸ εἶπε, εἶπον, εἴτε μετ' ἐκείνου νὰ συνδιαλεχθῇς εἴτε μεθ' ἡμῶν, διότι καὶ ἡμεῖς ἐφιλοτιμήθημεν νὰ ἡμεθα μιμηταὶ ἐκείνου καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν κατὰ γράμμα τὴν πρακτικὴν του διδασκαλίαν. — Ἐν τούτοις ἐξεκλίνετε κάπως τῶν ἰχνῶν ἐκείνου (τοῖς ἐποίησα τὴν παρατήρησιν)· διότι ἐνῶ ὁ Σωκράτης συναισθανόμενος ἑαυτὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν ἐκτιμῶν τὸ «γινῶθι σαυτὸν» εἰς ἄνθρωπον ἀπηύθυνε καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἠγωνίζετο νὰ θέσῃ ἰσχυρὰ ἠθικὰ θεμέλια, αὐτοὶ ἀπεναντίας νομίζοντες ἑαυτοὺς ἐκ κυνῶν καταγομένους, ὡς ὁ Δαρβίνος ἐκ πιθήκων, ἐσπούδαζον νὰ μετατρέψωσι τὸν κόσμον ὅλον εἰς κυνῶν ἀγέλην. — Αἰφνης ὁ Διογένης ἐγερθεὶς μετ' ἀγανακτικῆς ὤμῆσε: Πιθανόν ὁ Μένιππος ἐκ κυνῶν νὰ ἔλκη τὸ γένος, ὡς ἔχων καὶ μεγάλην αὐτοῖς ὁμοιότητα, ἐγὼ δὲ μῶς πολὺ ἀπέχω τούτων· καὶ τὸ παράδειγμα εἶπε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ κόσμῳ μὲ τὸν φανόν μου **ἄνθρωπον** ἐξήρουν καὶ οὐχὶ κύνας. — Ζητήσας συγγνώμην ἐπὶ τῇ ἀδιακρισίᾳ μου, τὸν παρώτρυνα νὰ ζητήσῃ τὴν ἀδειαν παρὰ τοῦ Αἰδωνέως πρὸς ἄνοδον εἰς τὴν τῶν ζώντων χώραν, ἵνα προσπαθῇ νὰ ἀνεύρῃ βοήθειάν τοῦ φανοῦ τοῦ πάλιν ἀνθρώπον τινα ὅπως ἐπεθύμει. — Ἀναστὰς ἐκ τῆς ἑδρας καὶ ὁ Μένιππος μετ' ὁ κλασσικὸν τριβώνιον τοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς: Ὁ ξένε ἐξέρου-

νητὰ τῶν ὑποχθονίων! σφόδρα μὲ ἀδικεῖ ὁ φίλος Σινώπεύς, συμμεριζόμενος τὴν ιδέαν σου ὅτι ἐκ κυνῶν κατάγομαι· ὁρᾷς καλῶς ὅτι φέρω κρανίον καὶ σκελετὸν ἀνθρώπου... Ἐγὼ κυρίως βλέπων τοὺς συγχρόνους μου ἀνθρώπων μορφὴν καὶ ὄνομα φέροντας, ἐξετάζων δὲ τὰς τάσεις των, τὰς πράξεις, τὰ φρονήματα, καὶ ἀνευρίσκων αὐτὰ ὅλως ἀντίθετα, ἀντίζοα καὶ ἀσύμφωνα πρὸς τὴν ιδέαν ἣν εἶχον ἐγὼ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἀξίας, ἣν προφανῶς ἐξηυτέλιζον ἐκεῖνοι, καὶ διὴ αἰσχυρόμενος ἵνα τὸ αὐτὸ μετὰ τῶν τοιούτων φέρω ὄνομα, προϋτίμησα κύων μᾶλλον ἢ ἀνθρώπος νὰ καλωμαι· ὁ κύων τοῦλάχιστον παρὰ ἄλλα πλεονεκτήματα εἶνε ζῶον πιστότατον, ἐνῶ οἱ ἀνθρώποι τῆς ἐποχῆς μου— ἀγνοῶ πῶς εἰσιν οἱ τῆς σῆς ἐποχῆς — ἦσαν ἐκτὸς μυρίων ἐλαττωμάτων ἀπιστοὶ κατὰ πάντα, ἀπιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν, ἀπιστοὶ εἰς τὴν πολιτείαν, ἀπιστοὶ εἰς τὸν ἐθνισμόν, ἀπιστοὶ εἰς τοὺς φίλους, ἀπιστοὶ εἰς τὸν συζυγικὸν καὶ οἰκογενειακὸν βίον, ἀπιστότατοι εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς, ὑβρίζουσι τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας. — Μετὰ σιγὴν ἱκανῶν δευτερολέπτων τρίβων τὸ μέταπὸν μου καὶ ἀγωνιζόμενος ὅπως καταδιδάσω ιδέας ἐκ τῶν μυθῶν τοῦ πτωχοῦ ἐγκεφάλου μου εἶπον εἰς τὸν Μένιππον: Θαυμάσιε κυνικὲ φιλόσοφε! εἶχες πολὺ δίκαιον μὴ στέργων ἵνα συγκαταλέγησαι ἐν τοῖς ἀνθρώποις τῆς ἐποχῆς σου· πρέπει νὰ ἦσαν τῇ ἀληθείᾳ ἐξάλλεις καὶ προάλλεις κατὰ πάντα· ζητεῖς δὲ πλαγίως κατὰ τὰ φαινόμενα νὰ ἀρυσθῇς πληροφορίας παρ' ἐμοῦ καὶ περὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς παρούσης ἐποχῆς. Θεοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου! Ὁ ἀνθρώπος, φίλε, εἶνε πάντοτε ἀνθρώπος, καὶ ἔσται τοιοῦτος μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων· καὶ ἂν τις θέλῃ νὰ ἐκστομίσῃ λέξιν ὑβριστικὴν κατὰ τοῦ ὁμοίου του, πρέπει νὰ τῷ εἴπῃ ὅτι εἶνε οὐχὶ **κτῆνος** ἢ **κούτσουρον** ἀλλὰ **ἄνθρωπος**, καὶ ἔσται τοῦτο ἡ μεγαλειτέρα ὑβρις· διότι τὸ ταλαίπωρον κτῆνος οὐδὲν κακὸν ποιεῖ ἐν τῷ κόσμῳ ἀπαθὸν τῷ προορισμῷ αὐτοῦ, οὔτε ψεύδεται,

οὔτε ἀπατά, οὔτε ραδιουργεῖ, οὔτε συκοφαντεῖ, οὔτε υποσκάλπει λάκκους, οὔτε κατηγορεῖ, οὔτε παρανομεῖ, οὔτε ἀδικεῖ, ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος πάντα ταῦτα ποιεῖ καὶ ἄλλα αἰσχρότερα παραγνωρίζων τὴν ἀξίαν του καὶ τὸν ὑψηλὸν προσορισμόν. Ἐάν ὁ ἄνθρωπος ἦν πεπλασμένος ἐκ πνεύματος μόνον, ἄριστα θὰ ἔβαινον τὰ πάντα, αἱ ὑψηλαὶ καὶ εὐγενεῖς ἐννοιαὶ θὰ εὑρισκόν γῆν ἀγαθὴν, ἡ ἰσότης θὰ ἦν ὁ κυριεύων πλανήτης, ἡ εὐνομία καὶ ἡ εἰρήνη θὰ ἦσαν αἱ ἀρχουσαι δυνάμεις, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀρετὴ θὰ ἐβασίλευον· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἀτυχῶς φέρει ἐπὶ τῆς ράχεώς του ἐν τῷ κόσμῳ ἐν βαρύτετον φορτίον, **τὴν ὕλην**, τὴν σάρκα, καὶ ὅσον προάγεται ὁ **ψευδοπολιτισμός**, τοσοῦτον ἡ ὕλη εὐρίσκει τροφὴν ἀρεστὴν καὶ τείνει νὰ καταπνίξῃ τὸ πνεῦμα, νὰ υποδουλώσῃ τὸ παν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς. — Καὶ πῶς; μὲ διέκοψεν ὁ Μένιππος. Ἡμεῖς μανθάνομεν ἐνταῦθα (εἶπεν) ὅτι τὰ φῶτά εἰσιν ἀνημμένα εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς Εὐρώπης, ὅπερ δηλοῖ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ πνεύματος. — Ἀπατάσαι ἴσως, τῷ ἀπεκρίθην· διότι ἂν ποτε ἀνελθὼν περιηγηθῇς τὴν Εὐρώπην, θὰ ἀκούσης ἐκ τοῦ στόματος καὶ αὐτῶν τῶν παιδῶν ὅτι εἰσὶν **ὕλισται**, καὶ ὅτι ὁ προσορισμός τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ ὑλικὸν συμφέρον. Εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι Ἕλληνες, Ἄγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἰταλοὶ κ. λ. π. ὡσεὶ ὑπὸ πνεύματος ἐλευθερίας φερόμενοι μεταβαίνουσιν εἰς Ἀφρικὴν καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς ἀπελευθέρωσιν δῆθεν, πρὸς περιορίσιν τῆς δουλείας, πρὸς κατάργησιν τῆς σωματεμπορίας, ἀλλ' εἶνε ἐπίσης ἀληθές ὅτι ὁ ἰδιαίτερος καὶ μύχιος σκοπὸς αὐτῶν εἶνε ἡ κατάκτησις, ἡ υποδουλώσις τῶν κατοίκων εἰς ἑαυτούς, ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἀφθόνου πλούτου τῶν χωρῶν ἐκείνων. Δὲν γνωρίζεις ἢ δὲν ἤκουσας, τῷ εἶπον, ὅτι πᾶσα ἱεμᾶς τοῦ ἰδρώτος τοῦ μετώπου τῶν Ἰνδῶν ἀπομυζᾶται ὑπὸ Εὐρωπαϊκῶν βδελλῶν; καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐλάσει μέχρι τῶν Ἰνδιῶν, ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός — ἔχει ὡς φαίνεται τὴν χάριν ταύτην τὸ

ὄνομα — ἦν ἀγνότερος καὶ εἰλικρινέστερος, νὰ ἰδρύσῃ δηλ. πολιτείας ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμους, πᾶσα χώρα νὰ δύναται νὰ καρπῶται τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ καὶ ἀνέσει, ἐνῷ νῦν πᾶς πλοῦτος, πᾶς θησαυρὸς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς μετοχετεύεται διὰ τῶν προχείρων διαμετακομιστικῶν μέσων εἰς τὰ ταμεῖα τῶν Εὐρωπαϊῶν εὐπατριδῶν· καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ἑλλάσσοнос Ἀσίας ἐκτὸς τῶν ἐξορυσσομένων ἀρχαιοτήτων τὰ ἀτμοκίνητα μεταβιβάζουσι καθ' ἐκάστην εἰς τὴν Εὐρώπην στρογγύλους ἀριθμοὺς χρυσῶν λιρῶν ἐντοπίων. Λοιπὸν, αὐτὴ εἶνε ἡ ἰσότης; αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ δικαιοσύνη; αὐτὸ διδάσκει ἡ θρησκεία; ἀλλὰ καὶ τὸν Χριστιανισμόν ἐκμεταλλεύονται τινες τῶν ἀγαθῶν Εὐρωπαϊῶν χάριν ἰδιαίτερων ἢ πολιτικῶν σκοπῶν· ὁ κυριεύων παρ' ἡμῖν πλανήτης εἶνε τὸ ἀναθεματισμένον δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου. — Τότε λοιπὸν, εἶπεν ὁ Μένιππος, τετέλεσται! εἶνε γενικὴ ἀπελπισία! εἶτα προσέθηκε μετὰ τινος θλιβεράς φωνῆς: ἐνομιζον ἐγὼ ὅτι ὁ κόσμος προϊόντος τοῦ χρόνου θὰ ἐβελτιούτο ὁλοέν· ματαίως ἄρα ἐδίδασκον ἐν τῷ πορθμείῳ τοῦ Χάρωνος· ματαίως ἔπεμπον ἐκ τοῦ Ἄδου εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Γῆς ποικίλα παραγγέλματα συντελοῦντα εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν, εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐκμηδένισιν τῶν φαύλων ἔξεων. Δὲν σε ἐπληροφόρησε, ξένε, ἀποχρώντως ὁ φίλος μου Λουκιανός, (μοὶ λέγει ὁ Μένιππος) πόσους ἐν τῇ Ἀχερουσίᾳ ἐξεγύμνωσα ἀπὸ τοῦ βάρους τοῦ πολλοῦ καὶ ἀχρήστου φορτίου τῶν! — Εἰς τοῦτο διαφωνοῦμεν (τῷ ἀντέταξα). Ναὶ μὲν ἡ ἀρετὴ εἶνε ἀναφαίρετος, τῷ εἶπον, ἀλλὰ βλέπω ὅτι οἱ πλείστοι τῶν τεθνεώτων εἰσὶν ἐπὶ πεφορτισμένοι καὶ μὲ τὰς κακίας τῶν· διὸ οἱ μὲν, μεστοὶ ἀρετῶν, εἰσὶ συνηγμένοι πρὸ τῶν Ἥλυσιων πεδίων, οἱ δέ, πιεζόμενοι ὑπὸ κακιῶν, πρὸ τοῦ Ταρτάρου· τὸ μέγα σου κατόρθωμα ἴσως ἦν ὅτι ἰνάγκασας τοὺς μεταβαίνοντας ἐνταῦθα νὰ ἐγκαταλείπωσιν ἐπὶ Γῆς τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον, τὰ ὑλικά πλούτη, τοὺς εὐφόρους ἀγρούς, τὰς

ωραίας ἐπαύλεις, τὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα, τὰ πολυτελῆ ἑπιπλά καὶ τὰ λάμποντα κοσμήματα· ἀλλ' ἀδύνατον νὰ ἀφαιρεθῇ ὁ τύφος, ἡ ἀλαζονεία, ἡ δοξομανία, ἡ κολακεία, ἡ χαμέρπεια, τὸ ψεῦδος, ὁ δόλος, ἡ ἀπάτη, ἡ αἰσχροκέρδεια καὶ πᾶσα ἄλλη κακία· οἱ ἐρχόμενοι νεκροὶ συγκομίζουσι μεθ' ἐαυτῶν πάντα ταῦτα τὰ πάθη, ὅπως οἱ ἐνάρετοι τὰς ἀγαθὰς πράξεις των· ἄλλως θὰ ἦσαν περιττοὶ καὶ ἀχρηστοὶ ὅλως οἱ δύο ἀπροσωπόληπτοι δukaσταί, Μίνως καὶ Ραδάμανθυς. — Ἐχεις δίκαιον μοὶ λέγει· βλέπω ὅτι καὶ ἐνταῦθα δὲν ἀπέκτησα τὸ πλήρωμα τῶν γνώσεων· εἶνε τῷ ὄντι μυστήριον ὁ ἄνθρωπος...

Ὁ μὲν Διογένης σιωπηλῶς ἡσυχολεῖτο εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ φανοῦ τοῦ πρὸς ἀναζήτησιν ἀνθρώπου· πάλιν ὁ δὲ Λουκιανὸς συλλέγων ὕλην ἐκ τῶν συνδιαλέξεων, ἀποτεινόμενος πρὸς με μετὰ τὸ εἰρωνικώτατον τοῦ ὕψους λέγει: ἐνῷ ἦλθες, θνητέ, ἵνα διδασχθῇς παρ' ἐμοῦ τὸν τρόπον τῆς μετὰ νεκρῶν συνδιαλέξεως, βλέπω παραδόξως ὅτι καὶ σὺ ὡς ἄνθρωπος ἔκευθες ἐν ταῖς φρεσὶν ὕπουλον σκοπόν, νὰ γείνης δηλ. ὁ διδάσκαλος ἡμῶν. — Ἐγὼ δὲ εἰπὼν, ἀπαγε τῆς βλασφημίας! καὶ παρατηρήσας ὅτι ὁ ὠροδείκτης εἶχεν ὑπερβῇ τὸ ὠρισμένον σημεῖον, ἀσπασάμενος αὐτοὺς μετὰ σεβασμοῦ ἔσπευσα πρὸς ἐπίσκεψιν ἄλλων.

Ὁ Αἰακὸς μὲ ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν πρὸ τοῦ ἐναρέτου τῆς Φαιναρέτης υἱοῦ, ὃς τις διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς τρίβων τὸ ἐκ τῶν ἀλύσσεων τοῦ δεσποτηρίου προελθὼν οἶδημα τῶν ποδῶν προσεπάθει νὰ καταπραῦνῃ τοὺς πόνους, τὴν δὲ ἑτέραν ἔχων ὡς ἔρεισμα ἐπὶ τοῦ φαλακροῦ καὶ εὐρέος μετωπιαίου ὀστοῦ ἐβυθίζετο εἰς τὴν μελέτην τοῦ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ζητήματος, ἐνῷ τὰ χεῖλη του ἐξέφερον τὸ αἰώνιον «Γνωθὶ σαυτὸν» ἀπόφθεγμα του. — Χαῖρε, ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατε! προσφωνῶ αὐτῷ· δέν με ἤκουσε. — Χαῖρε, σύζυγε Ξανθίπης! — οὔτε τότε ὕψωσε τὴν κεφα-

λήν. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ μου ἀνέκραξα: Χαῖρε, δαιμόνιε Σώκρατες! — Τὸ ὄνομα τοῦ **δαιμονίου** τῷ ἐποίησεν, ὡς φαίνεται, αἰσθησὶν τινα, καὶ ἀτενίσας πρὸς με ἡρέμα ἀντιπροσεῖπε: Καὶ σὺ γε! — Δαιμόνιε, τρεῖς ἤδη σοὶ ἐφώνησα, τῷ λέγω, καὶ ἐποίησάς μοι τὸν κωφάλαλον σὺ ὁ ἐν τοῖς δυσὶ κόσμοις ἀθάνατος! — Ὁ μελετῶν πάντοτε περὶ ἀθανασίας εἶνε κατὰ τὰ ἄλλα ἀναίσθητος· ἔπειτα ἐζήτουν, εἶπε, νὰ ἀνακαλύψω νοερῶς ἱατρικόν τι τοῦ «Γνωθὶ σαυτὸν», καὶ τοσοῦτον χρόνον σκοτίζομαι καὶ ἀδυνατῶ νὰ καταντήσω εἰς τι εὐᾶρεστον ἀποτέλεσμα, ἐνῷ πολλοὶ νῦν, ὡς πληροφοροῦμαι, ὁσημέραι ἀνακαλύπτουσιν ἐπὶ τῆς Γῆς νέα φάρμακα, παντάπασιν ἡμῖν ἀγνωστα, κατὰ διαφόρων παθῶν, ἵνα τοὺς νοσοῦντας ταχύτερον ἀποστέλλωσιν ἐνταῦθα. — Τὸ νεώτατον ἴσως δὲν τὸ ἔμαθες ἔτι, τῷ εἶπον τότε. — Καὶ τί τοῦτο; με ἠρώτησε. — Τοῦτο εἶνε, (εἶπον) ὅτι οἱ σύγχρονοί μου ἀγαθοὶ δημοσιογράφοι καὶ τοὺς ζῶντας ἔτι καὶ καθ' ὅλα ὑγειῶς ἔχοντας, ἀνευ τινὸς ἀδροφροσύνης ἢ οἴκτου, **ἄρον ἄρον** τοὺς ἐπιβιδάζουσιν εἰς τὸ ἄχαρι πλοιῶριον τοῦ Χάρωνος καὶ τοὺς πέμπουσιν εἰς τὸν Ἄδην· ἀλλὰ γινώσκοντες ὅτι θὰ ἀνέλθω πάλιν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸν γνωστόν μοι κόσμον. — Ὡ λαμπρὰ σύμπτωσις! ἐρώναζεν ὁ Σωκράτης ὡς ἐξαλλος ἀπὸ χαρᾶς γενόμενος. — Ἐφοβήθην ἐγὼ ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς φωνῆς του καὶ ἔλεγον κατ' ἑμαυτόν: τὸ δαιμόνιον, ὡς φαίνεται, κατέλαβε πάλιν τὸν δύσμοιρον! δὲν ζητεῖ φάρμακον δι' ἑαυτόν πρὸς ἰασιν ἐκ τοῦ βασανίζοντος αὐτὸν νοσήματος, ἐκ τοῦ ὁποίου φαρμάκου θὰ ὠφελοῦμην καὶ ἐγὼ συναισθανόμενος ἐν ἐμοὶ τὰ ἐπικίνδυνα ἀποτελέσματα τοῦ ποτοῦ τῆς λήθης, παρὰ ζητεῖ ἱατρικὰ καὶ φάρμακα τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς αὐτογνωσίας; Ρυθμίσας τότε τὴν φωνὴν καὶ ἐγὼ πρὸς τὴν τοῦ Σωκράτους τὸν ἠρώτησα: Τίς ἦν ἡ λαμπρὰ αὕτη σύμπτωσις καὶ οὐκ ἂν φθάνοις λέγων. — Ἐκεῖνος δὲ μετὰ τοῦ συνήθους φιλοσοφικοῦ του ὕψους μοὶ λέγει: καὶ δύναται λαμπροτέρα ἀπόδει-

ζῆς τῆς ἀθανασίας εἰς τοὺς δυσπίστους ἐπὶ γῆς νὰ ἦνε ἄλλη ἢ ἡ σὴ ἐπιστροφή καὶ παρουσία μεταξὺ αὐτῶν. Ἐγὼ (εἶπε) καθ' ὅλον τὸν μακρὸν βίον μου ἐν Ἀθήναις ἐκήρυττον στεντορίως τὸ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς δόγμα, καὶ ἐν τῇ δεσποτηρίᾳ ἐτι περὶ αὐτῆς ἐπραγματευόμην καὶ ἰσχυρωτάτως ἀποδείξεις προσῆγον, ἀλλ' οἱ ἀκούοντες ἐδυσκολεύοντο νὰ πεισθῶσι, διότι οὐδεὶς τῶν ἀποικομένων ἐκ τοῦ κόσμου ἀνεβίωσέ ποτε, ἵνα πληροφορήσῃ τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς θνητοὺς διὰ τοῦ θετικωτάτου τρόπου ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἀθάνατος. Ναὶ μὲν ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ὀρφεύς, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἄλλοι τινὲς περιοδεῖαν ποιήσαντες εἰς τὸν Ἀδην ἐπανήλθον πάλιν εἰς τὴν προτέραν κατοικίαν τῶν, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι οὐδεμίαν πίστιν ἐδίδον εἰς τὰ λεγόμενα ὡς προῖστορικὰ πλάσματα. Ἀλλὰ καὶ τίς ἄλλη εὐγενεστέρα καὶ ὑψηλοτέρα τῆς ἐννοίας τῆς ἀθανασίας ἠδύνατο νὰ ἐμπνευσθῇ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων, ἐφ' ἧς ἀντὶ νὰ σεμνύνωνται ἐπεθύμησαν οὗτοι χαμαιζήλως νὰ συγκατατάσσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ὁμάδα τῶν θνητοψύχων, οἱ δειλαιοὶ, ἀσπονδότεροι τῶν ἐχθρῶν τοῦ « Γνωθὶ σαυτὸν » καθιστάμενοι! ἐγὼ ὁμῶς καὶ ζῶν ὡμολόγουν ὅτι ἡμῖν ἀθάνατος, καὶ νῦν κηρύττω ὅτι εἰμὶ ἀθάνατος, καὶ αἰωνίως πέποιθα ὅτι ἔσομαι ἀθάνατος· ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ φωνή μου δὲν φθάνει μέχρι τῆς Γῆς, καὶ ὁ Ἐδισσών θὰ ἀργήσῃ νὰ μοὶ φέρῃ τὸ τηλέφωνόν του, οὐδ' ὁ Κέρβερος μὲ ἀρτίνει, ἵνα ἀναβῶ ἐπὶ μίαν στιγμὴν εἰς τὸν κόσμον. — Μὴ μου μνησθῇς τοῦ Κερβέρου! τῷ εἶπον· διότι ἀκούων ἐνδέχεται καὶ τὴν ἐμὴν ἐξοδὸν νὰ κωλύσῃ, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ ἀλεκτρυονός σου. — Ἐχ' ἀτρέμας, μοῦ λέγει ὁ Σωκράτης· ὁ ἀλεκτρυὼν διελάλησεν ἤδη τοῖς σοῖς φίλοις καὶ γνωρίμοις ὅτι ζῆς ἐτι καὶ οὐκ ἀπέθανες, ὁ δὲ Κέρβερος οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχει ἐπὶ τῶν ζώντων· διότι ἄλλ' ὡς καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς ὀλιγώτερον χρόνον ἐκ τῆς Τροίας ἢ ἐντεῦθεν θὰ ἐπανέκαμπεν εἰς τὴν ποθητὴν του Ἰθάκην. — Ἀλλ' εἰπέ

μοὶ νῦν, σοφώτατε ἄνερ, τὸν ἠρώτησα, ποῦ εὐρίσκεται ἡ καλή σου Ξανθίπη; — Ἐρρέτω αὕτη! μοὶ ἀπεκρίθη· οὐδέποτε τὴν ἐζήτησα ἐνταῦθα, ἀλλ' εὐχῆς ἔργον ἦν καὶ ἐπὶ γῆς νὰ μὴ τὴν συνίηνται ποτέ· οὕσα διαρκῆς κόπανος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, μ' ἔφερε ταχύτερον εἰς τὸ γῆρας· κατετυράννησέ με ἡ ἀθλία, μεριμνώσα καὶ τυρδάζουσα περὶ τὰ ἐγκόσμια καὶ γῆϊνα. ἐνθ' τὸ ἐμὸν πνεῦμα ἐμεταρσιούτω καὶ ἐνέτρύφα εἰς τὰ ὑπερκόσμια καὶ οὐράνια, καὶ σύμπας ὁ βίος μου ἦν ἀγὼν τῆς ἐκκαθάρσεως καὶ διαπλάσεως τῶν ἡθῶν. Αὐστηρῶς δέ σοι ἀπαγορεύω, μὰ τὸν προσφιλέ μοι Ἀλέκτορα, νὰ προσαγορεύῃς με **σοφώτατον**· οὐδὲ σοφὸς ἤμην, ἀλλ' οὐδὲν εἰδώς· Τινὲς τῶν ζωηρῶν καὶ εὐφαντάστων μαθητῶν μου, ἐκτραπέντες τῆς ἡς ἐχάραξα πορείας, ἐπεθύμησαν νὰ ἦνε καὶ νὰ λέγωνται **φιλόσοφοι**· ἐκεῖνος δ' ὁ Πλάτων ἐπήρθη τοσοῦτον ὥς τε ἤρξατο νὰ ἀεροβατῇ μὲ τὰς ἰδανικὰς του πτέρυγας· μὴ τυχὸν τὸν ἐπισκεφθῇς ἐνταῦθα· πλέει ἐναγωνίως ἐν τῇ χειμάρρῳ τῆς Ἰδεολογίας του· εἶνε ἱκανὸς καὶ δεξιότατος ὥς τε καὶ σέ, ὥς περ πολλοὺς, νὰ συμπαρασύρῃ· οὐδεὶς ὕστερον θὰ δύναται νὰ σε σώσῃ ἐκ τοῦ ὀλισθηροῦ ἐκείνου τῶν ἰδεῶν χειμάρρου. Ἐναδρυνόμενός ποτε τῇ κολυμβητικῇ σου ἱκανότητι ἔσπευσας νὰ συμπλεύσῃς μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' εὐτυχῶς τὸ θετικώτερον εἰς ὁ ἐτράπης στάδιον σὲ ἀπήλλαξε τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ ὀλέθρου. Οἱ τίτλοι **σοφός, σοφώτερος, σοφώτατος, πανυπερσοφολογιώτατος** εἰσὶ διὰ τοὺς **πεφυσωμένους** ἐπὶ τῆς Γῆς, ἢν μαστίζουσι πολλῶν εἰδῶν τύφοι καὶ τυφῶνες· ἐνταῦθα οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ τιτλοφορῇται σοφός, καὶ ἕκαστος γινώσκει ὅτι ἀληθῶς εἰς μόνος ἔστι σοφός, καὶ ὑψώσας τὸν δάκτυλον εἶπεν: **ΕΚΕΙΝΟΣ!** ὃν οἱ πιστοὶ καὶ οἱ πρεσβεύοντες τὴν ἀθανασίαν καλοῦσι Θεόν. — Ἐμείνα ἐνεός, ἀκούων μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας τοὺς θεῖους τοῦτους λόγους· ἐπεθύμουν νὰ διατρίψω πολὺν χρόνον παρ' αὐτῷ, ἀλλ' ὁ καιρὸς ἐπεῖγεν· ἐσκέφθην

δὲ ὅτι ἐὰν εἰσπρὸς εἰς τὸ ζήτημα τῆς Ἀθανασίας, οὐχὶ αἱ 24 ὥραι τῆς προθεσμίας μου, ἀλλ' οὐδὲ 24 αἰῶνες ἤθελον ἐπαρκεῖ πρὸς λύσιν αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα ἤθελε πάλιν ἀρχίσει νὰ μοι ψάλλῃ τὸν **Ψαλμὸν**, ὃν ἀπὸ στήθους ἐγίνωσκον. Διὸ ἀσπασθεὶς εὐλαβῶς τὴν ἀθάνατον δεξιάν του, διηύθυνον τὰ βήματα πρὸς τὰ πρόσω.

Μὲ ἐξώρκιζε νὰ μὴ ἐπιλησθῶ τοῦ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς διδάγματος εἰς τοὺς συγχρόνους μου. Ἐγὼ δὲ ὁμῶσας εἰς τὸ ὕδωρ τῆς Στυγὸς ὑπεσχέθην· ὅτι ἔσομαι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὁ διαπρύσιος αὐτῆς κήρυξ.

Μακρόθεν ἑώρων τὸν χαριέστατον Πλάτωνα παλαιόντα μὲ τὰ τετυφωμένα κύματα τῆς ἀκαθέκτου φαντασίας του. Μὴ δυνήθεις νὰ καταπνίξω τὴν φωνὴν τῆς περιεργείας μου, γνωστὸς αὐτῷ ἄλλως τε τυγχάνων πρὸ πολλοῦ, περιωρίσθην ἁπλῶς εἰς τὸ ἐρώτημα, ποῦ πάλιν ἐπλεεν εὐτόλμως ἐν ὥρᾳ τοσοῦτον σφοδρᾶς τρικυμίας; Ἐκεῖνος δὲ μοι ἀπεκρίθη· πλέω εἰς τὸ εὐρύτατον καὶ βαθύτατον πέλαγος τοῦ ἰδανικοῦ ἐκείνου κόσμου, ἐνθα οἰκεῖ τὸ Καλόν, τὸ Ἀγαθόν καὶ τὸ Ἀληθές, καὶ με παρῶτρυνεν ἵνα συμπλεύσωμεν, κατανοήσας τὸν ζήλόν μου· ἐγὼ δὲ εἰπὼν ὅτι, ἂν καὶ εἶχον μεγίστην προθυμίαν καὶ εὐχαρίστησιν εἰς τὸν παράτολμον καὶ παρακεκινδυνευμένον τοῦτον πλοῦν, ἀλλ' ὁ μετριόφρων — δὲν ἐποίησα χρῆσιν τοῦ τίτλου **σοφός**, ἵνα μὴ τυχόν με ἀκούσῃ — διδάσκαλός τοῦ Σωκράτους μὲ ἀπέστρεψεν, ἀντιπαρήλθον.

Οὐ πολὺ μακρὰν βλέπω τὸν μεγαλοφυέστατον καὶ βαθυνούστατον Ἀριστοτέλην, οἷον οὐδὲ ἐγέννησεν οὐδὲ ἴσως θὰ γεννήσῃ ποτὲ ἡ φύσις, τὸ θαῦμα τοῦ διανοητικοῦ κόσμου, πλεόντα θαρραλέως ἐντὸς ὠκεανοῦ ἀχανεστάτου καὶ ἀδιαπλεύστου, πρὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ ὁποῖου διεκρίνοντο πολλοὶ καὶ πολλαχόθεν συνηγμένοι, θρασεῖς καὶ θερμοκέφαλοι, προθυμίαν μὲν δεικνύοντες εἰς τὸ συμμετέχειν τοῦ πλοῦ, ἀλλὰ φοβούμενοι σφόδρα τὸν καταποντισμόν. Πόσον μα-

σμος. Ἄν ὅμως δὲν προφθάσω νὰ τοὺς ἴδω, σύ, σὸφὲ διδάσκαλε, γενοῦ αὐτοῖς διερμηνεὺς τῶν θερμῶν καὶ εἰλικρινῶν αἰσθημάτων μου· εἰς ἄλλην περιοδείαν ἐλπίζω νὰ συναντηθῶ καὶ μετὰ τούτων, διότι ὀψέποτε θὰ φιλοτιμηθῶσι πάλιν οἱ δημοσιογραφικοὶ κάλαμοι νὰ ἀναγγεῖλωσι τὴν νέαν μου κἀνοδὸν εἰς τὰ Βασιλεῖα τοῦ Πλούτωνος, καὶ βεβαίως εἰς αἶε. Ἐπειτα δὲν ἔχω δυστυχῶς καὶ τὸ ἀπαιτούμενον ἐπίσημον ἔνδυμα, ἵνα παρουσιασθῶ πρὸ τοιούτων ἐξόχων ἀνδρῶν. Μετὰ σοῦ ἀλλάζει τὸ πρᾶγμα, τῷ εἶπον· Παροτρυνθεὶς ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου μου Ἀπολλωνίου...

— Τοῦ Τυανέως; μὲ ἐρωτᾷ διακόπτων.

— Ναί! ἀπήντησα, τοῦ ἐνθέρμου ὀπαδοῦ σου καὶ θιασώτου.

— Ὅπισθέν μου κάθηται ἐκεῖνος, μοὶ λέγει.

— Θὰ σπεύσω νὰ τὸν ἴδω, ἀποκρίνομαι. Παροτρυνθεὶς, λέγω, ὑπὸ τοῦ Τυανέως, ἵνα καὶ ἐγὼ, ὥσπερ ἐκεῖνος, ἀκολουθήσω τοῖς ἰχνεσί σου, οὐδὲν σύγγραμμα πραγματευόμενον περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν λόγων καὶ ἔργων καὶ καταληπτόν εἰς ἐμὲ ἡμέλησα, ὥστε νὰ μὴ το ἀναγνώσω, ἀλλὰ αἱ πλείεσται τῶν πραγματειῶν τούτων μοὶ ἐφάνησαν ὡς ἱερογλυφικά καὶ δυσκατάληπτα· ἀπεράσισα νὰ περιορισθῶ εἰς ἰδίαν τινὰ περὶ σοῦ μελέτην κατὰ τὸν ἐμὸν ἀσθενῆ νοῦν, καὶ συνετάξα μάλιστα μικρὰν τινὰ πραγματείαν περὶ τῆς φιλοσοφίας, κοσμολογίας καὶ ἀριθμητικῆς ὄντολογίας σου, ἀλλ' ἡ ἀπαίσιος πυρπόλησις τῆς οἰκίας μου σὺν ἄλλοις κατέκαυσε καὶ ἐκείνην, κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον χαροποιήσασά με, διότι τίς οἶδεν ὅποια καὶ ὅποσα τερατώδη λάβη καὶ παρανοήσεις θὰ περιεῖχε καὶ ἡ ἐμὴ πραγματεία, ὅπως πολλαὶ ὑπὸ ἄλλων δεδημοσιευμέναι; Διήρχετο δὲ πάντοτε διὰ τοῦ νοῦ μου ἡ ἰδέα ὅτι θὰ ἔλθω ποτὲ ἐνταῦθα καὶ θὰ διδαχθῶ παρὰ σοῦ τοῦ ἰδίου καὶ θὰ ἀκούσω ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ μελισταγοῦς στόματός σου τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν καὶ εἶτα θὰ μετεμ-

Ψυχωθῶ καὶ ἐγώ, ὥς περ σὺ· καὶ ἰδοὺ ἡ περὶ μετεμψυχώσεως δόξα σου λαμβάνει ὑπόστασιν· αὐριον ἔσομαι κήρυξ αὐτῆς καὶ μάρτυς ἐν τῷ ὁρατῷ κόσμῳ.

— Ὅσον περὶ μετεμψυχώσεως πρέσβευε καὶ σὺ ὅπως θούλει· ἀλλ' ἵνα μὲ ἐννοήσης, ἔπρεπε νὰ μυήθῃς εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια.

— Κρίμα, κρίμα! εἶπον· παρεκέλευόν μέ τινες εἰς τὴν χειροτονίαν ταύτην, ἀλλ' ἐγὼ δὲν συγκατετιθέμην θεωρῶν ἑμαυτὸν ἀνάξιον τῆς τοιαύτης τιμῆς. Ἡ πρώτη μου φροντίς ἔσται κατὰ τὴν ἀναβίωσίν μου νὰ σπεύσω εἰς τὴν Ἐλευσίνα, δ' ἄλλης ὁδῶς ὁδοῦ καὶ οὐχὶ δι' Ἀθηνῶν.

— Διδάσκαλε Πυθαγόρα, λέγει τότε ὁ συνοδεύων με Αἰακός: ὁ ξένος οὗτος ὁ ἡμίθνητος ἀγνοεῖ ἢ μάλλον δὲν ἐνθυμεῖται, ποτισθεὶς ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς λήθης, ὅτι τὸ κατὰ τὴν συνταγὴν τοῦ Πλούτωνος προσενεχθέν αὐτῷ ποτὸν περιεῖχε καὶ τὸ τῆς μνήσεως **σκονάκι**· δὲν γνωρίζω ὅπως καὶ κατὰ πόσον ἐνήργησε.

— Τότε ὁ Πυθαγόρας δακτυλουργικῶς (διότι ἦν ὁ πρῶτος πατὴρ τῆς Συμβολικῆς καὶ πεπνυμένος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Γεωμέτρου καὶ Ἀρχιτέκτονος) ἐννοήσας τὸν θαῦρον τῆς μνήσεώς μου, καὶ ἐνδυθεὶς τὸν μεγαλοπρεπῆ καὶ μυστηριώδη μανδύαν, δαρον τῶν Βραχμάνων κατὰ τὴν ἐν Ἰνδοῦ ποταμῷ βάπτισίν του, καὶ μεθ' οὗ εἶχε κηδευσθῆ τελευτήσας, μοὶ λέγει ὥς τις μεγαλόσχημος Ἱεροφάντης:

— Τέκνον μου! — Δέν μοι ἐράνη παράδοξος ἡ τοιαύτη προσφώνησίς του, ὥς ἀληθῶς πνευματικοῦ πατρὸς καὶ πολλῷ πρεσβυτέρου μου, ἐνῶ νῦν οἱ νεώτεροι τὴν ἡλικίαν χειροτονηθέντες ἱερεῖς καὶ αὐτοὺς τοὺς πατέρας τῶν ὀνομάζουσι τέκνα.

— Τέκνον μου! μοὶ λέγει: τὸ κυριώτατον φάρμακον τῆς μαθήσεως καὶ μίτηρ πάσης προσοχῆς καὶ ἀντιλήψεως εἶνε ἡ σιγῇ, ἣν ἐπὶ πενταετίαν ἐπέβαλλον ἐγὼ εἰς τοὺς μαθη-

τάς μου καὶ ἡ χράνται εἰς τὰ Ἐλευσίνια ἐπὶ τούτῳ καλούμενα Μυστήρια, καθὼς καὶ ἅπαντες οἱ μεμνημένοι **Τέκτονες**. Τὸ ἱερὸν τοῦτο ἔθιμον ἐνῶ ἔπρεπε θρησκευτικῶς νὰ τηρῆται πάντοτε, ἔπεσεν εἰς ἀχρηστίαν, παρωράθη, κατεφρονήθη, ἅμα ἀνερύη ἡ ἐν ταῖς Σχολαῖς τῶν μαθητῶν τοῦ ἡγαπημένου σου Σωκράτους τὰς ρίζας τῆς ἔχουσα Διαλεκτικῆ καὶ Ἐριστικῆ Φιλοσοφία, ἣτις κατέληξεν εἰς τὴν Σοφιστείαν καὶ τὴν Σχολαστικότητα, κάτοπτρα τῆς ἡμιμαθείας. Φοβεῖται νῦν νὰ ἐξομολογῆται τις τὰς ἀμαρτίας του καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κατ' ὄνομα πνευματικούς ἱερεῖς. Ποσάκις τὰ ἀπόρρητα δὲν ἐγένοντο θρυλλούμενα διὰ τῶν χειλέων τῶν ἱερέων; Ἀλλὰ πρὸ πάντων οἱ παρ' ὑμῖν μαθηταί, θηρευταί τῆς ἐπιπολαϊότητος καὶ τῆς ἐλαφράς παιδεύσεως, καὶ αὐτῶν τῶν ψιττακῶν καταστάντες λαλίστεροι ἐλέγχουσι τὴν ἐκ τοῦ γένους τούτου τῶν πτηνῶν καταγωγὴν τῶν, ὅπως οἱ τρανώτεροι τῶν ὀπαδῶν τοῦ Δαρβίνου διατρανοῦσι μετὰ φαιδρότητος τὴν πιθηκικὴν τῶν φύσιν. Ὁ μὲν Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα. Αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν, ὁ δὲ ἄνθρωπος «παρεσυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς.» Οἱ ἐπὶ θρανίου ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ καθήμενοι καὶ ἐν τῇ ἀπειρίᾳ καὶ ἀδαημοσύνῃ αὐτῶν μακρύνοντες πέραν τοῦ δέοντος τὴν γλῶσσαν ἐπὶ ζητημάτων, δι' ἃ ὁ νοῦς αὐτῶν δὲν ἐμεστώθη εἰσέτι, ὁμοιάζουσι τοῖς ἐσθίουσι παισὶ τοὺς ἄωρους καρπούς, οἵτινες πλέον ἐσθιόμενοι, πλέον βλάπτουσι τοὺς τρυφεροὺς στομάχους· τὸ δὲ χεῖρον, οἱ πλείστοι τούτων καταδαπανῶσι τὸν πολυτίμον χρόνον τῆς μαθητείας τῶν εἰς καθαρὰς καὶ ματαίας φλυαρίας καὶ ἀδολεσχίας, ἐξ ὧν οὐδεὶς καρπὸς παράγεται· τὰ δὲ ἄκαρπα καὶ ἀνωφελῆ δένδρα, ὥς τὰ ἐπιδραβὴ ζιζάνια, πρέπει νὰ ἐκκόπτονται καὶ εἰς πῦρ νὰ ρίπτονται, ἵνα τὸν τόπον αὐτῶν καταλάβωσι τὰ καρποφόρα καὶ χρήσιμα. Οἱ παρὰ τὴν ἐμὴν γενέτειραν οἰκοῦντες

καὶ διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ θείου Μέλῃτος ἀρδεύοντες τοὺς κήπους των, εἰς τὸ πύθηκίζειν, καθὰ μανθάνω, ἀμιλλῶνται νὰ ὑπερτερήσωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς προγόνους τοῦ Ἀγγλοφυσιολόγου, ὅπερ εἶνε ἐπιβλαβέστατον εἰς αὐτοὺς· ἡ χελώνη τὴν πτῆσιν τοῦ αἵτου μιμουμένη τὸν ὀλεθρὸν τῆς μάλλον προπαρασκευάζει.

Ἐπειτα (ἐξηκολούθει λέγων ἢ μάλλον διδάσκων), ἡ μάθησις πολλῶν γλώσσων ρίπτει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ χάος, ἐπιφέρει τὴν σύγχυσιν τῆς Βαβυλωνίας, γίνεται μέγα πρόσκομμα εἰς τὴν ἀληθῆ παιδείαν· ὅπου τὸ πλάτος αὐξάνει, ἐκεῖ τὸ βάθος ἐλαττοῦται· ὁ πάντοτε μεταφράζων, οὐδέποτε μεταφράζεται· ὁ νυχθήμερον ἀναγινώσκων, οὐδέποτε ἀναγινώσκεται· ὁ ζητῶν νὰ λαλήσῃ πολλὰς γλώσσας, καὶ εἰς τὴν μητρικὴν του τραυλίζει· μὲ 5 ἢ 10 Γαλλικά, μὲ 3 ἢ 4 Ἀγγλικά, μὲ 2 ἢ 3 Γερμανικά καὶ Ἰταλικά δὲν γίνεται τις σοφὸς ἢ σπουδαῖος· εἰς Γάλλος ἀχθοφόρος, εἰς Ἀγγλὸς τοιοῦτος, εἰς Γερμανὸς ἢ Ἰταλὸς τοῦ αὐτοῦ φυράματος, ἐν τῷ αὐτῷ συνηγμένοι καὶ συνηνωμένοι, ἀχθοφόρους πάλιν ἀποτελοῦσιν ἐν συνόλῳ, ἀλλὰ **μεγάλους**, καὶ οὐχὶ σοφοὺς· ἡ συσσωμάτωσις καὶ ἡ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσάφω συνουσίωσις εἶνε τραγέλαφος τις μάλλον καὶ οὐδὲν ἕτερον. Ἄλλ' εἶνε, λέγουσιν, ἀνάγκη ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἡ ἐμβριθεὶς ὁμῶς, ἡ ὀρθοφροσύνη, ἡ σπουδαιότης τοῦ χαρακτήρος δὲν συνίστανται εἰς τὰ ἀκατάληπτα ψελλίσματα, ἀλλ' εἰς τὸ νοερῶς σκέπτεσθαι, μελετᾶν, ἐρευνᾶν καὶ ἐρδαθύνειν εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων. Οἱ σύγχρονοί μου καὶ οἱ ὀλίγον μεταγενέστεροι ἀρχαῖοι Ἕλληνες πλὴν τῆς μητρικῆς αὐτῶν οὐδεμίαν ἄλλην ἐγίγνωσκον γλῶσσαν, οὐδ' αὐτὴν τὴν τῶν Φοινίκων καὶ Περσῶν, μεθ' ἧν εὐρίσκοντο εἰς σχέσεις· ἐν τούτοις ἐγένοντο κλασσικοὶ εἰς παν εἶδος μαθήσεως καὶ τέχνης, καὶ μέχρι σήμερον μελετῶνται καὶ θαυμάζονται παρὰ πάντων. Ἐγὼ αὐτὸς, ὅς τις περιηγήτην Αἴγυ-

πτον, Φοινίκην καὶ Ἰνδίας, δὲν εἶχον γνώσεις οὔτε τῆς Ἀραβικῆς, οὔτε τῆς Χαλδαϊκῆς, οὔτε τῆς Σανσκριτικῆς, ἀλλὰ κατεῖχον τὴν τέχνην τοῦ ἀφελεῖσθαι ἐκ τῶν περιοδειῶν καὶ τῶν περιστάσεων. Ἐκεκτὴμην μίαν ἰδίαν γλῶσσαν, εἶδος ἱερογλυφικῆς, δι' ἧς κατάρθουν νὰ συσχετίζωμαι μετὰ τῶν σοφωτέρων μου. Αἱ περιηγήσεις εἰσὶν ἐστίαί φωτὸς καὶ θερμότητος διὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, εὐρὺ σχολεῖον ἢ ὡς λέγετε πανεπιστήμιον, ὅθεν δύναται τις νὰ ἀρύηται γνώσεις πολλὰς καὶ ποικίλας. Ἦκουσά τινας λέγοντας περὶ ἐμοῦ ὅτι δῆθεν ἐκομισάμην τὰς μαθηματικὰς γνώσεις καὶ τὸ φερώνυμόν μου Γεωμετρικὸν θεώρημα ἐξ ἀλλοδαπῆς· οὐδὲν τούτου ψευδέστερον. Δὸς σοφῷ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἐσται, λέγει τις παροιμία. Κατείδον ἐν ταῖς περιοδείαις μου τὰς τὰς καὶ ζῆλον σφοδρὸν τῶν ἀρχαιγόνων ἀνδρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας πρὸς τὰς θεωρητικὰς μελέτας, καὶ εὐθὺς ἐμπνευσίς τις οὐρανία καὶ θείου πυρὸς ἀκτὶς εἰσέδυσεν εἰς τὰ σπλάγχνα μου καὶ ὑπεξέκαυσε τὸν πόθον μου πρὸς τὰς ἐξιχνιάσεις καὶ ἀναζητήσεις ὑψηλοτέρων ἀληθειῶν. Αὕτη εἶνε ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῶν πρὸς θῆραν καὶ ἀνακαλύψεις γνώσεων διαθημάτων μου. Ἐπειτα ὁ Ἕλλην, τοῦλάχιστον ὁ τῆς ἐποχῆς μου, δὲν δίδει εὐκόλως τὰ πρωτεῖα εἰς ξένους, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐπιστημονικὰ ζητήματα· καὶ οἱ νῦν Ἕλληνες ἐτήρησάν πως τὸ ἰδίωμα τοῦτο, ἀλλὰ ποῦ καταναλίσκουσι τοὺς ἀγῶνάς των· οὐχὶ εἰς εὐγενεῖς ἀμίλλας, οὐχὶ εἰς τὸ φαίνεσθαι πρωτεύοντες ἐν λόγοις καὶ ἔργοις σπουδαίοις μεταξὺ τῶν ἔθνων, ἀλλ' εἰς **θεσιθρηίας**, οἴμοι! εἰς κατὰσχεςιν πρωτείων χαμαιζήλων, εἰς ὑποσκέλισιν τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ...

Οἱ νῦν πύθηκίζοντες ὁμόφυλοί μου, ὡς πληροφοροῦμαι παρὰ τῶν ἐρχομένων ἐνταῦθα, λαρυγγίζουσι καθ' ἑκάστην· **Πρακτικά, πρακτικά!** Εννοοῦσιν ἄρα γε τὴν σημασί-

αν της λέξεως;... Ἄνω ποταμῶν οὐ χωροῦσιν αἱ πηγαί. τὸ ἔργον ἔρχεται μετὰ τὸν λόγον. Δὲν λέγομεν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, ἀλλὰ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, ἢ, ἂμ' ἔπος ἂμ' ἔργον. « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος ». Δὲν ζητεῖται πρῶτον ἡ οἰκοδόμησις τοῦ κτιρίου καὶ εἶτα τὸ σχέδιον· τοῦτο εἶνε θάναυσον, ἴδιον τῶν χειρονάκτων. Ὁ ἐπιστήμων Ἀρχιτέκτων πρῶτον ἐτοιμάζει τὸ σχέδιον, καὶ εἶτα προβαίνει εἰς τὰ τῆς οἰκοδομῆς. Μετὰ τὴν πράξιν ἢ τὸ ἔργον δὲν ἔρχεται ὁ λόγος· ἄλλως καὶ ὁ ἀροτὴρ θοῦς θὰ μετετρέπετο εἰς ὃν λογικόν, εἰς ἄνθρωπον, εἰ καὶ σήμερον κατ' ἀντίστροφον λόγον ὑπερβαίνοντα τὸ ὄριον πάσης λογικότητος οἱ ἐργάται καὶ οἱ κτίσται αἴφνης κατ' ἀκατανόητον μαγγανείαν μεταμορφοῦνται εἰς ἀρχιτέκτονας, οἱ φαρμακοκοπανισταὶ εἰς ἰατρούς, οἱ ἀντιγραφεῖς δικαστικῶν ἐγγράφων εἰς δικηγόρους καὶ οἱ ἀναλφάβητοι εἰς νομοδιδασκάλους, ἱεροδιδασκάλους, καθηγητάς, δικαστάς, βουλευτάς, προέδρους, παρόδρους καὶ ἰθύντορας ἐν παντὶ κλάδῳ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα διορθοῦνται ὅλα εὐοδοῦνται, ὅλα προάγονται **καρκενοβατικῶς**, νῆ τὴν Ἑκατόμβην μου! Ταῦτά εἰσιν ἐκ τῶν ἀκαταλήπτων ἐκείνων μυστηρίων, ἀπερ οὐδὲ ἐν Ἐλευσίνι ἐρμινεύονται... Ναί, ξένοι τῶν Ἀθηνῶν ἐξόριστε! ἐνόσῳ ἀποβάλλονται τῶν θέσεων οἱ τιμῶντες αὐτάς καὶ ἐπαξίως κατέχοντες, ἐνόσῳ καταδιώκονται οἱ ἀρμόδιοι ἐν τοῖς ὑπουργήμασι καὶ ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἀναρμοδίῶν, ἐνόσῳ ὑποσκελίζονται οἱ ἀγαθοὶ καὶ προτιμῶνται οἱ κακοί, ἐνόσῳ ἐπικρατεῖ ἡ ἐπάρατος, εὐμενὴς μὲν τοῖς εὐνοουμένοις, δυσμενὴς δὲ τοῖς ἐναντίοις, φαύλη Βουλευτοκρατία, ἐνόσῳ γίνεται ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπουργὸς ὁ τυχών, ἀπὸ τοῦ κωπηλάτου μέχρι τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, ἐνόσῳ αἱ μὲν ἀρχαὶ παραγνωρίζουσι τὰ καθήκοντά των, οἱ δὲ ὑπάλληλοι ἀγνοοῦσι τὰ χρεὴ των καὶ ὁ λαὸς μεταβάλλεται εἰς κύμβαλον ἀλαλάζον, ἐνόσῳ ἡ διάφορα παιδευτήρια δὲν πληροῦσιν ἀκριβῶς τὸν ἀληθῆ

προορισμόν των, ἡ δὲ Ἐκκλησία τὸν ἱερὸν σκοπὸν της, καὶ ὁ οἶκος πᾶν ἔρεισμα ἀπώλεσεν, ὁ μὲν πατὴρ ἐπελάθετο ἢ μᾶλλον ἀγνοεῖ παντάπασι τὰ πρὸς τέκνα καθήκοντα, τὰ δὲ τέκνα οὐδὲ συναισθάνονται, οὔτε ἔμαθόν ποτε τί ἐστὶ τὸ πρὸς τοὺς γονεῖς σέβας, ἡ μήτηρ περὶ πᾶν ἄλλο τυρβάζει ἢ περὶ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν τρυφερῶν θλαστῶν της, ὁ υἱὸς μετρεῖ καθ' ἑκάστην τὸ μῆκος τοῦ πεζοδρομίου καὶ ἡ θυγάτηρ διὰ τῆς θυρίδος ἀσχολεῖται εἰς κατοπτευτικὰς ἀσκήσεις, ἐνόσῳ τὸ μὲν σωτήριον κήρυγμα ἐν πλείστοις Ναοῖς σιγᾷ δι' ὅλου τοῦ ἔτους, οἱ δὲ λειτουργοὶ τοῦ Ὑψίστου περὶ τῆς ἑαυτῶν εὐζωΐας μᾶλλον δέονται, ἐνόσῳ τὰ πάντα οὕτως ἀντιθέτως βαδίζουσι καὶ οὐδερὶα μέριμνα καὶ πρόνοια οὔτε ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν, οὔτε ἐκ μέρους τῶν ἀρχομένων, οὔτε ἐκ μέρους τῶν κοινοτήτων, οὔτε ἐκ μέρους τῶν ἀτόμων μελετᾶται καὶ ὑπὸ σπουδαία ὄψει λαμβάνεται... Ναί, τότε τὸ πᾶν ἀπώλετο, ἡ πλεκτάνη τοῦ ὀλέθρου ἐξηπλώθη, πᾶσα ἐλπίς σωτηρίας ἤρθη, ἡ ἀληθὴς Πρόοδος ἀποστρεφόμενη ἀπεστράφη καὶ ἐμίσησε τὸν λαὸν ἐκείνον!...

Ἔστι ὀλίγον ἵνα πληρώσῃ τοὺς πνεύμονας ζωτικῶν πνεύματος· ἐγὼ δὲ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἔλεγον κατὰ νοῦν (ὡς χριστιανὸς ὁμιλεῖ ὁ Πυθαγόρας, ἴσως ἦν εἰς μυστικὸς πρὸ Μεσσίου προφήτης). Ἐπειτα ἤρξατο πάλιν νὰ συνεχίσῃ τὴν διδασχὴν του.

Πρακτικά! πρακτικά! ψιττακίζετε· βλέπετε ἴσως τοὺς Ἀγγλοὺς, τοὺς Γάλλους, τοὺς Ρώσους, τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Ἀμερικανοὺς ὅτι προώδευσαν καὶ νομίζετε ἕνεκα τῆς πρακτικότητός των, ἀλλ' ἀπατάσθε· εἰπέτε μᾶλλον ἕνεκα τῆς καλῆς, σώφρονος, ἐπιμελελημένης καὶ καταλλήλου πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεώς των καὶ ἀγωγῆς. Ἐπαιδεύθησαν θεωρητικῶς, ἐσπούδασαν καὶ ἔμαθον τὰ χρήσιμα πορίσματα τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐγέ-

νοντο οὕτω πρακτικοὶ ἄνθρωποι. Πρὶν ἢ ἀσκήσῃ τὸ πτηνὸν τὰς πτέρυγας του εἰς τὰς κινήσεις δὲν ἵπταται εὐθύς· τὰ πυροβόλα τοῦ Κρούπ, τὰ πολεμικὰ σχέδια τοῦ Μόλτικε, ἡ διάτρησις τῶν Ἀλπεων, ἡ διάρυσξ τοῦ Σουέξ, ὁ πύργος Ἐϊφφελ, αἱ ἀτμοκίνητοι μηχαναὶ καὶ ἡ τηλεγραφικὴ ἀστραπή δὲν κατήλθον ἐξ οὐρανοῦ αὐτόματα, ἀλλὰ προϊόντα εἰσὶ μακρὰς καὶ ἐπιτόνου θεωρητικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς μαθήσεως καὶ μελέτης· τὰ μὴ ὑπὸ ἐπιστημόνων διευθυνόμενα ἐργοστάσια ταχέως ἀντανεκλῶσι τὸν ἐπίφοδον τοῦ τηλεβόλου ἤχον. Ποῦ τοῦλάχιστον τὰ Ἑλβετικά καὶ Γερμανικὰ παρ' ὑμῖν Παιδαγωγεῖα; ἴσως τὰ πανομοιότυπα αὐτῶν ἐν τοῖς ἐκ μεταρράσεως συγγράμμασιν εὐρίσκονται, διότι τὰ κατὰ μίμησιν αὐτῶν ἰδρυμένα ἀτυχῶς δὲν παράγουσιν Ἑλβετοὺς καὶ Ἑλβετίδας. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐμπορικὰ Λύκεια; πολὺ πιθανὸν καὶ ταῦτα ὀνόματι μόνον τιλοφοροῦνται. Ὅταν ὁ μὲν φιλόλογος διδάσκῃ ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς Σχολαῖς μὲ τὸ αἰώνιον ἀποστήθισμα τῶν « **Χρήστων, χλοῦνων καὶ ἐτησίων** », ἢ εἰς τὰ Παρθεναγωγεῖα τὴν Ῥητορικὴν τοῦ Λογγίνου καὶ τὰ δημαγωγικὰ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Θουκυδίδου, ὁ δὲ ἔμπορος ἐν τοῖς Γυμνασίοις μὲ τὰ ἀναρθρα, ἀσύντακτα, ἀνορθόγραφα καὶ ἀσυνάρτητα δίκην ἐμπορικῶν ἐπιστολῶν γυμναστικά του καὶ ἵπποκενταύρια σχέδια, ὅταν ὁ μὲν ἀποστάτης τοῦ λόγου γίνεται λογιστής, ὁ δὲ μὴ ἀψάμενός ποτε καταστίχου Διπλογράφος, καὶ ὁ μηδέποτε τόνουδόντου Ὑπουργεῖου τῆς Δικαιοσύνης πατήσας καθηγητῆς τοῦ Δικαίου καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ, ὅταν οἱ ἔκνομοι καὶ ἀνάγωγοι — δὲν λέγω δι' ὅλους — διορίζωνται παιδονόμοι καὶ παιδοτρίβαι... τότε τί καλὸν ἐλπίζει τὸ ἔθνος, ἡ Κοινωνία, ἅπας ὁ λαὸς ἐκ τοιαύτης ἐκρύβμου καταστάσεως; Ἀλλ' ἕκαστος λαὸς (προσέθηκε) εἶνε ἄξιος τῆς τύχης αὐτοῦ· ὁ λαὸς ὁμοιάζει ταῖς καμήλοις, αἷν ἡ πελώριος συνολκὴ μηδύλως συναισθανομένη τὴν τεραστείαν

ἐαυτῆς ἰσχὺν ἄγεται καὶ φέρεται ὑπὸ τοῦ τυχόντος ψωραλέου ὀναρίου· πλὴν καὶ ἐκεῖναί εἰσι ψωραλέαι καὶ δυσωδίαν πίσσις καὶ ἀσφάλτου ἀποφέρουσαι... Μὴ μεμψιμοιρεῖτε! — ἀνέκραξε γεγωνυῖα τῇ φωνῇ — μὴ κλαίετε ἐπὶ τοῖς ποδηγέταις ὑμῶν, ἀλλὰ κλαίετε μᾶλλον ἐφ' ὑμῖν καὶ ἐπὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν! ὅταν τὸ οἶκημα ἦγε ἐτοιμόρροπον, οἱ θρηνοὶ, οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ οὐδὲν ὠφελοῦσιν· ὁ φρόνιμος ἰδιοκτήτης, ὁ καλὸς οἰκοκύρης προσκαλεῖ ταχέως τὸν ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ ἐπιδιόρθωσιν τῶν τοῦ οἴκου, καὶ δὲν κατάρχεται τῶν ματαίων μεμψιμοιριῶν καὶ στεναγμῶν. Ὁ καιρὸς ἐπείγει καὶ ἀνάγκη συναισθήσεως καὶ περισκέψεως.

Ἄναυδος ἀκροώμενος τούτων ἐθαύμαζον τὸν σοφὸν Ἱεροφάντην καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἡύρισκόμεν ἕν Δελφοῖς καὶ ἦν αὐτὸς μετεμψύχωσις τῆς Πυθίας, ἐμπνευσμένος παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν Μουσῶν, τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, καὶ σοφοὺς χρησμούς ἐκφέρων, διὸ καὶ Πυθαγόρας ὡς πιθανὸν ἐκλήθη. Οὐδεμίαν παρατήρησιν ἡδυνάμην νὰ ποιήσω εἰς τοὺς λόγους του, τὸ μὲν, διότι εἶχεν ἐπιβληθῇ καὶ εἰς ἐμὲ ἄκρα σιγὴ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς διδαχῆς του, τὸ δὲ, διότι ὁ ἀσθενὴς μου νοῦς ἡδυνάτει νὰ ἐξεύρῃ ἀντίρρησην· ἔπειτα καὶ οὐδεὶς πιστεύω θὰ τολμήσῃ νὰ μὲ ψέξῃ ἢ νὰ ἀπευθύνῃ μομφὰς κατ' ἐμοῦ, διότι « Αὐτὸς ἔρα »· πλὴν ἴσως τινὲς τῶν **τεκτόνων** ὡς μὴ τηρήσαντος ἐμοῦ τὸ σοβαρὸν μυστικόν· ἀλλὰ καὶ ἄλλα μυστικά ἐάν εὐαρεστηθῇ ἵνα μοι εἴπῃ, δὲν θὰ τὰ κρύψω πάλιν, διότι ἔχω ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν Α. Αἰθιοπικὴν Μεγαλειότητα, τὸν Πλούτωνα, ὃς τις ἔχει διωρισμένον εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ Ἄδου τὸ ἀνώτατον Ἐφετεῖον διὰ τὴν διαδικασίαν καὶ διεξαγωγὴν τῶν κατ' ἐμοῦ καταγγελιῶν.

Ὁ Πυθαγόρας γνωρίζων ἤδη ὅτι ἤμην Ἀνατολίτης καὶ διὲ φίλος καὶ θιασώτης τοῦ μυστικισμοῦ, ὡς ὁ ὀπαδὸς του καὶ πατριώτης μου Ἀπολλώνιος, καὶ δούς μοι τὴν χαρμό-

σύνον διαταγὴν τῆς ἐκ τῆς ἐπιβεβλημένης σιγῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς χρήσεως τῆς γλώσσης, καὶ λαβὼν ἀλλοίαν θέσιν καὶ ὄψιν ἐφάνη μοι ὡς ἄλλος Μέσμερος, ἢ μᾶλλον ὡς πατήρ τοῦ ζωϊκοῦ Μαγνητισμοῦ καὶ Πνευματισμοῦ, καὶ προσηλώσας τοὺς ἡμικλείστους ὀφθαλμούς του πρὸς τοὺς ἑμοὺς ἀκίνητοῦντας ἐκ φόβου ἢ καταληψίας, ἔθηκε τὴν μὲν τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἀτρίχου μετωπικοῦ μου ὀστοῦ, τὸν δὲ λιχανὸν τῆς ἐτέρας ὑψώσας πρὸς τὰ ἄνω, ὡς ὁ δεσμώτης Σωκράτης, μὲ ἠρώτησε:

— Τί βλέπεις ἐκεῖ ὑψηλά;

— Ἀπεκρίθην χαμηλῇ τῇ φωνῇ καὶ οἶονεῖ ἐγγαστριμύθως: βλέπω τὸν Οὐράνιον θόλον ἄνωθεν τῆς μυστηριώδους Ἐλευσίνοϛ.

— Δηλ. τὸν τόπον τῆς Ἀθανασίας, ἥς τὴν ιδέαν (εἶπεν) ὑπέκλειψε παρ' ἑμοῦ ὁ ἄγαν θαυμαζόμενος ὑπὸ σοῦ υἱὸς τοῦ Σωφρονίσκου, ὡς ὁ Προμηθεὺς τὸ θεῖον πῦρ. Ἀλλὰ καὶ τί σπουδαῖον βλέπεις ἐκεῖ; μὲ ἠρώτησε.

— Διακρίνω (ἀπήντησα) μίαν Μονάδα, τὸ **Ἔν**, οὐχὶ ὅμως ἀφηρημένον, ὅπως διδάσκουμεν ἡμεῖς οἱ Μαθηματικοί, ἀλλὰ λίαν συγκεκριμένον, ἀκτίνας πυρὸς καὶ φωτὸς ἐκπέμπον, ὡς ἡ θάτος τοῦ Μωϋσέως.

— Εἶνε ὁ λατρευόμενος ὑπ' ἑμοῦ Πύθιος Ἀπόλλων, ὁ εἰς Θεὸς ὁ οὐράνιος. Πανταχόθεν μία ὁδὸς εἰς Ῥώμην· ὅσαι καὶ ἂν ἦνε, εἰς αὐτὴν πάντοτε συγκεντροῦνται ὅλα τὰ θρησκευματα εἰς τὴν αὐτὴν Μονάδα ἄγουσιν· ἡ μονὰς εἶνε μία· τὰ δὲ ὀνόματα δὲν σημαίνουν. Ἀλλ' ἡ μονὰς ἐκεῖνη, ἦν καλοῦσιν ἀφηρημένην, ἢ ἀπλουστάτη καὶ σαφεστάτη, ἢ κατ' οὐσίαν ἀδιαίρετος, ἢ αἰώνιος καὶ ἢ ἀπανταχοῦ παρούσα, ἢ ἐν παντὶ τῷ νῷ ἔμφυτος καὶ ἀχώριστος τῆς συνειδήσεως σύντροφος, ἢ μονὰς τῆς Μαθηματικῆς, ἐκεῖνη μ' ἀνύψωσεν εἰς αὐτήν, ἦν καθορᾶς καθαρωτάτην καὶ ἀθάνατον Μονάδα, τὴν ὄντως ἀδιαίρετον καὶ ἀμέριστον, τὸ ἐν καὶ ὑ-

πέριτατον Ὀν, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ πᾶν πλῆθος καὶ πᾶς κόσμος. Καὶ ἀνυψώσας τὴν ἐπιβλητικωτάτην φωνὴν του ὁ Πυθαγόρας προσέθηκε τὰ ἐξῆς ἀξιοσημεῖατα: **Ἡ ἐξακριβοῦσα κατ' ἐξοχὴν τὰς ιδιότητας τῆς μονάδος καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀκριβοῦς Μαθηματικὴ ἐπιστήμη, ἐκεῖνη κατ' ἐξοχὴν δύναται νὰ ἀνυψώσῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ἐννοιαν καὶ κατὰληψεν τοῦ ἐνιαίου ὄντος.**

Μετὰ ταῦτα μὲ ἠρώτησε:

Τί ἕτερον διακρίνεις;

— Βλέπω (εἶπον) ἀπειρίαν ἀριθμῶν μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν Δυάδος.

— «Οὐ καλὸν τὸν ἄνθρωπον εἶναι μόνον,» ἀπήντησεν. Ἡ Δυὰς ἦν ἀναγκαία διὰ τὴν πληθύν καὶ τὸν Κόσμον, ὡς ἡ Μονὰς εἶνε τὸ Ὀν τὸ ἀναγκαῖον καὶ αἰδῖον ἐν Οὐρανῷ. Ἐνόησα ὅτι ἐγίνωσκεν ἐκ στήθους τὴν Βίβλον, καὶ θὰ τὴν ἔραθε πιθανῶς παρὰ Ῥαββίνων.

— Ἡ δυὰς ἦν ἀναγκαία μετὰ τὴν μονάδα (ἐξηκολούθησε λέγων), ἵνα ἐξηγηθῇ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ πλῆθους ἢ τοῦ Κόσμου. τὸ **δύο** εἶνε τι ἀόριστον καὶ ἀπειρον, εἶνε τὸ χάος τοῦ Ἡσιόδου, εἶνε τὸ ἀπεριόριστον σκότος τοῦ Μωϋσέως, εἶνε ἡ ἀόρατος ὕλη. Τὸ **ἐν** μόνον του οὐδὲν ποιεῖ. Ὁ Θεὸς εἶνε δυνάμις. τὸ **ἐν** ὑψούμενον εἰς δυνάμεις ἑαυτὸ παράγει καὶ τὸ πᾶν μεταβάλλεται εἰς πανθεῖσμόν· ἡ παραδοχὴ δὲ ἄλλου **ἐνὸς** πρὸς σχηματισμὸν τῶν ἀριθμῶν ἢ τοῦ πλῆθους ἄγει ἡμᾶς εἰς διθείαν ἐξ ἀνάγκης. Ἐπεὶ τὸ ἕτερον **ἐν** ὁποίας φύσεως πρέπει νὰ ἦνε; ἂν μὲν ὁμοειδές, τότε ταυτίζεται μὲ τὸ πρῶτον, καὶ καταντῶμεν πάλιν εἰς τὸ **ἐν** τὸ ἀπλοῦν, καὶ ἡ πλάσις δὲν ἐξηγεῖται· ἂν δὲ ἑτεροειδές, ἄρα ἔχομεν ἀορίστως τὴν ιδέαν τοῦ **δύο**· διὸ συνάναρχον τῷ **ἐνὶ** παρεδέχθη τὸ **δύο**. Διὰ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ δύο γίνεται τὸ τρία, τὸ τέσσαρα καὶ πᾶν πλῆθος· τὸ **ἐν** εἶνε ὁ παράγων, τὸ δὲ **δύο** ὁ συντελεστής, καὶ τὸ πλῆθος

εἶνε γινόμενον, ὅπερ ἀπαιτεῖ δύο ἀρχικούς παράγοντας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, ὡς περ τινὲς ἄλλαι, ἐκτὸς τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ, ἔσχε τὴν ἀνάγκην καὶ τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ. Ἐνὶ λόγῳ ὁ θεὸς εἶνε **πλάστης**.

Ἐκ τῶν λόγων τούτων καὶ κατὰ καθήκον ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς μου ἔσχον τὸ θάρρος, ἐπειδὴ δὲν προῦκειτο περὶ παρωνυχίδος, καὶ ἐπειδὴ ἡ συνδιάλεξις δὲν ἦν μετὰ χριστιανοῦ, ἀλλὰ μετὰ δεινοῦ ἐθνικοῦ φιλοσόφου, νὰ ποιήσω τῷ Πυθαγόρᾳ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν, ὅτι ἴσως ἐπειδὴ τὰ Μαθηματικὰ δὲν εἶχον φθάσει εἰς τὴν δυνατὴν τελειότητα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, διὰ τοῦτο πρὸς ἐξήγησιν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀριθμῶν ἢ τοῦ πλήθους ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ παρὰ τῷ **ἑνὶ** καὶ τῷ **δύο** ὡς τι συμπάρεδρον, ἀλλ' ἀόριστον καὶ ἄπειρον· τὸ ἄπειρον ὅμως τῶν νεωτέρων Μαθηματικῶν (εἶπον) εἶνε ἄλλης φύσεως· εἶνε ὁ λόγος οἰοῦν δὴποτε ἀριθμοῦ ἢ τοῦ πλήθους πρὸς τὸ **μηδέν**· εἰς τοῦτο συμφωνεῖ καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Χατζιδάκης, ἂν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς Ἀλγέβρας του λέγει — διὰ τοὺς ἀρχαίους ἴσως — ὅτι «ἡ διαίρεσις ἀριθμοῦ τινος διὰ τοῦ **μηδενὸς** εἶνε ἀδύνατος». Ὅθεν ἔπεται, καθ' ὑψηλοτέραν καὶ φιλοσοφικωτέραν ἐννοιαν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς εἶνε γινόμενον τοῦ **ἄπειρου** ἐπὶ **μηδέν**, ὥστε ὁ μὲν κύριος παράγων τοῦ κόσμου εἶνε τὸ **ἄπειρον**, οὐχὶ τὸ κατ' ἀνάγκην παραδεδογμένον παρ' αὐτοῦ ἀόριστον **δύο**, ἀλλὰ τὸ Ἄπειρον Ὀν, ὅπερ εἶνε καὶ **ἑν**, διότι ἡ συνύπαρξις δύο ἀπείρων δὲν νοεῖται, ὁ δὲ συντελεστής εἶνε τὸ **μηδέν**· ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ ἄπειρον ἐπὶ μηδέν εἶνε πᾶς ἀριθμὸς, τὸ πλήθος, ὁ κόσμος, ἐνῶ πᾶς ἀριθμὸς ἐπὶ μηδέν δίδει ἐξαγόμενον μηδέν, τὸ δὲ ἄπειρον δὲν εἶνε μηδέν. Ἐπομένως ὀρθῶς δοξάζουσι τὰ τε νεώτερα θρησκευτά καὶ ἡ ὑγιὲς φιλοσοφία, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐποίησε τὸν κόσμον καὶ τελευταῖον τὸ μαμμόθρεπτον καὶ ἄγνωμον ὁμοίωμά του. Οἱ ἀρχαῖοι μὴ δυ-

νάμενοι νὰ ἐννοήσωσι τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς γένεσιν τοῦ κόσμου, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶσι πολλοὺς Θεοὺς ὡς πλάστας τοῦ κόσμου. Ὁ ἡμέτερος Θεὸς δὲν εἶνε μόνον πλάστης ἔχων ἀπαραίτητον ἀνάγκην ὕλης, ἀλλὰ πρὸ πάντων ποιητὴς καὶ δημιουργός: «Εἶπε καὶ ἐγένετο». Σὺ ὁ ἱδιος, καίπερ ἀνυψωθείς ἐκ τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας τοῦ ἐνὸς εἰς τὴν συγκεκριμένην αὐτοῦ ἐννοιαν, εἰς τὸ **ἑν** Ὀν τὸ αἰδῖον, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν ἀριθμῶν, περιέπλεξας τὸ ζήτημα εἰς τὴν Κοσμογονίαν σου. Ἀλλ' ἐκ τῆς ιδέας τοῦ πλάστου μέχρι τῆς ιδέας τοῦ δημιουργοῦ καὶ ποιητοῦ μεγάλη διάστασις ὑπάρχει, ὅπως ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἐποχῆς τῆς γραφῆς ἐπὶ παπύρου καὶ τῆς γλυφῆς ἐπὶ λίθων ἢ τῶν μετάλλων μέχρι τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας ἱκαναὶ ἑκατονταετηρίδες παρήλθον.

Εἶτα ὁ Πυθαγόρας πιέζων ἰσχυρότερον τὸ μέτωπόν μου ἔρωτα:

— Καὶ τίνα ἄλλα βλέπεις ἢ ἀκούεις;

— Ἐκτὸς τοῦ ὀρθογωνίου σου τριγώνου μετὰ τῶν τετραγώνων τῶν πλευρῶν (εἶπον) βλέπω κύκλον καὶ ἰσόπλευρον τρίγωνον, σύμβολα πιθανῶς τοῦ κόσμου καὶ τῆς ὁμοουσίου Τριάδος, καὶ ἡ ἀκοή μου ἐξαισίως τέρπεται· ἐννοῶ δὲ ὅτι μέχρι τοῦδε ὡς μηχανὴ ἑτεροκίνητος ἠκολούθουν τὴν Ἀστρονομίαν· ἤδη ὅμως, χάρις εἰς τὴν περιοδεῖάν μου ἐν τῷ ἀοράτῳ κόσμῳ, ἐγενόμην αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος τῶν οὐρανίων θαυμάτων. Παρατηρῶ μετὰ μεγίστης, ἀλλὰ καὶ γλυκυτάτης ἐκστάσεως τὴν ὑψίστην τελειότητα τῆς ὑψίστης Μηχανικῆς τοῦ Ὑψίστου Ὀντος, Ἀρχιμηχανικοῦ καὶ Δημιουργοῦ πάσης φύσεως καὶ κτίσεως. Βλέπω βόμβας ἀπειροπληθεῖς καὶ ἀπειρομεγέθεις ἐκσφενδονιζόμενας ἐκ τοῦ ἀπείρου τηλεβολοστασίου τῆς Παντοδυναμίας μετὰ ταχύτητος ἀστραπιαίας διασχιζούσας τὸ ἀχανὲς πέλαγος τοῦ ἀπεράντου χώρου ἐν ρίπῃ ὀφθαλμοῦ ἄνευ συγκρούσεων, ἄνευ καταστροφῶν, εἰμὶ κατ' ἀνωτάτην διατα-

γίν. Ὁ συνδυασμὸς τῶν κινήσεων καὶ τῶν διαστάσεων μετὰ τοσαύτης ὑπερφυοῦς Μαθηματικῆς ἀκριθείας εἶνε λελογισμένος ὑπὸ τῆς Αὐτοσοφίας, ὥς τε αἱ μεγαλοφυΐαι Ἀρχιμηδῶν, Νευτώνων, Κεπλέρων κ.λ.π. εἰσὶν οἴκτου καὶ μυκτηρισμοῦ ἄξια... Καὶ ἐκ τῆς τεχνικωτάτης συναρμογῆς καὶ τῆς κανονικωτάτης ταχυκινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων τοιαύτη τις μουσικὴ συναυλία καὶ θεία ἁρμονία ἀποτελεῖται, ὥς τε τὰ τελειότατα ὄργανα καὶ ἡ ἐξάκουστος τέχνη τῶν μουσικῶν ὄλων τῶν μεγαλωνύμων καὶ περηνισμένων θεάτρων Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἐν τῇ αὐτῇ συγκεντρομένων πνίγονται καὶ ἀναυδα καθίστανται ἀπέναντι τῆς Οὐρανίας Μουσικῆς, ὑμνοῦσης καὶ δοξολογούσης ἀδιακόπως καὶ εἰς αἰῶνας αἰώνων τὸν Οὐράνιον Πατέρα. Τῆς Μουσικῆς ταύτης ἡ ἡχώ εὐτυχῶς εἰσέδουε καὶ εἰς τὰ σὰ ὦτα ἐν τῇ κόσμῳ, αἰθέριε Πυθαγόρα, ὥς καὶ εἰς τὰ τοῦ μέχρι τρίτου Οὐρανοῦ ἀνυψωθέντος Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν.

Μετὰ πλείστης εὐχαριστήσεως καὶ ἐπ' αἰῶνας ὅλους ἐπεθύμουν νὰ ἀκούω καὶ ἐγὼ τὴν θελκτικωτάτην ἐκείνην καὶ ὑψίστην Ἀρμονίαν, ἐὰν ὁ Αἰακὸς δέν με διέκοπτε, παροτρύνων τὰ βήματά μου πρὸς τὰ πρόσαι, καὶ ὠφεύλον νὰ ὑπακούσω, διότι ἄλλως θὰ προσεκαλεῖτο ὁ Κέρβερος, ἵνα ποιῇ τὸ καθήκον του... Ἀλλὰ πρὸ τοῦ ἀποχαρισμοῦ ὁ Πυθαγόρας, ὥς ἐπισφράγισμα τῆς διδασκαλίας του, ἔσπευσε νὰ ἐπισυνάψῃ τὸ ἐξῆς ἀξιωματημόνευτον ἀπόφθεγμα:

— **Τρεῖς εἰσὶν οἱ κυριώτατοι παράγοντες τῆς καλῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως, ἡ διάπλασις τῆς καρδίας διὰ θρησκευτικῶν ἀρχῶν, ἡ ἀνύψωσις τῶν φρονημάτων διὰ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, καὶ ἡ ἀπόκτησις ὀρθοσυλλογιστικοῦ καὶ ὑγινοῦς κρίσεως διὰ τῆς Μαθηματικῆς Ἐπιστήμης.**

Ὁ δὲ Αἰακὸς τῆς εἰς κίνησιν τοῦ πόδας ὥς ὁδηγὸς καὶ ἀτενίζων πρὸς ἐμὲ ἔλεγεν: — «**Αὐτὸς ἔφα.**»

Ὅπισθεν τοῦ Πυθαγόρου ἵστατο σιωπηλῶς ὁ προειδοποιηθεὶς μοι παρ' αὐτοῦ συμπολίτης μου, ὃν ἄλλως ἀπατάμενος ἐγὼ θὰ ἐξελάμβανον ὥς τινα Ἰνδὸν γυμνοσοφιστὴν ἐνεκα τοῦ ιδιορρύθμου ἡθους του. Πλησιάσας τὸν προσαγορεύω κράζων:

— Χαίρε, Τυανεῦ Ἀπολλώνιε!

Ἐκεῖνος δὲ ἀντιπροσαγορεύσας με μὲ ὅλους τοὺς τίτλους μου, ποιεῖ συγχρόνως τὴν ἐξῆς παρατήρησιν:

— Πῶς δέν σοι ἐδίδαζεν ἐτι τὴν σιγὴν ὁ διδάσκαλος — ἐνόει τὸν Πυθαγόρα — καὶ ἡ φωνὴ σου ἀκούεται πέραν ἐκείνου, ἀγαθὲ συμπατριῶτα:

— Αἱ παλαιαὶ ἔξεις, τῇ ἀπαντῷ, εὐχερῶς δέν ἀπομανθάνονται· ὅταν τις ἐπὶ γενεάν ὀλόκληρον τὰς διατριβάς ποιῇται μεταξὺ λάλων μαθητῶν, ἐξ ἀνάγκης λαλίστερος αὐτῶν καθίσταται. Ἀλλὰ... εἰπέ μοι νῦν παρακαλῶ (τὸν ἡρώτησα), πῶς ἔγνωσ τὸ ὄνομα, τὴν καταγωγὴν κ.τ.λ. τοῦ ἐκ τῶν θαυμαστῶν σου πρώτης ἡδὴ φορὰν ἐντυγχάνοντός σοι:

— Τῶν θαυμαστῶν (εἶπεν) ὑπάρχει καὶ ὁ θαυματουργός. «Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φανεῖν σε ὄντα ὑπὸ τὴν σκυῆν εἰδόν σε.

Ἐνόησα εὐθὺς ὅτι ἐγνώριζε τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Ναθαναήλ.

— Ἀγνοεῖς βεβαίως (ἐξηκολούθει) ὅτι, ὅτε σὺ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Σορβόννης ἀντέγραφες περικοπὰς τοῦ βίου μου ἐκ τοῦ Φιλοστράτου καὶ τὰ περὶ τῆς ἱαματικῆς χάριτος τῆς θαυματουργοῦ πηγῆς μου παρὰ τὰ Τύανα, τὸ πνεῦμά μου σοὶ παρηκολούθει...

Εἶτα αἰφνης μ' ἐρωτᾷ:

— Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;

Ἐγὼ δὲ σκεπτόμενος πῶς νὰ τῇ ἀπαντήσω, ἀφοῦ ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὸ Εὐαγγέλιον; τῇ ἀπήνησα:

— Διὰ τοῦ Φιλοστράτου ἐγνώσθη ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ὕπαρξις καὶ ὁ βίος σου. Ἐκ τῶν ἀνθρώπων τινὲς μὲν σὲ ἐθεώρησαν ὡς ἀληθῆ Χριστὸν ἢ μᾶλλον δεῦτερον Μεσσίαν. πολλοὶ δὲ τοῦναντίον σὲ ἐκήρυξαν ὡς Ἀντίχριστον, ὡς μεταμορφωμένον Σατανάν, γόην, ἀπατεῶνα, τερατοποιόν, μάγον.

— Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἀπατῶνται οἰκτρῶς, μοι λέγει. Ἐκεῖνος δὲ ὁ Φιλόστρατος, ὁ ἄγαν θαυμαστής μου, ἐκεῖνος καὶ με προῦδακεν ὡς ἄλλος Ἰσκαριώτης, μὲ ἐπόμευσε, μὲ ἐξέθηκεν· εἶνε εἰς εὐπιστος, μαρολόγος, ρωμαντικώτερος τοῦ δέοντος, μυθιστοριογράφος περίφημος...

— Μὴ κατακρίνης τοὺς μυθιστοριογράφους (τὸν διέκοψα)· διότι καὶ ἐγὼ ἀναβιώσας προτίθεμαι νὰ συντάξω μυθιστορίαν.

— Ἡ σὴ ἔσται ἄλλου εἶδους (εἶπε). καθὼς καὶ ἡ τοῦ Φιλοστράτου ἦν ἄλλης φύσεως. Οἱ μυθιστοριογράφοι τῆς σῆς ἐποχῆς κατεπλημύρησαν τὸν κόσμον ἐξ ἐρωτικῆς πληθώρας, καὶ ἐξεμαύλισαν νεάνιδας καὶ νέους. Πανταχοῦ ἔρωσ καὶ πάλιν ἔρωσ· ἀλλὰ τί ἔρωσ;... Ἐρως φθοροποιός, ἔρως ψυχοκτόνος, καθ' οὗ αἱ ἐνέσεις οὐχὶ τῶν Κῶχ, ἀλλ' οὐδὲ αἱ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σῆς ἡρσκειας ἰσχύουσιν· ἔρωσ, ὑπὲρ οὗ κατεστράφη τὸ Τρωϊκὸν Βασιλεῖον· ἔρωσ, ὑπὲρ οὗ τὰ ταμεῖα κενοῦνται. Ὁ Φιλόστρατος ὅμως γράψας καὶ αὐτὸς χάριν δεσποίνης τινὸς τὴν ἐμὴν βιογραφίαν, δὲν ἐκέντησε τὴν καρδίαν ἐκείνης, ὡς περ ἄλλοι διὰ τῶν φαρμακερῶν βελῶν τοῦ ἐπαράτου Ἐρωτος, ἀλλ' ἐπεπόθησε νὰ χαλιναγωγῇ τὰ πάθη καὶ τὰς ὁρμὰς αὐτῆς καὶ νὰ τὴν καθοδηγῇ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἀρετῆς διὰ τῆς γυμνῆς ἀρηγήσεως τοῦ βίου, τῶν ἡσῶν, τῶν πόθων καὶ τῶν ἔργων ἐνὸς γυμνοῦ γυμνοσοριστοῦ. Ὑπάρχει δὲ καὶ εἰς ἔρωσ, ἄγνός καὶ ἄμερτος, ὁ Πλατωνικός, ἀλλὰ καὶ οὗτος προωθεῖ τοὺς ἐραστὰς ἀνεπαισθήτως εἰς τὸ χαῖνον στόμα τῆς ἰδανικῆς χιμαίρας μὲ τοὺς ῥεμβασμούς, ὅπερ ἔχει

ἐπίσης τοὺς σκοπέλους του, διότι ἀπαρνούμενοι οὗτοι πᾶσαν ἄλλην πρακτικὴν καὶ ὠφέλιμον σκέψιν καὶ θεωροῦντες ἑαυτοὺς οὐχὶ κατοίκους τοῦ πλανήτου τῶν, ἐν τῇ πραγματικῇ ταύτῃ πλάνῃ καθίστανται ἰδεομανεῖς καὶ ἐκκεντρικοί· ὁ ἀληθὴς ὁμῶς ἔρωσ, ὃς τις οὐδόλως ὁμοιάζει τοῖς ἄλλοις, οὔτε ἔχει τοὺς κινδύνους τῶν, εἶνε ὁ ἔρωσ τῆς ἀρετῆς, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀληθείας, τῶν ἀγαθῶν ἔργων, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς συμπνοίας, τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, πρὸς ὃν πρέπει νὰ τείνῃ πᾶσα ψυχὴ, εἰς τὸν βωμόν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ θυσιασθῇ πᾶσα καρδία, εἰς τὴν ἀνίχνευσιν αὐτοῦ ὀφείλουσι νὰ παροτρύνωσι πάντες οἱ συγγραφεῖς καὶ μυθιστοριογράφοι. Τοιοῦτον ἔρωτα εἶχε καὶ ὁ σταυρωθεὶς Χριστὸς ὑμῶν· ὑπὸ τοιοῦτου ἔρωτος εἶχε τραπῇ καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ· διὸ καὶ μὲ ἐξέλαβον πολλοὶ ὡς Χριστὸν.

Τότε λαβὼν τὸν λόγον εἶπον ἐγώ:

— ὦ Τυανεῦ! ἔπρεπε νὰ γεννηθῇς πρὸ Χριστοῦ, ἵνα μὴ σε ἐκλάβωσιν οἱ ἄνθρωποι μήτε ὡς Χριστὸν, μήτε ὡς Ἀντίχριστον, ἀλλὰ δεῦτερον Σωκράτην, ἢ Πυθαγόραν μετεμψυχωθέντα.

— «Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς», μοι λέγει ὁ Ἀπολλώνιος.

— Πῶς γνωρίζει καλῶς τὸ Εὐαγγέλιον, (εἶπον κατὰ νοῦν, καὶ ἔπειτα νὰ τὸν ὀνομάσωσιν Ἀντίχριστον, ἐνῷ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ συμφωνεῖ τῷ Χριστῷ; ἴσως (ἐσκέφθην) διότι ἐποίει καὶ αὐτὸς θαύματα ὡς περ ἐκεῖνος, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ παραδέχωνται δύο Χριστοὺς. Δὲν γνωρίζω ἂν ἤκουεν ὁ Ἀπολλώνιος τοὺς χαμηλῇ τῇ φωνῇ προφερομένους τούτους λόγους μου, καίτοι εἰσέδυσεν ἀκωλύτως εἰς πάντα διαλογισμὸν μου. Αὐτὸς μὲ τὸ σύνηδες βραχμανικόν του ὕψος μὲ ἠρώτησεν:

— Ἀλλά... τίνα σὺ με λέγεις εἶναι;

— Μετὰ τινος δισταγμοῦς εἶπον: Ἐγώ... ἐγώ, Ἀπολλώνιε, καίπερ θεωρῶν σε μᾶλλον ὡς Ἀπόλλωνος υἱόν,

δὲν λέγω οὔτε Χριστόν σε ὄντα, διότι ἐκ Τυάνων οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ ἦνε, οὔτε πάλιν Ἀντίχριστον, ὡς οἱ ἐρπαθεῖς καὶ οἱ ἀμαθεῖς, ἀλλὰ... ἂν καὶ δὲν ἦμαι πνευματιστῆς, οὔτε ἡδυνήθην νὰ ἀνακαλύψω μαθηματικὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ Πνευματισμοῦ, λέγω ὅτι εἶσαι εἰς καθαρὸς πνευματιστῆς, ἢ μᾶλλον πνευματισθεὶς ὑπὸ τοῦ πνευματεμφόρου Πυθαγόρου· ὡς περ ἐκεῖνος ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ Μασσονισμοῦ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν Τεκτόνων, οὕτω καὶ σὺ εἰσηγητῆς καὶ ἰδρυτῆς τοῦ Πνευματισμοῦ ἐγένου, καὶ ἐλπίζω ὅτι οἱ οὐκ ὀλίγοι ἐν Σμύρνη Πνευματισταί, μαθόντες τοῦτο, θαυμάζοντες εἰς τὴν μνήμην σου θὰ ἀνεγείρουν.

— Ἄφες αὐτὰ, μοὶ εἶπε· διότι τοῦτο εἶνε ἄλλος λογαριασμός. Ἐννοήσας δὲ ὅτι ἐγὼ ἀπὸ μέρους μου δὲν ἐπίστευον εἰς τὸν Πνευματισμόν, ὅπως καὶ εἰς τὸν Μασσονισμόν τοῦ διδασκάλου τοῦ Πυθαγόρα, προστίθησι: « Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα ».

— Ἀ! εἶπον, καὶ **παπᾶς** εἶνε ὁ πατριώτης μου! καὶ ὅτι πολὺ πιθανὸν καὶ ἐγὼ ἐκ τῆς γενεᾶς του νὰ κατὰγωμαι. ἱερῶς ὄντος τοῦ προπάππου μου. Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν Ἀπολλώνιον, τῷ λέγω: Πῶς σὺ ὁ τοσαῦτα μέρη περιώδευσας καὶ τοῖς Βραχμάνοις συναναστραφεῖς, καὶ πολλὰ μαθὼν καὶ ἐρευνήσας ἀποφαίνεσαι, « Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα; »

— Ἐκεῖνος δὲ ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως μοὶ λέγει: « Ἡ πίστις σώζει ».

— Καθ' ἃ βλέπω (τῷ εἶπον), σὺ οὔτε Χριστὸς εἶσαι, οὔτε Ἀντίχριστος, ἀλλὰ σωστὸς χριστιανός, καὶ πρέπει νὰ σε βαπτίσωμεν, ἐγὼ δὲ προθύμως γίνομαι ὁ ἀνάδοχός σου.

— Δίς δὲν βαπτίζεται τις (μοὶ ἀπαντᾷ)· ἔλαβον ἐγὼ τὸ βάπτισμα ἐν τοῖς ρείθροις τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ.

— Καὶ διὰ τοῦτο ἴσως (τῷ ἐποίησα τὴν παρατήρησιν,) ἐκλαβὼν τὴν παρὰ τὰ Τύανα κοχλάζουσαν ψυχρὰν πηγὴν

ὡς ἐκ τοῦ Ἰνδοῦ διοχετευομένην ἐποίεις τὰ θαυματουργήματα σου.

— Μὴ γίνεσαι νήπιος (μοὶ λέγει)· ἐγὼ ἐξ Ἰνδιῶν καὶ Βραχμάνων ἡρύσθην ἱατροφιλοσοφικὰς γνώσεις, ὡς ὁ Πυθαγόρας μαθηματικοκοσμολογικὰς, καὶ ἐφήρμοζον αὐτὰς ὡς γόης καὶ μάγος ἐν ταῖς περιοδείαις μου· τὰ τοιαῦτα ὀνόματα ἔχουσι μεγίστην ἐπιρροὴν παρὰ τοῖς ἀμαθέσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ « ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα ».

— Σὲ βλέπω νῦν καὶ Ἰησουῖτην, δαμόνιε ἄνερ! τῷ εἶπον.

— Ναί, Ἰησουῖτης, ἀλλ' Ἰησουῖτης ἐξ ἔργων γνωριζόμενος. Ναί, ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα, τὰ δὲ ἔργα δεικνύουσι τὸν ἅγιον καθὼς καὶ τὸν ἀντίθετον ὀπισθόβουλον σκοπόν. Τὰ ἐμὰ ἔργα, ὡς τὰ τοῦ Χριστοῦ, ἦσαν γνωστά τοῖς πᾶσιν, ἡ ἐγκράτεια, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἀσκησις τῆς ἀρετῆς, ἡ εὐποιΐα εἰς τὸν πλησίον, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῶν παχυντικῶν καὶ τῶν βωπευτικῶν τοῦ στομάχου βρωμάτων, ἡ ἀποφυγὴ ἐκ τῶν πλεκτανῶν τοῦ θηλυπρεποῦς ἔρωτος, ἡ γυμνότης μου καὶ ἡ ἀποστροφή ἀπὸ παντὸς ματαίου καλλωπισμοῦ, αἱ συχναὶ περιοδείαι μου Ἀποστολικῶς τῷ τρόπῳ εἰς μέρη ἔχοντα ἀνάγκην τῆς παρουσίας καὶ τῆς πενιχρᾶς βοηθείας μου, ἄνευ αἰτήσεως μισθοῦ ἢ ἀμοιβῆς, ἄνευ σκοποῦ ὑστεροβούλου ἀπολαύσεων. ταῦτα πιθανὸν νὰ παρώρμησάν τινας πρὸς τὸ ὑπολαμβάνειν με ὡς Χριστόν, μηδὲ τὸν ἱμάντα τῶν ποδῶν αὐτοῦ λῦσαι ἱκανὸν ὄντα, μὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν καὶ τὴν μαματικὴν πηγὴν τῶν Τυάνων. Ἦμην καὶ εἰμὶ γυμνοσοφιστῆς, ἦτοι εἰς ἀπλοῦς Δερβίσης καὶ οὐδὲν πλέον. Ἄλλοι ἐκ φθόνου ἢ ἀγαν **ὀρθόδοξοι** με ἐκάλεσαν Ἀντίχριστον. Ἐστὼ καὶ οἱ ταρτοῦροι δὲν ἐλλείπουσι.

Εἶτα διὰ τῆς μαγικῆς ἐν τῇ χειρὶ ράβδου τοῦ μαγνητίσας με, ἐρωτᾷ: — Τί βλέπεις μακρὰν;

— Βλέπω (εἶπον) ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως· στήλας ὑψη-

λάς υδραγωγείου με όγκώδεις τετραγωνικούς λίθους κανονικωτάτους και συνηρμοσμένους άνευ πηλοϋ ή ασδέστου, άν έκαστον δέκα Ήράκλειοι δραχίονες δέν δύνανται νά άνεγείρωσι πόσον άρά γε ή Μηχανική ήν προηγμένη και έν Τυάνοις κατά τούς αρχαίους χρόνους; Βλέπω νεκροταφείον με αρχαίας Έλληνικάς έπιγραφάς και άετόν καλλιτεχνικώτατον έκ μαρμάρου. Βλέπω μάρμαρα στυλνά, άπεσπασμένα έκ δημοσίων οίκοδομών και μετακομιζόμενα πρό αίωνων είς Ίκόνιον κατ' άνωτέραν διαταγήν. Βλέπω αρχαιοκαπήλους συλλέγοντας νομίσματα και άλλα. Βλέπω έπί των έρειπίων των αρχαίων Τυάνων άμπελωνας εύκάρπους, άν έκαστον κλήμα παράγει σταφυλάς άνω των 30 και 40 όκάδων, ό δέ κατασκευαζόμενος οίνος, και περ έπό χειρών άτέχνων, έπερβαίνει είς την γεϋσιν και την όσμην τόν της Μαδέρας και Μαλάγας. Διακρίνω πρός άνάτολάς τόν υπερκείμενον κώνον, έφ' ου ό κοίλος κρατήρ μαρτυρεί την παλαιάν κάμινον του Ήραίστου, και πρός βορραν ώς ό άσεις πολλάς κώμας και κωμοπόλεις και την νύν πρωτεύουσάν της Τυανίτιδος έν τη Μικρά Καππαδοκία Νίγδην και την ως προάστειον συνοικίαν Καγιαθάσιον μετ' άμφιθεατρικής προσόψεως. Παρατηρώ μετ' έκπλήξεως έν τω ιερω θήματι του Ναου των Εισοδίων έπί του τοίχου αυτόγραφον χρονολογίαν των γενεθλίων μου «1833 Άπριλίου 3» σωζομένην είσέτι. Δάκρυα συγκινήσεως καταρρέουσιν έκ των όφθαλμών μου έπί τη θέα των έν τω προαυλίω τάφων των γεννητόρων μου Ιωάννου και Εϋφημίας. Βλέπω τό παρακείμενον τη Έκκλησία Σχολείον, ένθα ήρξάμην νά διδαχθώ τά πρώτα **χολυθογράμματα** έν τούτοις λίαν οίκοδομητικά μαθήματα τοίς παισίν ήσαν ή Όκτώρχος και τό Ψαλτήριον, ό Χρυσολαφας και ή έπιγραφομένη Χρηστοήθεια, βιβλίον άφελιμώτατον. Βλέπω τόν διδάσκαλον έξηγουόντα μετά ζήλου και θρησκευτικού αισθήματος τοίς μαθηταίς τόν μέν Απόστολον μετά τόν Έσπερι-

νόν, τό δέ ιερόν Ευαγγέλιον της Κυριακής μετά την θείαν λειτουργίαν, συναγομένων των μαθητών είς τό Σχολείον, άν ή άπουσία έκ της Έκκλησίας έλογίζετο ως έγκλημα καθοσιώσεως και έφείλκε την βαρυτέραν ποινήν.

Ό Απολλώνιος έπαναγαγών με είς τάς αισθήσεις — έπειδή είχον προσέλθει τινές εκεί, ίνα με άκούσωσι — με έρωτά:

— Διακρίνεις τούς όμονέκρους μοι τούτους;

Άπαντώ:

— Τούτον μέν διακρίνω καλώς έκ τε της σκυθικής ένδυμασίας του και της προφοράς, και διότι ήν συστημένος μοί ποτε υπό του όσιωτάτου Άββα Βαρβολομαίου, είνε ό Άνάχαρσις: οί δύο έτεροι έκ της φυσιογνωμίας των φαίνονται μοι ως συμπατριώται. θά ήνε ό Στράβων και ό Πανσανίας: ό τέταρτος, άρχιερατικήν στολήν φέρων και ως Έλληνορωμαίος φαινόμενος πρέπει νά ήνε ό ιθύντωρ της παιδικής μου ήλικίας, ό Χαιρωνεύς Πλούταρχος.

— Ναι, αύτοί ούτοί είσιν, είπεν: ήλθον ίνα άκούσωσι τά κατά τόν βίον σου, και ίνα λάβη έκαστος σημείωσιν άν ένδιαφέρεται.

Είτα μαγεύσας με έκ νέου λέγει:

— Άρηγήσου.

— Εϋθύς μετά την άποπεράτωσιν των σπουδών μου έν τη Έλληνική Σχολή του Καγιαθασίου της Νίγδης, επικίνδυνος ένεκα των συνεπειών του τριταίος πυρετός με καταλαμβάνει, βασανίσας με έπί τριετίαν. Ό μόνος ιατρός Γιουσουργάκης, έλκων τό γένος έξ Ιταλίας — ίσως κρεοπάλης έν τη πατρίδι του — οϋδέν έτερον έγίγνωσκεν ή διορίζειν τρεις δεκάδας βδελλών έπί τριών μερών του στήθους μου και έπί τριήμερον, και τρεις δεκάδας καταποτίων έκ τριών ίσως ούσιων, άγνοω: ό αριθμός **τρία** ίσως ήν τό ιερόν σύμβολόν του, και πιθανόν τούτου ένεκα τριετίαν διήρκεσεν ό τριταίος πυρετός μου. Αί άγυρτεΐαι δύο έπαγγελ-

μάτων, ἢ τοῦ ἱατροῦ τῶν σωμάτων καὶ ἢ τοῦ ἱατροῦ τῶν ψυχῶν, εἰσὶν αἱ ἐπικινδυνώτεραι καὶ αἱ ὀλεθριώτεραι· ἢ μὲν καταστρέφει τὸ σῶμα καὶ τὴν ζωὴν, ἢ δὲ διαστρέφει τὸ πνεῦμα καὶ ἐξαχρειώνει τὴν ψυχὴν· ἢ δὲ φθορὰ τῆς ψυχῆς εἶνε χεῖρων ἢ ἡ ἀπώλεια τῆς ζωῆς. Δυστυχῶς ὁ τυχὼν ζυλοσχίστης καὶ ἀναλφάβητος, ἢ ὁ ἠθικῶς πάσχων λογιώτατος χειροτονεῖται ἱερεὺς, πνευματικὸς ἢ καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος, χάρις εἰς τὰ σαγηνευτικὰ μέσα ἅπερ κέκτηται — καὶ πόσον γνωρίζουσι τὴν τέχνην τοῦ σαγηνεύειν! Ὅσον διὰ τὴν ἱατρικὴν 90 τοῖς 100 ἐν τῇ ἀνθρωπότητι εἰσιν ἱατροί. Ἐρωτήσατε, ἐξετάσατε, ἵνα πεισθῇτε. Οὐδεμία συνοικία οὐδεμία γωνία γῆς ὑπάρχει, ἐνθα νὰ μὴ παρουσιασθῶσι τοῦλάχιστον δύο ἢ τρεῖς ἱατροὶ αὐθαρεῖς· βλαστάνουσιν ὥς οἱ μύκητες. Πᾶς Γιουρούκος ἢ Γιουρούκισσα, πᾶς Ἀθίγγανος ἢ Ἀθιγγανίς, πᾶς ἀνὴρ καὶ πᾶσα γυνή, ἐκάστης ἡλικίας, μάλιστα δὲ τῆς προβεβηκυίας, προβαίνουν σιν ὥς Ἐξοχότητες, ὥς διπλωματοῦχοι καὶ ὥς καθηγηταὶ τῶν Νοσοκομείων, μὲ ἐν ἀπεστηθισμένον πανάκειόν των. καὶ οὐδὲν μέλει αὐτοῖς ἂν ὁ Πλούτων πλουτῇ μὲ τὴν πλουσίαν συγκομιδὴν τῶν δωρεὰν ἀποστελλομένων παρ' αὐτῶν. Αἱ κυβερνήσεις λαμβάνουσι μέτρα κατὰ τῆς ἀγυρτείας αὐτῶν, ἀλλ' οὗτοι ὑπερέχουσι πολὺ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦς λαθρεμπόρους· αἱ Ἀθιγγανίδες δὲ ἰδίως ἔχουσι πλήρη τὴν ἐλευθερίαν τῆς εἰσόδου εἰς τὰς οὐκίας, διότι συγκομίζουν καὶ τὸ πανάκειον τοῦ ἔρωτος, ἐξ οὗ νοσήματος πᾶσα τρυφερά ψυχὴ αἰσθάνεται ἑαυτὴν προσβεβλημένην καὶ αἱ ἐνέσεις τῶν Ἀθιγγανίδων εἰσὶ καταπραυντικώτεραι ἢ αἱ τοῦ Κῶχ καὶ τῶν ὀπαδῶν του. Ὅσον διὰ τὰ πρὸς ἐνέσεις χρώμενα φάρμακα τῶν ἱατρῶν τῶν ψυχῶν οὔτε οἱ οὐρανόθεν ἀποστελλόμενοι χημικοὶ εἰσὶνί κανοὶ νὰ τὰ ἀναλύσωσι.

Μακρόθεν προπελάζει ξένος τις, κατὰ τὴν φυσιογνωμίαν, ὁμοιάζων πολὺ Τίμωνι τῷ μισανθρώπῳ, σοβαρὸς καὶ σκυ-

θρωπός, καὶ ὥς ἀναζητῶν τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον καὶ φωνάζων:

— Ἐξομολογήσου, ἵνα ἴδω ἂν αἱ ἐξομολογήσεις σου εἰσὶ παραπλήσιαι ταῖς ἐμαῖς . . . Ἀλλὰ μὲ γνωρίζεις;

— Ναί, ὁ σκελετὸς σου σφόδρα ὁμοιάζει τῷ ἐν ταῖς κατακόμβαις τοῦ Πανθέου τῶν Παρισίων κατακειμένου Ρουσσῷ παρὰ τῷ ἀσπόνδῳ ἐχθρῷ αὐτοῦ Βολταίρῳ.

— Αὐτὸς οὗτός εἰμι· ἀλλ' εἰπέ μοι, ἂν οἱ ἄνθρωποι τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπὶ τῆς Γῆς προὔτιμησαν τὸν φυσικὸν δῖον.

— Νήπιος εἰ ἐπὶ, φιλόσοφε τῆς Γενεῦς! ὁ φυσικὸς δῖος καὶ ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος μόνον ἐν τῷ δε τῷ Ἀδῇ ἀπαντῶνται· ἐκεῖ ὅμως ἐπὶ τῆς Γῆς ἂν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων κατήντησαν φυσιολάτραι, σφόδρα ὅμως ἀπεμακρύνθησαν τῆς φύσεως καὶ τοῦ κατὰ φύσιν ζῆν. Ἡ φυσιολατρεία ἐν τοῖς χεῖλεσι μόνον εἶνε, ἢ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν πόρρω ἀπέχει οὐ μόνον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς φύσεως, διότι καὶ ἡ φύσις ὑπεῖκει εἰς νόμους αἰωνίους τεταγμένους ὑπὸ τῆς θείας Πανσοφίας, οἵτινες οὐδέποτε ὑπαγορεύουσιν ἀδικίας καὶ παρανομίας, ἂν θρῖβει ὁ κόσμος . . . Ὁ Αἰμύλιός σου εἶνε ἀριστούργημα, εἶνε θαυμάσιος καὶ ἀμίμητος, ἀλλ' ἐρρείδεται ὥς μοι φαίνεται ἐπὶ σάβρας βάσεως, ἄλλως εἶνε ἔδσμα τερπνότατον καὶ οὐδέποτε ἀποστροφὴν προξενοῦν τῷ ἀναρινώσκοντι. Ἀλλ' ἡ νέα Ἐλοῖζα σου; . . . δὲν γνωρίζω ἂν νέος ὢν ἢ μᾶλλον γεγηρακῶς ἠθέλησας νὰ ἐκμαυλίσῃς τὰς ἀναγνωστρίας σου.

— Ἐσκόπουν νὰ ταῖς ἐμπνεύσω θεῖον πῦρ.

— Ὁραῖον θεῖον πῦρ, μὰ τὴν Ἐλοῖζαν σου! εἰπὲ μᾶλλον δαιμόνιον.

— Μεταξὺ θεοῦ καὶ δαίμονος μικρὰ διαφορὰ ὑπάρχει.

— Ὁ αὐτὸς πάντοτε εἶσαι, μεμψίμοιρε Ρουσσώ! Ὅτὲ μὲν σε βλέπει τις Χριστιανόν, ὅτὲ δὲ Ἑθνικόν. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ

Κοινωνικὸν συμβόλαιόν σου; . . . οὐδὲν τούτου ἀτυχέστερον ἔγραψας.

— Ὅταν αἱ Κοινωνίαι κακοπραγῶσι, τὴν αὐτὴν τύχην θὰ ὑφίστανται καὶ τὰ ἐμὰ ἔργα· χρειάζεται βαθύτερα μελέτη αὐτῶν.

— Αἱ **Ἑξομολογήσεις** σου εἰσὶν ἄριστα, ἀλλὰ σπάνιοι οἱ κάτοχοι τῆς τόλμης, τῆς εὐκρινείας καὶ τοῦ καλὰ μου τοῦ φιλοσόφου τῆς Γενεῦης.

— Ἐπὶ ταύτῃ ἦλθον ἵνα ἀκούσω καὶ τὰς σὰς.

— Αἱ περιστάσεις δὲν ἐπιτρέπουν καὶ ἡ στέρσις τῶν προσαπαιτουμένων . . . Μία πραγματεία σου μοὶ ἐφάνη λίαν παράδοξος, ὅτι ἡ Ἐπιστήμη ἀντιστρόφως θαδίζει πρὸς τὴν Ἠθικὴν, τοῦτέστιν ὅσον τις καλλιεργεῖ τὴν Ἐπιστήμην καὶ γίνεται ἐπιστημονικώτερος, τοσοῦτον τοῦναντίον ἀπομακρύνεται τῆς Ἠθικῆς καὶ γίνεται ἀνῆθικος. Δὲν ἔλαβες ἴσως ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχει Ἐπιστήμη καὶ Ἐπιστήμη, ὅπως ὑπάρχει Ἠθικὴ καὶ Ἠθικὴ, ὅπως φασόλιον καὶ φασόλιον. Ἡ μὲν, ψευδὴς καὶ ἐψευθυμένη, ἡ δὲ, ἀληθὴς καὶ φύσει ωραία. Οἱ μὲν ψευδελιστήμονες νομίζοντες ὅτι τότε μόνον θὰ ᾧσι καὶ θὰ λέγωνται ἐπιστήμονες καὶ ἀνωτέρας περιωπῆς ἄνθρωποι, θαυμαζόμενοι ὑπὸ τοῦ τυφλοῦ κόσμου, ὁποῦνταν διὰ σαθρῶν καὶ ὀυσίαν ἐπιχειρημάτων δίκην σοφιστῶν καταπολεμῶσι πᾶν ὅσιον καὶ ἱερὸν, τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴν, τὴν ἠθικότητα, αὐτὸν τὸν κοινὸν νοῦν καὶ πᾶν ὑπερφυσικὸν ὑπερέχον τὸ ὄριον τῆς καταληπτικῆς αὐτῶν δυνάμεως, καταφρονούντες τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν περιορίζουσι πᾶσαν ὑπαρξιν καὶ ἐντελέχειαν εἰς τὴν ὕλην, εἰς τὴν ἡδονὴν, εἰς τὸ σμπέρον, εἰς κατάστασιν μὴ διαρέουσας σχεδὸν τῆς κτηνώδους, καὶ τὴν ἐν τῷ σύμπαντι θαυμαστὴν ἁρμονίαν εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τῆς τύχης . . . , ἡ τοιαύτη, ναί, Ἐπιστήμη εἶνε ἀντίθετος καὶ πολεμία τῆς Ἠθικῆς, παρασκευάζουσα καὶ προξενούσα τὴν κατὰπτωσιν, τὴν ἐ-

ζόντωςιν, τὴν ἐκμηδένισιν πάσης ἠθικότητος· οἱ δὲ ἀληθεῖς ἐπιστήμονες συναισθανόμενοι καὶ νοοῦντες τὰ συστατικὰ τῆς ὀρθῆς παιδεύσεως, τὸν ὑψηλότερον προορισμὸν τῆς εὐγενοῦς αὐτῶν καταγωγῆς καὶ φύσεως, πᾶσαν τὴν διάνοιαν καὶ πᾶσαν τὴν ἐνεργητικότητα αὐτῶν κανονίζουσι συμφῶνως ταῖς ὑπαγορεύσεσι τοῦ ὀρθοῦ καὶ καθαροῦ λόγου ἐμπνευσθέντος παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ, πρὸ τοῦ παμφανοῦς θρόνου τοῦ ὁποῖου ἀκτινοβολοῦσιν ἀδίδως αἱ ὑψηλαὶ καὶ τελεσιουργοὶ ἐννοιαὶ **τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ**. Τότε ἀναφαίνονται ὥς λαμπροὶ κομῆται οἱ Πυθαγόρει καὶ οἱ Σωκράτεις δεικνύοντες τὸν τόπον τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν καταγωγῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, οἱ Δαβὶδ καὶ οἱ προφῆται αἰνοῦντες τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις Αὐτοῦ, οἱ Παῦλοι ἀνυψούμενοι μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, οἱ Ἀρχιμῆδαι καὶ οἱ Γαλιλαῖοι θυσιαζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, οἱ Πασχάλλαι καταφρονούντες τοὺς πόνους καὶ τὰ νοσήματα τοῦ σώματος, οἱ Νεώτωνα, οἱ Κέπλεροι, οἱ Ἐρσχελοι καὶ ἄλλοι φαστῆρες, ἐντρυνύντες ἐν τῷ ἀτελευτήτῳ Παντὶ καὶ ἐρευνῶντες τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς δημιουργίας, ἀπαυγίσματα τοῦ Πανσόφου Νοῦ. Ὁ Ἀστρονόμος παννυχίως ἀγρυπνῶν καὶ ἐν τῇ διηγεκεῖ θέᾳ τῶν οὐρανίων θαυμάτων ἀνευρίσκων τὸ πλήρωμα τῆς ἀγνοίας ψυχικῆς τέρψεως, ὁ Μαθηματικὸς καταδαπανῶν ἀπάσας τὰς ἡμέρας τῆς ἐφημέρου ζωῆς αὐτοῦ εἰς ἀνακαλύψεις καὶ γνώσεις ὑψηλῶν καὶ ἀναμφισβητήτων ἀληθειῶν, ὁ Ζωγράφος καὶ ὁ Ἀγαλματοποιὸς κοπιᾶζοντες νὰ προσπελάσωσι πρὸς τὸ πρωτότυπον καὶ φαινὸν ἰνδαλμα τοῦ ὄντως **Ἄρχειου καὶ Θεοῦ**, ὁ φιλόσοφος διανυκτερεύων ἐν τῇ βαθείᾳ σπουδῇ καὶ μελέτῃ τῶν αἰωνίων καὶ ἀναλλοιώτων νόμων τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου . . . οὐδεὶς τούτων καταδέχεται νὰ στρέφῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ποταπὰ καὶ χαμαῖζήλα, οὐδεὶς τούτων ζητεῖ νὰ πωλῇ ψευδοσοφίαν, οὐδεὶς

τούτων λέγει καὶ πράττει τι ἀπῆδον πρὸς τὴν καθαρὰν Ἡθικὴν, οὐδεὶς τούτων μολύνει τὴν ψυχὴν τοῦ με διδασκαλίαν ἀπατηλήν. ὦ! τότε ἡ Ἐπιστήμη αὐτῶν, ἡ ἀληθὴς καὶ ἄνωμος, οὐχὶ ἀντιθέτως θαίνει τῇ Ἡθικῇ, ἀλλὰ παραλήλως ἢ μᾶλλον συνταυτίζεται, τότε ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Ἡθικὴ καθίστανται ἀλληλἐνδετοὶ καὶ ἀχώριστοι ἀδελφαί.

Ὁ Ρουσσώ ἀκούσας ταῦτα καὶ δήματα τινα ποιήσας πρὸς τὰ ἔμπροσθεν εἶπε:

— Νὰ διδάξης ταῦτα καὶ εἰς τὸν ἐπὶ τῆς Γῆς ἀμειψικτον διώκτην μου, τὸν Ἐρημίτην τῆς Φερνέης.

Ὁ Βολταῖρος, ὅς τις μὴ θέλων νὰ τὸν ἀρίνη ἡσυχον καὶ ἐν τῷ Ἀδῇ, τὸν παρηκολούθησεν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ καί, ὁπισθενὼν, ἐφώνησε:

— **Ναίσκε!** σὲ γνωρίζω κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος οἷου καρύου λέπυρον εἶσαι· εἶσαι εἰς λαοπλάνος πρώτης τάξεως· με ἐκεῖνο τὸ σοβαρὸν καὶ ὑπουλον ἡθὸς σου καὶ ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς χάριτος τοῦ καλάμου σου θέλεις πάντοτε νὰ πλανᾷς τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς ρίπτῃς ἐν τῇ σαγήνῃ σου· ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ἀοράτῳ κόσμῳ οἱ νοεροὶ ὀφθαλμοὶ τῶν παρευρισκομένων εἰσὶ τέσσαρες· σὲ καταλαμβάνουσι καὶ με καταλαμβάνουσιν· εἶσαι εἰς ἄθεος ἐκ τῶν τρανωτέρων, ἐνῷ ἐγὼ εἰμὶ θεϊστής, ὥς τὸ ἐκήρυττον πάντοτε.

Τότε ὁ Ρουσσώ ἀποτεινόμενος λέγει αὐτῷ:

— Τὰ φαιδρά σου συγγράμματα καὶ αἱ φαιδρότεραι πράξεις σου ἀνέδειξαν σε ὁποῖός τις ἦσο· μὴδὲν ὅσιον καὶ ἱερὸν σεβόμενος ἐν τῷ κόσμῳ ἐγνώριζες ὅμως ἄριστα τὴν τέχνην τοῦ φαιδρύνειν τὰς εὐαισθήτους ψυχὰς καὶ προσελκύειν σεαυτῷ δεσποίνας καὶ βασιλίσσας. Διαμαρτύρομαι δὲ ἐνώπιον τῶν σεβαστῶν τούτων μαρτύρων κατὰ τῆς ἀποφάνσεώς σου ὅτι ὑπῆρξα ἄθεος. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀμαθὴς ἐλέγχεσαι· διότι ἐγὼ ἐν ταῖς **Ἐξομολογήσεσί** μου ἐκή-

ρυξα τὴν παντελὴ μεταμέλειάν μου, ᾤκτειρον τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς ἐλλείψεις μου, ἐζήτησα ἄρεσιν τῶν ἀμαρτημάτων μου, μετεβλήθην ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἠγνίσθην τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν καὶ ἐγενόμην ἀληθὴς ὀρθόδοξος· σὺ ὅμως Βολταῖρος ἐγεννήθης καὶ Βολταῖρος ἀπέθανες.

— Καὶ ἐγὼ ἐπίσης (λέγει ὁ Βολταῖρος) διαμαρτύρομαι κατὰ σοῦ κατηγορήσαντός μου ὥς κατελημμένου ὑπὸ ἔρωτος πρὸς εὐγενεῖς δεσποίνας καὶ βασιλίσσας, ἐνῷ γνωρίζεις ὅτι ἡμῖν γέρων καὶ δυσειδής. Ὑπάρχει βεβαίως καὶ ἔρωτος τοῦ πνεύματος· ἡ εὐρυΐα μου, οἱ χαριεντισμοί μου, ἡ γλυκύτης τῶν τρόπων μου, τὸ μελισταγὲς τῆς γλώσσης μου, ταῦτα ἐποιοῦν ὥς τε νὰ ἀποκτᾷ πρὸς με ἔρωτα τὸ ὠραῖον φῦλον, ἀλλ' ἔρωτα ἀγνόν, καθαρόν, ἄκακον καὶ ἀμεμπτον.

— Ἀλλὰ καὶ τὸν ἐμόν Αἰμύλιον, καὶ τὴν Νέαν Ἐλοῖζαν μου κατήσθιεν ἀκορέστως τὸ ὠραῖον φῦλον, χωρὶς ὅμως νὰ δεῖξῃ σημεῖα ἔρωτος καὶ πρὸς ἐμέ.

— Σὺ ἦσο εἰς σκαιὸς, δύστροπος καὶ ἀγροῖκος, Μουσολογιώτατε! ἄλλο γλαῦζ καὶ ἄλλο κοράνη φθέγγεται. Ἐπειτα ἐρώτησον καὶ τὸν Ἀπολλώνιον, ὃν τοσοῦτον ἐγὼ ἐξεθείασα καὶ μέχρι τρίτου Οὐρανοῦ τὸν ἀνύψωσα ἐν τοῖς συγγράμμασί μου, τίνα ιδέαν περὶ ἐμοῦ ἔχει:

Ὁ Τυανεύς λαβὼν τὸν λόγον εἶπε:

— Σοὶ εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὰς ἐνδείξεις τῶν πρὸς ἐμὲ συμπαιδῶν σου ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἀποῦ νῦν γυναικολογεῖτε ὑμεῖς, ἐγὼ ἀπέχω.

— Κατὰ τοῦτο ἔχεις δίκαιον, ἀποκρίνεται ὁ Ἐρημίτης τῆς Φερνέης, διότι σὺ μὲν εἶσαι **Ἀνταλίστης** καὶ Δερβίσης ἄμα, ἐγὼ δὲ **Παρισινός** καὶ κομψευόμενος, ἔστω καὶ τὰ δήματά μου, ἐνεκα τῆς λίαν προκεχωρημένης ἡλικίας, τὰς κατακόμβας τοῦ Πανθέου νὰ ἐζήτουν.

Ὁ Ἀπολλώνιος ἐνευσεν ὥς τε νὰ ἐκφέρω ἐγὼ τὴν περὶ αὐτῶν γνῶμην κατ' αἰτησιν τῶν ιδίων.

— Ὁ Βολταῖρος, εἶπον, εἶνε ἀληθῶς ἀρίμητος ἐν ταῖς **Ἐπιστολαῖς** του, νομίζει τις ὅτι ἡ χάρις ῥέει ἀεννάως, καὶ ἐν τῇ Ποιήσει φαίνεται πτερυγίζων· ἀλλ' εἰς τὰ ἄλλα ἀμετροεπῇ πονήματά του, εἰς τὸ **Πνεῦμα τῶν Ἱθῶν** καὶ μάλιστα εἰς τὸ **Φιλοσοφικὸν Λεξικόν** του ἐλέγχεται πολὺ πεζὸς καὶ σφόδρα ἀπέχων βαθύτητος καὶ φιλοσοφικοῦ πνεύματος. Ἀνερίχθη εἰς ὅλα, ἀνεκύκησε πάσαν ὕλιν· ὑπάρχουσιν ἀληθῶς ἀδάμαντες ἐσκορπισμένοι τῇ δε κάκεισε, ἀλλ' οὗτοι πνίγονται ἐντὸς τῶν πολλῶν ψευδῶν, παχυλῶν καὶ ὀλετήρων λίθων.

— Εἰς τὸν λιθοβολισμόν τοῦτον μὲ ἠνάγκασαν οἱ ἐχθροὶ μου Ἰησουῖται.

— Μεταξὺ τῶν διανοητικῶν σου ἀδαμάντων ὑπῆρξε καὶ εἰς μέγιστος φωστήρ, ἐπεκτείνας τὰς ἀκτῖνάς του ἀπανταχοῦ, δι' ὃν σὲ κατέταξεν εὐγνωμόνως σύμπασα ἡ Γαλλία ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἀθανάτων ὡς πρῶτον μέγαν ἄνδρα καὶ ἀνώτερον Ἑρρίκων, Λουδοβίκων καὶ Ναπολεόντων.... Κατ' ἐμὲ νῦν, ἐπειδὴ τῷ Ρουσσῷ συμφωνῶ κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, τὴν ἐκκεντρικότητα καὶ διὰ τὴν κατὰ Δαβὶδ παρρησίαν Ἐξομολόγησίν του, καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα πλεονεκτήματά του, ὡς ἂν αὐτὸς σοῦ φιλοσοφικώτερος, εἶνε ἀσπαστότερός μοι· ὁ δύσμοιρος δίδει ράπισμα τῷ Διδερῷ ἐπὶ τῆς κλίμακος ὅταν κατέρχεται, ἐνῶ ὁ Διδερῶ τὸν μαστιγώνει ἐντὸς τῆς αἰθούσης· εἶνε κατ' ἐμὲ Γάλλος Ἰσοκράτης.

— Σύμφημι, φωνάζει τότε ὁ σιωπηλῶς ἱστάμενος Πλούταρχος· ὑπῆρξεν εἰς τῶν μεγάλων θαυμαστῶν μου ὁ Ρουσσὼ οὗτος· ἡ συνήθης καὶ μόνη τροφή του ἦν ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ μελέτη τῶν ἑμῶν συγγραμμάτων. Δυστυχῶς δὲν ἐξησεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου ἵνα συντάξω τὴν βιογραφίαν του καὶ τὸν παραλληλίσω πρὸς τὸν Βολταῖρον.

Ἐπὶ τέλους ὁ Ρουσσὼ ζητεῖ παρ' ἐμοῦ πληροφορίας περὶ μονομαχιῶν, ἐὰν ἐπὶ ἐξακολουθοῦσιν αὐταὶ καὶ εἰς τὸν

φθίνοντα 19ον αἰῶνα, ἐμοῦ δὲ ἀποκριθέντος καταφατικῶς, ἤρξατο μετὰ τινος ζωηρότητος καὶ ἀγανακτήσεως νὰ λέγῃ τὰ ἐξῆς βραχυλογικῶς: Ἔως πότε θὰ ὑφίσταται ἡ βάρβαρος καὶ ἀπάνθρωπος Μεσαιωνικὴ αὐτὴ ἐθιμοταξία; ἔως πότε θὰ ἀνέχεται ἡ ἀνθρωπότης τὴν παραγνώρισιν τῆς ἀξίας ἐαυτῆς; ἔως πότε ἐνεκα ματαιίας καὶ ἀπρεποῦς ψευδοφιλοτιμίας ἡ ζωὴ τοῦ ἀδυνάτου καὶ ἀθῶου θὰ εἶνε ἔρμαιον τοῦ φονικοῦ ὄπλου τοῦ τυχόντος ἀδίκου, γαυριῶντος ἐπὶ τῇ ἰσχύϊ ἢ τῇ δεξιότητι του ἐν τῷ χειρισμῷ; Τοῦλάχιστον εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἡ μονομαχία ἦν ἔργον ἀποκλειστικόν τῶν κούφων ἀξιωματικῶν· νῦν ὁμως καὶ ἔμπορος καὶ λόγιος καὶ ἐπιστήμων καὶ πᾶς τις θεωρῶν ἐαυτὸν ὡς μόρφωσιν τινα ἀνωτέραν κεκτημένον καὶ ὡς τις εὐπατρίδης λεοντόκαρδος προβάλλει εὐθύς μονομαχίαν καὶ ζητεῖ δι' αἵματος τὴν πλύσιν τῆς δαρείας δῆθεν προσβολῆς καὶ ἀτιμίας· ὦ τῆς ματαιότητος τοῦ φρονήματος! ὦ τῆς λεπτεπιλέπτου εὐαισθησίας! Δὲν ἀνέγνωσαν τοῦλάχιστον ἐν τοῖς συγγράμμασί μου πόσον κατεπολέμησα καὶ κατεδίκασα τὴν βάρβαρον ταύτην καὶ ἀξιοκατάκριτον συνήθειαν;

— Ἀλλὰ καὶ σὺ (ἐτόλμησα νὰ εἶπω) φιλόσοφε Ρουσσὼ, δὲν ἔπαυες νὰ μονομαχῇς μετὰ τοῦ Βολταῖρου.

— Ἡ ἡμετέρα μονομαχία (ἀπαντᾷ) ἦν δι' ἀκάπνου πυρίτιδος ἐκπεμπομένης ἐκ τοῦ στομίου τοῦ καλάμου ἡμῶν.

— Καὶ ἡ τοιαύτη δὲν ἐλλεῖπει παρ' ἡμῖν (εἶπον), ἀλλὰ εἰς γελοίας καὶ ἀπρεπεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιστάσεις.

Ὁ Ἀπολλώνιος θεῖς τέρμα εἰς τὰς λογομαχίας, καὶ κρανῶν με πάντοτε ὑπὸ τὴν μαγικὴν του ἐπίρροιν μὲ ἐρωτᾷ: καὶ τίνες οὗτοι οἱ ἄλλοι, οἵτινες μετὰ μεγάλης προθυμίας προσήλθον, ἀκούσαντες τὰ τοῦ θίου σου;

— Ἐγὼ στρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς βλέπω μετὰ μεγίστης συγκινήσεως ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ γενεαλογικοῦ μου δένδρου, τὸν πρῶτον ἰδρυτὴν τοῖς οἰκογενείας μου Ἀβραάμ

καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν μέχρι γονέων καὶ ἀδελφῶν μου. Χύνω θερμὰ δάκρυα οὐχὶ ὡς ἐκεῖνα τῶν πρὸ τοῦ Ταρτάρου συνηγμένων καὶ τυπτομένων ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των, ἀλλὰ ὑιοῦ εὐαισθήτου καὶ σεβομένου μέχρι λατρείας τοὺς γεννήτοράς του. Ἡ βάσις πάσης ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως εἶνε ὁ οἶκος. Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Σχολεῖον, ἐὰν δὲν εὕρωσι γῆν ἀγαθὴν ἐν τῷ οἴκῳ, κατὰ πετρῶν σπείρουσι, μικρὸν ἰσχύουσιν ἐπὶ τοῦ ἡλικιωθέντος, πᾶς ἀγὼν αὐτῶν καὶ προσπάθεια κινδυνεύουσι νὰ ἐκμηδενισθῶσι, νὰ ἀπολεσθῶσιν. Οἱ γονεῖς ἔσονται οἱ πρῶτοι τιμωρηθήσομενοι ἐν τῷ Ἄδῃ, ἐὰν δὲν ἐφρόντισαν ἐγκαίρως νὰ ποτίσωσιν εἰς τὰ τέκνα των ἐν τῷ οἴκῳ τὸ γάλα τῆς ἠθικότητος, τῆς σεμνότητος, τῆς εὐθύτητος, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τῆς καλῆς ἐν γένει ἀνατροφῆς, καὶ ἔστωσαν βέβαιοι ὅτι ὁ καλὸς σπόρος ὁ φυτευθεὶς ἐγκαίρως οὐδέποτε ἀπόλλυται, οὐδὲ σίπεται, ἀλλ' ἀναδίδει βλαστοὺς ἀγλαοὺς καὶ εὐγενεῖς, καρποὺς χρησίμους καὶ τελεσφόρους· τὰ δὲ τέκνα τὰ εὐπειθῆ, τὰ σεβόμενα καὶ τιμῶντα τοὺς τοιοῦτους γονεῖς, θὰ εὐδαιμονῶσιν ἐν τῷ βίῳ, τὴν εὐδαιμονίαν τῆς συνειδήσεως ὡς ἀναφαίρετον ἐγκόλλιον ἐν τῇ στήθει των ἔχοντα.

Ὁ Αἰάκος ἀπευθυνόμενος πρὸς με λέγει· ὁ Στράβων καὶ ὁ Πausανίας ζητοῦσιν ἐπιμόνως ὁδοιπορικὰς ἀφηγήσεις.

Ὁ Πλούταρχος εὐηκοώτερος ἦν εἰς τὰς νεκρολογίας, ὁ δὲ Ἀνάχαρσις ἠσυχολεῖτο εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ «τίνι ἐστὶν ὄνειδος ἢ πατρίς καὶ τίς ὄνειδος τῇ πατρίδι».

Ἐληγεν ὁ Ἀπρίλιος τοῦ 1850. Ἡ ἐξορία τοῦ δεινοῦ καὶ καταστρεπτικοῦ τῶν τε φυτῶν καὶ τῶν θυλακίων τῶν πτωχῶν ἐκ τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας χειμῶνος εἶχεν ἤδη κηρυχθῆ δημοσίως. Ὁ τριετής μου πυρετὸς ἀπὸ τριταίου μεταμορφωθείς εἰς τεταρταῖον μ' ἐδασάνιζεν ἔτι. Ἦμην τελειόφοιτος πρὸ καιροῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς πατρίδος μου,

καὶ ἐγνώριζον κατὰ βάθος ὅλην τὴν Ἀριθμητικὴν. Ἐβλεπον ὅτι τὸ ἐπαγωγότερον τοῖς ἑμοῖς συμπολίταις ἦν τὸ μάθημα τῆς **Διαιρέσεως**. Ἐν πάσῃ κοινωνικῇ τάξει θαυμασίως ἐποιοῦν τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς. Ἡ Διαίρεσις ἦν τὸ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον καὶ ὁ κυριεῦων πλανήτης τῶν κατοίκων. Κόμματα ἀντιπαρατεταγμένα καὶ ἀντιμαχόμενα· προσπάθεια γενικὴ, ἵνα ἐκβάλῃ ὁ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἐτέρου· συζητήσεις καὶ διενέξεις ἀτέρμονες καὶ ἀτελεσφόρητοι. Ὑπὲρ τῆς κορέσεως τῶν μυσαρῶν παθῶν των θησαυροὺς λυσιάζουσιν, ἐνῶ ὑπὲρ φιλανθρωπικοῦ τινος σκοποῦ, ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, καὶ ὑπὲρ τῶν συντελούντων εἰς τὴν γενικὴν εὐημερίαν καὶ προαγωγὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς ὁδολοῦ φείδονται. Φαντασθῆτε ὅποιον ἀγαθὸν παρὰ τῶν τοιούτων δύναται τις νὰ προσδοκᾷ! Κομματάρχαι πλείστοι ὅσοι, οὐδεὶς δὲ ἄρχων ἐπὶ κεφαλῇ αὐτῶν ὡς μελῶν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους· οὐδεὶς νουνεχῆς ποιμὴν, οὐδεὶς σάφρων πολίτης, δυνάμενος διὰ τῆς ἱκανότητος ἢ διὰ τῆς ὑπεροχῆς του νὰ ἐξασκήσῃ σωτήριόν τινα ἐπιρροὴν καὶ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τοὺς ἀτελευτήτους διαπληκτισμοὺς των. Δὲν συναισθάνονται οἷαν ἄδυσσον ὑποσκάπτουσιν, οἷον ὀλεθρον προπαρασκευάζουσιν. Ἡ ἀμάθεια τῶν στοιχειωδεδεσμάτων γνώσεων τοὺς ἔχει τετυφλωμένους· ἡ αὐτοσυνειδησία ἀρνητικὴν ἔχει ὑπαρξιν. Ἡ Δημογογεροντία ἔλκεται ἐντεῦθεν, ἡ Κεντρικὴ Επιτροπὴ ἐκεῖθεν — μία τοιαύτη ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας — αἱ Ἐπορεῖαι τῶν διαφόρων εὐαγῶν Καταστημάτων δὲν δύνανται νὰ συνεννοῶνται καὶ νὰ συμφρονῶσιν, ὁ Μητροπολίτης ἄγεται καὶ φέρεται παρὰ τοῦ τυχόντος ἢ ὀπισθοδούλως προσπελάζοντος, ὁ δὲ πτωχὸς λαὸς οὐδὲν ἰσχύει ἀπέναντι ἀπειλητικῶν χειμάρρων. Αἶ, Ἀπολλῶνιε συμπολίτα! ποῦ ἔμειναν οἱ σπόροι τῶν ἠθικοποιητικῶν ἀγώνων σου καὶ μόχθων; ποῦ ἡ διδασκαλία σου καὶ τὰ θαύματα; Λαῖλαψ Λιθυκὴ καὶ ὀλεθρία διεσκόρπισεν ὅλα!

Οὗτος κινῶν τὴν κεφαλὴν καὶ μετὰ τινος ἀπελπιστικοῦ ὕφους, ἐκπνέων δὲ ἅμα βαθὺν καὶ ἀπέλπιδα στεναγμὸν εἶπε: Τίναζον καὶ τὴν κόνιν τῶν ποδῶν σου καὶ φεῦγε μακράν. . . .

—
Ὁ κήρυξ διελάλησε τὴν ἐκ Νίγδης διὰ Κ)πολιν κίνησιν τοῦ **καραθανίου**, Ἐν τοῖς πεντήκοντα συνοδοιπόροις συγκατετάχθην καὶ ἐγὼ νεώτατος τὴν ἡλικίαν.

Συγγενεῖς καὶ φίλοι προπέμπουσιν ἡμᾶς μέχρι διώρου ἀποστάσεως ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ. Μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν ἀφοῦ ᾠδεύσαμεν ἐπὶ ἐξάωρον, ἄλλος ἐφ' ἵππου καὶ ἄλλος ἐπὶ ἡμιόνου, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Καραθανίου στήνει τὴν σκηνὴν τῆς σταθμεύσεως ἐν ὑπαίθρῳ, διότι κατὰ μῆνα Μάϊον οὐδεὶς καταλύει ἐν κώμαις ἢ τοῖς ξενώσιν. Οἱ μὲν συνοδῖται ἡσυχολοῦντο εἰς συλλογὴν ξυλαρίων πρὸς παρασκευὴν τοῦ περιφήμου ἐκ χόνδρων (πλιγουρίου) ὁδοιπορικοῦ **πιλαφίου**, ἐγὼ δὲ ἑτερλόμην ἐκ τῆς θέας νέου καὶ εὐρυτέρου ὀρίζοντος. Ἦν πανσέληνος· ἡ περιλημμένη θεὰ τῶν νυκτῶν ἐξέπεμπεν ἀλλεπαλλήλως ἀργυρότευκτα θέλη ἐκ τοῦ ἐξ Ἀνατολῶν προβάλλοντος τόξου τῆς. Ἡ ὁσμὴ τοῦ ἐτοίμου **πιλαφίου** ἐκέντησε τὴν ὄρεξιν πάντων· κύκλῳ ἤδη καθεσθέντων ὡς ἐν Ἀβραμαίᾳ τραπέζῃ, ἐκροτάλιζον τὰ ξύλινα κοχλιάρια· θὰ ἐρθόνει ἀναμριθόλως καὶ αὐτὸς ὁ Λούκουλλος.

«*Ἀντάρ ἐπὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρου ἐντο*»,

ἤρξαντο οἱ συνδαιτυμόνες ἐν ἐνὶ στόματι ᾄδειν **ἀλλὰ Ζεῦ· Ἰμ.πέκιν·** ἐγὼ μόνος ὁ δύσποτμος προσεδόκων σιγηλῶς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἀποτροπαίου Ἐριάλτου μου, τοῦ χρονίου πυρετοῦ. Παρέρχεται ὦρα, δὲν φαίνεται· παρέρχεται ἄλλη, οὔτε τότε· παρέρχεται καὶ ἡ τρίτη ὁ πυρετός μου εἶχε μείνει ἐν τῇ πατρίδι. Ἡ χαρὰ μου ἀνεμίχθη τῇ αὔρᾳ τοῦ πνέοντος ζωογόνου ἀέρος. Μία ἡμέρα ἀναπνοῆς καθαροῦ ὀξυγόνου· ὑπῆρξεν ἀποτελεσματικώτερα πάντων τῶν βοτάνων καὶ χημικῶν σκευασιῶν τῶν φαρμακείων.

Ἦν μὲν Μάϊος, καὶ τὸν Μάϊον αἰσθάνονται μόνον οἱ διὰ ξηρᾶς ὁδοιποροῦντες· ὁ ἐν ἀδάμασι καὶ σαπφείροις πεποικιλμένος οὐρανὸς εἶνε ἢ στέγη αὐτῶν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν· αἱ εὐωδίαί τῶν ποικίλων ἀνθέων, ἀγνώστων τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἐν τοῖς αὐτοῖς πάντοτε ὑγροῖς καὶ νοσεροῖς οἰκίμασι δίκην βατράχων λιμναζόντων θνητῶν, εἰσὶ τὰ ἡδύπνοα καὶ ζωοπάροχα ἐδέσματά τῶν· τὰ τερετίσματα τῶν ἀπειροπληθῶν ἱριδοπτερύγων πτηνῶν εἰσὶν εἰς αὐτοὺς τερπνότερα καὶ θελκτικώτερα ἢ αἱ συναυλῖαι τῶν ποικίλων μουσικῶν ὀργάνων. Ἐκεῖ αἰσθάνεται τις ὅτι ζῇ πράγματι· ἢ ἐν ταῖς πόλεσι ζωὴ εἶνε μαλλον θάνατος· οἱ ἱατροὶ καταστρέφονται ὑλικῶς ἂν συζῶσι διαρκῶς μετὰ ὁδοιπορούντων· διὰ τοῦτο καὶ περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὰς ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκίσεις.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ὁδοιπορίας μετὰ ὁμοίαν στάθμευσιν, ἐπελθούσης τῆς νυκτός, περιμένω πάλιν τὸν πυρετὸν ὡς καλὸν τινα γαμβρόν, οὔτε ἶχνος του ἐφάνη· τὴν τρίτην τὸ ἑσπέρας τὸν περιμένω ἐκ νέου, τετέλεσται ὥχето ἀπῖάν. Ἀνεκάλυψα τὸ ἀντιφάρμακόν του, οὐ ἐποίησα χρῆσιν καὶ ἄλλοτε· εἶνε ἡ ὁδοιπορία καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἀέρος· εἰς τοῦτο πιστεύω θὰ συμφωνήσῃ μοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης, ὡς πειραματικῶ Φυσικῶ.

Διερχόμεθα διὰ τῆς Καπαδοκικῆς Νεαπόλεως, ἣς τὰ εὖοσμα καὶ ἡδύτατα ὠσειδῇ θερύκοκκα (**κχῆσιὰ**) ἐρεθίζουσι τοὺς γευστικούς ἀδένας. Ἡ ιδιόρρυθμος καὶ χρυσοπάρυφος ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν ἐλκύει τοὺς ὀρθαλμοὺς τοῦ περιέργου περιηγητοῦ. Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως ἔχει τι μαγευτικόν· οἱ δὲ ὁμοεθνεῖς διακρίνονται ἐπὶ φιλομουσίᾳ.

Φθάνομεν εἰς τὸν περιώνυμον Ἄλυν, σκηνοῦντες πάντοτε ἐν ὑπαίθρῳ, καὶ τῇ αὐτῇ διαίτῃ συνήθως χρώμενοι, ἣν ποικίλλομεν ἐνίοτε διὰ τοῦ ὀξυγάλακτος, τοῦ σουβλιστοῦ ἐριφίου καὶ τῶν κατ' ὁδὸν θηρευομένων πτηνῶν ἢ λαγῶν.

τὸ αἰώνιον **πιλάφιον** δὲν δύναται νὰ ἐκλείψῃ μινυόμενον μετὰ φακῆς. Σχεδία πελώριος παραλαμβάνει τοὺς ὁδοιπόρους μετὰ τῶν ὑποζυγίων αὐτῶν καὶ ἀντιπαρατάσσεται πλαγίως κατὰ τοῦ ὀρμητικοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ. Ἀναμνησκόμενος ἐν αὐτῇ τοῦ Κροίσου, ροδοῦμαι μὴ καὶ νῦν τοσαῦται δυνάμεις ὑποστᾶσι τὴν τύχην τῆς στρατίας του ἐκ τοῦ αἰωνίου καὶ ἀνεξαλείπτου ἐρυθροῦ χρώματος του εἰκάζω ὅτι ἐθάφῃ ἀναμφιδόλως ἐκ τοῦ αἵματος τῶν πεσόντων Λυδῶν ἡρώων, καθόσον καὶ ὁσμή οὐχὶ χελώνης, ἀλλὰ σαρκὸς ἀνθρωπίνης ἀνεπέμπετο. Εὐτυχῶς διεπεραιώθημεν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὁχθὴν, χάρις εἰς τὴν δεξιότητα τῶν ἐρεσσόντων. Ἐὰν τὸν ἐπάρατον πυρετὸν ἔφερον ἔτι ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων ἄρμων μου, θεθαίως ὁ Ἄλυσ ποταμὸς θὰ ἦν ὁ αἰώνιος τάφος μου ἐκ φόβου. Ἄς παραδειγματισθῶσιν οἱ νοσοῦντες, καὶ ἂς μάθωσιν ὅτι αἱ περιοδεῖαι οὐ μόνον σώζουσιν αὐτοὺς ἐξ ἀνιάτων παθῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς καθιστῶσιν εὐτόλμους καὶ γενναιοκάрдους, οὐδ' αὐτὸν τὸν Ἄδην ὥς ἐμὲ πτοουμένους.

Δὲν βραδύνομεν πολὺ καὶ ἀρκινούμεθα εἰς τὴν ὁμώνυμον τῶν Βεκτασίδων καρμόπολιν, Μασαμεθανῶν μὲν τὸ θρησκευμα, ἀλλ' ἰδίας τινὰς δόξας πρεσβευόντων καὶ ἰδίων τάγμα ἀποτελούντων, διάφορον τοῦ τῶν Μεβλεβίδων τοῦ Ἰκονίου. Ἡ ἐν πελωρίᾳ λέβητι κατασκευαζομένη πηκτὴ οὐσία ἐξ ὀρυζίου καὶ κρέατος καὶ παρατιθεμένη ὥς ἐν συσσιτίᾳ φέρει κατὰ συνειρμόν εἰς τὸν νοὸν μου τὸν Σπαρτιατικὸν μέλανα ζωμόν. οὐδεὶς ὁμῶς ἐξ ἡμῶν ἀπεράσισε νὰ γευθῇ τῆς τροφῆς ἐκείνης ἐνεκα τῆς συμπεσοῦσης Τετάρτης. Τὸ ἐλεύθερον τῆς συμπεριφοράς καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος τῶν νεανίδων τῆς Βεκτασικῆς γενεᾶς κατεγοήτευσεν τοὺς συνοδοιπόρους, ἐγὼ δὲ συνεσταλμένος ἰσθάνομην ἐν τοῖς σπλάγχνοις τοὺς σιγηλοὺς παλμοὺς τοῦ σεμνοῦ ἔρωτος τῆς ἀλώας παιδικῆς ἡλικίας· ὦ, πόσον τερπνὸς καὶ γλυκὺς εἶνε ὁ

τοιούτος παιδικὸς ἔρως! ἡ ἀγνότης εἶνε ὁ χαρακτήρ του· οὐδὲν εἰσέτι φέρει μὴδυσμα τοῦ μετὰ ταῦτα ἀγρίως ὀρμῶντος καὶ ἀπειλοῦντος τοὺς μεταβαλόντας ἡλικίαν. Εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι εἰσιν ὅσοι κατορθώσωσιν ἐν τῷ βίῳ νὰ μεταβῶσιν εὐθύς ἐκ τοῦ παιδικοῦ καὶ ἀθώου ἐκείνου ἔρωτος εἰς τὴν κατόπτευσιν καὶ ἀντίληψιν τοῦ θείου καὶ οὐρανίου ἔρωτος τοῦ πρὸς τὴν καθαρὰν ἠθικὴν τὰς ψυχὰς ἐλκύοντος!

Ἀπαλλαγεῖς τελείως ἐκ τοῦ πυρετοῦ καὶ ἀνακτησάμενος δυνάμεις, ὅσας δὲν θὰ μοι παρεῖχον, μὰ τὸν Ἀσκληπιόν, 50 δένδρα κίνας καὶ 100 χιλιόγραμμα ὑδρογονωμένου σιδήρου ἢ 1000 φιάλαι οἴνου Βλαγκάρ καὶ Μαλάγας, ἀκολουθῶ τοὺς συνοδοιπόρους ἐλαύνοντας εἰς τὸ κατάφυτον καὶ περίφρυτον Κήρ-σεχέρ. Ἐκεῖ πρῶτον ἐδλεπον λίμνην ὀρύξης χλοερᾶν· ἀλλ' ἐθαύμασα πρὸ πάντων τὴν ταπητουργίαν τῶν χωρικῶν γυναικῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἐπιδειξίως καὶ ἐντέχνως ὕφαινον, ὥς τε ἐνόμιζέ τις ὅτι ἦσαν μαθήτριάι τῶν περιωνύμων ταπητουργείων τῶν Gobelins τῶν Παρισίων. Καὶ ἔπειτα νὰ λέγωσιν ὅτι οἱ Ἀνατολίται στεροῦνται πνεύματος καὶ καλαισθησίας! οἷα ἀναισθησία καὶ περιορισμὸς πνεύματος τῶν οὕτω φρονούντων καὶ ἀναιδῶς κηρυττόντων! οἷα σμικρότης τοῦ νοῦ αὐτῶν καὶ παχυλὴ ἀγνοία! οἷα ἀσύγνωστος ὑπεροψία καὶ φαύλη φιλαυτία! . . . Τὸ χρῶμα τῶν ταπήτων τοῦ Κήρ-σεχέρ διατηρεῖται ἀναλλοίωτον ἐπ' αἰῶνας ὥς καὶ ἡ στερεότης αὐτῶν· ὁ συνδυασμὸς τῶν σχεδίων νομίζει τις ὅτι εἶνε προϊόν καλλιτεχνικῆς τιμῆς Σχολῆς. Εὐχῆς ἔργον ἦν νὰ ὑπῆρχον τοιαῦτα Σχολαὶ καὶ ἐν Ἀνατολῇ· τὰ ἀριστοτεχνήματα θὰ ἐκρίνοντο ἄξια πρὸς διακόσμησιν τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομώντος.

Δύο ἔτι σταθμοὺς (ἂν δὲν με ἀπατᾷ ἡ μνήμη) ποιήσαντες καὶ δευτέραν φοράν διελθόντες πάλιν τὸν Ἄλυν, διὰ

γεφύρας ὁμως καὶ οὐχὶ ἐν σχεδία, ἀφικνούμεθα πρὸ τῶν προπόδων τοῦ πρὸς τὴν Ἀγκυραν ὑπερκειμένου ὄρους τοῦ καλουμένου Τουρκιστί Ἐλμα-δαγ (ὄρους τῶν μηλεῶν). τὸ ὄνομα πιθανὸν ἐκ τῶν περιφήμων, περικαλλῶν καὶ εὐόσμων μῆλων τῆς Ἀγκύρας, εὐμεγέθων καὶ ὁμοίων τοῖς τῆς Ἀμασειας. Πεζοποροῦντες ἐξ ἀνάγκης, ἔλκοντες ἐκ τῶν χαλινῶν τὰ ἤδη ἐκ τοῦ κόπου τῆς διαρκοῦς πορείας χωλαίνοντα ὑποζύγια ἡμῶν, ἀναρριχώμενοι δὲ ἐνίοτε ὥς αἱ αἶγες τῆς Ἀγκύρας φθάνομεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἣτις ἐφαίνεται ὡς ὄροπέδιον μαλλον. Ἄν καὶ ἐν ἄλλαις περιοδείας εἶδον θέας μαγευτικωτέρας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦν ἡ πρώτη τῶν παρουσιασθῆσαί μοι καὶ ἐν τῇ τρυφερωτέρᾳ ἡλικίᾳ, κατεγοήτευσε με αὕτη. Πρώτην ἤδη φοράν ἐβλεπον ὀρίζοντα ἐκτεταμένον, οὐ εἰς τὰ ὄρια ἐχάνετο ἡ ὄρασις· μακρόθεν πρὸς ἀνατολὰς τὸ ὑψικάρηνον Ἀργαῖον τῆς Καππαδοκίας προέβαλλεν ἀγερώχως τὴν πάλλευκον καὶ φαλακράν αὐτοῦ κορυφὴν, ὥς τις σεμνότυφος Ἀσκητής, ἥς χεὶρ ἀνθρώπου οὐδέποτε ἤψατο· πρὸς δυσμὰς εἰς τὸ ἀπώτατον σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος ἐξετείνετο λευκὴ τις ὁθώνη, ἦν θὰ ἐξελάμβανον ὡς κατοπτρικὴν ἐπιφάνειαν τῆς Προποντίδος, ἐάν αἱ ὀπτικαὶ γνώσεις ἦσαν ἐπίκουροι τῶν ὀπτικῶν μου ὀργάνων. Κάτωθεν πρὸς τὴν δυτικὴν ὑπάρειαν διεκρίνοντο αἱ ἐρυθροβαρεῖς στέγαι τῶν οἰκιῶν τῆς Γαλατικῆς Ἀγκύρας ὥς καὶ τὰ ἐτοιμόρροπα τείχη τῆς παλαιᾶς Ἀκροπόλεως· ἐκεῖθεν ἐφαίνετο μεγαλωστὶ ἡ εὐφορος καὶ εὐκαρπος πεδιάς τῆς.

Εἶχομεν διανυκτερεύσει ἐπὶ τοῦ ὄρους στήσαντες τὴν εὐρείαν ὥς τὴν τοῦ Μαῦσέως συνοδοιποροῦσαν μεθ' ἡμῶν σκηνὴν. Ὁ ἥλιος τοῦ Μαΐου ἀνέτελλε φαιδρῶς. Πρὸς τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ κατὰ πρωτοφανῆ δι' ἐμὲ ἀντανάκλασιν ἐξέπεμπον κύματα μαρμαρυγῆς αἱ ἀργυρόστρεπτοι τρίχες τῶν ὀνομαστικῶν Ἀγκυρανῶν αἰγῶν πρὸ τῶν ὑπερειῶν εἰς νο-

μὴν ὀδηγουμένων καὶ τὰ ἐλαφρὰ πηδήματα τοῖς ποιμενίσκοις διδασκουσάν.

Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἰσοτίμων μετάξης τριχῶν τούτων ἐξαποστέλλεται εἰς Εὐρώπην. Ἐάν ἰδρύνοντο ἐπιτοπίως ἐργοστάσια ἐριούχων τῇ ἀρωγῇ καὶ προστασίᾳ τῆς σεβαστῆς Α. Κυβερνήσεως, οὐδόλως ἦν δυσχερὲς ἡ κατασκευὴ λαχωρίων βαρυτίμων διὰ τῶν τριχῶν τούτων. Ὁ προνοητικὸς νοῦς καὶ ὁ πόθος τὰ πάντα καθιστᾷσι δυνατὰ καὶ εὐχερῆ.

Πρὶν ἢ ἐκκινήσωμεν ἐκ τοῦ ὄρους δροσίζω τὸν στόμαχόν μου ἐκ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος τοῦ ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ ἀναβλύζοντος καὶ ἔχοντος τωνατικὴν ἀρετὴν ἀνωτέραν τῶν περιφημοτέρων μεταλλικῶν ὑδάτων. Ὁ νοῦς μου αὐθωρεῖ ποιεῖ ἄλμα τι ὑπέρτερον τῶν δυνάμεών του· Αἱ περιηγήσεις, ἔλεγον τότε — τοῦ ἡδυνάμην νὰ φαντασθῶ ὅτι ἡ θεία Πρόνοια ἠβελεν εὐδοκήσει ὥς τε νὰ γίνωνται αὐταὶ κατόπιν ἐν εὐρυτέροις κύκλοις· — εἶνε ἡ ζῶσα Γεωγραφία, ἐνθα διδάσκεται τις οὐχὶ διὰ τοῦ δείκτου τοῦ ἀγεωγράφου διδασκάλου, ἀλλ' ἐποπτικῶς καὶ πειραματικῶς, πανταχοῦ αὐτὸς εἰρискόμενος καὶ ἰδίῳις ὁρμασιν ἀντιλαμβανόμενος. Δυστυχῶς τότε δὲν ἦμην ἐν συνοδίᾳ περιωνύμου τινὸς περιηγητοῦ, οὔτε τὴν ἀπαιτουμένην ἡλικίαν καὶ κρίσιν εἶχον, οὔτε τὸν κάλαμον ἡκονισμένον πρὸς τὸ συντάττειν περιγραφάς, αἵτινες σὺν τῷ τερπνῷ καὶ τοῦ ὠφελίμου ἄπτονται· ὅς τις τῶν νέων δὲν περιηγεῖται, ἀλλὰ σήπεται ἐπὶ τοῦ θρανίου, ἐπαναπαυόμενος εἰς τὸν χλιαρὸν καὶ καθεστηκότα βίον, τυφλὸς ἐγεννήθη καὶ τυφλὸς θέλει ἀποθάνει. Ὅσον εὐρύνεται ὁ ὀρίζων ἐν ταῖς περιοδείαις, τοσοῦτον ἐξογκοῦται καὶ ὁ πλοῦτος τῶν γνώσεων. Αἱ περιηγήσεις δὲν ἔχουσι μόνον τὴν χάριν τοῦ διδόναι ἀναψυχὴν εἰς τὴν νεναρκαμένην ψυχὴν, τοῦ ἀπαλλάττειν αὐτὴν ἀπὸ τῶν βασάνων τῶν ματαίων διανοητικῶν καὶ τῶν διωκτικῶν μεριμνῶν καὶ ἀπὸ τοῦ φοβήτρου τοῦ σκοτεινοῦ μέλλοντος, δὲν περιορίζονται μόνον εἰς

τὸ τέρπειν τὴν καρδίαν καὶ ἱκανοποιεῖν τὰς ὁρέξεις τῆς ὁράσεως, ἀλλὰ προφυλάττουσι τοὺς θνητοὺς ἀπὸ τοῦ συνήθους αὐτοῖς νοσήματος τῆς μελαγχολίας καὶ τῆς ψυχικῆς ἀνίας, καταβιβρωσκούσης τὰ σπλάγχνα καὶ ἐπιταχυνούσης τὸν θάνατον. Αἱ περιηγήσεις εἶνε εἶδος πανδιδασκαλείου, ἐξ οὗ ἀντλεῖ ὁ νέος πληθὺν γνώσεων πραγματικῶν καὶ ποικίλων καὶ οὐχὶ σχολαστικῶν, ἃς ἤθελε χορηγεῖ αὐτῷ τὸ σὺν αὐτῷ σηπόμενον θρανίον τοῦ σπουδαστηρίου. Τὸ εὖρος τοῦ ὀρίζοντος τῆς ἐξωτερικῆς ὁράσεως εἶνε κάτοπτρον τοῦ εὖρους καὶ τοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ὁράσεως· τὰ θέλγητρα τῶν περιηγήσεων εἶνε ἀδύνατον νὰ ζωγραφίσῃ ἢ ζωηροτέρα φαντασία τοῦ αἰωγίου φύλακος τῆς κατοικίας του, ἐπειδὴ θὰ στερῇται αὕτη τοῦ ἀναγκαιοῦντος ἐδάφους· ἡ φαντασία ὀδηγεῖται ἐκ τῶν ἐντυπώσεων τῆς ὁράσεως, καὶ ψευδεστάτη, ὥς μοι φαίνεται, ἢ δόξα τῶν ὑποτιθέμενων τυφλὸν τὸν ἀθάνατον Ποιητὴν τῆς Ἰωνίας, τὸν πιστότατον ζωγράφον τῶν ποικιλωτάτων καλλονῶν τῆς φύσεως· ἴσως διότι διήγε τὸν βίον μεταξὺ τυφλῶν ἀνθρώπων.

Ἐξερχόμεθα τῆς Ἀγκύρας· Ἡ ἡμερησία πορεία διήρκει ἐξ ὥρας· τρεῖς μὲν τὴν πρωΐαν, τρεῖς δὲ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, τὸ μὲν, ἵνα ἀπορύγωμεν ἡμεῖς τὴν θερινὴν ἡλίαν· τὸ δὲ, ἵνα καὶ τὰ φορτηγὰ ζῶα ἀναπαύωνται καὶ κορέσωνται τὴν πείναν των διὰ τοῦ ἀφθόνου χόρτου τῶν χλοερῶν ἀγρῶν. Τὰ τραγελαφικὰ ἄσματα τῶν εὐθύμων πάντοτε συνοδιῶν εἶχον ὥς προανάκρουσμα τὰ **Μαζῆτικα** κελυβήματα τῶν ὑποζυγίων καὶ ἀνεμινύοντο ἐν τοῖς ἤχοις τῶν κωδωνίσκων αὐτῶν.

Ἦν αἰθρία· εὐρισκόμεθα μεταξὺ γηλόρων μετρίων διαστάσεων Αἰφνης· ῥαγδαιοτάτη θερινὴ βροχὴ καταπίπτει κρουνηδόν· ἐνόμισα ὅτι ἐπῆλθεν ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Νῶε· ἐν ἀκαρεῖ χεῖμαρρος ὀρμητικώτατος ἐσχηματίσθη καὶ ἔρρεεν ἀπειλητικῶς διὰ τῆς εὐρείας φάραγγος· ὁ ὄνος ἐνὸς χαρι-

κοῦ διαβαίνοντος συμπαρεσύρθη μετ' αὐτοῦ· ὁ εὐτολμος ἀρχιαγωγιάτης Αἰδουλάχ, ἄριστος κολυμβητής, ἔσωσε τὸν ἀναβάτην ἐκ τοῦ προφανοῦς ὀλέθρου· ὁ ταλαίπωρος ὄνος ἀγνοῶ ποῦ ἔλαβε τὴν τελευταίαν του ἀναπνοήν. Ἡμεῖς ἐντρομοὶ ἀνεμένομεν ἐπὶ παρακειμένου ὑψώματος ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ὀργὴ Κυρίου. Τέταρτον ὥρας μόνις διήρκεσε καὶ αἱ πύλαι τοῦ Οὐρανοῦ ἐκλείσθησαν εὐθύς. Ἡ ὑγρὰ γῆ ἔνεκα τῆς θερμῆς ἀκτινοβολίας τοῦ Ἡλιακοῦ δίσκου ἐνεδύσατο τὸν παλαιὸν αὐτῆς χιτῶνα. Ἀνερχόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ παρὰ τὸ Ἀγιάσιον ὄρους καὶ τανύομεν τὴν σκινην πλησίον τῶν δύο ὀνομαστῶν βρυσακίων, ἐξ ὧν ἔρρεεν ἀεννάως μέλι μαλλὸν ἢ ὕδωρ, διαυγέστατον, δροσερώτατον, γλυκύτατον καὶ χωνευτικώτατον. Τὸ ἐρίφιον ἠτοιμάσθη· ἐδειπνήσαμεν κατακόρως· οὐδένα ἐξ ἡμῶν φόβος δυσπεψίας κατελάμβανε πρὸ τοῦ θεσπεσίου ἐκείνου νέκταρος· καὶ ἐὰν εἶχομεν μεθ' ἡμῶν Καρπανίτην οἶνον, θὰ ἐθραύομεν ἀλυπῆτως τὰς πλήρεις φιάλας κατὰ τῶν λουομένων ὑπ' ἐκείνου χαλίκων. Μακάριοι οἱ μεταλαμβάνοντες καθ' ἐκάστην τοῦ θεοῦ τούτου ποτοῦ! Κατευχαριστήσαντες τὸν στόμαχον διὰ τοιοῦτου ἐπιδορπίου, ἐπεκαλέσθημεν καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ ποθητοῦ Μορφέως.

Πόσον ζωηρὰ καὶ λαμπρὰ τὰ ὄνειρα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, καὶ πόσον ἡδέως θίγουσι τὴν ἀπαλὴν καρδίαν! Ἐβλεπον καθ' ὕπνον πρὸ ἐμοῦ δάση, πεδιάδας, ὠκεανούς, ἡπείρους· ἔβλεπον πόλεις μὲ ὑψόροφα οἰκοδομήματα, μέγαρα βασιλικά, Μουσεία καὶ Βιβλιοθήκας· ἔβλεπον πληθὺν ἀναρίθμητον ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἀγνώστων μοι ὅλως, ποικιλοτρόπως ἐνδεδυμένων καὶ διερχομένων ἐμπροσθέν μου. ὦ γλυκύπικρος ἀνάμνησις! εἶδον καὶ τὴν ἐμὴν ἀγαθὴν μητέρα, πλήρη ἀκραίφνου φιλοστοργίας, γονυπετὴ πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος καὶ εὐχομένην μετὰ δακρύων ὑπὲρ τῆς αἰσίας ἀριζεύς μου εἰς Βυζάντιον καὶ τῆς ταχύτερας ἐπανό-

δου μου εἰς τὴν γενέτειραν. Ὀνειρευόμην ὅτι ἦμην ὁ ἡ-
ρωὺς τῶν περιουσιῶν, ὁ βασιλεὺς τῶν περιηγητῶν. Εἶχον
τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς Οὐρανοὺς καὶ ὑμνολό-
γουν τὸν ἐπὶ θρόνου δόξης καθήμενον Δημιουργὸν τοῦ
Παντός· ὑπὸ τοὺς θεῖους Αὐτοῦ πόδας ἐλαμπον ὥς Ἄγ-
γελοι τὰ ἀστραπόμορφα τάγματα τῶν ἀπειροπληθῶν φωτο-
δόλων ἀστέρων...

Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος Ἡλίου ἀνέστυραν τὰ βλέ-
φαρά μου καὶ ἐπνίζαν τὰ ὄνειροπολήματά μου ἐν τοῖς βελ-
γήτροις αὐτῶν. Αἱ ἡμίονοι ἠτουμάσθησαν· ἕκαστος ἀναβά-
της σπεύδει πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὥς πρὸς καλὴν σύντροφον.
Παρακάμπτωμεν τὸ Βεῖπαζάριον, οὐτινος οἱ περιώνυμοι πέ-
πονες διὰ τὸ πρόωρον τῆς ἐποχῆς ἐστερήθησαν ἀτυχῶς τῆς
μαρτυρίας τῶν γευστικῶν ἡμῶν ὀργάνων. Διερχόμεθα τὸ
Τουρβαλί καὶ τὸ Ταρακλί, ἐνθα εἰς ποταμίσκος θολὸς πάν-
τοτε ἐνεκα τῶν παρασυρομένων ἀκαθαρσιῶν χρησιμεύει εἰς
πόσιν τοῖς κατοικοῖς. Προχωροῦμεν... Ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχη-
γοῦ τοῦ **καραθανίου** συσσωματόνει πάντας τοὺς συνο-
δοιπόρους, καὶ παρατάσσονται εἰς φάλαγγας, ὥς εἰ ἐπέκει-
το πόλεμος. Εἶχομεν πλησιάσει εἰς τὸ φοβερὸν Παγισάκ-
δερεσί (φάραγξ τῶν ἐντέρων). Δέος ψυχρὸν καταλαμβάνει
τὴν ἀπειρον ἐπὶ ἐν τοῖς κινδύνοις καρδίαν μου. Ἐχρησί-
μευεν ἡ φάραγξ αὐτὴ ὥς **λιμέριον** τοῖς ὀρεσιβίοις λησταῖς.
Ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν Δερβέντ-ἀγαν, ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὁποῖου
κατελύσαμεν ἐκ προνοητικοῦ πνεύματος, διήλθομεν αὐτὴν
ἀνευ τινὸς ἀπευκταίου. Καὶ ἐλάσαντες πρόσω, ἀφικνούμε-
θα ἐν οὐ μακρῷ χρόνῳ εἰς τὸ μέγα καὶ θαυμάσιον δάσος
τῆς Σαπάντσα. Πρώτην φοράν δι' αὐτοψίας ἀντελήφθη ὁ
νοῦς μου τί ἐστὶ δάσος. Δένδρα ὑψίκομα, ἀειθαλῆ, ἀλλὰ
δρίθοντα καρπῶν, εἰς ἀγρίαν κατάστασιν καὶ παρθένα μὴ
ὑποστάντα ποτὲ ἀμυχήν εἴτε διὰ τοῦ μαχαιριδίου τοῦ ἐμφυ-
τευτοῦ, εἴτε διὰ τοῦ δρεπανιδίου τοῦ κλαδευτοῦ· θάμνοι ἀν-

θοστόλιστοι, χόρτα καὶ βότανα ποικίλα, ἱκανὰ νὰ πληρώ-
σωσιν ἀπάσας τὰς ἀποθήκας τῶν βοτανολόγων καὶ φαρ-
μακευτῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Πτηνὰ ποικίλων
εἰδῶν, μεγεθῶν καὶ χρωμάτων, τὰ μὲν κρυπτόμενα ὑπὸ
τὰ φυλλώματα, τὰ δὲ τανύοντα τὰς πτέρυγας ἐπὶ τῶν
ἄκρων τῶν κλώνων, ἀλλὰ δὲ ἱπτάμενα ἄνωθεν καὶ τα-
χυδρομικοὺς σταθμοὺς ποιοῦντα ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον,
ἅπαντα κανονίζοντα τὰς φωνητικὰς χορδὰς τῶν λαρύγ-
γων τῶν, καὶ ἐν ἀρμονικωτάτῃ συναυλίᾳ ἄδοντα καὶ μέλ-
ποντα τὰς χαριεστάτας τοῦ δάσους Νύμφας. Φωναὶ ἀ-
συνήθεις τοῖς ὠσὶ μου ζῶων καὶ θηρίων κεκρυμμένων εἰς
τὰ ἐνδότερα, ὅπου ὁ ὀφθαλμὸς δὲν εἰσέδυσεν, ἀγρίως ἐκ-
πεμπόμεναι φρικίας ἐνέπνεον εἰς ὅλον μου τὸ νευρικὸν
σύστημα. Σμήνη ἐντόμων πτερωτῶν τε καὶ ἀπτέρων, προ-
βάλλοντα τὰ ὄζέα καὶ ἰοβόλα αὐτῶν κέντρα ἀπειλητικῶς
ἐπολιόρκουν τὴν σκιάδα, εἰς ἣν εἶχομεν καταλύσει χάριν
γευματίσεως· ὡσφράνθησαν, ὥς φαίνεται, ἀνθρωπίνου μάλ-
λον αἵματος ἢ τῆς λιτῆς ἡμῶν τροφῆς συνισταμένης τὴν φο-
ρὰν ταύτην ἐκ διπύρων καὶ ξηρῶν ὀπωρῶν. Ἦν δὲ ἤδη
μεσημβρία. Βαθεῖα λύπη συνέβληθε τὴν καρδίαν μου ὅτι δὲν
εἶχον σπουδάσει ἐπὶ τὴν Βοτανικὴν καὶ τὴν Φυτολογίαν, οὐ-
δὲ τὴν Ὀρνιθολογίαν καὶ τὴν Ἐντομολογίαν, ἵνα ποιήσω
τὴν ταξινομίαν καὶ ἐνοματολογίαν τῶν αὐτοχθόνων κατοί-
κων τοῦ δάσους, πτηνῶν, ἐντόμων, δένδρων, θάμνων, βο-
τανῶν καὶ χόρτων.

Μετὰ τὸ γεῦμα, καταλείπων τοὺς συνοδοιπόρους, ῥέγchon-
τας ἤδη ὑπὸ τὴν σκιάδα, ἐκ περιεργείας εἰσδύω ἐντὸς τοῦ
δάσους· καίτοι δὲν εἶχον ἀπομακρυνθῆ πολὺ, ἐν τούτοις ἀ-
πώλεσα τὰ ἴχνη τῆς γραμμῆς ἣν εἶχον ἀκολουθήσει. Περι-
πλανῶμαι ἐνθα κάκεισε καὶ δὲν εὐρίσκω διέξοδον· ἐν τῇ
ἀτελείᾳ μου κλαίω ὥς μωρὸν παιδίον, καθὼς καὶ ἦμην,
καὶ θρηνῶ τὴν τύχην μου· ἐξάγω ἐνίοτε κραυγὴν πνιγερὰν

ἐκ τοῦ σπαρασσομένου λάρυγγός μου, ἥτις θεβαίως δὲν ἐφθανε μέχρι τῆς σκιάδος· ἀλλ' ἀπ' ἐτέρου δὲν ἐτόλμαν καὶ νὰ φωνάξω ὑψηλότερον, φοβούμενος μὴ τὰ ἐμφωλεύοντα ἄγρια θηρία ἀκούσαντα ἐφορμήσωσι κατ' ἐμοῦ· καὶ οὐδεὶς ἀναμφιβόλως, μηδ' αὐτοῦ τοῦ συνοδοιποροῦντος πρεσβυτέρου μου ἀδελφοῦ ἐξαιρουμένου, θὰ εἶχε τὸ θάρρος καὶ τὴν γενναιότητα ἵνα σπεύσῃ πρὸς ἀναζήτησίν μου, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς τῆς αὐτῆς τύχης καταστῇ αἰχμάλωτος, ἐγὼ δὲ θὰ περιεπλανώμην, φεῦ! ὥς ἄλλος Ῥοβινσών, μέχρις οὗ χρησιμεύσω ὥς βορὰ ἀγριοχοίρω τινὶ ἢ παρδάλει. Εὐτυχῶς ἐκ τινος φυσικῆς ροπῆς μου ἢ μάλλον κατὰ σωτήριον ἐμπνευσιν τῆς θείας Προνοίας, πρὶν ἢ κατευθύνω τὰ δῆματα ἔνδον τοῦ δάσους, εἶχον παρατηρήσει διὰ τῶν ἀραιῶν μερῶν μεταξὺ τῶν κλώνων τὴν πορείαν τοῦ Ἡλίου. ὃν ἐξήτησα νὰ ἔχω ὥς πολικόν μου ἀστέρα, ἀνευ ἄλλου μίτου Ἀριάδνης διὰ τὴν ἐξοδόν μου, καὶ περιχαρῆς ἀνεκτησάμην τὴν σκιάδα, ὁμόσας ὅπως μηδέποτε τοῦ λοιποῦ ὀλισθήσω εἰς τοιαῦτα ριψοκίνδυνα διαβήματα. Πολλὰ μαθήματα δίδουσι τῷ ἀνθρώπῳ αἱ περιοδεῖαι.

Μετὰ ὀκτάωρον δασοπορείαν διὰ τῆς μόνης πεπατημένης καὶ σκολιάς ἀτραποῦ φθάνομεν εἰς κλιτὸν τινα, ἔνθα λωρὶς μάλλον ἢ ὁδός, στενωπάτη καὶ τραχεῖα, πλήρης προκατακλυσμαίων λίθων καὶ χαλίκων, ἐμελλε νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὴν διάβασιν ἡμῶν πεζοπορούντων σὺν ταῖς ἡμιόνοις. Φάραγξ βαθεῖα καὶ ἐκτενὴς ἔχαινε κάτωθεν. Κάμηλός τις μετὰ φορτίου σιδηρῶν ράβδων κατακρημνισθεῖσα ἐμέτρει διὰ τοῦ πελωρίου αὐτῆς σώματος τὰς διαστάσεις τῆς φάραγος· μάλλον τὸ δύσποτμον ζῶον ἢ τὸ φορτίον ἐκίνει τοὺς ὀλολυγμοὺς τοῦ ἀπέλπιδος καμηληλάτου.

Μακρόθεν μυκηθμός τις διαρκῆς καὶ ἐντεταμένος ὥς ὁ τῶν ἀλληλοτυπομένων θροντοδόλων νεφῶν, ἀκούόμενος καταθορυβεῖ με ἐκπάγλως· ἦν ἡ βοή τοῦ θρυχωμένου Σαγ-

γαρίου, μετὰ καταπληκτικῆς ὀρμῆς συμπαρασύροντος παν τὸ προστυχόν· ἐκ τῆς περιωπῆς ἐξ ἧς καθωρῶμεν. εἶχε τι ποιητικὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ὁ ποταμὸς οὗτος· περισσότερον τοῦ Ἄλφους ἐκίνησε τὸν θαυμασμόν μου, νῦν μὲν ἐκ δεξιῶν, νῦν δὲ ἐξ εὐωνύμων δέρων ἀκαταπαύστως τὰς ὄχθας. Ἐδεῖτο Ὀμηρικῆς γραφίδος πρὸς περιγραφὴν τῶν δίκην μαινάδων κοχλαζόντων ὑδάτων του.

Διελθόντες τὴν λιθίνην γέφυραν, ἐν τῷ παρακειμένῳ καρφαίῳ ἐδοκιμάσαμεν τὴν διαφορὰν τοῦ προσενεχθέντος ἡμῖν μέλανος ζωμοῦ ἀπὸ τοῦ Σωκρατικοῦ κωνείου. Ἐλαύνοντες ἐκεῖθεν τέρπομεν τὴν ὄρασιν μὲ τὴν θέαν ἐκτεταμένου χλοεροῦ ἀγροῦ, ἔνθα οἱ στάχεις ἡμιλλῶντο ἀγεράχως ὥς πρὸς τὸ σάλευμα νὰ ὑπερβάλλωσι τὰς λιγυράς κορασίδας τῶν γεωργῶν. Περαιτέρω τέλος ἐκ τῶν ὑψωμάτων λοφίσκου τινὸς παρουσιάζεται αἰφνης εἰς τὰ ὄμματα τοῦ θεατοῦ τὸ φαιδρὸν πανόραμα τοῦ ὡς ἄργυρος στίλδοντος κατόπτρου τῆς Προποντιδος. Ἀλαλαγμὸς χαρᾶς ἀκούεται ἐξ ὅλων τῶν στομάτων, ἐγὼ δὲ πρῶτην φοράν θεώμενος βάλασσαν τοσοῦτον κατενύγην τὴν καρδίαν, ὥς τε τὰ χεῖλη μου αὐτομάτως ἀνέπεμπον ὕμνον εὐχαριστίας εἰς τὸν εὐδοκίσαντα Θεόν. Κεντοῦμεν τὰς ἡμιόνους, καὶ ἡ Νικομήδεια δὲν ἀργεῖ νὰ ὑποδεχθῇ ἡμᾶς ἐν πομπῇ.

Ἐχει τι θελκτικὸν καὶ ἡ θάλασσα. Νέος ὀρίζων ἀνοίγεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Τὸ ἀτμοκίνητον εἰς ὃ ἐπεβιδάσθημεν διασχίζει ὥς ἀστραπὴ διὰ τῶν εὐκύκλων τροχῶν του τὰ ὑγρά κέλευθα. Λόχος δελφίνων ἀναδυομένων καὶ καταδυομένων πρὸ τοῦ πλοίου τάσσεται ὥς πρωτοπορία. Ἐγὼ ῥίπτων κατὰ διαλείμματα βλέμμα περίεργον εἰς τὰ πέριξ, στρέφω ἐνίοτε καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἵνα ἴδω τὴν παραλίαν τῆς ποθητῆς χώρας, ἣν κατέλειπον μετὰ λύπης ἀνευ ὀρισμένης προθεσμίας· ἐνῶ δὲ οὕτως ἐρέμβαζον,

φωνή τις ἐκ τοῦ πληρώματος πλήττει αἴφνης τὸ ἀκουστικόν μου τύμπανον: Ἴδού αἱ Πριγκηπόννησοι! Ἴδού ἡ Κωνσταντινούπολις!

Θέα μαγευτικωτάτη! Ὅς τις δὲν εἶδε μακρόθεν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, οὐδόλως ἐδοκίμασεν ἀληθὴ ἡδονὴν θεαμάτων.

Τὸ ἀτμόπλοιο ἀγκυροβολεῖ πρὸ τοῦ Κερατίου κόλπου. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν δὲν συνησθάνομεν παντελῶς ἂν ὁ νοῦς μου ἐλειτούργει κανονικῶς, ἢ διήρχετο τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς ἐκστάσεως· θάμβος κατεῖχε τοὺς ὀφθαλμούς μου. Δεξιόθεν ὁ μοναδικὸς εἰς τὸ εἶδος τοῦ Βόσπορου, ὅθεν ἔπνεε διαρκῶς δροσερώτατος ὁρρας, ἐκύλιεν ὑπερφάνως τὰ ρεύματά του πρὸς τὴν Προποντίδα, ἅτινα προσκρούοντα κατὰ τοῦ πύργου τοῦ Λεάνδρου περιεδινοῦντο σιφανοειδῶς· ἀριστερόθεν τὰ Βυζαντινὰ ἀνάκτορα ἀναμνήσκοντα ἡμέρας ἀρχαίας, καὶ φαινόμενα ὡς κορωνίς τῆς ἐπὶ ἐπτὰ λόφων ἰδρυμένης μεγαλουπόλεως· τεμένη μεγαλοπρεπὴ καὶ πολυάριθμα, ἐν οἷς τὰ ἐξέχοντα ἦσαν ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας μετὰ τοῦ περικαλλοῦς θόλου του, τὸ Σουλτάν-Ἀχμέτ μὲ τοὺς ἐξ μιναρέδες, τὸ Σουλτάν Βαγιαζήτ, τὸ Σουλταϊνιέ, τὸ Σουλτάν-Μεχμέτ, τὸ Γενί τζαμί κ.λ.π. κτίρια πολυτελῆ καὶ Ἀραβικῶς ρυθμοῦ ἐκτισμένα· οἰκήματα παντὸς μεγέθους καὶ διαστάσεων· ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, τὸ Παλαιὸν Σαραῖον μὲ τὸν ὑψηλὸν φάρον τῶν πυρκαϊῶν· ὁ ὀβελίσκος τοῦ Ἱπποδρομίου κλπ. κλπ. Ἐμπροσθεν σκάφη προσωρμισμένα. Ἀπειρα τὴ πληθὺς καὶ διαφόρου χωρητικότητος· ἐντεῦθεν ὁ Γαλατὰς καὶ τὸ ἄνω κείμενον Πέρα ἀριστοκρατορικὸν περιβεβλημένον ὕψος, ὅπου ἦσαν ἀναπεπταμέναι αἱ σημαῖαι τῶν Πρεσβειῶν ἐν ποικίλοις χρώμασιν· ὀπισθεν ἡ Χρυσούπολις καὶ ἡ θελκτικὴ Χαλκηδὼν· μακρόθεν λόφοι δασώδεις καὶ κῆποι κατάρυτοι ἐπαυζάνοντες τὴν καλλονὴν τῆς μεγαλωνύμου πόλεως· ἐν τῇ παραλίᾳ πληθὺς

ἀνθρώπων μετὰ ἰδιορρύθμων ἐνδυμασιῶν, ἀδιαλείπτως κινουμένων· ἔμποροι, ὑπάλληλοι, μεσίται, παραγγελιοδόχοι, ἀμαξηλάται, ἀχθοφόροι, πορθμεῖς κ.λ.π. ἔτι δὲ διεκρίνετο καὶ ἀγγέλι κυνῶν ἀδεσπότην, ἡπίων ὁμως καὶ μηδὲν δέος τοῖς διαβάταις ἐμπνεόντων.

Ἀκάτια μικρὰ καὶ ἐπιμήκη παραλαβόντα τοὺς ἐπιβάτας μετὰ τῶν ὁδοιπορικῶν σκευῶν ἀποβιβάζουσιν εἰς τὸ λιμεναρχεῖον. Μετὰ τὴν νενομισμένην ἐπιθεώρησιν διευθύνονται μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰς τὸ ἐν Μερτζάν τσαρσί ξενοδοχεῖον.

Μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς δεκαεξημέρου ταύτης ὁδοιπορείας ὁ Τυανεύς, ποιήσας σημεῖον τι ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης μου διὰ τῆς μαγικῆς ράβδου του, μ' ἐρωτᾷ· Ἀφοῦ ἤδη περιῆλθες κατὰ μήκος, ὡς ἐγγιστα, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἰδίους ὁρμασιν ἀντελήφθης, ὁποῖαν ἰδέαν καὶ γνῶμην ἐσχημάτισας περὶ τε τῆς χώρας καὶ τῶν κατοίκων;

— Ἦμην πολὺ νέος, ἀπίνυτσα, παῖς μάλιστα, ὡς τε δὲν ἠδυνάμην δεδαίως νὰ καταλήξω εἰς τι ἀσφαλὲς καὶ λελογισμένον συμπέρασμα, ἔπειτα καὶ πολὺς χρόνος παρήλθεν ἔκτοτε, καὶ ἡ μνήμη δὲν συμβαδίζει τὴν αὐτὴν ὁδὸν μετὰ τῆς φαντασίας· διότι ἡ μὲν μνήμη, ὅσον τὸ φορτίον τῆς καθίσταται μείζον καὶ βαρύτερον, τοσοῦτον ἀπαυδα καὶ χωλαίνει, ἡ δὲ φαντασία σὺν τῇ προσθήκῃ καὶ αὐξήσει τῶν γνώσεων ἀρθρονωτέραν τροφήν εὕρισκε καὶ καθίσταται γονιμωτέρα· ὁμοιάζει τῷ μαγνήτῃ ἐνισχυομένῳ διὰ τοῦ ὀπλισμοῦ.... Ἐξ ὅσων ἠδυνάμην νὰ κρίνω τότε, ἔβλεπον ὅτι ἡ Μικρὰ Ἀσία ἦν γῆ εὐφορὸς ἐν γένει καὶ ἐπιδεκτικὴ πάσης καὶ ληργείας, ἱκανὴ διὰ πᾶσαν παραγωγὴν· ἔχει πλοῦτη ἀνεκμετάλλευστα καὶ παρθένα ἔτι. Ἐνεκα ἴσως τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος οἱ κάτοικοι φαίνονται φύσει ὀκνηροὶ καὶ δυσκίνητοι. Ἐκείνη ἡ ἐνδυμασία τῶν, ἐκεῖνα

τὰ χρήσιμα πρὸς περικόσμησιν μόνον τῶν ἀρχαιολογικῶν Μουσείων **Ξιπούνιά** των, εἶναι ἀληθῆ πέδικλα τῶν ποδῶν τῶν τε γυναικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν· ὁ τσόχινος ποδήρης ἐπενδύτης των ἐπὶ τὸ **καλογηρικώτερον** αὐξάνει τὸ βάρος αὐτῶν κατὰ 50 τοῖς 100. Ἦτε στολή καὶ ἡ διαίτα αὐτῶν εἶνε Ἀβραμιαία, ὡς τὸ ἄροτρόν των ἀναμινῆσκει τὸν Ἡσίοδον. Τὸ αὐτὸ δωμάτιον χρησιμεύει αὐτοῖς καὶ ὡς ἀναπαυτήριον καὶ ὡς αἰθουσα ὑποδοχῆς καὶ ὡς ἐστιατόριον καὶ ὡς νυτῆρ καὶ ὡς κοιτῶν, ἵνα μὴ τι ἄλλο εἰπῶ. Ἐμπροσθεν τοῦ **Τσελεπῆ** πρέπει νὰ παρατεθῇ ἡ στρογγύλη καὶ χαμηλὴ κινητὴ τράπεζα ἵνα γευματίσῃ ἢ δειπνήσῃ, νὰ κομισθῇ τὸ **λεκανοῦμπρικον** ἵνα νιβῇ, νὰ παρασκευασθῇ ἡ στρωμνὴ ἵνα κατακλιθῇ. Αἱ γυναῖκες εἰσέρχονται εἰς τὸ μαγειρεῖον μετὰ τῆς αὐτῆς στολῆς μεθ' ἧς μετέβησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ εἰς ἐπίσκεψιν· θάνατός των ἢ ἀλλαγὴ ἐνδύματος· διὸ καὶ τὸ αὐτὸ ὑποχιτώνιον φοροῦσιν ἐπὶ ὀλοκληρῶν μηνῶν, φωλεὰν τῶν ἀχωρίστων συντρόφων. Καὶ τοὶ δὲ ἀμαθεῖς ἔνεκα τῶν περιστάσεων σχεδὸν οἱ πάντες, ἀναπληροῦσι τὴν ἔλλειψιν ταύτην δι' ἄλλων φυσικῶν πλεονεκτημάτων των. Ἡ ἐμπάθεια, τὰ μῖση, αἱ καταλαλαίαι, αἱ μικρορραδιοουργίαι καὶ ὁ δόλος εἶνε τὰ ἀγαπητὰ αὐτοῖς μαθήματα· ὁ εἰς προσπάθει νὰ ἐκβάλῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἐτέρου. Ὁ Ἀνατολίτης χαλεπῶς φέρει ὅταν βλέπῃ ἢ ἀκούῃ τὸν συμπατριώτην του, τὸν γείτονά του, τὸν ἀδελφόν του προκόπιοντα ἢ πλουτοῦντα. Ἐάν τις ἔτυχε καὶ ἐγένετο κάτοχος 500 ἢ 1000 λιρῶν ὀθωμανικῶν, τίς ὁ τολμήσων νὰ ἀπενίσῃ πρὸς αὐτόν ἢ ὀμιλήσῃ; εἶνε ὁ Λόρδος τῆς Ἑλλάσσοнос Ἀσίας, εἶνε ὁ Ρόσχιλδ, ἢ μᾶλλον αὐτὸς εἶνε ἀνώτερος συγκρινόμενος πρὸς τὸν ταπεινόφρονα βασιλέα τῶν τραπεζιτῶν. Τοσοῦτον οἱ ὀψίπλουτοι εὐπατρίδαι τῆς Ἀνατολῆς εἰσιν ὑπεροπτικοὶ καὶ μεγαλόφρονες! ὑπάρχουσι δευθαίως καὶ ἐξαιρέσεις, ὑπάρχουσι καὶ ἄνδρες τίμιοι καὶ

εὐσυνείδητοι, ἀλλ' οὗτοι ἐπὶ δακτύλων μετροῦνται. Αἱ ἐχθραὶ καὶ αἱ διενέξεις, αἱ μετὰ μείζονος πεισμονῆς καὶ ἐμπαθείας διεξαγόμεναι, παρατηροῦνται μεταξὺ συγγενῶν καὶ ἀδελφῶν· διαρκοῦσι μέχρι τῆς τελείας καταστροφῆς καὶ ἐξοντώσεως τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἐτέρου.

Ἡ ἰδέα τοῦ συνεταιρισμοῦ παρασάγγας ἀπέχει τῆς διανοίας αὐτῶν, καὶ εὐτυχῶς· διότι ὁ πρῶτος ὅρος ἢ μᾶλλον ἡ βᾶσις τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶνε ἡ τιμιότης καὶ ἡ πίστις, αὐτοὶ δὲ δυσπίστως πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι, ζητῶν ἕκαστος παντοιοτρόπως νὰ ὑποκλέψῃ τὸν ἕτερον, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ συνεταιρισμὸς θὰ ἦνε τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς καταστροφῆς αὐτῶν... Ὁ χωρικός φύσει αὐτάρκης δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ προσθέσῃ πῖθαρήν γῆς εἰς τὸν ὑπάρχοντα ἀγρόν του, οὐδὲ τολμᾷ διὰ τοιαύτην ἐπιχείρησιν στερούμενος τῶν ἀναγκαιουσῶν εὐκολιῶν καὶ τῶν μέσων. Γεωργικαὶ τράπεζαι δὲν ὑφίστανται, οἱ ἀθεόφοβοι τοκογλύφοι τὸν ἀφανίζουσιν, οἱ δεκατισταὶ μυριοτρόπως τὸν βασανίζουν, οἱ δανεισταὶ ἀρπάζουσι καὶ τὸ ἄροτρόν του. Ἐκτὸς τῆς ἐνθαρρύνσεως καὶ ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων, ἔλειπον προσέτι αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ ἀναγκαῖαι ὁδοὶ πρὸς εὐκόλον μετακόμισιν τῶν προϊόντων εἰς ἐμπορικώτερα κέντρα. Νῦν ὅμως διαρόρων σιδηροδρομικῶν συμπλεγμάτων καὶ διακλαδώσεων ἐν σχεδίοις εὐρισκομένων τῇ ὑψηλῇ προνοίᾳ τοῦ πατρικωτάτου Ἀνακτοῦ καὶ τῆς ταχυτέρου φήμης τὴν ἵδρυσιν Γεωργικῶν Τραπεζῶν πανταχοῦ διασαλπισάσης, οἰωνίζεται προαγωγή τις καὶ μέλλον ἀντήρῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀλλ' ἐγὼ εἰκάζω ὅτι ἐνόςφω τὸ φᾶσμα τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀλληλομαχίας ὡς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀναισθησίας θέλει κατέχει τοὺς κατοίκους, οἱ ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀκτῶν ἀποβιβάσθέντες μετανάσται σύν τῷ χρόνῳ ὡς ἀπόλυτοι κύριοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καθιστάμενοι θέλουσι μεταβάλλει τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν εἰς

ἄλλην Νέαν Ὀλλανδίαν. . . . πρὸς ὄφελός των, ἐννοεῖται, οἱ δὲ πρότεροι κάτοικοι ὡς εἴλωτες καὶ παρία θὰ λογίζονται.

Ὑπάρχον ποτε ἐν τῇ πατρίδι μου τέχνηαι τινὲς καὶ βιομηχανίαι, ἱκαναὶ οὐ μόνον διὰ τὰς τοῦ τόπου ἀνάγκας ὅλας, ἀλλὰ καὶ ἐξαγωγή ἐγίνετο ἀξία λόγου· ὑφαντήρια λευκῶν ὀθονῶν διὰ διαφόρους χρήσεις, στερεωτέρων τῶν Ἀμερικανικῶν καὶ τῶν Ἀγγλικῶν, ἐξ ὧν δέματα ὁλόκληρα εἰς ἐμπορικᾶς παν ηγύρεις καὶ ἀγορὰς ἐστέλλοντο, ἄλλων κεχρωματισμένων δι' ἐνδυμασίας καὶ στρωμνάς, καὶ ἄλλων λεπτοτέρων διὰ καλύπτρας τῆς κεφαλῆς· ὑφαντήρια πιλημάτων καὶ ταπήτων· βυρσοδεψεῖα, σιδηρουργεῖα, καὶ πλείιστα ἄλλα, ἅπερ κατέστρεψεν ὅλα ἡ Εὐρώπη, ἡ δὲ ἐπίσακτος καὶ ἐπάρατος πολυτέλεια συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τοῦ ὀλέθρου. Τότε οὐδεὶς ἐξεπατρίζετο, ὁ δὲ ἀποδημῶν εἰς ξένην γῆν κατεφρονεῖτο καὶ ἐλογίζετο ὡς ἐξηχρεωμένος. Νῦν ὁμως, οἱμοὶ! αἱ οἰκίαι κατέστησαν κατὰ μέγα μέρος φωλεαὶ ἐρωδιῶν καὶ νυκτερίδων· ἅπαντες ἐν τῇ διασκορπίζεσθαι ἐλλείψει πόρων ἐν τῇ ἑαυτῶν πατρίδι, καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀντὶ τοῦ αὕζεσθαι κατὰ φυσικὸν νόμον, οὔτε διατελεῖ εἰς στασιμότητα, ἀλλ' ἐλαττοῦται ὁλοῦν μοιραίως· καὶ οἱ νῦν πρὸς ἰσορροπίαν μεταναστατεύοντες Κιρκάσιοι καὶ Βούλγαροι, δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος ἵνα ὑπαχθῶσι καὶ οὗτοι εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν. ἐὰν μάλιστα θελήσωσι νὰ συμμορφῶνται μὲ τὰ νεώτερα καὶ ἐπίσακτα ἥθη καὶ ἔθιμα.

— Ὁ Ἀπολλώνιος σκεπθεὶς ὀλίγον, μοὶ εἶπε: γνωρίζω καὶ ἐγὼ ὅτι ἡ Μικρὰ Ἀσία εἶνε γῆ τῆς ἐπαγγελίας, εἶνε ὁ ἐπίγειος παράδεισος· ἡ ἑκτασίς τῆς δὲν εἶνε μικρὰ· τὸ δὲ γόνιμον τοῦ ἐδάφους τῆς ὑπερβαίνει τὸ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας· αἱ πεδιάδες τῆς εἰσὶ καταλληλότεραι διὰ παν εἶδος καλλιεργείας· οὐδενὸς ἐξωθεν ἔχει ἀνάγκην, τοῦναντίον τὰ πρὸς ἐξαγωγήν προϊόντα τῆς εἰσὶ πολλὰ καὶ ἐπιζητήσιμα. Χρειάζονται μέτρα σύντονα· τὸ μέλλον τῆς Τουρ-

κίας κεῖται ἐκεῖ· τὸ πρόγραμμα ὑμῶν ἔστω: **Ἡ Ἀνατολὴ διὰ τῆς Ἀνατολῆς.** Ἀριστον ἔργον εἶνε ἡ κατασκευὴ σιδηροδρομικῶν συμπλεγμάτων καθ' ὅλην τὴν ἑκτασίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλὰ τοῦτο δέον νὰ γίνηται, ὡς πᾶσα ἄλλη σπουδαία ἐπιχείρησις, δι' ἐγχωρίων κεφαλαίων καὶ οὐχὶ διὰ ξένων· διότι ἄλλως τὰ κέρδη μεταβαίνουν ἐκεῖ, ὅθεν ἐκομίσθησαν τὰ κεφάλαια· οἱ ξένοι οὐδεμίαν ἐπικερδῆ ἐπιχείρησιν ποιοῦσιν ἀπὸ ἀπλοῦ καὶ καθαροῦ φιланθρωπικοῦ σκοποῦ. Ἄς ἰδρυθῶσιν ἐργοστάσια καὶ βιομηχανικὰ Καταστήματα διὰ πᾶσας τὰς τοπικὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μὲ κεφάλαια οὐχὶ ξένα· καὶ τὰ μὲν ἐντόπια προϊόντα, μάλιστα τὰ τῶν ἐν λόγῳ Καταστημάτων, ἔστωσαν εἰ δυνατόν ἀφορολόγητα, τὰ δὲ ἐξ ἄλλοδαπῆς εἰσερχόμενα θεβαρυμένα μετὰ τελῶν καὶ δασμῶν ὡς οἶόν τε ὑπερόγκων. Ἡ Ῥωσσία εἰς τὰ τοιαῦτα σωτήρια μέτρα χρεωστεῖ τὴν εὐημερίαν καὶ προαγωγήν τῆς. Ἐνόσφ ἦσαν ἐν χρήσει ἐν τῇ Τουρκίᾳ τὰ προϊόντα τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, καὶ συναφῇ στενωτέρων σχέσεων δὲν ὑπῆρχε μετὰ τῆς Εὐρώπης, οὐδὲν δημόσιον χρέος ὑπῆρχε καὶ τὸ Κράτος ἦν ἐκ τῶν μαλλον εὐπορούντων. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πολλὰ μέσα διὰ τὴν πρόοδον τῆς χώρας, ἅπερ παραλείπω ὡς διακωδωνιζόμενα καθ' ἑκάστην διὰ τῶν Ἐφημερίδων καὶ ἄλλων. Ἐνὶ λόγῳ, οἱ κάτοικοι τῶν τε μεσογειωτέρων καὶ τῶν παραλίαν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἄς συνετισθῶσι καὶ ἄς μάθωσιν ὅτι ὁ συνεταιρισμὸς καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια εἶνε τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἐν τοῖς ἔθνεσι· μήπως καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις ὑφ' ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦ ἀτομικοῦ ἐνὸς κεφαλαίου ἐπιτελοῦνται; χεὶρ χεῖρα νίπτει, λέγει τις παροιμία, καὶ αἱ δύο χεῖρες τὸ πρόσωπον. Ἄλλ' ἔστωσαν φρόνιμοι μὲν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, τίμιοι δὲ εἰς τὰς διαχειρίσεις· ἄς προσέξωσι δὲ πολὺ μὴ τυχόν οἱ ξένοι παραγκωνίσωσι καὶ ἐκτοπί-

σασιν αὐτοῦς· ἐν πλείστοις τὰ παραδείγματα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν κεῖνται. . . .

Ἡ συνδιάλεξις, σπουδαία ἴσως κατ' οὐσίαν, δὲν θὰ ἐλάμβανε τέλος, ἐὰν ὁ ὁδηγὸς μου δὲν διέκοπτε αὐτὴν ἀποτόμως λέγων· ὁ Στράβων καὶ ὁ Πausανίας ζητοῦσι γεωγραφικὰς καὶ περιηγητικὰς ἐκθέσεις. — Ὁ Πλούταρχος δὲν ἐφαίνετο χαλεπαίνων, διότι ἐψηθύριζε· καὶ τὰ ἐπεισὸδιὰ εἰσι καλὰ, εἶνε τὸ ἄρτυμα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς βιογραφίας, ὁ δὲ Ρουσσώ ἐπληττε κατὰ τὴν συνήθειάν του τὸ μόνόχορδον τῶν ἀρεστῶν αὐτῶ ἐξομολογήσεων. — Ἐμοῦ δὲ ἀντιπαρατηρήσαντος ὅτι τὰ μὲν τοῦ Βυζαντίου ἐξυμνήθησαν ἤδη ὑπὸ πολλῶν περιηγητῶν καὶ γεωγράφων, τὰ δὲ ἤδη καὶ ἔθμα τῶν κατοίκων ἐγένοντο γνωστὰ διὰ ἰδιαιτέρων καὶ ἐκτενῶν συγγραμμάτων, καὶ ὅτι θίξεις τινὰς τῆς διαμονῆς μου προϋτιθέμην ἵνα ποιήσω πρὸ τῶν σεβαστῶν μου διδασκάλων Ἀνθίου Μαζαράκη, Κωνσταντίνου Ξανθοπούλου, Λουκά Γιαγτζόγλου καὶ τοῦ σοφοῦ φίλου μου Σπυρίδωνος Ἰασιωνίδου, ὅταν μεταβῶ καὶ πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῶν, ὁ Αἰακὸς προλαβὼν εἶπεν· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι προσήλθον ἐνταῦθα ἀκούσαντες τὴν αἰνίδιον ἐλευσίν σου καὶ τὰς μετὰ τοῦ πατριώτου σου συνδιαλέξεις. — Εὐθέως στρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἐκείνους ἔγνων ἕκαστον, τὸν μὲν Διευθυντὴν τῆς Ἑλληνοεμπορικῆς ἐν Χάλκῃ Σχολῆς Α. Μαζαράκη ἐκ τοῦ μικροῦ ῥαβδίου κρατουμένου ἐπὶ ἐν τῇ χειρὶ του, καὶ δι' οὗ ἐτυπτεν ἀδιακόπως τὸ πρὸ αὐτοῦ τραπέζιον, ἵνα ἐπιβάλλῃ τὴν προσήκουσαν σιγὴν τοῖς μαθηταῖς ἐν τῇ μελετηρίᾳ, τὸν δὲ Κ. Ξανθόπουλον ἐκ τοῦ Παιδαγωγικοῦ τοῦ Ἐγχειριδίου, εἰς οὗ τὴν μελέτην ἦν δευθετισμένος, καὶ τὸν Λουκᾶν Γιαγτζόγλου ἐκ τῆς ἐν τῇ χειρὶ κινωλίας, δι' ἧς ἠτοιμάζετο πρὸ τοῦ μαυροπίνακος νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ θεωρήματός τῆς Ἐκατόμβης ἢ τοῦ Δυωνύμου τοῦ Νεύτωνος, καὶ τὸν Ἰασιωνίδην ἐκ τῆς

ἐρρυπωμένης ἐνδυμασίας του καὶ μετὰ τοῦ Ρουσσώ φιλοσοφοῦντα ἐπὶ τὸ **Τιμωνέστερον**. Πρώτιστα πάντων ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Μαζαράκην εἶπον· Πάτερ καὶ διδάσκαλε! — οὐκ ἐμνήσθην τῶν τίτλων του πανοσιολογιωτάτου Προέδρου Ἀρχιμανδρίτου καὶ εἶτα θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Σελευκείας — πῶς ἐνφ' ἐσκεπτόμην ἐγὼ ἵνα ἔλθω παρὰ σοί, σὺ ἔρχεσαι πρὸς ἐμέ;

— Οἱ νεκροὶ ἐπιζητοῦσι τοὺς ζῶντας, ἵνα παρ' αὐτῶν μάθωσι καὶ ἄλλα ἅπερ ἀγνοοῦσιν.

— Ἡ μνήμη σου, τῷ εἶπον, ἔσται αἰωνία ἐν Χάλκῃ· οἱ μαθηταὶ σου καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ οἱ ἐγγονοὶ ἔσονται ζῶντες μάρτυρες τῆς ἐν Χάλκῃ διαμονῆς σου καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν μαρτυρήσεώς σου ὑπὲρ τῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν εἰς σὲ ἐμπειστευμένων ἀθῶων πλυσμάτων· ἐγὼ δὲ ιδίως καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ ὁρατῷ κόσμῳ εἰμὶ ὁ διαπρύσιος κήρυξ ὅτι εἰς σὲ ὀφείλω κατὰ μέγα μέρος καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀνατροφήν μου καὶ τὴν ἐν τῇ Σχολῇ ὑποτροφίαν μου καὶ τὴν σύστασίν μου εἰς τὸν Ἱεροσολύμων Κύριλλον διὰ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ ὡς καθηγητοῦ. Ἀλλ' εἰπέ μοι, Πάτερ, σὺ ὁ προτρέπων ἡμᾶς πάντοτε εἰς τὰ καλὰ, σὺ ὁ ἀκαμάτως καὶ αὐπνῶς ὑπὲρ ἡμῶν μοχθῶν καὶ αγωνιζόμενος, σὺ οὐτινος οἱ λόγοι μοὶ ἐφαινοντο ὡς οἱ τοῦ Χρυσορρήμονος, ὃν καὶ ἐκ τῶν χειρῶν δὲν ἐγκατέλειπες, διὰ τί ἐτυπτες μόνον διαρκῶς τὸ πρὸ σοῦ τραπέζιον μὲ τὸ ἀνὰ χεῖρας ῥαβδίον σου καὶ δὲν ἀπεφάσιζες ἐνίοτε νὰ τὸ ἐφαρμόσης ἐλαφρῶς κατὰ τῆς τρυφερᾶς ἡμῶν ῥάχεως πρὸς σωφρονισμόν;

— Ἄ! παιδί μου, ἀπήντησεν, οἱ διδάσκαλοι ὀφείλουσι νὰ ὁμοιάζωσι τοῖς ὑλακτοῦσι κυσὶ καὶ οὐχὶ τοῖς σιγηλῶς δάκνουσιν· αἱ ὑλάκαὶ φοβίζουσιν ἀκινδύνως τοὺς ἀνθρώπους, ἐνφ' τὰ δῆγματα ἀποθαίνουσιν ἐστὶν ὅτε φαρμακώδη καὶ θανατηφόρα, καὶ βλάπτουσιν ἅμα τοὺς τε δακνομένους καὶ τοὺς δάκνοντας· ὁ Κύριος ἡμῶν ἔλεγεν· « Ἀφετε τὰ παιδιά καὶ οὐ κωλύετε

αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν», οὐχὶ βεβαίως ἵνα τὰ δειρῇ, ἀλλ' ἵνα παροτρύνῃ αὐτὰ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, ἐνφ' τὸ μαστίγιον ἐφήρμοξε κατὰ τῶν ἱεροκαπῆλων. Ἀλλὰ περὶ παιδαγωγίας ἐρώτα μᾶλλον τὸν παιδαγωγικώτατον Ξανθόπουλον — Τότε στραφείς πρὸς αὐτὸν προσεφώνησα: χαῖρε διδάσκαλε καὶ συνάδελφε Ξανθόπουλε! Δὲν ἠλπίζον ὅτι σὺ ὁ σιδηροῦς τὴν κρασιν θὰ ἐγκατέλειπες προῶν τὸν κόσμον, ἔστω καὶ ἐβδομηκοντούτης ὢν· ἐγὼ τοῦλάχιστον ἐνόμιζον ὅτι ἠθέλομεν ἀξιώσῃ νὰ ἐορτάσωμεν τὴν ἑκατονταετηρίδα σου ὡς τὴν τοῦ διδασκάλου μου Σεβρέλ.

— Αἱ! φίλε, μοὶ λέγει: τὰ πικρὰ ποτήρια ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιταχύνουσι πολὺ τὰ πρὸς τὸν Ἀδὴν δῆματα.

— Ἴσως δι' αὐτὰ τῷ εἶπον, καὶ τὰ ἐμὰ ἐπετάχυνον οἱ δημοσιογράφοι.

— Γελάσας τότε ὁ σκυθρωπὸς Ξανθόπουλος λέγει: αὐτοὺς μὲν τοὺς γνωρίζω ἤδη· καταντῶσι μαυρόπιστοι· πρὶν ἢ ἐρευνήσωσι τὴν ἀλήθειαν, δημοσιεύουσι πάσαν φήμην, ἔστω καὶ ψευδεστάτην· Ἀλλὰ σὺ, χάριτι θεῆς δὲν ἐπίεις τὰ πικρὰ φάρμακα, ἅπερ ἐγὼ ἐποτίσθην· ἐπεὶτα μὲ ἐδασκάνισαν οἱ ἄθλιοι, ἢ ὡς κοινῶς λέγεται, **μ' ἔφαγον μὲ τὸ μάτι.**

— Ἀλλὰ δὲν λέγεις τι καὶ νῦν (τῷ εἶπον) περὶ παιδαγωγίας, ἥς διαρκῶς ἔχομεν ἀνάγκην;

— Καὶ πῶς (μοὶ λέγει) ἔχετε ἔτι ἀνάγκην παιδαγωγικῆς διδασκαλίας, ἐνφ' ὡς πληροφοροῦμαι, ἐν πάσῃ γωνίᾳ γῆς τὰ Σχολεῖα μονοῦ ἅπαντα μετεβλήθησαν εἰς παιδαγωγεῖα;

— Γνωρίζεις (τῷ εἶπον) τὴν παροιμίαν τῶν κερασίων· καὶ ἐπεὶ τὸ πλῆθος πνίγει τὸ ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα δὲν ἐξαρτάται ἐκ τοῦ ποσοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ποιοῦ. Τὸ παιδαγωγεῖον εἶνε ὁ διδάσκαλος· σὺ αὐτὸς ἐνφ' ἐπηγγέλεσο τὸν καθηγητὴν, κατ' οὐσίαν ὅμως ἥσο παιδαγωγός, καὶ ἴσως ὁ μόνος εἰς τὴν ἐποχὴν σου· οἱ μαθηταὶ σου τὸ ἀνομολογοῦσι, τὰ ἔργα σου τὸ κηρύττουσι, καὶ δὲν ἔχω πολλὰ νὰ

προσθέσω ἐνταῦθα, διότι ἱκανὰ εἴρηκα ἐν τῷ Ἐπιμνημοσύνῳ ὑπὲρ σοῦ λόγῳ μου, ὡς καὶ ἄλλοι μαθηταὶ σου καὶ φίλοι.

— Δὲν θέλω λόγος νὰ γίνηται περὶ ἐμοῦ (ἅπαντα ὁ Ξανθόπουλος), ἀλλ' ἐπιθυμῶ νὰ ἀκούω πάντοτε ὅτι ἡ παιδαγωγία ριζοῦται καὶ προάγεται· ἡ διηνεκὴς εὐχή μου ἦν καὶ εἶνε, ὡς τε τὸ Σχολεῖον, ἡ Ἐκκλησία, ὁ οἶκος, ὁ κόσμος ὅλος νὰ μεταβάλληται εἰς παιδαγωγεῖα· ἡ πρόοδος τῶν Κοινωνιῶν, ἡ εὐδαιμονία τῶν Ἑθνῶν ἐξαρτάται ἐκ τῆς ἐπιμελελημένης καὶ καλῆς ἀγωγῆς τῶν παίδων.

— Αὐτὸ τὸ γνωρίζομεν (προσέβηκα), αὐτὸ κηρύττομεν πάντες, αὐτὸ μελετῶμεν, καὶ αὐτὸ ἐηρεύομεν. Ἀλλὰ διὰ τί δὲν θέλεις ὡς τε νὰ γίνηται λόγος καὶ περὶ σοῦ, (τὸν ἠρώτησα); Ἡμεγάλη μετριοφροσύνη σου σὲ ἐδλαψε πολὺ· ἐμίσεις τὰς ἐπιδείξεις καὶ εἶδες ποῦ κατήντησας; Μία τῶν προσοπτομένων κατὰ σοῦ κατηγοριῶν εἶνε ὅτι ἦσο ὑπὲρ τὸ δέον μαλακὸς καὶ ἡπιος· διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἴσως προέβησαν τινες εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐλαττώσεως τοῦ μισθοῦ σου, ἵνα σὲ ἐξαναγκάσωσι πρὸς τὸ παραιτηθῆναι, ὡς καὶ τὸν ὁμότροπόν σοι. Ἡ πολυετής ὑπηρεσία δυστυχῶς παρ' ἡμῖν σπανίως ἐκτιμᾶται· γνωρίζεις τὴν παραβολὴν τοῦ παλαιοῦ κοσκίνου.

Μετὰ βραχείαν σκέψιν ἤρξατο λέγων ὁ Ξανθόπουλος: Ἡ κατηγορία ὑπῆρξεν ὅτι ἡμῖν μαλακὸς καὶ ἡπιος· γνωθὶ ὅμως ὅτι ὁ χαρκατῆρ οὗτος εἶνε ἡ βάσις καὶ ἡ κρητὶς τῆς καλῶς ἐννοουμένης παιδαγωγίας· ὁ αὐστηρὸς χαρακτήρ πολλάκις κακοῦ μᾶλλον ἢ ἀγαθοῦ πρόξενος ἐγένετο. Αὐστηροὶ πρέπει νὰ ᾧσιν οἱ νόμοι ἢ χαλαρότης τῶν νόμων, ἡ ἀδιαφορία περὶ τὴν τήρησιν αὐτῶν, ἢ μὴ ἀκριβὴς ἐφαρμογὴ τῶν ὑπ' αὐτῶν ὀριζομένων ποινῶν, ταῦτα φέρουσι τὴν παραλυσίαν, ταῦτα κυρίως ἐμποδίζουσι τὴν πρόοδον. Ὁ ἐμπνέων φόβον καθίσταται μισητός· τὸ ἀναγκάζει τὸν μαθητὴν διὰ τοῦ τρόπου εἰς τὴν μάθησιν εἶνε ἀντιπαιδαγωγικόν.

Τὸ πολίτευμα τῶν γραμμάτων εἶνε δημοκρατικόν. Μὲ τὰ παίγνια διδάσκεται μᾶλλον ὁ παῖς ἢ διὰ τῆς ἀκινήσιας, ὅπερ εἶνε ὅλως ἐναντίον τῆς φύσεως αὐτοῦ. Ἐὰν οἱ πρό ἡμῶν διδάσκαλοι ἐμόρφωναν τὰ τέκνα, κρατοῦντες τὴν ῥάβδον ἢ τὸ μαστίγιον εἰς τὴν χεῖρα, ἦσαν ὅμως συγχρόνως καὶ θρησκευτικοὶ πατέρες· δὲν παρήρχετο στιγμή χωρὶς νὰ ἀναφέρωσι παράδειγμά τι οἰκοδομητικὸν καὶ παιδαγωγικὸν ἐκ τῆς Ἱεραῆς Γραφῆς, ἐγνώριζον νὰ ἐξαγάγωσι κατὰ τὰς περιστάσεις ἠθικὰ πορίσματα.

— Εἰς τοῦτο συμφωνότατός εἰμι καὶ ἐγώ, προσέθηκεν ὁ Μαζαράκης· ἡ Ἀγία Γραφή ἦν ὁ αἰώνιος ὁδηγός μου.

— Ἐπὶ τέλους περιττὸν κρίνω νὰ μακρηγορήσω περὶ παιδαγωγίας, (ἐξηκολούθησεν ὁ Ξανθόπουλος)· ὁ ἐπιθυμῶν καὶ δουλόμενος ἄς ἀναγνώσῃ τὰ κατὰ καιροὺς ἐκδεδομένα παιδαγωγικὰ συγγράμματα μου.

Μία ἄλλη αἰτία ἰσως (προσέθηκε) τῆς δυσμενείας ἐνίων κατ' ἐμοῦ, — οὐχὶ δεθαίως ὄλων, διότι οἱ πλεῖστοι ἀληθῶς μὲ ἐσέβοντο καὶ μὲ ἠγάπων — ἦν ὅτι ἐγενόμην ἰδιοκτῆτης ἐν Σμύρνῃ, καὶ ὁ διδάσκαλος, κατὰ τοὺς ὀλίγους τούτους κριτὰς, ὀφείλει νὰ ἦναι ὥς τις τῶν φερεοίκων.

— Πολὺ πιθανόν, τῷ ἀπήντησα. Μάθε ὅμως καὶ τοῦτο, παιδαγωγικὲ Ξανθόπουλε, ὅπερ μεγίστην χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, πιστεύω, θὰ σοὶ προξενήσῃ νῦν, ὅτι ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολή, ἦν πάντοτε ἠγάπησας, ἐκτὸς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Ὁδικῆς, ἵδρυσεν παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῆς καὶ Γυμναστήριον διὰ τοὺς μαθητευομένους, ὅπερ ἦν τὸ αἰώνιον σου ὄνειρον.

— Ἡ Μουσικὴ καὶ ἡ Γυμναστικὴ εἰσιν (εἶπεν) ἐκ τῶν μάλλον ἀναγκαιούντων διὰ τὴν καλὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν· ἡ μὲν ἡμερόνει τὰ ἥθη καὶ τὴν καρδίαν, ἡ δὲ ἐνδυναμόνει τὸ σῶμα, καὶ νοῦς ὑγιής, ὥς γνωρίζεις, εἶνε ἐν ὑγιεῖ σώματι. Εὐχαριστῶ σοὶ διὰ τὴν ἀγγελίαν ταύτην.

Ὁ μαθηματικὸς καὶ διπλωματοῦχος τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων Λουκάς Γιαγτζόγλους παραστάς εἶπα,

κατακεκονισμένος ἐκ τῆς κιμωλίας, ἀρχεται λέγων· δὲν πρέπει νὰ ἀποσυρῶ καὶ ἐγὼ ἐντεῦθεν ἀναυδος καὶ ἀλαλος. Ἀνετράφην πρότερον καὶ ἐγώ, ὥς σὺ, ἐν Χάλκῃ ὑπὸ τὸν ἀοίδιμον Ἀδράμιον Ὁμηρόλην ἐξοχὸν μαθηματικὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ καὶ διευθυντὴν τοῦ «Φροντιστηρίου» τοῦ μετέπειτὰ κληθέντος «Ἑλληνοεμπορικῆ Σχολῆς». Ἡ βάση τῆς Παιδαγωγίας εἶνε ἡ Μαθηματικὴ Ἐπιστήμη. Οἱ μεγάλοι παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Καρτέσιος, ὁ Πασχάλ, ὁ Νεύτων, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Κάντιος καὶ ἄλλοι ἦσαν ἀριστοὶ Μαθηματικοί· ὁ Πλάτων μάλιστα, οὗ τὸ κλέος ἀφύπτον, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ἐδέχετο εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ μηδένα ἀγεωμέτρητον ὄντα, ἔλυσεν καὶ τὸ περίφημον καὶ δυσκολώτατον πρόβλημα τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου, ἐξ οὗ ἐξηρτάτο ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ ὀλεθρίου λοιμοῦ, πολὺ πιθανὸν ἐγκεφαλικοῦ. Τὸ πρῶτον καὶ ἀπαραίτητον μάθημα τῆς καλῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ὑγιοῦς ἐκπαιδεύσεως τῶν παιδῶν εἶνε τὸ ἐθίζειν αὐτοῦ, ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ μὴ ψεύδεσθαι, εἰς τὴν φιλαλήθειαν· καὶ τίς ἄλλη Ἐπιστήμη εἶνε ἡ ἐνθερμος καὶ ἀφοσιωμένη ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος τῆς ἀληθείας ἢ ἡ Μαθηματικὴ; ἡ δὲ ἀλήθεια εἶνε αὐτὸς ὁ Θεός· «Ἐγὼ εἰμι ἡ Ἀλήθεια», εἶπεν ὁ Χριστός. Ὅς τις διὰ τῆς Μαθηματικῆς Ἐπιστήμης δὲν ἐγυμνάσθῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀπώλεσε τὸ ἀσφαλὲς ἔρεισμα, εὐκόλως μεταπίπτει εἰς τὸ λάθος, εἰς τὴν ἀπάτην, εἰς τὸν δόλον, εἰς τὸ ψεῦδος· τὸ δὲ ψεῦδος εἶνε αὐτὸς ὁ Διάβολος· διὰ τοῦτο ἐπλημμύρισεν ὁ κόσμος ἀπὸ διαδόλων, καὶ ἀπὸ τοιούτων ὄντων τί ἄλλο δύναται τις νὰ προσμένῃ εἰ μὴ τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν ὀλεθρον; Ἐπειτα αὐτὸς ὁ θεῖος Πλάτων ὠνόμασε τὴν ἀκριβῆ ταύτην Ἐπιστήμην «**Μαθηματικὴν**», ὥς ἀρμόζουσιν κατ' ἐξοχὴν εἰς πάντα νέον διὰ μάθησιν.

— Διὰ τοῦτο ὥς φαίνεται (τῷ εἶπον) καὶ σὺ μὲ παρεκίνεις εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Μαθηματικῶν, ἵνα μὲ ἀπογυμνώσῃς ὥς

σὲ αὐτὸν πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιδεικτικότητος, ὅπως εἶνε γυμνὴ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια.

— Ὁ κυρίως πλοῦτος καὶ ὁ ἐπιφανέστερος (μοὶ ἀπαντα) εἶνε ὁ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως αὐτὸς συνοδεύει τὸν κάτοχον μέχρις ἐνταῦθα, τῆς αἰωνίου κατοικίας τῶν ἀθανάτων, ἐνῶ ὁ ψευδὴς καὶ ἐπιπόλαιος μένει ἐν τῷ φθαρτῷ κόσμῳ καὶ θάπτεται μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα ὑποστῇ μετὰ τοῦ σώματός του τὸν νόμον τῆς σήψεως...

Ὁ ὑποχονδριακὸς Ἰασωνίδης, Κύριος τὴν πατρίδα, μέχρι τοῦ δε σιγηλῶς ἱστάμενος, ῥηγνύων τὴν βροντώδη φωνὴν του λέγει: Ὑμεῖς οἱ ἄλλοι, ὡς φαίνεται, δὲν ἔχετε σκοπὸν νὰ ἐπιτρέψῃτε καὶ εἰς ἐμέ, ὅπως συνδιαλεχθῶ μετὰ τοῦ ἀρχαίου φίλου μου.

— Προλαβὼν ἐγὼ ἀπήντησα: Εὐχαρίστως, Κύριε Ἰασωνίδη (1), διότι καὶ παρὰ σοῦ οὐκ ὀλίγα ἐδιδάχθην, ἂν καὶ δὲν ἔστερξάς ποτε ἵνα κατέχῃς τὰς προσενεχθείσας σοι καθηγητικὰς ἑδρας. Ἐνθυμῆσαι θεβαίως σὺ ὁ μὲ τεράστιον μνημονικὸν πεπροικισμένος καὶ κρανιοσκόπος εἰς τὴν ἐντέλειαν, ὅτι εἰς ποικίλας καὶ σπουδαίας συζητήσεις συνεχῶς εἰσηρχόμεθα ἐν τῷ σκοτεινῷ δωματίῳ σου, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡν ἔνεκα προφήτην σε μᾶλλον ἐθεώρησα, διότι οὐκ ὀλίγαι τῶν προρρήσεών σου ἐπληθήθυσαν ὕστερον. Ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου μετὰ πολλὰς ὀρθὰς καὶ ὕγιεις ἐπ' αὐτοῦ σκέψεις σου καὶ κρίσεις, λόγου γινομένου περὶ Ἰταλίας ἔλεγε, ὅτι αὕτη δὲν θὰ θραδύνῃ νὰ ἦν ἐν συμπαγὲς βασιλεῖον, διότι κατοικεῖται ἅπασα ἡ χώρα ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, μία δὲ καὶ ἡ αὕτη λαλεῖται γλῶσσα· καὶ ἡ προφητεία σου αὕτη ἐπληθήθυσεν. Τὸ αὐτὸ ἔλεγε καὶ περὶ τῆς Γερμανίας, καὶ ἰδοὺ εἰς αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Περὶ τῆς Αὐστριακῆς Αὐτοκρατορίας ἔλεγε, ὅτι θὰ περιορισθῇ σὺν

(1) Τὸ προσφωνεῖν τινι Κύριον ἦν ἀπεγορευμένον ἐν τῷ "Δόγμῳ, ἀλλ' ἡ εἰς γίνεται δευτέρᾳ φάσει τῷ ἀνθρώπῳ.

τῷ χρόνῳ εἰς μόνον τὸ Ἀρχιδουκάτον τῆς Αὐστρίας, ἢ συγχωνευομένης αὐτῆς μετὰ τῆς Γερμανίας, ὁ οἶκος τῶν Ἀψβούργων θὰ ἰδρῦσῃ τὴν Μοναρχίαν του ἐν μόνῃ τῇ Οὐγγαρίᾳ, ὅπερ δὲν ἐφάνη ἔτι. Περὶ τῆς Γαλλίας ἔλεγε, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι ἀποτελοῦσιν ἐν συμπαγὲς ἔθνος, δύσκολον εἶνε νὰ διασπασθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι, χαρακτηρίζων ὁμῶς συνάμα τὸν Ναπολέοντα ὡς ἄνδρα κουφόνουν καὶ τυχοδιώκτην· διὸ ἤδη καὶ πρὸς μεγάλην λύπην σου ἐπαρχίαι τινὲς ἀπεσπάρθησαν, εἰ καὶ ἡ Ἀλσατία καὶ ἡ Λωρραίνη κατοικεῖται κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ Γερμανικῆς φυλῆς. Περὶ Ἀγγλίας προέλεγε, ὅτι ἐλεύσεται ἡμᾶρ, ὅτε θὰ περιορισθῇ ἡ μεγάλη αὕτη θαλασσοκράτειρα δύναμις εἰς μόνας τὰς Βρεττανικὰς νήσους, ἀλλ' ἡ προφητεία σου αὕτη δὲν ἐπληθήθυσεν ἔτι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περιπαθῶς διάκειται πρὸς τὴν γενέτειράν σου νῆσον. Περὶ Ῥωσσίας ἐφεκτικὴν θέσιν ἐλάμβανες, θαυμάζων μόνον τὸν ὑπομονητικὸν χαρακτήρα τῶν Ῥώσων καὶ τὴν γνωστὴν αὐτῶν τέχνην τοῦ ἀφελεῖσθαι ἐκ τῶν περιστάσεων. Διεγερθέντος τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ μοὶ εἶπες, ὅτι ἡ Βουλγαρία ἀπωλέσθῃ δι' ἡμᾶς εἰς αἰεὶ, καὶ ἡ προφητεία σου αὕτη ἐπληθήθυσεν μετὰ τὸν σὸν θάνατον· συνεπέραινες δὲ τοῦτο ἐκ τῆς σταθμίσεως τῶν ιδιοτήτων ἑκατέρας τῶν διαμαχομένων μερίδων. Λόγου δὲ τέλος γινομένου περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, τριβῶν τὸ μέτωπόν σου ὡς ἐξ ἀμηχανίας, μὲ παρέπεμψες εἰς τὸν ὑπολογισμόν τῶν Πιθανοτήτων, εὐρίσκων σὺ τὰ ὑπὲρ ὀλιγώτερα καὶ τὰ κατὰ περισσότερα· ἔλεγε δὲ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουσιν ἐσωτερικοὺς καὶ ἀτομικοὺς **λογαριασμοὺς** ἵνα ἐκκαθαρίσωσι, καὶ δὲν ἔχουσιν ὁρεξιν νὰ περιπλέκωνται εἰς ἐξωτερικὰς ληψοδοσίας· ἔπειτα δὲ ὅτι εἰσὶν ἐσκορπισμένοι τῇ δε κακεῖσε, καὶ δὲν θὰ ἦν δυνατόν νὰ συγκροτήσωσιν ἐν ὅλον καὶ συμπαγὲς ἔθνος, φρόνιμοι δὲ θὰ λογίζωνται, ἐὰν ἐν διαρκεί συμπνοίᾳ καὶ ἀγάπῃ συζῶσι

μετὰ τοῦ γείτονος Κράτους καὶ συμμαχίαν συνάπτωσιν.

Ἐνθυμῆσαι βεβαίως καὶ τοῦτο, (εἶπον τῷ Ἰασωνίδῃ) ὅτι τοῦ ζητήματος ὄντος ποτὲ περὶ τοῦ ἠθικοῦ ποιοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐξέφραζες οὕτω: οἱ Γερμανοὶ καθηγηταὶ σφόδρα ἀπατῶνται κρίνοντες περὶ τῆς ἠθικότητος τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος ἐκ τῶν εὐαρίθμων πρὸ αὐτῶν μαθητῶν των εὐλαβῶς καὶ ἐσταυρωμέναις ταῖς χερσὶ ἀκροωμένων των διδασκομένων παρ' αὐτῶν· ἐὰν ἐπιθυμῶσι νὰ μάθωσιν ἀκριβῶς τί εἶνε ὁ ἀνθρώπος καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν ἠθικότητος εὐρίσκεται, δὲν τοῖς λέγω νὰ περιέλθωσι τὴν ὑψήλιον, ἀλλ' ἅς λάβωσι τὸν κόπον νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐνθα εὐρίσκονται πάσης χώρας καὶ πάσης φυλῆς ἄνθρωποι, καὶ ἅς ἔλθωσιν εἰς συναφὴν σχέσεων καὶ εἰς συναλλαγὰς μετ' αὐτῶν, καὶ ἐξ ἰδίας πείρας ἀντιλαμβανόμενοι ἅς συντάττωσι τὰ ἠθικά των συγγράμματα καὶ ἅς χαρακτηρίσωσι τὸν ἄνθρωπον ὅποιον ἠθικὸν τέρας εἶνε.

— Καὶ διὰ τοῦτο εἶχες γείνει μισάνθρωπος, (τῷ εἶπον), ἐπειδὴ πολλάς ἀδικίας καὶ ἀτάτας ὑπέστης ἐκ μέρους των πλησιασάντων εἰς σὲ ὀπισθοβοῦλως.

Παρὰ Ἰασωνίδῃ ἴσταντό τινες Γερμανοὶ φιλόσοφοι καὶ κρανιοσκόποι φίλοι του καὶ γνωστοὶ εἰς ἐμὲ ἐξ ἀκοῆς, ὁ Σχελίγγιος καὶ ὁ Φίκτης, ὁ Γκάλ καὶ ὁ Σπούρζεης, συζητοῦντες ἂν τὸ φιλοσοφεῖν πρέπη νὰ ἀρχηται ἀπὸ τοῦ **ἐγὼ** ἢ ἀπὸ τοῦ **οὐκ ἐγὼ**, καὶ ἂν τὸ κρανίον δηλωτικὸν τῶν διαφορῶν ιδιοτήτων καὶ διαθέσεων τῆς ψυχῆς διαπλάττῃ αὐτὴν συμφώνως τῇ ἑαυτοῦ κατασκευῇ. Ἄκοντα μὲ παρέσυραν εἰς τὴν συζήτησιν, ὅπερ δὲν εἶχε κατορθώσει ὁ Πλάτων, διότι εἶχον ἀπομακρυνθῇ ἤδη τοῦ Σωκράτους, καὶ ἐν τῇ συναισθήσει τῆς ἀσθενείας μου πρὸ των σεβαστῶν προσώπων ἡρξάμην νὰ λέγω ὥς ἐξῆς: Παραδέχομαι μᾶλλον τὸ θετικὸν **ἐγὼ**, παρὰ τὸ ἀρνητικὸν **οὐκ ἐγὼ**· ὅταν τις ἀρχηται ἀπὸ

τοῦ **ἐγὼ**, θὰ καταλήξῃ πάλιν εἰς τὸ **ἐγὼ**, τοῦτέστιν εἰς τὴν θετικότητα, εἰς τὴν ὑπαρξίν, ἐνῶ τὸ ἀρχεσθαι ἐκ τοῦ **οὐκ ἐγὼ** εἶνε ἀρνησις τῆς ὑπάρξεως, τοῦ ὄντος, εἶνε μηδενισμός καθαρὸς καὶ οὐδὲν πλέον. Ἡ Θεολογία καὶ ἡ ἀληθὴς Φιλοσοφία εἰσὶν ἀδελφαί, εἰσὶ μᾶλλον ἐν καὶ τὸ αὐτό, εἰς τὰ δύο μέλη μιᾶς ἰσότητος, ἅτινα δύνανται νὰ ἀντιστραφῶσιν τὸ **οὐκ ἐγὼ** εἶνε ἀνισότης, καὶ ἡ ἀντιστροφή φέρει σύγχυσιν καὶ διαστρέφει. Τὸ **ἐγὼ** περιλαμβάνει τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ωμέγα· μὴ νομίση δέ τις ὅτι ταῦτά εἰσι τὸ **ἐγὼ** καὶ τὸ **οὐκ ἐγὼ**, ἀπατηθεῖς· εἰσὶν ἐν καὶ τὸ αὐτό. «Ἐγὼ εἰμι τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ωμέγα», εἶπεν ὁ Θεός, καὶ «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν», εἶπεν ὁ Χριστός. Ἡ Θεολογία ἀρχεται ἐκ Θεοῦ καὶ καταλήγει εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ δὲ ἀληθὴς Φιλοσοφία ἀρχεται ἐκ τοῦ ἀνθρώπου καὶ καταλήγει εἰς τὸν Θεόν· αἱ μέθοδοι διαφέρουσιν, ἡ μὲν, ἀναλυτική, ἡ δὲ, συνθετική, ὁ δὲ κύκλος εἶνε ὁ αὐτός. Ἡ μὲν Θεολογία εἶνε ὁ Ἑβραϊσμός, ἡ δὲ ἀληθὴς Φιλοσοφία εἶνε ὁ Ἑλληνισμός, ἡ ταυτὸν εἰπεῖν αὐτός ὁ Χριστιανισμός· ὁ μὲν Ἑβραϊσμός ἀρχίζων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ κατέρχεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, καταβιβάζει τὸν Θεὸν ἐξ οὐρανοῦ εἰς τὴν Γῆν: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος», καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν», καὶ «ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο», καὶ «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν... καὶ τελευταῖον τὸν ἄνθρωπον». ὁ δὲ Ἑλληνισμός ἀναβιβάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν Οὐρανόν, εἰς τὸν Ὀλυμπόν. Ὁ ιδρυτὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκάλει ἑαυτὸν υἱὸν ἀνθρώπου, ἀλλ' «ἀνεβδόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς». «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν», ἔλεγεν ὁ Χριστός· καὶ ἀλλαχοῦ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, «Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες». Ἡ Θεολογία καὶ ἡ ἀληθὴς Φιλοσοφία εἶνε ταυτότης, εἶνε τὸ ἐγὼ ἐγὼ· τὸ οὐκ ἐγὼ εἶνε ἑτερότης, εἶνε ἡ φύσις, εἶνε ὁ κόσμος, εἶνε λαβύρινθος, εἶνε τι ἀόριστον μετ' ἀπειραρίθμων ἀγνώστων· εἶνε φαῦλος κύκλος περὶ ὃν πλαναταὶ τινες ματαιῶς καὶ ἀνευ σκοποῦ, πε-

ριστρέφεται ἀεννάως καὶ ἄνευ τέλους ὠρισμένου. Ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἔργων μὲν γνωρίζεται, ἀλλὰ τὰ ἔργα δὲν ἀποτελοῦσι τὸν Θεόν. Τὸ ἄρχεσθαι ἐκ τοῦ **οὐκ ἐγὼ** ἦτοι ἐκ τοῦ κόσμου καταντᾷ εἰς πανθεῖσμόν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ἀληθῆ Θεόν· ὁ ἄνθρωπος ποιεῖ ἐξαίρεσιν ἐν τῷ κόσμῳ, διότι εἶνε αὐτὴ ἡ εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἀπάγαυσμα, εἶνε πνοὴ τῆς θείας οὐσίας, εἶνε νοῦς, εἶνε ψυχὴ· ἀλλ' εἶνε συγχρόνως καὶ διάβολος ἕνεκα τῆς ἐλευθέρως μὲν, μὴ ὀδηγουμένης δὲ ὑπὸ τοῦ καθαροῦ καὶ ὀρθοῦ λόγου θελήσεώς του, ὅταν παραγνωρίζῃ καὶ καταφρονῇ τὴν θείαν του καταγωγὴν, ἀτιμάζων ἑαυτόν.

Οἱ Γερμανοὶ φιλόσοφοι μὴ δυνάμενοι νὰ καταλάβωσι τίς ἦμην, ἂν καὶ μεταξὺ αὐτῶν εὐρίσκοντο καὶ κρανιοσκόποι, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους: ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὡς Ἑλλήνι ὀμιλεῖ, ἢ μᾶλλον ὡς Ἀνατολίτης μυστικιστῆς, μηδὲν ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡ τε Θεολογία καὶ ἡ Φιλοσοφία εἰσὶ τὰ πρῶτα προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς· ὁ δὲ Τυανεύς μὲ ἀπέτρεπε νὰ ἐκφέρω τοιαύτας ιδέας καὶ δόξας, ἵνα μὴ τυχόν οἱ φανατικώτεροι ἐκλάβωσί με, ὡς περ' ἐκείνον, Ἀντίχριστον. Ἐγὼ ὁμῶς ἐπὶ τὸ θαρραλεώτερον τῷ εἶπον, εἴθε νὰ ἦσαν τοιοῦτοι πολλοὶ ἐν τῷ κόσμῳ! οἱ Ἀντίχριστοι κατ' οὐσίαν εἰσὶν ἄλλοι, οἵτινες οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὁσιον ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, μεταχειρίζονται ὡς ὄργανα τῶν ἀνιέρων καὶ ἀνοσίων αὐτῶν σκοπῶν τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Φιλοσοφίαν, ὡς ὑποκριταὶ καὶ Ταρτοῦφοι.

Εἶτα στραφείς πρὸς τοὺς κρανιοσκόπους Γκάλ καὶ Σπούρζερν εἶπον: Καὶ ὑμεῖς ἐπὶ τὸ ὑλικώτερον σκοπεῖτε τὰ πράγματα, δοξάζοντες ὅτι ἡ κατὰ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν τρόπον κατασκευὴ τοῦ κρανίου καθίστησι τὴν ψυχὴν νὰ ἔχῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ιδιότητα, καὶ κατὰ συνέπειαν ἢ διάπλασιν τῆς ψυχῆς ἐξαρτάται ἐκ τῶν ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν τῶν ὀστέων τοῦ κρανίου, ἀλλ' ἀπατάσθε· ἡ ψυχὴ δὲν εἶνε προϊόν τῆς ὕλης, ὡς τε νὰ συμμορφῶται μὲ τὰς ιδιοτροπίας αὐτῆς· δὲν ἐπλάσθη

ἐξ αὐτῆς, ὡς τε νὰ ἀποτυποῖ τὰς ἀτελείας ἢ τὰς τελειότητας τῆς ὕλης· εἶνε μερὶς θείας οὐσίας, εἶνε πνεῦμα, εἶνε δύναμις, καὶ ἡ δύναμις προϋποτίθεται τῆς ὕλης, προϋπῆρξεν αὐτῆς· ὡς τε ἡ ψυχὴ μᾶλλον μορφώνει διαφοροτρόπως τὸ κρανίον, τίθῃσι τύπον καὶ σφραγίδα ἐπὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ κατὰ τὴν διάφορον ἑαυτῆς ἀνάπτυξιν καὶ διάπλασιν, καὶ μεταχειρίζεται ὡς ὄργανον τὸ κρανίον, καὶ οὐδόλως εἶνε τι ἀγόμενον καὶ φερόμενον ὑπ' αὐτοῦ. Ἐνεκα τῆς ἐσφαλμένης δόξης ὑμῶν ἡ ἀρχὴς ὑπεπέσατε πολλάκις εἰς ἀσύγγνωστα λάθη καὶ ἀπάτας, τὸ μὲν παρουσιασθὲν κρανίον τοῦ Νεύτωνος ἢ τοῦ Πασχάλ ἐκλαμβάνοντες ἐν ἀγνοίᾳ ὡς ἀνοήτου τινὸς ἢ κακούργου, τὰ δὲ τῶν φύσει κακούργων ἢ ἡλιθίων ὡς ἐναρέτων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν κρανία. Ἐγὼ εἰμι ὁπαδὸς τοῦ δυναμισμού· ἡ ὕλη ἦν ἄμορφος καὶ ἀνείδεος, ἡ δὲ αὐτοῦσις καὶ ἀθόταρκτος δύναμις ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὑπερτάτου καὶ θείου ὄντος πηγάσασα ἔδωκε μορφήν καὶ εἶδος εἰς τὴν εὐπλαστον ὕλην. Εἰπέτε μοι τί εἴθε ὑμεῖς νῦν; οὐχὶ δεβαίως ὕλην καὶ σάρκα φέροντες, ἀλλὰ δυνάμεις καὶ πνεύματα τοιοῦτοι ἦσθε καὶ πρὸ τῆς ἐπὶ Γῆς ἐνσαρκώσεως ὑμῶν.

— Ὁ Γκάλ καὶ ὁ Σπούρζερς ἐδῆλεπον ἀλλήλους, ἴσως ἵνα μὲ κρανιοσκοπήσωσι.

Παρά τοῦτοις τοῖς σοφοῖς ἀνδράσιν ἴσταντο ἄλλοι τέσσαρες ἐπιφανέστεροι καὶ θαυνοῦστεροι, ὁ Καρτέσιος, ὁ Νεύτων, ὁ Λεϊβνίτιος καὶ ὁ Κάντιος. Ἰδὼν τοὺς διαπρεπεῖς τούτους φιλοσόφους καὶ μαθηματικούς, συνεστάλην σφόδρα ἐξ αἰδοῦς καὶ ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς ἐμῆς ἀδαημοσύνης ἐνώπιον τοιούτων ἐξοχοτήτων. Καὶ πρὸς μὲν τὸν Καρτέσιον ἀποτεινόμενος εἶπον: Σὲ προσκυνῶ καὶ σὲ λατρεύω οὐχὶ τοσοῦτον ὡς φιλόσοφον, ὅσον ὡς μέγαν καὶ ἐξοχον Μαθηματικόν. Εἰσαι ὁ πατὴρ τῆς Ἀναλυτικῆς Γεωμετρίας τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦς Γεωμέτρας ἐκ τῶν αἰωνίων καὶ ἐπιπόνων βασάνων τῆς συνθετικῆς μεθόδου· ὁ θεῖος Πλάτων, μὴ

γνωρίζων τὴν χρωμένην ὑπὸ σοῦ μέθοδον, ὅπόσην ἄρά γε ποσότητα ἐλαίου πρέπει νὰ κατεδαπάνησε τὰς νύκτας, ἵνα ἐπιλύσῃ τὸ περιβόητον τῆς Πυθίας πρόβλημα τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν συμπολιτῶν του ἐκ τοῦ ἐνσκήψαντος ἑροτολοιοῦ λομποῦ; Ἀλλ' ἡ σπουδὴ τῆς Ἀναλυτικῆς Γεωμετρίας δυστυχῶς δὲν εἰσῆχθη παρ' ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦτο χωλαίνομεν πάντοτε· ποῦ δὲ καὶ δὲν χωλαίνομεν; ἀλλ' οὐ φροντὶς Ἰπποκλείτης. . . . Κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν ὁμῶς σταδιοδρομίαν, σὺ ποθὼν νὰ εἰσαγάγῃς τὸν Πλατωνισμόν ἐν Γαλλίᾳ, ἵνα ἀπαλλάξῃς αὐτὴν ἐκ τῆς Μεσαιωνικῆς Σχολαστικότητος, ἐγένου ἰδανικώτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδεολόγου Πλάτωνος. Ἐκεῖνος ὁ αὐτοσχέδιος στρόβιλος σου δι' οὗ ἐφαντάσθης νὰ ἐρμηνεύσῃς τὸν σχηματισμὸν τῶν κόσμων μὲ κατεσκότισε τὸν νοῦν καὶ ὑπερβαίνει τὸ ὅριον καὶ αὐτῆς τῆς Πλατωνικῆς Ἀτλαντίδος. Τὰ αἰθέριά σου ὁμῶς κύματα εὗρον ἕδαφος γόνιμον ἐν τῇ πειραματικῇ Φυσικῇ πρὸς πείσμα τοῦ παραπλευροῦ σου φυσικοῦ.

Πρὸ τοῦ Νεῦτωνος ἀφῆρεσα τὸν πῖλον ἐκ τῆς κεφαλῆς ὥς πρὸ θείου ὄντος, ἐνθυμηθεὶς τὸ ἔθος ἐκείνου. Σὺ εἶσαι, εἶπον, ὄντως πεπνυμένος ὑπὸ τοῦ πανσόφου Θεοῦ! διότι διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ὑπὸ σοῦ τῆς παγκοσμίου Ἐλκτικῆς δυνάμεως καὶ τῶν αἰωνίων καὶ ἀναλλοιώτων νόμων αὐτῆς ἐγένου σὺ ὥς δεύτερος Πρόδρομος τῆς θείας Παντοδυναμίας. Πῶς ἀληθῶς ὁ ἔμπειρος φυσικὸς καθορᾷ διὰ τοῦ φακοῦ τοῦ σοῦ τηλεσκοπεῖον τὸν δημιουργὸν αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως! Σὺ ὁ μέγας φυσιοδίφης, οὐδέποτε δὲ καὶ ὑλιστὴς, μετέδωκας ἡμῖν τὴν καθαρωτάτην ἐννοιαν τῆς αἰείποτε διεπούσης τὴν φύσιν αἰδίου οὐσίας.

Πρὸς δὲ τὸν Λεϊβνίτιον ἀπευθυνόμενος ἔλεξα: Ἐν σοὶ πράγματι βλέπω νέον Ἀριστοτέλην κατὰ τὸ νοῦν καὶ τὴν καθολικότητα τῶν γνώσεων, καὶ εἶχε δίκαιον ὁ Πυθαγόρας πρεσβεύων μετεμψύχωσιν ἢ μᾶλλον τὴν μετάγγισιν

τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Αἱ ἐποχαὶ παράγουσι πάλιν Πυθαγόρας καὶ Ἀριστοτέλεις, ἀλλ' ἡ κῆσις διαρκεῖ ἑκατόνταετηρίδας. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δὲ τῆς ἀνακαλύψεως ἢ ἐπινοήσεως τοῦ Διαφορικοῦ ὑπολογισμοῦ, τὰς μεταξὺ σοῦ καὶ τοῦ γείτονός σου Νεῦτωνος διαφορὰς καὶ ἀντιποιήσεις δύνασθε νὰ τὰς ἐξομαλύνητε πρὸ τῶν ἀμερολήπτων δικαστῶν Μίνως καὶ Ῥαδαμάνθους.

Ἐσπούδαζες ἵνα ἔχῃς τὰ πρωτεῖα εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὰ Μαθηματικά, καὶ εἰς τὰ Φιλοσοφικά, καὶ εἰς τὰ Φιλολογικά, καὶ εἰς τὰ Ἱστορικά καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Θεολογικά: τὴν αὐτὴν πρόθεσιν εἶχε καὶ ὁ Γάλλος Βολταῖρος, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία δὲν ἔσπεφεν ἀτυχῶς τοὺς πόθους αὐτοῦ καὶ ἀγῶνας.

Στραφεὶς τέλος καὶ πρὸς τὸν Κάντιον λέγω: Σὺ εἶσαι ὁ πατήρ τῆς νεωτέρας Φιλοσοφικῆς Ἠθικῆς· ἀλλ' ἐνφ' ἡ βάσις αὐτῆς κατὰ τὸ θεωρητικὸν μέρος ἦν ἰδανικὴ, ψιλὴ ἀπόρροια τοῦ καθαροῦ λόγου, μηδεμίαν διέξοδον δυναμένη νὰ εὕρῃ ἐκ τῶν πανταχόθεν κλειστῶν ὁρίων αὐτῆς, εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος σωτήριον ἄλμα ἐποίησεν εὐτυχῶς πρὸς θετικωτέραν πορείαν τοῦ μελετωμένου συστήματος. Ἵνα ἐννοήσῃς τὴς κατὰ δάθος τὸν **καθαρὸν σου λόγον**, ἀνάγκη πασαῖς εἶσται νὰ συνοδεύηται τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα μετὰ τῆς Γερμανικῆς ὑπομονῆς. . . .

Ἐνφ' τοιαῦτά τινα ἀπεραινόμην, ὁ Αἰακὸς διακόπτων με λέγει: Ἄρες τοὺς φιλοσόφους νὰ φιλοσοφῶσιν ἀναμεταξύ των μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, καὶ στρέψον τὸ πρόσωπον πρὸς τοὺς νεωστὶ τοῦτους ἐλθόντας, οἵτινες ἀκούσαντες ὅτι ἀρηγεῖσαι τὰ κατὰ τὴν ἐν Κων)πόλει διαμονὴν σου ἐπιθυμοῦσι νὰ συνδιαλεχθῶσι μετὰ σοῦ.—Ἦσαν τρεῖς πωγωνοφόροι, ὧν αἱ τρίχες ἡμιλλῶντο κατὰ τὸ χρῶμα πρὸς τὰς χιόνας τῶν πολικῶν κλιμάτων, καὶ πάλαι γνωστοί μοι τυγχάνοντες· ὁ μὲν, μὲ πλήρη τὰ θυλάκια τοῦ ἐπενδύτου του ἐξ ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, ὁ Βασίλειος Πυλάδης, τα-

κτικὸς φοιτητὴς τῶν παρασκηνίων τῶν Λευϊτῶν, ὁ δέ, κρατῶν κάλαμον ἐν τῇ χειρὶ καὶ μελετῶν τὴν σύνταξιν ἀνθρώπου τινος προτρεπτικοῦ ἢ ἐπιτιμητικοῦ, ὁ Εὐαγγελινὸς Μισσηλίδης, πολυχρόνιος καὶ ἀκάματος συντάκτης καὶ ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος «Ἀνατολῆς», καὶ ὁ τρίτος, ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδης, ἰατροφιλόσοφος καὶ μαιευτὴρ τῶν Συλλόγων. — Καὶ πρῶτος λαβὼν τὸν λόγον ὁ Πυλάδης, ὡς ἐπιβλητικώτερος, μοὶ λέγει: Μὴ σοι φανῇ παράδοξος ἢ παρ' Ἀρχιερεῦσι καὶ Ῥαββίνοις συνεχὴς φοίτησις μου, διότι εἶχον τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι διὰ τοιούτων ὑψηλῶν καὶ σεβαστῶν προσώπων διαδίδονται εὐχερέστερον τὰ φῶτα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ δὲν τοὺς ἄρινον ἡσυχούς διὰ τὸν ποθητὸν σκοπὸν μου καὶ ἡ νῦν κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται εἰς τὰς ἐμὰς προτροπὰς καὶ προσπάθειάς. Ἔτι δὲ ἐγὼ ἀσυστόλως καὶ μετὰ κυνικοῦ θάρρους ἐξήλεγχον ὅσας ἐβλεπον παρεκτροπὰς τοῦ Ἱερατείου ἢ καὶ αὐτῶν τῶν λογίων· οὐδὲ ὀλιγόρησά ποτε περὶ τῶν μέσων τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνθρώπων καὶ φιλομαθῶν νέων· τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἐγίνόμην, ὡς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω. Ἐάν δ' ἐξελεξάμην τὸν ἀργὸν βίον, οὐδόλως τοῦτο προήρχετο ἐκ φυγοπονίας, ἀλλ' ἵνα ἀνεπαισέστερον ἀσχολῶμαι ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τῶν ὁμογενῶν μου· οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ πόθοι μου δὲν ἐλησμονήθησαν, ἐλπίζω, ἐν τε τῇ Κων)πόλει καὶ ταῖς Ἐπαρχίαις

Εἴτα ἀρξάμενος ὁ Μισσηλίδης ἔλεγε τὰ ἐξῆς: Σὺ ἐμέμφεσο καὶ ἐταλάνιζες τοὺς Ἀνατολίτας διὰ τὰς ὀπισθοδρομικὰς ἀρχὰς τῶν. Εἶχες πιθανὸν δίκαιον διὰ τοὺς ζῶντας κατὰ τὴν παιδικὴν σου ἡλικίαν. Καὶ ὁμως εἰσὶ νοήμονες καὶ φιλότιμοι. Οἱ δυστυχεῖς εἶχον ἀνάγκην ὁδηγοῦ. Ἄς ἡμεῖς δίκαιοι καὶ ὄντως τί ἡδύναντο νὰ πράττωσιν οἱ ἀγαθοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι, ἐγκεκλεισμένοι εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπροσπάτευτοι, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐξώθεν ὑποστηρίξεως ἢ τοῦλάχιστον ἐνθαρρύνσεως; Τίς ἐλαβέ ποτε τὴν ἀγαθὴν

πρωτοβουλίαν νὰ τοῖς διδάξῃ Ἱστορίαν καὶ γενεαλογίαν; τίς ἔδειξεν αὐτοῖς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν τῶν, τὴν πρὸς τὰ κρεῖττω ἐπίδοσιν; Ἀλλὰ, χάρις εἰς τὸν φανὸν ὃν ἦναψα, χάρις εἰς τὴν δύναμιν τοῦ καλάμου μου, χάρις εἰς τὰς προτροπὰς καὶ ὁδηγίας μου, χάρις εἰς τὰ προαγωγικὰ συγγράμματα μου, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἐπὶ ἡμίσειαν ἑκατὸνταετηρίδα ἀνευ διακοπῆς ἐφημερίδα μου «Ἀνατολὴν», ἥνοιζαν ἤδη τοὺς ὀφθαλμούς, διέγνων τί τὸ καλὸν καὶ χρήσιμον, τί τὸ ὀρθὸν καὶ ἀληθές, τίνα τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν, εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν καὶ σωτηρίαν, καὶ μετὰ χαρᾶς εἶδομεν τὰ ἦδη ἡμερούμενα, τὴν πρόοδον καὶ τὰ φῶτα πανταχοῦ ἐξαπλούμενα, σχολεῖα καὶ νηπιαγωγεῖα ἀρρένων τε καὶ θηλέων εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς Ἀνατολῆς ἰδρυόμενα, τὰ μικρὰ παῖδια ἑκατέρου τοῦ φύλου ἐλληνιστὶ συνδιαλεγόμενα, τὸ θερμὸν πῦρ τοῦ πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ τὴν τελειότητα πόθου ἐν ταῖς φλεψὶ τῶν κυκλοφοροῦν ἀδιακόπως.

— Μὲ ἀδικεῖς, φῦλτατε Μισσηλίδη, τῷ εἶπον, ἔάν ἐνόμισας ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐθελοκακίας ἢ φιλοκατηγορίας καὶ σκωπτικῆς οἰονεῖ τρόπῳ τοὺς κατέκρινόν· διότι εἰμὶ καὶ ἐγὼ Ἀνατολίτης, καὶ περὶ πλείστου ποιῶμαι τὴν πρόοδον τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ πρὸς αὐτὴν αἰσθημὰ μου εἶνε πάντοτε ζωηρὸν καὶ ἀκμαῖον. Ἀλλ' ὡς γνωρίζεις καὶ ὁ ἱατρός ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μεταχειρίζεται φάρμακα πικρά, οὐχὶ βεβαίως ἐκ κακίας, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πασχόντων. Ἔτι δὲ καὶ σὲ τὸν ἴδιον ἐβλεπον πολλάκις, ἐν τῇ τῶν ζώντων χώρα, ὅτε μὲν εἰς τὸ καρφίον, ὅτε δὲ εἰς τὸ πέταλον τύπτοντα. Τῷ ποικίλῳ, ὡς γνωστὸν, μᾶλλον τίς ἀρέσκεται. Νῦν δὲ μάθε παρ' ἐμοῦ τὸ χαροποιὸν τοῦτο ἄγγελμα, ὅτι ἡ χρησιμότης τῇ Ἀνατολῇ ὁμώνυμος αὐτῇ ἐφημερίς σου εἰς δεξιᾶς χειρὸς εὐρίσκεται καὶ εὐδοκμεῖ ὁσημέραι. «Ἀρχῆς καλῆς κάλλιστον καὶ τὸ τέλος».

Μετὰ τὴν διάμειψιν τῶν λόγων τούτων, σπεύδει ὁ Βασιάδης νὰ ἐπισυνάψῃ τὰδε: Ἐγὼ εἰμὶ ὁ πᾶν σωμάτων καὶ ψυ-

χων ἰατρός· ἀποῦ ἡγωνίσθην ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐν Ξηροκρήνῃ ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς μορφώσεως τῶν νέων, ἀποῦ ἐγενόμην ὁ κυρίως αἷτιος τῆς μεταφοράς τῆς ἐν Ξηροκρήνῃ σχολῆς εἰς Φανάριον, παρὰ τὰ πρόθυρα τῶν Πατριαρχείων, ἐνθα νῦν μέγαρον ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς τῶν Μουσῶν ἱδρύεται, ἡ Μεγάλῃ τῷ Γένους Σχολῇ, ἀποῦ ἐδοίθησα τοῖς τε διδάσκουσι καὶ τοῖς διδασκομένοις διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν Δημοσθενικῶν λόγων μετὰ κριτικῶν καὶ γραμματικῶν σημειώσεων, εἴτα περιελθὼν τὴν Εὐρώπην καὶ ποικίλας γνώσεις ἐκείθεν ἀρυσάμενος, καὶ ἀποκατασταθεὶς τέλος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἰατρός καὶ φιλόσοφος, ἐγενόμην ὁ δημιουργὸς καὶ μαευτὴρ τῶν Συλλόγων. Οἱ Σύλλογοι εἶνε ἡ παραγωγικὴ δύναμις ἐνὸς ἔθνους, εἶνε ἡ μεγάλη ἀρτηρία, δι' ἧς αἷμα ὀρεπτικὸν καὶ ζωογόνον διοχετεύεται εἰς τὰς κοινωνίας, εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐν γένει. Ἐν τοῖς συλλόγοις διάκρισις φυλῶν καὶ ὀρησκειμάτων δὲν ὑπάρχει, διότι ὁ σκοπὸς τῶν δὲν εἶνε μονομερὲς καὶ ἀποκλειστικὸς· αἱ πύλαι αὐτῶν εἰσὶν ἀνοικταὶ τοῖς πᾶσιν. Ὁ ἐν Κωνσταντινὶ πόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος εἶνε τὸ καύχημα, ὁ εὐὸς μου, δύναμαι νῦν εἶπω. Λειτουργεῖ διαρκῶς καὶ οὐδὲν ἔχει τὸ μεμπτόν. Χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας μου, χάρις εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ ἐξ Ἠλείου εὐγενοῦς καὶ φιλοκάλου συμπατριώτου μου Χρηστάκη ἐφέντη Ζωγράφου, χάρις εἰς τὴν προστασίαν τοῦ μεγαθύμου Ἀνακτοῦ, ὁ Σύλλογος οὕτως κέκτηται ἤδη ἱδρυμα περικαλλὲς καὶ στερεόν· οὐδένα διατρέχει κίνδυνον ἵνα κλεισθῇ ἢ παύσῃται λειτουργοῦν· ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ ὑπεξέκαυσε τὸν ζῆλον καὶ τὸ αἶσθημα τῶν φιλομούσων μελῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἡμετέρου ἐν Σμύρνῃ Συλλόγου «Ὀμήρου» εἰμὶ ἐγὼ ὁ ἀνάδοχος, ἐνθα καὶ σὺ εἰργάσθης.

— Μὴ μοι ἀναφέρῃς τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίτου! τῷ εἶπον· οἱ ἄγαν Δαρδινισταὶ τὸν ἐποίησαν θνητόψυχον, καὶ ἤδη, οἴμοι! κοιμάται τὸν νήδυμον καὶ αἰώνιον ὕπνον. Ἐξήγησέ

ποτε νὰ ἀναγεννηθῇ ὡς ὁ φοῖνιξ τῇ βοηθείᾳ νεαρῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ δὲν εἶχε δυνάμεις. Οἱ Σμυρναῖοι, οὗς ἐγνώξ, εἰσι σφόδρα ἀψίκοροι, καίπερ φιλότιμοι καὶ πρόθυμοι εἰς τὰ καλὰ. Οὐδὲν διαρκὲς καὶ μόνιμον παρ' αὐτοῖς· θαῦμα πῶς διτηρήθῃ ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ καὶ τὸ Νοσοκομεῖον ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον! Ἀλλὰ ταῦτα ἔχουσι τὰς πηγὰς τῶν παρὰ ταῖς ὀχθαῖς τοῦ Ταμέσεως. Ὅσον εἶνε πικρὰ ἡ ἀνάμνησις τοῦ μακαρίτου ἡμῶν Συλλόγου «Ὀμήρου», τοσοῦτον ἀφ' ἑτέρου παραμυθητικὸν εἶνε, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ βλαστήσαντα φιλεκπαιδευτικά σωματεῖα εἰς τὰ περίχωρα ἐν τε Ἰωνίᾳ καὶ Λυδίᾳ ζῶσι καὶ ἀκμάζουσιν, ἐνθ' ἡ μόνῃ ἐν Σμύρνῃ διατηρηθεῖσα «Φιλόμουσος Ἑταιρία» φθίνει καὶ αὕτῃ ὀσημέραι.

Οἱ περὶ τὸν Ἀπολλώνιον φίλοι προτρέπουσί με θερμῶς εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν γεωγραφικῶν καὶ βιογραφικῶν πληροφοριῶν, καὶ ἡ μαγικὴ ράβδος σείεται ἐκ νέου.

Τετραετίαν ὅλην κατηνάλωσα ἐν τῇ Ἑλληνοσεμιοτικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν. Μακαρία ἡ ἐποχὴ, ἣν θὰ ἐνθυμῶμαι εἰς αἰεὶ! Γλυκυτέρους χρόνους τῶν τοῦ μαθητικοῦ βίου αἱ Μοῖραι δὲν ἐπέκλωσαν τῷ θνητῷ γένει τῶν ἀνθρώπων. Ἀμέτοχος ὁ νέος πάσης βιωτικῆς μερίμνης καὶ πολυπραγμοσύνης, οὐδὲν ἄλλο ἔχει νὰ ἀσχολῇται ἢ εἰς τὴν μελέτην τῶν συντελοῦντων εἰς τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ ἀγωγὴν καὶ παιδείαν ἐγκυκλίων μαθημάτων καὶ νὰ ἐντρυνῇ εἰς τὰ ἀθάνατα συγγράμματα τῶν σοφῶν καὶ ἐνδόξων προγόνων, ὅθεν θὰ ἀντλήσας σύνεσιν, πᾶσαν ἀρετὴν, πᾶσαν ὑψηλὴν καὶ ἐμπρότευσαν ιδέαν. Ἐκεῖ ἐξαγνίζεται ἡ καρδία, ἐκεῖ μορφοῦται ὁ νοῦς, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται τὸ αἶσθημα, ἐκεῖ βαθείας καὶ ἀδιασπάστους τὰς ρίζας κατατίθῃσιν ἡ ἀδολος καὶ ἀκραρνὴς ψυχὴ πᾶσα ἄλλη τοιαύτη συναπτομένη ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ, ὡς οἰκοδομουμένη ἐπὶ ἀπλοῦ καὶ μόνου συμπερόντος, εἶνε ψιμύθιον, εἶνε κατὰχρησις τοῦ ἁγίου ὀνόματος τῆς φιλίας,

διαρκοῦσα ὅσον τὸ ἄνθος ἐν τῷ ὕδατι διατηρούμενον. Εὐ-
 τυχεῖς οἱ νέοι οἱ δυνάμενοι νὰ καρπῶνται ἐπωφελῶς τὰ ἀ-
 γλαὰ προϊόντα τῆς ἐν τῇ σχολῇ διαμονῆς! Οἷα ἀγάπη με-
 ταξὺ τῶν συνταξιωτῶν! οἷος ζῆλος καὶ ἀμιλλα μεταξὺ τῶν
 συμμαθητῶν! οἷος σύνδεσμος ἀδελφικὸς μεταξὺ ὅλων! Οἱ
 μαθηταὶ σέβονται τοὺς διδασκάλους, οἱ διδάσκοντες ἀγα-
 πῶσι πατρικῶς τοὺς μαθητάς καὶ ὡς τέκνα ἑαυτῶν ὁδηγοῦ-
 σιν αὐτοὺς εἰς παν καλὸν καὶ ἀγαθόν, εἰς τὸν ἔρωτα τῶν
 γραμμάτων, εἰς τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων, εἰς τὴν διάπλασιν
 τῶν ἡθῶν, εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας. Τοι-
 αύτη ἦν ἡ Σχολὴ τῆς Χάλκης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην! Ἡ
 φιλοτιμία τῶν σπουδαζόντων καὶ ἡ ἀξιοζήλευτος ἀμιλλα, τίς
 τίνα νὰ ὑπερβῇ εἰς τὴν πρόοδον, ἦν τι ἀξιοθαύμαστον. Εἰς
 μεταγενεστέρους χρόνους εἶδον δυστυχῶς συμπτώματα δυσ-
 οίωνα· οἱ κρεῖττονες ἤγοντο μοιραίως εἰς τὸ μιμεῖσθαι τοὺς
 χείρονας, σημεῖον ἐθνικῆς παρακμῆς καὶ παραλυσίας. Πρό-
 τερον μὲν οἱ μαθηταὶ ἐθυσιάζοντο ὑπὲρ τῶν διδασκάλων αὐ-
 τῶν, νῦν δέ, φεῦ! παν τοῦναντίον συμβαίνει· ἐν αὐτῇ
 ταύτῃ τῇ καρδίᾳ τῆς Ἑλλάδος οἱ μαθητευόμενοι σπεύδουσι
 νὰ φονεύωσι τοὺς διδασκάλους τῶν διὰ πολυστρόφων ἢ
 δι' ἄλλων ἀγχεμάχων ὅπλων, ὡς εἰ ἦσαν φοιτηταὶ σφαγείων.
 Autres temps, autres mœurs. Καὶ οὐ μόνον ὑπῆρχε τότε με-
 γίστη σύμπνοια μεταξὺ τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν
 διδασκόντων ἀρμονία καὶ ἀδελφικὸς σύνδεσμος, ὡς εἰ ἐνε-
 φώλευε μία ψυχὴ, μία διάνοια καὶ μία καρδιά ἐν πολλοῖς
 σώμασι. Διὰ τοιοῦτου ὀργανισμοῦ καὶ συμβιώσεως θαύματα
 ἀληθῶς κατορθοῦνται. Εὐμένειαι καὶ δυσμένειαι, συμπάθειαι
 καὶ ἀντιπάθειαι, προτιμήσεις καὶ περιφρονήσεις δὲν ἐσχημά-
 τισον ἴδια κράτη· ἦν εἰδὸς τι εἰρηνικῆς ὁμοσπονδίας ὁ κυ-
 ριεύων πλανήτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλ' οἱ καιροὶ μετα-
 βάλλονται.

Ἡ Χάλκη ἐκτὸς τοῦ γοήτρου τῶν ἐν αὐτῇ εὐαγῶν σχο-
 λῶν ἔχει καὶ ἕτερα θέλγητρα, σπανίως συνάμα ἀπαντῶντα

ἀλλαχοῦ. Νῆσος μικρὰ καὶ εὐάερος ὑπὸ θαλάσσης περιβαλ-
 λομένη πανταχόθεν, ὁμοία τῇ τῶν Μακάρων καὶ ἐξαιρετικῇ
 κατοικία τῶν πριγκίπων. Βορειοδυτικῶς ἡ Κων)πολις προ-
 βάλλει ὡς τις βασιλεὺς ἀδαμαντοστόλιστος, ἅπασαν τὴν θαυ-
 μαστὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἀμίμητον καλὸν τῆς το-
 ποθεσίας τῆς. Ἐν μέσῳ δάσους εὐώδους καὶ εὐσκίου ὑψοῦ-
 ται ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας. νῦν ἡ Ἑλληνοεμπορικὴ Σχολή,
 μετὰ τῆς σεμνῆς τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἐκκλησίας τῆς. Πρὸς
 βορρᾶν ἐπὶ λοφίσκου κανονικωτάτου καὶ ὑπὸ ἐλαιῶν περι-
 βαλλομένου ὑψοῦται ἀριπρεπῶς ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς
 Ἁγίας Τριάδος. Ἀνατολικῶς καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν ἱδρυ-
 ται ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ναυτικὴ Σχολή. Ἐντεῦθεν ἡ Μονὴ τοῦ
 Ἁγίου Γεωργίου, κτῆμα τοῦ Ἁγίου Τάφου, χρησιμεύουσα
 νῦν ὡς ἡσυχαστήριον τῶν πρώην Ἱεροσολύμων. Πρὸς νότον
 ὁ περιώνυμος πευκολιμὴν, ἀγαπητὸς τοῖς κολυμβηταῖς ἐκα-
 τέρου τοῦ φύλου. Νοττιοδυτικῶς ἐντὸς καλλικόμων πιτύων
 καὶ πευκῶν αἱ καλύβαι τῶν Ἀσκητῶν ἀερίζονται δι' ὅλου
 τοῦ ἔτους ὑπὸ τῆς μυροβλήτου αὔρας τοῦ ζωοφόρου Ζεφύ-
 ρου. Ἐκεῖ ζωὴν κύριολεκτικῶς ἀναπνέει τις πάντοτε, καὶ ὁ
 θάνατος φθίνει μόνος τοῦ ἀπὸ φθόνου καὶ κακίας. Τὰ ἀρώ-
 ματα τῶν ποικίλων ἀνθέων, καλογεροχόρτων (καρραπασίων),
 βληχανίων, λειριῶν, ἰάσμων, ἀκακιῶν, σπάρτων καὶ φυλ-
 ρῶν ἀντεπεξέρχονται κατὰ τῶν μελωδικῶν ᾠσμάτων τῶν
 ποικιλοφθόγγων σπίνων, χλωρίδων, ἀκανθυλλίδων καὶ ἀη-
 δόνων. Αἱ Πριγκηπόννησοί εἰσιν ἡ θερινὴ ἑπαυλις καὶ τὸ
 καθαυτὸν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων τῶν χάριν τέρ-
 ψεως καὶ ἀλλαγῆς ἀέρος μετοικούντων εὐπατριδῶν τοῦ Βυ-
 ζαντίου. Τὰ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀναπτόμενα βεγγαλικά
 φῶτα καὶ τὰ πολύχροα πυροτεχνήματα κατὰ τὸ θέρος κατα-
 πρᾶυνουσι τὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ φωταερίου προξενου-
 μένην δυσάρεστον αἰσθησιν· ἡ δὲ τυχούσα πανσέληνος συν-
 τελεῖ εἰς τὴν τελειότητα τοῦ πανοράματος.

Ἐπιδοθεὶς ἐν Κων)πόλει εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, διετίαν καταναλίσκω. Τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου οὐκ ἔα με καθεύδειν· ὁ ἔρως τῆς τελειοτέρας σπουδῆς ἐν πανεπιστημίοις καὶ τῆς ἐπισκέψεως εὐρωπαϊκῶν μεγάλων πόλεων ἐκφλογίζει τὴν καρδίαν μου. Ἡ παραίτησις γίνεται δεκτὴ, καὶ τὸ γαλλικὸν ἀποκίνητον «ὁ Τάμεσις» μὲ ἀνάγει εἰς τὸ πέλαγος. Μετ' ἄλλοπροσάλλου αἰσθήματος ἀποχαιρετῶ τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων καὶ οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ σταθμοὶ γίνονται μοι ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Σύρος. Ὁ Μαλέας μὲ φροδίζει διὰ τῶν μυκηθμῶν του, παραγομένων ἐκ τῶν κατ' αὐτοῦ ἐπιτιθεμένων ἀγρίων κυράτων τῆς πολυταράχου θαλάσσης. Ἡ Μελίτη φαίνεται μοι ὡς ἐπίγειος παράδεισος, καὶ ὁ ἑλικόστροφος πορθμὸς τοῦ Ἁγίου Βονιφατίου χέει βάλαμον εἰς τὴν καταμεμαγευμένην καρδίαν μου· ὁ δὲ μονήρης ἰστός τοῦ Αἰακείου ἀναμινῆσκει μοι θλιβερῶς τὸν ὑψηλὸν τύμβον τοῦ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Ἑλένῃ ἐκπνεύσαντος μεγάλου στρατηγοῦ. Ἐν Μασσαλίᾳ ἀντιμεταπίζω τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Φωκαέων. Οἱ βαρύγδουποι κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν μυκηριστικὴν ἠχὴν ἐκπέμπουσιν εἰς τὸ ὀβελισκοειδὲς κωδωνοστάσιον τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς. Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς ἐκπλήττει με πρῶτον ἤδη τοιοῦτον θεῶμενον. Ἡ ταχυκίνητος συνολκὴ διέρχεται διὰ χλοερῶν ἀγρῶν καὶ εὐθαλῶν λειμώνων. Ὁ Ροδανὸς ραδινῶς ρεῖν ὑποδέχεται τὸν Ἄραρα (Σόνναν) περιπτυσσόμενος μετ' αὐτοῦ τὸ Γαλατικὸν Λούγδουνον (Λυών). Τὰ μεγαλοπρεπῆ μεταξουργεῖα τῆς πόλεως ταύτης καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κατασκευαζόμενα λαμπρότατα βελούδα κινουσι τὸν θαυμασμόν τοῦ ἐπισκεπτομένου. Οἷαι πηγαὶ ἀνεξάντλητοι τοῦ πλουτισμοῦ τῆς Γαλλίας! . . . Ἡ συνολκὴ ἔφθασεν ἤδη εἰς τὸ τέρμα τῆς. Ἐκθαμβὸς ὅλως, ἀλλὰ καὶ μετ' ἀράτου χαρμονῆς τίθημι τὸν πόδα εἰς τὸ σεβαστὸν ἔδαφος τῆς ἀθανάτου πόλεως τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. . . . Εἰς τὰς νέας Ἀθήνας.

Διὰ τὴν κατ' ἀξίαν περιγραφὴν τοῦ κάλλους καὶ τῶν ἀπείρων πλεονεκτημάτων τῶν κλεινῶν Παρισίων ἡ χεὶρ ἀκίνητεῖ ἐκ συστολῆς, ὁ ἀδαμάντινος κάλαμος θαμβούμενος καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀληθοῦς ἀμαυρώσεως καὶ θραύεται ἐπὶ τέλους ἐξ αἰδοῦς τῆς ἀπὸ ἀπυρίας γυμνότητός του, ὁ δὲ νοῦς ἱλιγγιᾷ ρεμβόμενος.

Ἦν Σεπτέμβριος τοῦ 1856. Αἱ θύραι τῶν πανεπιστημίων ἦσαν κλεισταί. Διευθύνω τὰ βήματα εἰς Βέλγιον. Ὁ λιμὴν τῆς Ἀμβέρσης εὐρυχωρότατος, δυνάμενος νὰ χωρῇ ὅλοκλήρους στόλους. Ἡ πόλις περιβεβλημένη ὑπὸ τριῶν τειχῶν χωριζομένων διὰ βαθέων καὶ εὐρέων τάφρων πληρουμένων ὕδατος ἐν ᾧ κινδύνου, εἶνε ὀχυρωτάτη καὶ ἀπόρρητος· τὸ χρηματιστήριόν της, θαῦμα καλλιτεχνίας, ἐπυρπολήθη δυστυχῶς μετὰ ταῦτα· ὁ πτηνολογικὸς κήπος της εἶνε ὅ,τι ἐξαισιῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἔνεκα τῆς πληθύος τῶν ποικιλωτάτων παραδεισίων πτηνῶν. Αἱ Βρυξέλλαι, καίπερ στερούμεναι οἰκοδομῶν πολυπόρων, θαυμάζονται διὰ τὰ **βουλευθάρτα**, τὸν βασιλικὸν κήπον, τὸ περικαλλὲς θέατρον καὶ διὰ τὰ βαρύτιμα τρίχαπτά των. Ἐν Λιέγη τὰ σιδηρουργεῖα καὶ τὰ ὀπλοποιεῖα εἰσιν ἀξιοθαύμαστα. Τὸ Σπα, χωρίον μικρόν, ἀλλὰ τερπνότατον, μεταβεβλημένον ὅλον εἰς ἄλσος μὲ τὰ μεταλλικὰ **νερά** του, ἔλκει τὸ θέρος πληθὺν Κροίσων μετὰ τῆς συνοδίας αὐτῶν, ἵνα ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς πρὸ τῆς πρασίνης τραπέζης ἐκ τοῦ ὀχληροῦ φορτίου τοῦ κομισθέντος περιττοῦ χρυσοῦ των. Ἐν Βερδιέρῃ ἐθαύμασα τὴν μεγάλην μετριοφροσύνην τῶν μεγάλων καὶ βαθυπλούτων ἐργοστασιαρχῶν· ἐχόντων ἐτίσιον εἰσόδημα ὑπὲρ τὰ ἐξ ἑκατομμύρια φράγκων, οἵτινες πρωταῖτεροι τῶν ὑπερδιακοσίων ἐργατῶν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις των εἰσερχόμενοι δὲν διεκρίνοντο αὐτῶν κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν ἐργασίαν, καὶ ἐξ ἁπαντος θά τοὺς ἐξελαμβάναν ὡς τοιοῦτους, ἐὰν μὴ πρότερον δὲν τοὺς ἐγίνωσκεν. Ἐρωτῶμενοι δὲ διατί οὕτω διάγουσιν, ἀπεκρίνοντο με-

γαλαυχικῶς τρόπον τινά, ὅτι ἐὰν οἱ ἴδιοι δὲν δάσωσι τὸ παράδειγμα τῆς φιλεργίας εἰς τοὺς ἐργαζομένους, οὗτοι θὰ καθίσταντο ὀκνηρότεροι. Μακάριος καὶ ὀλβιος ὁ τόπος ὁ ἔχων τοιοῦτους ἐργοστασιάρχας! οὐαὶ δὲ ἡμῖν τοῖς ἐν Ἀνατολῇ οἰκοῦσιν, ἐνθα οἱ ὀνόματι πλούσιοι κάτοχοι ἴσως περιουσίας ἐλάσσονος τῆς τῶν ὑπαλλήλων τῶν εὐπόρων Βέλγων, ἐν ἀκινήσιᾳ ὅλως καὶ αὐθεντικῇ ὑπεροψίᾳ τὸν βίον διάγουσιν, οἱ μικροσκοπικοὶ οὗτοι ἄρχοντες! Ἀλλὰ καὶ αἱ εὐγενέσταται κυρίαὶ τῶν πλουσιῶν Βέλγων, ἀπλούστατα ἐνδεδυμέναι καὶ ἄνευ **καπελλίνου** ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, περιέρχονται τὰς οἰκίας πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ φιλανθρωπικοῦ τινος σκοποῦ, ἢ πρὸς προίκισιν πτωχῆς νεάνιδος μελλούσης νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν νυμφικὴν παστάδα. ἐνφ' ἡδὴ τὴν πρωΐαν ἐξῆλθον, ἀσκεπεῖς πάντοτε, μὲ τὸ καλαθάκιον ἐν τῇ χειρὶ, δι' ὧσιν τῶν χρεωδῶν τῆς οἰκίας. Εὐτεχεῖς δέσποιναι! δὲν ἔρχεσθε καὶ εἰς τὰ μέρη ἡμῶν, ἵνα δανείσητε τὸ ἀξιέπαινον καὶ ἀξιόζηλον ὑμῶν παράδειγμα εἰς τὰς ἡμετέρας οἰκοδεσποίνας, αἵτινες οὔτε ἐν βῆμα ἐκτὸς τῆς οἰκίας ποιοῦσι πρὶν ἢ στολισθῶσι καὶ θέσωσι τὸ καπελλίνον τοῦ συρμοῦ ἐπὶ τῆς φενάκης τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς; διατί ἄρα γε αἱ παρ' ἡμῖν δέσποιναι νὰ μιμῶνται τὸ παράδειγμα τῶν φοιτητριῶν τῶν πεζοδρομίων, τῶν μὴ τυχουσῶν ἐπιμελελημένης ἀνατροφῆς καὶ σπουδαζουσῶν ἵνα προσελκύωσι τὰ βλέμματα τῶν διαβαινόντων διὰ τοῦ ψευδοῦ καὶ τοῦ ὄγκου τῆς πολυτελοῦς στολῆς τῶν μαλλῶν ἢ διὰ τῆς σεμνότητος, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σώφρονος διαγωγῆς! Πόσον κατὰ ταῦτα ἀφίσταται ἡ Ἀνατολὴ τῆς Εὐρώπης!

Τὰ πανεπιστήμια ἤνοιζαν τὰς θύρας, ἡ πνευματικὴ τράπεζα παρετέθη, τὰ ἐδώδιμα πλούσια καὶ ἀφθονα· τί πρῶτον νὰ ἐκλέξω; ἡ ἀμηχανία ἐν τῇ ἐκλογῇ εἶνε ὅλα καλά, ὅλα γλυκέα, ὅλα ὀρεπτικά· ὁ κλῆρος πίπτει εἰς τὰ Φυσικομαθηματικά καὶ Φιλοσοφικά. Εἶπον κατ' ἑμαυτόν: Ἄλλοι γί-

νονται ἱατροφιλόσοφοι, ἀλλὰ τὰ Μαθηματικά εἶνε ἀχώριστα τῆς Φιλοσοφίας κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν. Σπουδάζων δὲν παραμελῶ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πείραν. Ἐκτὸς τῶν φοιτητικῶν θρανίων καὶ τῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τὰ Μουσεῖα εἶνε τὸ τακτικόν μου ἐστιάτόριον. Ἐπιθυμῶ νὰ συχνάζω καὶ εἰς τὰ θέατρα καὶ λέσχας, ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν μὲ ἀγριοβλέπει· κάποτε ὅμως προσπαθῶ νὰ διαφύγω τὴν ὄρασίν του. Ἐν τῷ Λούβρῳ θεῶμαι μετὰ κατανύξεως τὰ ἀριστουργήματα καὶ σεβαστὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας καὶ εὐκλεοῦς ἐλληνικῆς ἐποχῆς καὶ τέχνης, συγκινοῦμαι δὲ βλέπων πρὸ τῶν ἀμιμήτων εἰκόνων τοῦ Ραφαήλ ἢ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ μελαγχολικοῦ Ρουβενσίου κυρίας οὐ τῆς τυχούσης περιωπῆς ἀσχολουμένης περὶ τὴν ζωγραφικὴν ἐν μεγάλῃ προσοχῇ καὶ μετὰ θαυμαστοῦ χειρισμοῦ τοῦ χρώσπηρος, ἀντὶ νὰ δαπανῶσι τὸν πολὺτιμον χρόνον εἰς κενολογίας καὶ ὀλεθρίας ἐπιδείξεις τῆς γυναικείας ματαιότητος. Τέρπομαι παρακολουθῶν τὰ ἀθῶα καὶ ἀσκητικά παίγνια τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν παίδων ἑκατέρου τοῦ φύλου εἰς ὠρισμένας ὥρας καὶ εἰς ὠρισμένα μέρη τῶν κήπων τοῦ Λουξεμβούργου, τοῦ Λούβρου ἢ τῶν Ἡλυσίων, ἐνφ' ἀφ' ἑτέρου ἡ παιανίζουσα μουσικὴ ἡμερόνει τὴν καρδίαν ἀνυψοῦσα εἰς εὐγενεστέρας σφαίρας. Ἐν τῷ Ζωολογικῷ κήπῳ γυνή τις μεσαίας τάξεως καθημένη ἐπὶ ἐτοίμου καὶ ἀφορολογήτου ἐκ μαρμάρου ἐδράνου, ἀντὶ τοῦ δαπανᾶν τὸν χρόνον εἰς ἀδολεσχίας ἢ **κουσέλις** μετὰ παρακαθημένης ἄλλης, ἡσυχολεῖτο εἰς τὴν ραφήν τοῦ χιτωνίσκου τοῦ ὀκταετοῦς τέκνου τῆς, ὅπερ τρέχον περιέρχως ἀπὸ φυτοῦ εἰς φυτὸν καὶ ἀπὸ ζώου εἰς ζῶον καὶ ζητοῦν νὰ διασκεδάσῃ τὴν κατέχουσαν ἤδη τὸν νοῦν ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἡλικίας αὐτοῦ ἀγνοίας, προσήρχετο παρὰ ταύτη ὡς πρώτη διδασκάλα καὶ παιδαγωγῶ, ἀπευθύνον διαφόρους ἐρωτήσεις περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν ιδιοτήτων τῶν ἀπαντωμένων φυτῶν καὶ ζώων, ἡ δὲ μήτηρ μετ' ἀνεκλαλήτου στοργῆς ἐσπευδε νὰ θεραπεύῃ τὴν περιέργειαν τοῦ τρυφεροῦ καρ-

ποῦ τῶν σπλάγχνων της. Ἐκπληκτος ἐγὼ ἐκ τοῦ φυσικοῦ τούτου πανοράματος, ἐταλάνιζον ἑμαυτὸν ὅτι τηλικούτος ὢν δὲν εἶχον κατορθώσει ἔτι νὰ ἡξεύρω τόσῃν ζωολογίᾳ καὶ τόσῃν βοτανικῇ, ὅσῃν ἐκείνῳ τὸ τεκνίον ἐγνώριζεν ἤδη.... Τὰ ἀναγνωστήρια, αἱ βιβλιοθήκαι, αἱ λέσχαι καὶ αὐταὶ αἱ στωαὶ τοῦ Ἰδείου βρῖθουσιν ἀναγνωστῶν διαφόρων χρησίμων πονημάτων, περιοδικῶν ἢ ἡμερησίων. Τοσαύτῃ ἡ φιλομάθεια τοῦ λαοῦ! Ἐκαστος λυπεῖται νὰ ἀπολέσῃ, ἔστω καὶ μίαν στιγμὴν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐν ἀργίᾳ. Εἰς τὴν διέγερσιν τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ τὴν κατεύνασιν τῶν ἀγρίων παθῶν συντελοῦσι πολὺ καὶ τὰ θέατρα, ὅταν σύμφωνα τῇ ἀληθείᾳ αὐτῶν προσορισμῶ καὶ σκοπῶ συμβαδίζωσι.

Ἡμέραν τινὰ ὁ φίλος μου καὶ φοιτητὴς τῆς Φιλολογίας Ρήγγουλος Φλευρῆς μὲ ἠρώτα ἂν ἡδυνάμην νὰ μαντεύσω ὁ πόσους τόμους εἶχεν αὐτὸς ἀνεγνωσμένους μέχρι τοῦδε — ἦν δὲ συνομηλὴς μοι, μόλις 24 ἐτῶν.

Ἐξ ἐμοῦ κρίνων, τῷ ἀπαντῶν: Ἴσως δέκα μέχρις εἰκοσιν.

Ἐκεῖνος δὲ καγχάσας μὲ ἀνταπαντᾷ: δὲν λέγεις δέκα χιλιάδας, παρὰ δέκα μόνον καὶ εἰκοσιν; μὴ τυχὸν οὕτω παιζῶν μᾶλλον ἢ σπουδάζων μοι ἀπήντησας;

Ξενισθεῖς ἐπὶ τῷ λόγῳ του καὶ διακόψας αὐτὸν τὸν ἑρωτῶ: Λοιπὸν οἱ καθηγηταὶ ἡμῶν διπλασίους ἢ τριπλασίους τῶν ὑπὸ σοῦ ἀναγνωσθέντων τόμων πρέπει νὰ ἀνέγνωσαν!

— Καὶ βεβαίως, μοι ἀποκρίνεται ἄλλος 20 χιλιάδας τόμους καὶ ἄλλος 30, τινὰς δὲ δις καὶ τρίς.

Τότε, ἐντεινάς κἄπως τὴν φωνήν, τῷ λέγω: Ἐγὼ, μὰ τοὺς σοφοὺς καθηγητὰς ἡμῶν, οὐχὶ εἰκοσι καὶ τριάκοντα χιλιάδας, ἀλλ' οὐδὲ εἰκοσι μόνον ἢ καὶ τριάκοντα τόμους ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους δὲν πιστεύω νὰ ἀνέγνωσα. Καίτερο μὴ ἀναγνοὺς τὸ πολλοστημόριον τῶν ὑπὸ σοῦ ἀναγνωσθέντων, πάλιν δὲν θεωρῶ ἑμαυτὸν ὑποδεέστερον εἰς τὰς γνώσεις. Ἐξ ἁπαντὸς πρέπει σὺ νὰ ἦσαι ἐκ Γερμανικῆς καταγωγῆς. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες εἰμεθα ὑψίκοροι· εἴαν εἶχομεν τὴν

θαυμαστὴν τῶν Γερμανῶν ὑπομονὴν εἰς τὰς μελέτας καὶ ἀναγνώσεις, θὰ ἦμεθα πάνσοφοι. Ἀλλὰ τί σημαίνουνσι καὶ αἱ πολλαὶ ἀναγνώσεις; ἡ ἐπικαρπία τῶν πολλῶν ἐκ τῶν συνηχῶν καὶ ἀτελευτήτων ἀναγνωσμάτων εἶνε ἡ μεγίστη βλακεία. «Ἐώρα τὰ πάντα τῆς φρονήσεως ἅτερ», ἔλεγεν ὁ Χρυσολωρᾶς· ὁ νοῦς ἀναπληροῖ τὰ ἐλλείποντα. Ἄν πολλὰ ἐξήλεψεν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἐκ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν νοῦν ὁμως τὸν Ἑλληνικὸν ἀφήκεν ἐλεύθερον· ὁ νοῦς εἰς τὸν Ἕλληνα εἶνε θεία χάρις, «τὰ ἀσθενή θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα». Αἱ πολλαὶ ἀναγνώσεις βλάπτουσι μᾶλλον ἢ ὠφελοῦσι τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, ὥς αἱ τῶν μυθιστορημάτων τὰς κοῦφας γυναῖκας καὶ ἐλαφρόνοας δεσποινίδας.

— Εὐγε, μοι λέγει ὁ Ρουσσώ, ὥς τὸ Εὐαγγέλιον ὁμιλεῖς! καὶ ἐγὼ αὐτὰ ἐκήρυττον καθ' ὅλον μου τὸν βίον. Ταῦτα δὲ λέγων ἐθάπτευσεν τὸν Πλούταρχον, ὃν μόνον ἀνεγίνωσκεν ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, τῆς δὲ πληθύος τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἐχθροῦ του Βολταίρου οὔτε ἄκρα χειρὶ ἤψατό ποτε, ἵνα μὴ μολυνθῇ.

Ἄλλος φίλος, ὁ Ἰούλιος Ἰούσλαιν, ἀφορμώμενος ἐκ τῆς αἰθρίας τοῖς Γάλλοις συμπεριφορᾶς μου καὶ ἐκ τῆς συνήθους πρὸς τὴν αἰδημοσύνην ροπῆς μου, μοι ἔλεγε συνεχῶς:

— Ὑμεῖς οἱ Ἕλληνες εἰσθε ἄνθρωποι ἀλλόκοτοι· κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ τὰ ἥθη πολὺ διαφέρετε τῶν Εὐρωπαίων.

(Καὶ ποῦ νὰ ἐγνώριζεν ὅτι κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἐποχὴν ἅπαντες σχεδὸν εὐρωπαϊζουσιν;)

Ἐγὼ δὲ τῷ ἀπῆνταν:

— Εὐχομζι ὥστε ἡ διαφορὰ αὕτη νὰ διαιωνίζεται· τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα ἡμῶν νὰ μένωσιν ἀνέπαφα καὶ ἀμιγῆ, μόνον δὲ νὰ ἀρυνόμεθα φῶτα καὶ ἀληθῆ πολιτισμὸν παρὰ τῶν Εὐρωπαίων, ἅπερ ἀτυχῶς παρ' ἡμῖν ἐξέλειπον.

Ἐμνήσθην τότε τοῦ Ἑλληνιστοῦ Ἑγγέρου λέγοντος:

«Οἱ Ἕλληνες εἰσιν ὑπερήφανοι, ἔχουσι λίαν ὑψηλὸν τὸ

φρόνημα — ἐνόει δὲ τοὺς ἀρχαιοτέρους — δὲν στέργουσι νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν ιδέαν τῶν ἄλλων, νομίζοντες ὅτι αὐτοὶ μόνοι ὀρθοφρονοῦσι. Πάντες οἱ ἄλλοι, κατ' αὐτούς, εἰσι βάρβαροι. καὶ δὴ μὴ δυνάμενοι νὰ σκέπτονται λογικῶς. Ὅλαι αἱ Σύνοδοι, ὅλαι αἱ αἵρέσεις, ὅλαι αἱ θρησκευτικαὶ διαιρέσεις ἐγένοντο ἐν Ἑλληνικαῖς χώραις. Ὁ Πάπας, κατ' αὐτούς, δὲν εἶνε ἡλάθητος, αἱ πλείσται τῶν παπικῶν δοξασίων εἰσιν ἐσφαλμένα... Ἀπολλώνιος ὁ Δύσκολος συντάξας ὀγκώδη Γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς οὐδὲν μέρος αὐτῆς μνεῖαν ποιεῖται καὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἂν καὶ ἤκμαζεν οὗτος ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἦν ἤδη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία. Τοσοῦτον μεγάλη ἡ ὑπεροψία τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἔθνικὴ ὑπερηφάνεια, καὶ ἡ συναίσθησις τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς τῶν ἔσωσαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ χειμάρρου τῶν ἐθνικῶν καταστροφῶν.

Ὁ φιλέλληνας Σαὶν-Μάρκ-Γιραδίνος, ἐρμηνεύων ποτὲ τὸν Σοφοκλῆ ἐν Σορβάννῃ καὶ συγκρίνων αὐτὸν πρὸς τὸν Ῥακίναν, ἔλεγεν:

«Οἱ Ἕλληνες, γνωρίζω, ἔχουσιν ἐλαττώματα, ἀλλ' ἔχουσι καὶ πολλὰς ἀρετάς· ἐὰν τεθῶσι τὰ τε ἐλαττώματα καὶ αἱ ἀρεταὶ αὐτῶν εἰς ἑκατέραν τῶν πλαστίγγων τοῦ ζυγοῦ, ἀναμφιβόλως αἱ ἀρεταὶ αὐτῶν θὰ βαρύνωσι μᾶλλον ἢ τὰ ἐλαττώματα· ἐπομένως, ἀγαπῶ τοὺς Ἕλληνας μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματά των.» Βεβαίως θὰ ἐνόει τοὺς ἀρχαίους· δι' ἡμᾶς τοὺς νῦν ἴσως ἤθελε σχηματίσει ἐναντίαν πεποιθήσιν.

Ὁ μέχρι τοῦδε σιωπῶν Ἐρημίτης τῆς Φερνέης μὲ ἐρώτᾳ εἰρωνικῶς:

— Σὺ τίνα ιδέαν ἐσχημάτισας περὶ Παρισίων καὶ Εὐρώπης;

— Τὰ Παρίσια, ἀπῆντησα, καὶ ὅσα μέρη τῆς Εὐρώπης ἠδυνήθην νὰ ἴδω, εἰσὶν ὁ πῖθος τῆς Πανδώρας· ἔχουσι πολλὰ τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ οὐκ ὀλίγα κακὰ. Σὺ πρῶτος εἶσαι ὃν τι

τραγελαφικόν, νῦν μὲν διαρθορεὺς τοῦ νοῦ τῶν ἀμαθῶν καὶ ὁδηγὸς τῶν ἡμιμαθῶν εἰς τὴν ἀθείαν, ἂν καὶ θεϊστῆς αὐτός, νῦν δὲ λυτρωτὴς ἐκ τῶν ἀλύσσεων τῆς πλάνης καὶ ἐξεγερτῆς γενναίων φρονημάτων, διασκεδάζων τὴν ἐξαπλουμένην ἀχλὺν ἐπὶ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων... Εἶπον ὅτι ἡ Εὐρώπη ἔχει πολλὰ τὰ καλὰ καὶ πολλὰ τὰ κακὰ· ἀλλὰ δυστυχῶς εἰς τὰ μέρη ἡμῶν μιμοῦνται μᾶλλον τὰ κακὰ, ἅτινα ἄνευ ἀμφιβολίας ἐν οὐ μακρῷ χρόνῳ θὰ βυθίσωσιν ἡμᾶς εἰς τὸν ὀλεθρον, ἢ τὰ καλὰ, ἅτινα ἠδύναντο σωτηρίως νὰ ἐπιδρῶσιν ἐφ' ἡμῖν. Τὴν εὐγενῆ ὑπερηφάνειαν ἀντικατέστησε νῦν παρ' ἡμῖν ἡ κούφη ἀλαζονεία. Οὐδεμία ὑψηλοφροσύνη οὐδεμία εὐγενὴς ἀμιλλα, οὐδεμία συναίσθησις τοῦ ἀκραιφνοῦς χαρακτήρος. Πῶς θὰ ἦνε δυνατόν νὰ προάγωνται αἱ τέχναι παρ' ἡμῖν καὶ ἡ βιομηχανία, ἐνῶ ὅσα ἐνδυνάμεθα ἔρχονται ἐξ εὐρωπαϊκῶν ἐργοστασίων. τὰ σκεύη καὶ τὰ ἐπιπλα τῶν οἰκιῶν ἡμῶν εἰσιν εὐρωπαϊκῆς κατασκευῆς, ὥς καὶ αὐτὰ τὰ ἐδώδιμα καὶ τὰ ποτὰ ἐκ τῆς Εὐρώπης πρέπει νὰ κομίζωνται, τυρός, σαρδέλλαι, χοιρομήρια, μακαρόνια, οἶνος, κονιάκ, ρόυμι, καμπανίτης, μεθ' ὅλης τῆς συνοδίας αὐτῶν, καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ ὄξος καὶ τὸ ἔλαιον. Δὲν καταδέχονται παρ' ἡμῖν νὰ ἔχωσι τὰ ἐνδύματά των ἐκ τῶν ἐριούχων τοῦ ἐργοστασίου Ῥετσίνα, αἱ δὲ γυναῖκες ἐκ τῶν μεταξωτῶν τῆς Προύσης, τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἦνε Ἀγγλικά, Γαλλικά ἢ εὐφθάρτα Γερμανικά. Ψωρο-ὑπερηφάνεια! Ἀλλοτε ἡ Ἑλλὰς ἐγίγνετο παράδειγμα τοῖς ξένοις, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦν ἡ ἐν χρήσει τῶν εὐγενῶν τῆς κοσμοκρατείας Ῥώμης, νῦν δὲ, οἴμοι! καὶ αὐτοὶ οἱ χωρικοὶ τῶν Ἑλλήνων μιμοῦνται τοὺς Εὐρωπαίους, ἵνα λέγωνται **Ἀρχοντοχωριῖται!** καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν καταστημάτων καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ἐπισκεπτήρια πρέπει νὰ ᾧσι συντεταγμένα Γαλλιστί, ὥς εἰ μὴ ἦν ἡ Ἑλληνικὴ ἢ τῶν Ὀλυμπίων θεῶν γλῶσσα! Οἷα κατάπτωσις φρονήματος καὶ πνεύματος! οἷα ταπείνωσις

τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας! οἷα ἀναισθησία καὶ ἀγνοία τοῦ «γνώθι σαυτόν»!

— Διὰ τοῦτο ἴσα ἴσα, λέγει ὁ Βολταῖρος, ἐθεώρουν ἐγὼ τοὺς περισωθέντας Ἑλληνας ὡς ὄντα εὐτελεῖ καὶ οὐτιδανά, καὶ ὁ Φαλμεράυερ ἠρνεῖτο τὴν γνησίαν καταγωγὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων. Αἰδῶς Ἀργεῖοι! μνήσασθε ὑμῶν!

Ἀκούων τὴν εἰρωνικωτάτην καὶ πικράν ταύτην ἐπιτίμησιν ἐχαμήλωσα ἐξ αἰδοῦς τὴν κεφαλὴν. μὴ ἔχων τι ἀντιτάξαι.

Πρὸ ἐμοῦ βλέπω αἰφνης ἀθρόους τοὺς σοφοὺς καὶ διασημοὺς καθηγητὰς τῶν Παρισίων, τὸν ἐμβριθῆ γεωμέτρην Λέγενδρον καὶ τὸν ὑποχονδριακὸν ἀλγεβριστὴν Φοῦρκυν μετ' ἄλλων πολλῶν Μαθηματικῶν, τοὺς Φυσικοὺς Δεπρὲ καὶ Ρενιῶ, τοὺς Χημικοὺς Βαλάρδον καὶ Δεδύλ, τὸν μέγαν καὶ πολὺν Βούρτζην καὶ τὸν ἑκατοντούτην Σεβρέλ, τὸν μηχανικὸν Δελωναί, τὸν ἀστρονόμον Λεβερριέ, τοὺς φυσιοδίφας Κλαύδιον Βερνάρδον, Φλουράν, Μῦλν-Ἐδουάρδον, καὶ Σαίντ-Πλαίρ, τοὺς φιλοσόφους Κουζίνον, Γαρνιέρον καὶ Σαισσέτον, καὶ ἄλλους πολλοὺς. Στραφεῖς πρὸς τοὺς Μαθηματικοὺς εἶπον: Δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ ἐπισκεφθῶ ὑμᾶς ἐνταῦθα, διότι ὑμεῖς τῷ ὄντι μὲ **ἐξεμυαλίσατε** καὶ μὲ ἐποίησατε νὰ ἦμαι ὁ ἀγρυπνὸς φύλαξ τῶν θρανίων τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν Βιβλιοθηκῶν, καὶ δὲν μοι ἐχορηγήσατε τὸν απαιτούμενον χρόνον. ἵνα χαρῶ καὶ ἐγὼ ὡς νέος τὸν πολυήρατον Παρισινὸν βίον — ἀπεσιώπησα ὅτι τὸ κουφότερον τῆς ἀκταΐας βαλάντιόν μου μ' ἐκώλυε νὰ ἐγγραφῶ τακτικὸς συνδρομητὴς τῶν ᾠδικῶν καρφείων ἢ ἄλλων ἐνδιατημάτων τῆς ἡδυπαθείας—. Ὁ Ρουσσώ, ὅστις εἰσέδυσεν εἰς τὰ βᾶθη τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, κατανοήσας τὴν διάνοιάν μου λέγει: ἡ μυστικὴ αὐτὴ ἐξομολόγησις μοι ἀρέσκει πολὺ, διότι τῷ ὄντι οἱ ἀποροῦντες χρημάτων περισσότερα μανθάνουσιν ἢ οἱ εὐνοοῦμενοι ὑπὸ τῆς Τύχης.

Ὁ Λεβερριέ λαβὼν τὸν λόγον λέγει: δὲν εἶδες ὅτι οἱ Μαθηματικοὶ γίνονται καὶ προφῆται; Ἐγὼ δι' ἐπιπόνου ὑψηλοῦ μαθηματικοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνεκάλυψα τὴν ὑπαρξιν καὶ ὥρισα τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ θέσιν τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ τοῦ τηλεσκοπίου, καὶ ἔγνω ὁ κόσμος ὅτι ἡ προφητεία ἡ ἐμὴ ἦν ἀληθής.

— Αὐτὰ νὰ κηρύξῃς, εἶπον, εἰς τὸν ἀστρονομικὸν κόσμον· ὁ παρ' ἡμῖν κόσμος ζητεῖ **πρακτικά**.

Τότε πάντες σύσσωμοι, πλὴν τῶν φιλοσόφων, κραυγάζουσι: Τί πρακτικώτερον τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν; Αἱ τέχναι, ἡ ἀτμομηχανή, ὁ τηλεγράφος, τὰ μεγάλα θαύματα τῆς βιομηχανίας, τῆς ναυπηγικῆς, τῆς ὀχυρωματικῆς, τῆς πολεμικῆς, ἡ γαλβανοπλαστική, ὁ Παρθενών, ὁ πύργος Ἐἴφφελ, ἡ διώρυξ Σουέξ καὶ ἄλλαι τοιαῦται γνώσεις δὲν κατήλθον ἐξ οὐρανοῦ ὡς ἀπὸ κεφαλῆς τοῦ Διὸς, οὔτε εἰσὶν ἐπινοήματα ἐμπόρων ἢ λογογράφων, ἀλλὰ πρόγοντα τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν φυσικομαθηματικῶν· ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἐπιστημῶν τούτων εἶνε τεκμήριον ἀλάνθαστον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς προόδου ἐνὸς ἔθνους.

— Ἀλλὰ περὶ τούτων (εἶπον) καὶ μετ' ἄλλων πρότερον ἀποχρώντως διελέχθην· ἐγὼ ὅμως ἐπεθύμουν νὰ ἤμην Ἑλληνοδιδάσκαλος μᾶλλον ἐν Μεσοχωρίῳ Κ)πόλεως ἢ καθηγητὴς Μαθηματικῶν ἐν Γυμνασίοις, διότι τὰ Μαθηματικά δὲν ἔχουσι μεγάλην **πέρασιν** ἐν Ἀνατολῇ παρὰ τοῖς ἄγαν τὰ πρακτικά θηρεύουσι, τοῦ δὲ κατ' οὐσίαν πρακτικοῦ νοῦ παρασάγγας ἀφισταμένοις. Οἱ ἐμοὶ προπάτορες, οἱ Σωκράτεις, οἱ Ἀριστοτέλεις, οἱ Ἀρχιμήδαι καὶ ἄλλοι ὑπὸ τοιούτου πρακτικοῦ νοῦ ἐνεφοροῦντο.

Εἰς ἐκ τοῦ ὁμίλου τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, ὁμοιάζων σφόδρα ὀρθολογιστῇ νινι, μεθ' οὗ εἶχον συσχετισθῇ ἐν Παρισίοις, μεῖν ἔρωτα ὀξυχόλως:

— Καὶ τίνας ἐννοεῖς προπάτοράς σου;

— Τίνας ἄλλους, τῷ ἀποκρίνομαι, ἢ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ;

— Μὴ βλασφήμει! μοὶ λέγει· ἐκεῖνοί εἰσι προπάτορες ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ οὐχὶ ἀποκλειστικῶς τῶν Ἑλλήνων.

Εἶτα μὲ ἐρωτᾷ ἐκ δευτέρου :

— Τίνες εἰσὶν ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ;

— Καὶ ἐκεῖνοί εἰσι προπάτορες, εἶπον.

— Τίνων ; τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν Ἑβραίων ;

— Καὶ τῶν Ἑβραίων, τῷ λέγω, καὶ ὅλων τῶν Χριστιανῶν καὶ λοιπῶν ἀνθρώπων.

— Διὰ τί τότε, μοὶ λέγει, καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες νὰ μὴ ᾧσι προπάτορες καὶ ἡμῶν, ἀφοῦ ὁ πολιτισμὸς καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς Εὐρώπης καὶ πολλῶν ἄλλων χωρῶν τῆς ὑψηλίου εἶνε ἀπαύγασμα τῶν ἀθανάτων προϊόντων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς διανοίας ;

Ὁμολογήσας τὴν ἡττάν μου καὶ ζητήσας συγγνώμην διὰ τὴν ἀδιακρίσιάν μου, εἶπον :

— Οὐ φθονῶ τοῖς οἰκαιοποιοῦμένοις τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ὡς προπάτοράς των.

Ὁ φυσιολόγος Φλουράν μοὶ ἐκφράζει τὰς εὐχαριστίας του, ὅτι ἐν τῷ ἐστιατορίῳ ξενοδοχείου τινὸς τῶν Βρυξελλῶν ἐγενόμην ὑπερασπιστὴς τῆς ιδέας του, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε μᾶλλον καρποφάγος ἢ κρεωφάγος. Διότι, ὅτε τις τῶν συνδειπνούντων πληροφορηθεὶς ὅτι ἡμῖν Ἕλλην ἡρξάτο ἐπὶ τὸ χλευαστικώτερον νὰ κατηγορῇ τοὺς Ἕλληνας ὅτι τρέφονται μόνον μετ' ἄρτου, ἐλαίων καὶ ξηρῶν ὁπωρῶν, οὐχὶ δὲ μετὰ κρέατος, ἀμυνόμενος τὴν καταγωγὴν μου, τῷ εἶπον τὰ ἐξῆς ὀργίλως : ὅτι τὰ ἐκλεκτότερα κρέατα εὐρίσκονται ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ, πρὸς δὲ ἀρθρονώτατα καὶ εὐθηνότατα, ἀλλὰ δὲν εἴμεθα θηρία ὡς περ αὐτοὺς — δὲν εἶπον πληθυντικῶς, ἵνα μὴ προσδύλω τοὺς παρακαθημένους — οὔτε πάλιν χορτοφάγοι

ἀπλῶς, ὡς περ οἱ ὄνοι, ἀλλ' εἴμεθα καρποφάγοι, καὶ οἱ γλυκύτεροι, ποικιλώτεροι καὶ θρεπτικώτεροι καρποὶ εὐρίσκονται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ παρὰ Θεοῦ ἡὺλογημένη καὶ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, ἐνῷ ἐκεῖνοι οὔτε ἐν ὀνείρῳ ταῦτα βλέπουσι καὶ διὰ τοῦτο περιορίζονται, ἂν μὲν πλούσιοι, εἰς τὴν κρεωφαγίαν, ἂν δὲ πτωχοί, εἰς τὴν αἰώνιον γεωμηλοφαγίαν. Ἐπειτα τὸ κλίμα τῶν μερῶν ἡμῶν, ὡς θερμώτερον, δὲν ἐπιτρέπει τὴν διηνεκὴ κρεωφαγίαν· ὁ χειμὼν ἡμῶν δὲν εἶνε ὡς ἐν Βελγίῳ, ἐνθα παχεῖα καὶ πεπηγυῖα χιῶν καλύπτει τὸ ἔδαφος ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους· οἱ κῆποι καὶ αὐτὰ τὰ δάση ἡμῶν βρίθουσι καρπῶν, ὧν ἡ θεὰ καὶ ἡ ὁσμὴ μαγνητίζουν ἡμᾶς καὶ γινόμεθα φύσει καρποφάγοι.

Εἰς τῶν περιστοιχιζόντων με ἐν Ἀθῇ, Δαρβινιστῆς ἢ αὐτὸς ὁ Δαρβίνος — δὲν ἠδυνήθην νὰ τὸν διακρίνω — φωνάζει τότε περιχαρῶς : Θρίαμβος τοῦ δαρβινισμοῦ ! Ἴδου ψηλαφητὴ μαρτυρία ! οἱ Ἕλληνες καὶ διὰ τῆς διαίτης των, καὶ διὰ τῆς ἐνδυμασίας των, καὶ διὰ τῶν τρόπων των καταδεικνύουσιν ἀριδὴλως ὅτι κατὰγονται ἀπὸ πίθηκων καρποφάγων.

Ἐγὼ δὲ ἀντιφωνάζω :

— Πῶς, κύριε, παρορᾷς τὸ πνεῦμα ; οἱ πίθηκοι μετέχουσι ποτὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ;

— Ἀληθές, τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε **δαρύ**, (μοὶ λέγει), ἐνῷ τὸ τῶν πιθήκων εἶνε **ψιλόν**· ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ οἱ πνευματωδέστεροι μεταξὺ ὑμῶν εἰς τὴν τιτλοφορίαν ταύτην ἐνασμενίζονται.

— Ἐκεῖνοι (ἀπήντησα) παραδέχονται τὴν δόξαν ταύτην, ὅπως φαίνονται παρὰ τοῖς ἀμαθεστέροις ὡς πνευματώδεις· πιθανὸν δὲ ἐνεφύσησαν αὐτοῖς ἰδιὸν τι πνεῦμα οἱ οὐραγγοτάγγοι τὸ πνεῦμα ὁμῶς τῶν ὀρθοπρονοούντων ἔχει διάφορον καταγωγὴν, ὑψηλὴν, οὐρανίαν, θείαν· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡμεῖς, πλὴν τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ὕλης, μετέχομεν θείου πνεύματος, ἐξ αὐλοῦ οὐσίας, οὐχὶ τοῦ ἀεριώδους ἐκείνου τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐν ταῖς κυψέλαις τοῦ πεπιεσμένου τῶν πι-

θήκων ἐγκεφάλου. Εὐχῆς ἔργον ἦν καὶ ἡ ἐνδυμασία ἡμῶν καὶ πας ὁ ἐξωτερικὸς στολισμὸς νὰ ἦσαν ὅμοια τῇ ἀρχικῇ καὶ φυσικῇ ἡμῶν διαίτῃ!

Μὴ ἐπιθυμῶν νὰ εἰσέλθω εἰς ἐκτενεστέρας συζητήσεις μετὰ δαρβίνων καὶ δαρβινιστῶν, ἔστρεψα τὸν νοῦν μου ἀλλαχοῦ· ὁ Πλούταρχος ἐλάμβανε σημειώσεις, ὁ Ἀνάχαρσις ἐτονθόριζε «μὴ γίνεσθε ὄνειδος τῇ πατρίδι», καὶ ὁ Πausanias μετὰ τοῦ Στράβωνος ἐζητοῦν ἱστορικογεωγραφικὰς ἀρηγήσεις.

Ἐν Παρίσις ἐπεσκεπτόμην ἐνίστε τὴν ὁδὸν Μυρτάρ καὶ τὰ καφεῖα αὐτῆς, ὁδηγὸν ἔχων τὸν Σὺν, ἵνα ἶδω ἂν αἱ περιγραφαὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν κατωτέρων στρωμάτων ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ τούτου μυθιστοριογράφου εἶχοντο ἀληθείας καὶ ἀκριβείας· παρατήρουν δὲ μετ' εὐχαριστήσεως ὅτι αἱ κακίαι παρὰ τῷ χύδην λαῷ ἦσαν σπανιώτεραι ἢ αἱ ἀρεταί, καὶ αἱ κακίαι δὲν ἦσαν ἐμφυτοὶ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀλλ' ἐπίκτητοι· ἔλεγον δὲ κατ' ἑμαυτόν: ὁ λαὸς εἶνε φύσει εὐάγωγος καὶ ἀμέτοχος τοῦ στρεβλοῦ νοῦ τῶν ψευδοφιλοσόφων καὶ σοφιστῶν, ἀλλὰ δεῖται ποδηγετήσεως καὶ ὑγιoῦς ἀνατροφῆς· εἶνε γῆ ἀγαθή, ἀλλ' ἐλλεῖπει ὁ καλὸς σπóρος· δύναται ἐν χερσὶ νουνεχῶν οἰακοστροφῶν νὰ καταστή ὁ θαυματοεργὸς πυρὴν γενναίων φρονημάτων καὶ ἔργων. Ἐγκλημα καὶ σιῶσεως εἶνε τὸ κατηγόρειν τὸν λαὸν ἐπὶ πράξεσιν ἀξιοποίνους· ἡ μορφή ἀνήκει τοῖς ποδηγετοῦσιν αὐτόν, οἵτινες ὀλέθρου μᾶλλον ἢ τῆς σωτηρίας γίνονται ὁδηγοί. Πᾶς δικαιοῦμεθα νὰ κατακρίνωμεν τὸν λαὸν ἐπὶ φόνῳ ἢ κλοπῇ ἕνεκα ἀπορίας καὶ στερήσεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἢ ἵνα κορέσῃ τὴν πρὸς τὸ χαρτοπαικτεῖν ἔξιν τῶν, ἢ ἐπὶ μέσῃ, ἀσωτεία καὶ ἠθικῇ παραλυσίᾳ ἐντὸς δυσωνύμων καταγωγείων, ὅταν βλέπωμεν τοὺς πρίγκηπας, τοὺς εὐπατρίδας, τοὺς βαθυπλούτους εὐτρεπίζοντας μέγαρα πολυτελέστατα διὰ τὰς εὐνοουμένας τῶν, κενοῦντας δωδεκάδας φιαλῶν καμπανίτου ἐν ταῖς ἐστιάσεσιν, ἢ προσερχομένους μετὰ σακκουλα-

κίων πλήρων χρυσῶν νομισμάτων πρὸ τῆς πρασίνης τραπέζης ἐν Μονάκῳ ἢ Βάδεν-Βάδεν ἢ καὶ αὐτῷ τῷ Σπα, ἐνῷ ὀλίγον μακρὰν, ἐν Λιέγη ἢ Βερδιέρῃ, οἱ ἐργάται καὶ οἱ χειρῶνακτες ἀπομάσσουσι τὸν διηνεκῶς ἐκ τοῦ μετώπου ρέοντα ἰδρωτα, περιμένοντες κατὰ τὴν ὁγδόην ἢ μᾶλλον τὴν ἐννάτην νυκτερινὴν ὥραν τὸ ἀνεπαρκὲς εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν ἡμερομίσθιον. Οὐκ εἰμι ὁπαδὸς τῆς κοινοκτημοσύνης, ἄπαγε! ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν συναίσθησιν τοῦ ἐγῶ, καὶ νὰ μὴ περιφρονῶμεν τοσοῦτον τὸν λαόν, οὗτινος ἔχομεν διὰ παντὸς ἀνάγκην. Ὁ μεγάλθυμος αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρος ὁ Β' κατεῖδε καλῶς τοῦτο, καὶ ἀπληλευθέρωσε μυριάδας δούλων. Οἱ μηδενισταὶ ἔχουσι μέγα ἄδικον, ζητοῦντες νὰ ἐκμηδενίσωσι τὸ παν, Ἀντίχριστοι οὗτοι ἀληθῶς ὄντες, διότι ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὰ πάντα. Τὸ καθήκον τῶν εὐπορούντων, ὁ προορισμὸς τοῦ πλούτου αὐτῶν εἶνε ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ καὶ οὐχὶ ἡ κατασπατάλησις αὐτοῦ εἰς τρυφὰς καὶ ἀσωτείας, εἰς χαρτοπαίγνια καὶ σαρκικὰς ἀπολαύσεις· ἄλλως ἡ αὐτοκτονία ἔσεται τὸ τελευταῖον αὐτῶν καταφύγιον· ἀποτροπιαζόμενοι οὗτοι τὸν μηδενισμόν, αὐτοὶ ἑαυτῶν μηδενισταὶ ἔσονται, ἐναντίον παντὸς θεοῦ καὶ ἀνθρώπου νόμου.

Ὁ Αἰακὸς ἐγγίσας ἑλαφρῶς τὸ κροταφικὸν ὅστούν μου, μ' ἔρωτα, τί διακρίνω ὑψηλὰ δεξιόθεν; — Ἦσαν κεφαλαὶ αἰωρούμεναι ἐπὶ ἰκρίωματος, αἰμοσταγεῖς καὶ σπαράσσουσαι ἔτι, αἱ τοῦ Ὀρσίνη καὶ τοῦ Πιερρῆ, κατατομηθέντων ἐν Παρίσις μετ' ὅλην τὴν ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὑπεράσπισιν τοῦ Ἰουλίου Φάβρου, διότι ὁ ἐνάγων ἦν αὐτὸς ὁ Ναπολέων Γ'. Ἐταράχην σφόδρα ἐκ τοῦ θεάματος, διότι ἡ σφαῖρα τῶν ἀτρομήτων τούτων ὑπερμάχων τῆς Ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας ἀστοχίσασα, ἀντὶ τοῦ Ναπολεοντίου κρανίου, μικροῦ δεῖν κατέβρανε τὸ ἐμὸν κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μεγάλου Μελοδραματικοῦ Θεάτρου τῆς ὁδοῦ Πελλετιέ. Ἄν καὶ τοὺς πό-

θους καὶ τὰς εὐχὰς αὐτῶν ὕστερον ἐξεπλήρωσεν ὁ Ναπολέων μάλλον ἔνεκα τοῦ καταλαβόντος αὐτὸν ἔκτοτε φόβου ἢ ἐξ αἰσθήματος δικαιοσύνης καὶ φιланθρωπίας, συντελέσας εἰς τὴν σύμπληξιν τῆς Ἰταλικῆς ἐνότητος καὶ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἰταλικοῦ βασιλείου, εὐκταῖον ὅμως ἦν καὶ σωτήριον νὰ ἐρο-νεύετο αὐτὸς τότε, διότι θὰ προελαμβάνετο οὕτω ἡ ἐπακο-λουθήσασα ὕστερον ματαία θυσία τοσούτων γενναίων μαχη-τῶν καὶ δισεκατομμυρίων φράγκων, ἡ ἀπώλεια δύο πλουσίων ἐπαρχιῶν, ἡ ἐκμηδένησις τοῦ Γαλλικοῦ γοήτρου καὶ ἡ ταπεί-νωσις ὁλοκλήρου τῆς Γαλλίας.

Ἐκ τοῦ ὅρους Παρνασσοῦ προκύπτει σιγηλῶς μία σεβα-σμία καὶ φαλακρά κορυφή, ἀνθοστεφής καὶ ἀδαμαντοστόλι-στος. Ἦν ἡ μεστή σοφίας καὶ χάριτος κεφαλὴ τοῦ Ἀδαμαν-τίου Κοραῆ, φωνὴν ὑποκάψως ἐξάγουσα, «**Ἐσπεύσαμεν**»! Πρὸ τῆς σεβαστῆς θέας ἐκ τῆς βαθυτάτης ψυχικῆς μου συγ-κινήσεως ὑπέστην ἀληθῆ συγκοπὴν τῆς καρδίας, καὶ δὲν ἠ-δυνήθην νὰ συνδιαλεχθῶ, ὥς ἐπεθύμουν, μετὰ τοῦ σοφοῦ αἰσθηματίου· τοσοῦτον μόνον ἔφθασαν νὰ ἐκστομίσεισι τὰ τρέμοντα χεῖλη μου, ὅτι οἱ μηδενισταὶ τῶν γραμμάτων ἐ-σπευσαν νὰ μηδενίσωσι τὴν πολύτιμον γραμματολογικὴν του ἀξίαν—μέ τὸν πῆχυν τοῦ παρόντος μετροῦντες τὸ πα-ρελθόν—ὅπως ἡ πυρκαϊὰ ἐν Σμύρνῃ ἐμηδένισεν ἀναλγή-τως τὸν πατρικὸν τοῦ οἴκου.

Ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ τάφου, ἐνθα κεχάρακται ἡ ἰδίᾳ χειρὶ συνταχθεῖσα ἐπιγραφή, μαρτυροῦσα τὸν αἰδίων τοῦ ἀνδρὸς πόθον καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν δευτέραν του πατρίδα, σπένδω δάκρυα στοργῆς καὶ εὐγνωμοσύνης ἐκ μέρους τῶν ἐντο-λέων μου καὶ ἐκ τοῦ μυχαϊτάτου σεβασμοῦ μου πρὸς τὸν ἐνθερμον ἀναμορφωτὴν καὶ τὸν τῶν καλῶν λάτριν, ἀνα-παυόμενον ἤδη ἐν σκηναῖς δικαίων καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν ἀθανάτων.

Ὁ λιμὸς τοῦ θυλακίου ᾤθει με εἰς ἀειφυγίαν ἐκ τῆς ἐρα-τεινῆς μητροπόλεως τῆς ποθητῆς Γαλλίας. Τὰ Πανεπιστήμια, αἱ Βιβλιοθήκαι, τὰ Μουσεία, μὲ ὅλην τὴν ἀφθονίαν τῶν πνευματικῶν ἐδεσμάτων των, δὲν πληροῦσι τὸν στόμαχον καὶ διὰ τῆς ἀπαραιτήτου ὑλικῆς τροφῆς. Τὸ Κάλαισον εἶνε ὁ τελευταῖος Γαλλικὸς σταθμὸς μου. Ἀτμοκίνητον Ἀγγλι-κὸν συναριθμεῖ καὶ ἐμὲ μετὰ τῶν ἐπιβατῶν του. Τοῦτο δι-ερχόμενον ἔμπροσθεν τοῦ **Λεβιαθάν** ἢ τοῦ καλουμένου **Μεγάλου Ἀνατολικοῦ** φαίνεται ὥς νάνος συγκρίνων τὸ ἀνάστημά του πρὸς τὰς διαστάσεις πελωρίου γίγαντος. Διὰ Μάγξης καὶ Ταμέσεως ἀφικνούμεθα πρὸ τοῦ Γρηνουηγ-σίου (Γρήνβιτζ), ὅθεν πέμπω ἀσπασμὸν εἰς τὸ Ἀστεροσκο-πεῖόν του. Ἐν τῇ πλοίᾳ συνάπτω παροδικῶς φιλικὴν σχέσιν μετὰ τινος ἀγαθοῦ γέροντος Ἀγγλου, ὅστις καίπερ γνωρί-ζων καλῶς τὴν τε Γαλλικὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καθίστατό μοι δυσκατάληπτος ἔνεκα τῆς στρυφνῆς ὥς ἐκ τῆς γλώσσης του προφοράς καὶ τῆς γελοίας Ἐρασμικῆς ἀπαγ-γελίας. Ὁ υἱὸς του μικρὸς τὴν ἡλικίαν—μόλις 13 ἢ 14 ἐτῶν—ἐγνώριζεν ἐκ στήθους ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν Ὅμηρον, ἐγὼ δὲ πόσον ἡσυχύνθην τότε μὴ δυνάμενος, Ἑλλήν ὢν, νὰ ἀπαγγεῖλω ἐκ στήθους οὔτε 30 στίχους τοῦ Α' τῆς Ἰλιάδος, καὶ ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν: οἱ Εὐρωπαῖοι ἔχουσι μέγα δίκαιον νὰ ἐγκολπῶνται τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ὥς προπάτοράς των, ἀφοῦ καὶ τὰ μωρά των παιδία σπουδάζουσι καὶ μαν-θάνουσι κρεῖττον ἡμῶν τὰ εἰς ἀεὶ κτήματα συγγράμματα τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων.

Τὸ ἀτμόπλοιον ἀγκυροβολεῖ πρὸ τῆς ἀποβάθρας τῶν τε-λωνείων ἐν Λονδίνῃ. Τὸ Λονδίνον! πόλις ἀχανὴς καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως· οὔτε ἄκρον διακρίνεται, οὔτε μέσον. Ὀδοὶ εὐρεῖαι καὶ οἰκήματα ὑψηρεφῆ. Ὁ Ζωο-λογικὸς κήπος καὶ τὰ Μουσεία οὐχὶ πάντοτε ὁρατά. Ἀχλὺς τις παντοτεινὴ καλύπτει τὴν πόλιν ἔνεκα τῆς φυσικῆς αὐ-τῆς τοποθεσίας καὶ τῶν ἀναριθμήτων καπνοδοχῶν ἐξερου-

σών καπνὸν πυκνὸν καὶ αἰθαλόεντα. Μὲ ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειάν της δὲν ἔχει τὸ θέλγητρον οὔτε τὴν χάριν τῶν Παρισίων. Ἡ ὡραία Γαλλικὴ πρωτεύουσα νομίζει τις ὅτι γελαῖ ἀκαταπαύστως ὥς τις εὐτράπελος καὶ καλλιπάρειος νεανίς. Ἔνεκα τῆς βραχυτάτης διαμονῆς μου οὔτε ἐλάχιστον μέρος τοῦ Λονδίνου ἠδυνήθην νὰ ἐπισκεφθῶ. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ λόρδοι δὲν πιστεύω νὰ περιηλθόν ποτε τὸ μεγαλῶνυμον Ἄστν των καθ' ὅλας τὰς διαστάσεις, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἔτη ὀλόκληρα. Ἡ ὑποβρύχιος γέφυρα ἢ συνδέουσα τὸ Ἄστν μετὰ τοῦ ἀντιπέραν τμήματος ἔχει τι τὸ καταπληκτικὸν εἰς τὸν πρῶτον διαβαίνοντα. Ἡ ὑψηλὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Παύλου πνίγεται ἐντὸς τῶν περιεκτισμένων οἰκοδομημάτων· ἡ πλατεία της οὐδεμίαν ὁμοιότητα ἔχει κατὰ τε τὸ εὖρος καὶ τὴν ἐξωτερικὴν καλλονὴν πρὸς τὴν τοῦ Πανθέου τῶν Παρισίων. Τὸ Ἡγουμενεῖον τῆς Οὐδεσμιστέρης, πολυτελέστερον καὶ κομψότερον, σεμνύνεται διὰ τοὺς ἐν αὐτῷ τάφους τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας. Τὸ Βουλευτήριον ἔχει ὄψιν ἐπιβάλλουσαν· ἀλλὰ τὸ Ἀνάκτορον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου σκιάζεται ἐντελῶς πρὸ τοῦ Λούβρου καὶ τοῦ Κεραμικοῦ.

Συνολικὴ ἀστραπιαία γίνεται ὁδηγός μου διὰ Λιβέρπολιν. Ἐν τῷ **βαγονίῳ** δευτέρας κλάσεως ἐκπλήσσει με ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ κυρίας τινος μεσήλικος, κατοίκου Μαγκεστρίας. Καίπερ Ἀγγλὺς τὴν καταγωγὴν, ἐγνώριζεν ἄριστα τὴν Γαλλικὴν, καὶ δὲν ἐστερεῖτο τῆς Παρισινῆς ἀδροφοσύνης, ἣν δὲ διαμαρτυρομένη τὸ θρήσκευμα. Μοὶ ἔλεγεν ὅτι ἐγίνωσκεν ἀποχρώντως τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, ἣν ὁ πατήρ της τῇ εἶχε διδάξει ἐν τῇ μικρᾷ ἡλικίᾳ, ἵνα δύνηται νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ ἐννοῇ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν θείαν ἐκείνην γλῶσσαν, εἰς ἣν ἐγράφησαν.—Εὐχῆς ἔργον ἦν, τῇ εἶπον, νὰ ἀνεγινώσκετο Ἑλληνιστὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν Διαμαρτυρομένων, ὅπως Λατινιστὶ ἐν ταῖς Παπικαῖς, οὐχὶ ὁμῶς κατὰ τὴν Ἑρασμικὴν προφορὰν, ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινὴν τῶν

νεωτέρων Ἑλλήνων, ὥστε πολλοὶ τούτων ἐν πόλεσιν, ἐν αἷς ἐστεροῦντο ἱερῶν ναῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, θὰ συνήρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Καλβινιστῶν, ἵνα ἀκούωσι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀναγινωσκόμενων.

Ὅσον τὸ Λονδίνον εἶνε πόλις πληκτικὴ καὶ πνιγερὰ, τοσοῦτον αἱ ἐπαύλεις καὶ οἱ ἀγροὶ εἰσι θελξικάρδιοι· οὐδὲν μέρος φαίνεται χέρσον, καὶ διηνεκῆς χλόη καθωραΐζει τὸ ἔδαφος. Ἐν Λιβερπόλει περιστατικὸν τι ἐποίησέ με εὐθὺς νὰ μεώσω τὸ περὶ τῆς Ἀγγλικῆς τιμιότητος ὥς πρὸς τὸν χαρακτήρα τῶν φρόνημά μου, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ ἀποσιωπήσω. Θραυσθέντος τοῦ κλεῖθρου τοῦ ὁδοιπορικοῦ σάκκου μου, ἐγχειρίζω εἰς τὸν διερμηνέα μου—ἐπειδὴ ἠγνόουν τὴν Ἀγγλικὴν—ἡμίσειαν λίραν στερλίαν, ἐλλείψει ἄλλων μικροτέρων κερματίων, ἵνα μοι προμηθευθῇ ἐν νέον κλεῖθρον καὶ τὸ ὑπόλοιπον χρηματικὸν ἵνα μοι φέρῃ. Ἐὰν ὑμεῖς τὸν εἶδετε, τὸν εἶδον καὶ ἐγώ. Ὁ καλὸς διερμηνεὺς, κάτοχος ἤδη ἡμισείας λίρας, ᾤχετο ἀπὸ τὴν περιχαρῆς. Ἐὰν τὸ περιστατικὸν τοῦτο συνέβαιnen ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν Τουρκίᾳ, αἱ Ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες θὰ ἐκήρυττον εὐθὺς δημοσίᾳ, ὅτι οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἀνατολῇ εἰσι κλέπται πάντες· δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ὑποτεθῇ ὁ διερμηνεὺς μου ὅτι ἦν Ἕλλην ἢ Ὁθωμανός, διότι οὐδεμίαν λέξιν Ἑλληνικὴν ἢ Τουρκικὴν ἐγίνωσκε· δὲν τὸν εἶχον ἐρωτήσῃ δυστυχῶς καὶ τί θρήσκευμα ἐπρέσβευεν.

Ἡ μακαρίτης «Θεσσαλία», ἀποκίνητον τῆς Ἑλληνικῆς ἐταιρίας Παπαγιάννη, ἐνθα παρεχωρήθη μοι δωρεάν ἡ πρώτη θέσις ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς καὶ φιλοκάλου ὁμογενοῦς, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐταιρίας, ἀνάγεται εἰς τὸ εὐρὺ πέλαγος ἀπὸ πρῶτας, διότι ὁ ἐκπλους μετὰ μεσημβρίαν εἶνε δυσχερὴς ἢ ἴσως καὶ ἀδύνατος ἔνεκα τῆς παλιρροίας. Μόνος ἐπιβάτης καὶ ὁμοτράπεζος τῶν κυβερνώντων τὸ σκάφος, ἰσθάνθην

μετὰ λύπης τὴν ὀχληρὰν ἀνάγκην τῆς γνῶσεως καὶ τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης, διότι αἱ τρεῖς ἤδη συνήθεις εἰς ἐμέ, ἡ Ἑλληνική, ἡ Γαλλική καὶ ἡ Ὀθωμανική, δὲν μοι ἐπῆρκεσαν. Οἱ μεγαλόφρονες Βρεττανοὶ δὲν καταδέχονται οὔτε νὰ μανθάνωσιν, οὔτε νὰ λαλῶσι μετὰ τῶν ξένων ἄλλην γλῶσσαν πλὴν τῆς μητρικῆς τῶν· αἱ ἐξαιρέσεις δὲν ποιοῦσι γενικὸν κανόνα· ὁμοιάζουσι κατὰ τοῦτο τοῖς Ἑλλήσι συγχρόνοις Ἀπολλωνίου τοῦ Δυσκόλου.

Ὁ ὠκεανὸς ἔχει μεγαλεῖον μηδὲν ἁπαντῶν εἰς τὰς συνήθεις θαλάσσας. Ἰχθυὸς ἡπείρου ἢ νήσου δὲν φαίνεται· αἱ παραλῖαι ἀόρατον νομίζει τις ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῇ ἰσογείῳ τοῦ οὐρανοῦ· ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ὠκεανὸς ἐν ἀμέσῳ καὶ στενωτάτῃ συναφῇ διατελοῦσιν· οὐδὲμία ξένη ραφὴ διακρίνεται.

Ἐχει τὸ μεγαλεῖόν της καὶ ἡ ἐν ὠκεανῷ τρικυμία. Ἡ καρδιά ἐκ τινος ἀπαισίου καὶ ἀγρίας χαρμονῆς ἀνυψοῦται ἀκαταλήπτως μὲ τὰ ἐξογκούμενα ὡς τὰ γείτονα τοῖς νέφεσιν ὄρη βαθύχροα κύματά του. Ἔστι τις τέρψις, νῆ τὸν νεφεληγερέτην, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις! ὁ παλαίων κατὰ τῶν μεγαλαυχένων κυμάτων γίνεται παραδόξως ἀτρόμητος. Τὸ πλοῖον ἡμῶν ὡς πελώριος δελφίν καταδυθίζομενον καὶ ἀνорθούμενον ἐξ ἑκατὸν στομάτων ἐξερεύγεται ποταμοὺς ἁλμυρῶν ὑδάτων. Ἰστιοφόρον Ἑπτανησιακόν, ὀλίγον ἀπατέρω ὀρώμενον ὡσεὶ καταβροχθισθὲν ὑπὸ τῆς ἀνοιχθείσης βαθυστόμου ἀβύσσου, θλιβερῶς διατίθῃσι τὴν καρδίαν μου, ἀλλὰ δὲν παρέρχεται στιγμὴ καὶ φαιδρύνεται αὕτη ἐν τῇ θεᾷ τῆς ἀναπεπταμένης σημαίας του ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὑγρῶν ὠκεανείων ὀρέων.

Ἡ «Θεσσαλία» μετὰ ἐξαήμερον πλοῦν εἰσελαύνει εἰς τὸ ὀρμητικώτατον καὶ δύσπλευστον γιγάντειον ρεῦμα τῆς Γιβραλτάρης, ἀληθοῦς Σκύλλης καὶ Χάρυβδews. Αἱ ὑπερήφανοι κορυφαὶ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν περιβάλλονται ὑπὸ σκοτεινοῦ πέπλου ἐκτενῶν καὶ πολυπύχων νεφελῶν. Τὸ

πλοῖον ἀπαλλασσόμενον ἐκ τοῦ ἀπειλητικοῦ ὀλέθρου τοῦ βρέμοντος πορθμοῦ ἔνεκα τῆς δεξιότητος τοῦ οἰακοστροφου, εἰσέρχεται ἀσφαλῶς εἰς τὴν εὐρείαν καὶ γαληνίωσαν λεκάνην τῆς Μεσογείου. Τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Γαλλίας, τοῦ Μαρόκου καὶ τῆς Ἀλγερίας ἐκπέμπουσι τέρψιν καὶ φαιδρότητα εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐπιβάτου· ἡ δὲ ἐξαιρετικὴ πανσέληνος μαγεύει τὴν καρδίαν, χέουσα φῶς ἅπλετον καὶ γλυκύτατον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ μεταβάλλουσα αὐτὴν εἰς ἀκτινοβόλον κάτοπτρον. Μόλις διακρίνεται ἡ Μελίτη, οὐχὶ μὲ τὸ πρῶτον παρουσιασθὲν μοι μεγαλεῖόν της. Ὄντως αἱ μεγάλαι ἐντυπώσεις καταβροχθίζουσι καὶ καταπνίγουσι τὰς μικροτέρας! Παρακάμπτομεν τὸν τρομερὸν καὶ ἀεικίνητον ὡς λευκὴν ἄρκτον Μαλέαν. Μακρόθεν βλέπων ἐν τῇ Πελοποννησιακῇ παραλίᾳ ἀσκητὴν τινα εἰσερχόμενον εἰς τὴν καλύβην του, ἐπιφορτίζω αὐτὸν νὰ συνενώσῃ καὶ τὰς ἐμὰς ἐν ταῖς πρὸς τὸν Οὐράνιον Πατέρα θερμαῖς αὐτοῦ δεήσεσι καὶ εὐχαῖς.

Πρὸ τῆς Σύρου ἀκούεται φωνὴ χαρῆς, ἡ θεσπεσία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, κρούουσα εὐήχως τὸ ἀκουστικόν μου τύμπανον. Λύσας τὸν δεσμὸν τῆς ἐν τῷ πλῶ ἀκουσίας σιγῆς μου, ἀναπέμπω δοξολογίαν εἰς τὰς Ὀλυμπίους θεότητας. Ἡ πυξὶς ὁδηγεῖ τὸ πλοῖον εἰς τὰ βορειότερα σημεία. Οἱ τάφοι τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Αἴαντος κινοῦσι τοὺς δακρυρροοὺς ἀδένας τῶν ὀπτικῶν μου ὀργάνων. Ὁ Ἑλλησποντος ἀδρῶς προσαγορεύων προτείνει τὸν μακρόν του τράχηλον ὡς δῖφρον πρὸς εὐπλοῖαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ κλεινὴ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου φιλοξενεῖ με ἐκ νέου.

Ἡ ξενία ὑπῆρξε βραχυχρονία. Ἡ ἀπαισία εἰδησις τῆς ἐπικινδύνου νόσου τῆς φιλοστόργου καὶ ποθητῆς μοι μητρὸς ἀναγκάζει με νὰ ἀνακρούσωμαι πρύμναν, ἵνα προφθάσω καὶ ἀξιώθω τῶν πρὸ τοῦ θανάτου τελευταίων εὐχῶν της· διότι αἱ εὐχαὶ γονέων στηρίζουσιν οἴκους, κατὰ τὸν σοφὸν Ἐκκλη-

σιαστήν. Διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου πάλιν, Σμύρνης καὶ Ρόδου ἀποβιβάζομαι εἰς Μερσίναν, καὶ ἀμέσως ἀνέρχομαι, ἐφιππος νῦν, εἰς τὴν γηραιὰν πατρίδα τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν. Ὁ ὑψικάρηνος Ταῦρος προβάλλεται, καὶ μετὰ συνοδοιπόρων τινῶν φθάνω εἰς τὰς ὑπωρείας. Μετὰ ἐξάωρον πεζοπορίαν, ἀχρήστων ἡμῖν καταστάντων ἤδη τῶν ἵππων διὰ τὸ δύσβατον καὶ ἀνωφές, διερχόμενοι δι' ὑψηλῶν πευκῶν, κέδρων, πτελεῶν, ἀρκεύθων καὶ ἄλλων ὀρεινῶν δένδρων καὶ θάμνων, σκηνοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Θέα μαγευτικωτάτη πάλιν τοῖς περιοδεύουσι. Κάτωθεν χαίνει ὡς ἄβυσσος τὸ βαθὺ χάσμα τῶν Κιλικίων Πυλῶν· μακρόθεν διακρίνεται τὸ χιονοσκεπὲς Ἀργαῖον· πρὸς νότον ἡ πλευρὰ τῆς Μεσογείου.

Τὸ ἐπικρατοῦν ἐπὶ τῆς κορυφῆς αἰώνιον ψῦχος, ἐκπεμπόμενον ἐκ τῆς καλυπτούσης χιόνος, παρ' ὀλίγον μετέτρεπεν ἡμᾶς εἰς στήλην ἁλατος, ἐνῶ κατωτέρω ἡ κοιλὴ Συρία ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς ὡς ἡ κάμινος τῶν ἐπτὰ παίδων. Βορειότερον ἐθεατο τὸ ὁροπέδιον τῆς Τυανίτιδος χώρας. Κάτωθεν ποταμίσκος πολύστροφος, ὡς ἀτέρμων ἑλιξ, ἐπετάχυνε τὸν ροῦν του, ἵνα συζευχθῇ μετὰ τοῦ Κύδνου ἢ τοῦ Σάρου. Μιμούμενοι τὴν ἐλικοειδῆ κίνησιν αὐτοῦ κατερχόμεθα ἐκ τοῦ κατακάθετον φορὰν ἔχοντος ὄρους, μετὰ ἐξάωρον πάλιν πεζοπορίαν, καὶ περὶ λύχνων ἀράς εὕρισκόμεθα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ποδαντοῦ πρὸ τῶν Κιλικίων πυλῶν. Ἡ θέα τῶν ὑπὸ Ἰπραχίμ Πασά κτισθέντων ὀχυρωμάτων ὑπομνησκει τὰς ἡμέρας τῶν γενεθλίων μου, καὶ γλυκύπικρον αἰσθήμα διαυλακόνει τὸ νευρικόν μου σύστημα ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ὅτι διερχόμην διὰ τῶν σταθμῶν καὶ τῶν ὁδῶν, ὅθεν ᾤδηγει ὁ Κύρος μετὰ τοῦ Ξενοφώντος τοὺς μυρίους, καὶ ὁ μεγαλεπήβολος μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους ἤλαυνε μετὰ τῶν ἀρειμανίων Μακεδόνων μαχητῶν του.

Μετὰ δωδεκαήμερον τῆς εἰς Νίγδην ἀφίξεως κλείω μετὰ δακρύων εἰς αἶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀγαθῆς μητρὸς μου.

Κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐπέτειον τῶν Σχολείων, ἐκφωνήσας τὸν πανηγυρικόν, εἶδον μετὰ θαυμασμοῦ ὅτι ὁ λόγος μου εὗρεν ἠχῶ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν συμπολιτῶν καὶ ἐπήνεγκε τὸ ποθοῦμενον ἀγλᾶδὸν ἀποτελεσμα. Πάντες συγκινηθέντες καὶ ὑπὸ φλογεροῦ ἔρωτος πρὸς τὴν Παιδείαν καταληφθέντες ἠρξάντο ἐν ἀξιομιμῆτῳ ἀμίλλῃ νὰ εὐρύνωσι τὸ στενὸν στόμιον τῶν θυλακίων τῶν καὶ νὰ διπλασιάσωσι τὴν ὑπὲρ τῶν σχολείων τακτικὴν αὐτῶν συνδρομὴν· ἐγὼ δὲ ἐκ πείρας κατενόησα, πόσον συντελεστικοὶ καθίστανται οἱ προτρεπτικοὶ λόγοι, ὅταν ἐν καιρῷ εὐθέτῳ καὶ σκοπίμως ἀπαγγέλλωνται πρὸς ἀναζωπύρωσιν τοῦ πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν μάθησιν ζήλου τῶν κατ' ἀτυχεῖς περιστάσεις ἐστερημένων παιδεύσεως, ἀλλὰ φιλοτίμων καὶ εὐαισθητῶν ψυχῶν.

Μετ' οὗ πολὺ καταλιπὼν τὴν ὀλιγάνθρωπον Νίγδην, διὰ τῶν Κιλικίων Πυλῶν φθάνω εἰς Ταρσὸν καὶ Μερσίναν, ὅθεν τὸ ἀτμοκίνητον παραλαβὸν με ἀποβιβάζει εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ πάλιν. Ἐνταῦθα δὲν παρέρχονται ἡμέραι πολλαί, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος προτρέπει με κυριαρχικῶς εἰς νέαν αὐθις περιοδείαν. Ὑπογράψας ἐπισήμως τὸ συμβόλαιόν μου ὡς καθηγητοῦ τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῶν Φιλοσοφικῶν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ διευθυνομένη τότε ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Γ. Γρηγορά, με προπέμπει μετὰ τῶν πατριαρχικῶν εὐχῶν του εἰς τὴν Ἀγίαν Πόλιν ἐν συνουσίᾳ τοῦ γέροντος Καμαράση Θεοφάνους.

Πόσον τερπναὶ καὶ γλυκεῖαι αἱ περιοδεῖαι! πόσον θέλγουςι καὶ φαιδρύνουσι τὴν καρδίαν, ἐνῶ γίνονται καὶ κρείττονα διδασκαλεῖα! Ὁ σκαπτικὸς Λουκιανός, ὅστις με παρεκολούθει ἐν ἀγνοίᾳ μου, χλευάζων με ἢ χαριεντιζόμενος μοὶ λέγει:

— Ἐνῶ ἐκήρυξας πανταχοῦ ὅτι θὰ συντάξῃς Περιοδείαν τοῦ Ἄδου, νῦν παραδόξως ποιεῖς Περιοδείαν τῆς Γῆς, καὶ ἡ Νεκρολογία σου μετεβλήθη εἰς Κοσμολογίαν.

— Ἀστεῖός μοι φαίνεσαι, ὦ Λουκιανέ, τῷ εἶπον, καὶ λίαν ἀφελὲς τῇ ἀληθείᾳ· πρῶτον μὲν, διότι καὶ σύ, μεταχειριζόμενος τοὺς νεκροὺς ὡς ἐμπροσθοφυλακὴν, περὶ ἐγκοσμίων πάντοτε τὰς διαλέξεις ἐποίεις, μάρτυρές εἰσι καὶ αὐτοὶ οἱ πρωτόπειροι μαθηταὶ τῶν σχολείων· δεῦτερον δέ, διότι ὡς φαίνεται δὲν σε ἐλληροφόρησαν οἱ δημοσιογράφοι ὅτι ἀπέθανον καὶ ὡς νεκρωθέντα ἐμαυτὸν καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐπίστευσα, ἀφ' ἐτέρου οὐδενὸς σχεδὸν ἐκ τῶν ζώντων μνησίαν ποιῶμαι πλὴν ἐμοῦ τοῦ ἐν νεκροῖς λογισθέντος, καὶ ἵνα πεισθῇς κάλλιον ἐρώτησον τὸν εἰς τὸν Χάρωνα παραδόντα με Ἰσκαριώτην.

Ὁ Ἀνάχαρσις, ὁ Στράβων, ὁ Πausανίας, ὁ Πλούταρχος καὶ αὐτὸς ὁ σκυθρωπὸς Ρουσσώ σφοδρῶς διεμαρτυρήθησαν κατὰ τοῦ Λουκιανοῦ, καὶ με παρώτρυνον εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἀφηγήσεών μου. Μόνος ὁ Βολταῖρος ἐγέλα, ὡς φίλος ἐπιστήθιος τοῦ Σαμοσατέως, ὁ δὲ Ἀπολλώνιος μ' ἐκράτει πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ μαγικοῦ ραβδίου του, μολονότι καὶ τὸ μεθυστικὸν ποτὸν τῆς Αἰθήρας δὲν εἶχε παύσει ἐντελῶς τὴν προορισθεῖσαν ἐνέργειάν του.

Τὸ δρομολόγιόν μου, εἶπον, ἀνάγκη ἦν νὰ μεταβάλλῃ φάσιν. Αἱ Σποράδες καὶ αἱ Κυκλάδες τοῦ Αἰγαίου ἱκανοποίησαν ἄρκούντως τὴν περιέργειάν μου. Πρέπει νὰ ἶδω καὶ τὴν Ἀφρικανὴν χώραν, τὴν γεραιὰν Αἴγυπτον. Τρεῖς ἡμίρους ἔχει ὁ παλαιὸς κόσμος, ἡ τρίτη ἀνεπίσκεπτος εἶχε μείνει. Λοιπὸν ἐμπρός! Ἡ εἰς Ἱεροσόλυμα μετάβασις ἄς γείνη διὰ τῆς Αἰγύπτου.

Τὸ ἀτμόπλοιον, εἰς ὃ ἐπεβιδάσθην, εὐρίσκεται πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἀλεξανδρείας. Πρώτην φορὰν βλέπω ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι δὲν ἀπέμαθον τὴν παλαιὰν τέχνην τῶν τοῦ νὰ γίνωνται διδάσκαλοι Ἑλλήνων καὶ ἄλλων Εὐρωπαίων. Εἰς Φελλάχος κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ κόλπου ἐκ τοῦ σταθμοῦ τοῦ Φάρου προσελθὼν γίνεται ὁ πρῶτος τοῦ ἀτμοπλοίου μέχρι τῆς ἀποβάθρας. Ὁ ὀδελίσκος τῆς Κλεοπάτρας θαμβοὶ τὴν

δρασὶν μου, οὐδὲ διήλθε τὸν νοῦν μου τότε ὅτι ἐν ὑστέρω χρόνῳ ἐμελλε νὰ ἦνε ἀνάρπαστος ὑπὸ τῶν ἄγαν ζηλωτῶν τῶν ἀρχαιοτήτων.

Αἰγυπτιακὴ Μασσαλία μοι ἐφάνη ἡ περικλειῆς πόλις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ παρὰ τὰς ὀχθὰς τοῦ Νείλου λεωφόρος μετὰ τῆς λαμπρᾶς δενδροστοιχίας ἀρίστην ἐντύπωσιν ἐποίησεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ ὁδὸς μεγάλην ἀντίθεσιν εἶχε πρὸς τὰς ἀτραποὺς τῶν αὐτοχθόνων. Ἡ σιδηροδρομικὴ συνολκὴ τίθεται εἰς ἐνέργειαν διὰ Κάϊρον. Τὸ βραδυκίνητον αὐτῆς με εὐχαριστεῖ, διότι με διευκολύνει εἰς τὴν κατόπτευσιν τῆς ἀτέρμονος καὶ ὁμαλῆς πεδιάδος, ἐν ἣ οὐδεὶς λίθος ἢ χάλιζ εὐρίσκετο κατὰ τύχην, ὡς εἰ ἦν κεκαθαρμένη διὰ σαρώθρου. Μακρόθεν ὥρωντο ἀμμῶδεις πεδιάδες ἀκτινοβολοῦσαι κατοπτρικῶς ὡς ἐπιφάνεια κοιμωμένης λίμνης. Ἀναπαυόμεθα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐν Καφριζαγιὰτ παρὰ τὴν στερεὰν γέφυραν τοῦ εὐεργετικωτάτου ὑγροῦ θεοῦ τῶν Αἰγυπτίων, με θυσίαν ἡμισείας Ἀγγλικῆς λίρας ἕκαστος εἰς τὸ παρακείμενον ξενοδοχεῖον πρὸς τέρψιν καὶ τοῦ στομάχου. Οὐδένα ποταμὸν μεῖζονα τοῦ Νείλου καὶ μεγαλοπρεπέστερον εἶδόν ποτε οἱ ὀφθαλμοί μου ἐν τῇ ζωῇ· ὁ Ἄλυσ, ὁ Σαγγάριος, ὁ Σάρος, ὁ Μαϊάνδρος, ὁ Ροδανός, ὁ Σηκουάνας, ὁ Σκάλδης καὶ αὐτὸς ὁ Τάμεσις παρ' αὐτῷ λογίζονται ὡς τέκνα ἢ ἐγγονοὶ μᾶλλον. Ἀληθῶς ὁ Νεῖλος ἔλκει τὰς πηγὰς του, ὡς ὁ Εὐφράτης καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ ἀδελφοί, ἐκ τῶν δρυμάνων τοῦ Παραδείσου.

Προσεγγίζομεν εἰς τὸ Κάϊρον. Ἄλλο θέαμα ἐπίσης ἐπιβλητικόν ὡς ὁ Νεῖλος! Οἱ ἄγροὶ καὶ αἱ πεδιάδες ἔχουσι καλυφθῇ πανταχόθεν ὑπὸ τῆς ἐκχυλισάσης πλημμύρας· οὐδὲν γυμνὸν καὶ αὐχμηρὸν ἔδαφος διακρίνεται. Οἱ χωρικοὶ ἐν τυμπάνοις καὶ χοροῖς πανηγυρίζουσι καὶ ἀνυμνολογοῦσι τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν Θεόν. Ἡ Μυῖρα μοι ἐπεφύλαξε τὴν ὑψίστην τῶν καταπλήξεων· οἱ ἀθάνατοι τάφοι τῶν θνητῶν βασιλέων Φαραῶ προβάλλουσι πρὸ τῶν τεθαμβωμένων ὁ-

Γῆς, γινώσκουσα καὶ ἀποφαρίζουσα περὶ ἑνὸς ἐκάστου ἀμερολήπτως.

Κατενόησα ὅτι εἶχον δίκαιον οἱ ἐπίσημοι νεκροὶ ἀποφαινόμενοι οὕτως· ἀλλ' ἐγὼ, ἐὰν ἐπεχείρουν νὰ εἰσέλθω εἰς τὰ καθέκαστα ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους συνδιαλέξεσι, δὲν θὰ ἐπ-
ήρουν μῆνες ὁλόκληροι διὰ τὴν ἐν Ἰδοῦ διατριβὴν μου, ἡ δὲ διὰ γραφῆς ἐκθέσις θὰ ὑπερέβαινε τὴν Μυριόβιβλον τοῦ Φωτίου.

Ἀποτεινόμενος μόνον εἰς τὸν Ἀρχιμήδην εἶπον· ἐν τῇ πατρίδι μου λέγουσιν, ὅστις ἀναμειγνύεται μετὰ πτωχῶν, τὸν τρώγουσιν αἱ ὄρνιθες. Καὶ σὺ ὁμοίως, ὦ πτωχὲ ἀρχιχρυσόχοε τοῦ Ἰέρωνος, περιπλεχθεὶς ἐν τοῖς ἀτελευτήτοις ὑπολογισμοῖς τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, ἐβηκας τὴν κεφαλὴν σου ὡς σκόπευμα τῷ βαρβάρῳ Ῥωμαίῳ στρατιώτῃ καὶ θῦμα ἐγένου τῆς ἐπιστήμης, σὺ ὁ ἱκανὸς νὰ κατεδαφίσῃς φρούρια καὶ τείχη καὶ αὐτὴν ἐτι τὴν γῆν νὰ κινήσῃς διὰ τοῦ βραχίονος τοῦ μοχλοῦ σου!

Ὁ Συρακούσιος μηχανικὸς κινῶν τὴν κεφαλὴν του ἀπεκρίθη· Τί προσδοκᾷ τις ἐκ τῶν ἀμαθῶν, τυφλῶν καὶ ἀκρίτων ἀνθρώπων;

Τὸ ἀτμοκίνητον, ἀπαραν ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἀγκυροβολεῖ πρὸ τῆς Ἰόππης. Ἡ παραλαβοῦσά με λέμβος εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἐκ τῆς ἀποβάθρας ἐπικάθεται ἐπὶ ἁμμου, ἀβαθοῦς ὄντος τοῦ ὁρμου. Εἰς Φελλάχος ἡμίγυμνος, φορτωθεὶς με ἐπ' ὤμων, ὡς ἀχθοφόρος τῶν ὑγρῶν κελεύθων, σπεύδει νὰ μ' ἐξαγάγῃ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, οἶονεὶ σωτὴρ ναυαγοῦ ἀπείρου περὶ τὴν νηκτικὴν τέχνην. Μόλις ἀρξάμενός νὰ κινήται μετὰ τοῦ φύσει κινήτου φορτίου του, ἐκτείνων τὴν χεῖρα πρὸς με ἐντὸς τῆς θαλάσσης λέγει· **Χάτ μπαξίς.** Καίτοι ἠγνόουν τὴν Ἀραβικὴν, ἐγὼν ὁμῶς ἐκ τῆς τελευταίας λέξεως, ὅτι ἐζητεῖ τὸ ἀπανταχοῦ σὺνηθεὲς **μπαξίσι**, καὶ τίθημι ἐν τῇ χειρὶ του ἀργυροῦν δίγροσον. Μετὰ τινα βήματα ἐκτείνων πάλιν

τὴν χεῖρα λέγει· **Χάτ μπαξίς.** Ἐμοῦ παρατηρήσαντος ὅτι ἔλαβεν ἤδη τὸ **μπαξίσι** του καὶ δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ ζητήσῃ δεύτερον, ἐκεῖνος χαμηλόνων τὸ σῶμά του ποιεῖ τοὺς πόδας μου νὰ λουσθῶσιν ἐντὸς τῶν ἀλμυρῶν ὑδάτων. Ἀναγκάζομαι νὰ τῷ ἐγχειρίσω καὶ ἄλλο δίγροσον, διότι τὰ μονόγροσά μου εἶχον ἐξαντληθῇ κατὰ τὸν πλοῦν. Προχωρεῖ ὁ ἀχθοφόρος μου μετὰ τὸ ζῶν φορτίον του, καὶ ἐχρειαζόμεθα ὀλίγα βήματα ἐτι ἵνα φθάσωμεν εἰς τὴν ἀποβάθραν. Ἡ ἀναθεματισμένη χεὶρ ὑψοῦται καὶ πάλιν, καὶ τὸ αἰώνιον **χάτ μπαξίς** δὲν λαμβάνει τέλος. Ὀργίζομαι, τὸν ἀπειλῶ ὅτι θὰ τὸν ἐναγάγω εἰς τὸ δικαστήριον, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἀντιλαμβάνεται τῶν λόγων μου καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν τέχνην του. Τὴν φορὰν ταύτην με καταβυθίζει εἰς τὴν θάλασσαν μέχρι σχεδὸν τῶν ὤμων· κατενόησα ὅτι ἄνευ ἀμφιβολίας ἤθελον μεταβληθῇ καὶ ἐγὼ εἰς ἄλλον Ἰωάνν πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Ἰόππης, καὶ ἐφοβούμην τοὺς καρχαρίας, οἵτινες ἐκεῖ πρὸ πολλοῦ χρόνου εἶχον ἀντικαταστήσει τὰ κήτη. Μὴ εὐρῶν ἐν τῷ θυλακίῳ ἄλλο δίγροσον τῷ δίδω μετ' ἀγανακτήσεως τέταρτον μετζίτιον· ἐκεῖνος δὲ περιχαρὴς ἤδη καὶ λέγων **Κατ-ἐλ-χέρακ**, με ἐξάγει σῶον καὶ ἀκέραιον εἰς τὴν ἀκτὴν μετὰ τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀναδύσεις· ἦν τὸ πρῶτον βάπτισμα τοῦ προσκυνητοῦ τῶν Ἀγίων Τόπων.

Ἐν Ἰόππῃ καὶ ἐν Ρέμλῃ ἀπαλλάσσομαι εὐτυχῶς τοῦ βαρυτέρου κανονικοῦ **μπαξισίου** τῶν Ἠγουμένων ὡς Πατριαρχικὸς ἀπεσταλμένος. Ἀφιπτεύομεν πρὸ τῆς Ἐμμανουῆς. Γέρων τις σεβάσμιος ἐκ τῆς φυλῆς τῆς Ἀγαρ, ὁ σέχης τοῦ χωρίου Ἀπογός, ὡς ἄλλος Ἀβραάμ, δυνάμενος νὰ στρατολογήσῃ μυριάδας Φελλάχων, ἐκάθητο νωχελῶς ἐν τῇ σκηνῇ του, ἔχων πρὸ ἑαυτοῦ πύραυρον, καφὲν καὶ ὅλα τὰ πρὸς παρσκευὴν χρειώδη. Πέντε λεπτὰ δὲν παρήλθον καὶ ὁ νωπὸς Ὑμενικὸς καρὲς φρυχθεὶς, κοπανισθεὶς καὶ ἐψηθεὶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν προσφέρεται ἄγνός καὶ θερμότατος. Ἐγὼ παρομοιάζων αὐτὸν τῷ Σωκρατικῷ κωνεῖν ἡτοιμαζό-

μην νά τόν ἀποποιηθῶ, ἀλλ' ὁ γέρων Καμαράσης ποιεῖ με σφόδρα προσεκτικόν εἰς τήν περίστασιν ταύτην, λέγων ὅτι ἡ ἀποποίησις τοῦ προσφερομένου καφέ καί ἡ ἀπάρνησις τῆς συμμετοχῆς εἰς τήν παρατιθεμένην τράπεζαν θεωρεῖται ὡς μεγάλη προσβολή παρὰ τοῖς Ἀραβῖν, ὡς καταπάτησις καί περιφρόνησις τῆς ξενίας, ὡς ἐγκλήμα καθοσιώσεως. Τοσοῦτον φιλόξενοί εἰσιν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ! Ἐνφ' αὐτοῖς, τρέφοντες πληθύν ἀναρίθμητον ζώων χρησίμων πρὸς τροφήν, οὔτε ἐν ἐρίφιον σφάζουσι δι' ἑαυτούς, ὅταν ὦσι μόνοι ἐν τῇ σκηνῇ, εὐχονται ὅμως, ὅπως καθ' ἐκάστην φιλοξενῶσιν ἀγνωστὸν τινα· καί μία ἡμέρα νά διέλθῃ ἀνευ ἐμφανίσεως καί ὑποδοχῆς ξένου τινός, ἡ ἡμέρα ἐκείνη λογίζεται ὡς ἀποφράς, ὡς κακὸς οἰωνός. Εἰς τὸν ξένον πολυτελεστάτη τράπεζα παρατίθεται καὶ βύεται ὁ μόσχος ὁ σιτυτός· ἀλλ' οὐαὶ εἰς ἐκείνον, ὅστις δὲν ἠθελε θέσει χεῖρα ἐπὶ τῆς προσφερομένης μερίδος· κηρύττεται ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ φιλοξενούντος καὶ προειδοποιεῖται ἵνα φεύγῃ δρομαίως καὶ μὴ τυχὸν τὸν φθάσῃ ὁ Σέχης καταδιώκων καὶ τὸν φονεύσῃ. Τοιαύτη ἡ φιλοξενία τῶν Ἀνατολιτῶν!

Μετὰ τὸν καφέ, οὗτινος τὸ ἄρωμα ἐξήλειψε τελείως τὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς ζακχάρεως ἐξεγερθεῖσάν μοι πρόληψιν, παρετέθη ἡ τράπεζα, ἐφ' ἧς τὸ περίφημον **λαχμιρού-ζον** (εἶδος ἀτζέμ πιλαφίου), πλήρες ὀπτῶν κρεάτων τοῦ ἀρτίως σφαγέντος εὐτραφούς ἀρνίου, ἀχνίζον εἰσέτι, ἤλκυσε τὴν ὀρεξίν μου· περιχαρὴς δὲ ἔλεγον κατ' ἑμαυτόν· διατί δὲν ὑπῆρχε καὶ ἐν Παρισίοις τοιαύτη Ἀβραμιαία τράπεζα ἀνευ πληρωμῆς, καὶ θὰ ἦμην ὁ πρῶτος τακτικὸς φοιτητὴς τῶν ξενοδοχείων τῆς ἀθανάτου Γαλλικῆς πρωτευούσης.

Ὁ Τυανεύς εἰσελθὼν ταχέως εἰς τὸν στοχασμὸν μου ὡς πνευματιστῆς λέγει· Ἡ φιλοξενία τῶν Γάλλων εἶνε κρείττων καὶ προτιμότερα· παρατιθέασιν αὐτοὶ καθ' ἐκάστην τράπεζαν πολυτελεστάτην καὶ ἀφθονωτάτην... πνευματικὴν.

Εγὼ δὲ σκεφθεὶς, ὅτι ὁ πατριώτης μου εἶχε δίκαιον, ἐψιθύρισα· «Οὐκ ἐπ' ἀρτῷ μόνον ζήσεται ἄνθρωπος».

Φαίνεται μακρόθεν ἡ Ἱερουσαλήμ. Πόλις ἁγία καὶ ἱστορική, πόλις κατοικηθεῖσα ὑπὸ βασιλέων καὶ προφητῶν, ἀλλὰ καὶ πόλις ἀποκτείνασα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολήσασα τοὺς ἀπεσταλμένους! Δὲν ἦτο προτιμότερον νά σταυρωθῇ ὁ Χριστὸς ἐν Χίφ, ὡς ἔλεγε καὶ ἡ γερόντισσά μου Μαρουλού, μεταξὺ πορτοκαλέων καὶ κυτρεῶν, παρὰ μεταξὺ λίθων καὶ βράχων;

Κατερχόμεθα τῶν ἱππῶν καὶ βαδίζομεν πεζῇ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν σεβαστὴν πόλιν, ὡς καὶ ἐν τῷ ναφ τοῦ Σολομώντος ὑπεχρεώθην νά ὑπολύσω τὰ πέδιλα. Ἐπὶ τοῦ λόφου Μορέα κεῖται ὁ ναὸς οὗτος τοῦ Σολομώντος καὶ ὁ βράχος ἐφ' οὗ κατήρξατο ὁ Ἀβραάμ τῆς Ἑβραϊκῆς θυσίας. Ἐπὶ τοῦ λόφου Γολγοθα ἐθυσιάσθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἶρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Ἐν τῷ λόφῳ Σιών ἐτάφη ὁ προφητὰναξ, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν οἱ ἡμέτεροι Λευῖται. Ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τῆς Ἐπαγγελίας δύο θρησκείαι, μήτηρ καὶ θυγάτηρ, ἔλαβον σύστασιν καὶ ζωὴν, ἡ Μωσαϊκὴ καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τῇ τριλόφῳ ταύτῃ πόλει συρρέουσι πανταχόθεν καὶ δι' ὅλου τοῦ ἔτους εὐσεβεῖς συνοδαὶ προσκυνητῶν, τῶν μὲν περικυκλούντων τὸ ἐκ καταστροφῶν περισωθέν μέρος τοῦ ἀρχαίου τοίχου τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομώντος, ἵνα θρηνῶσι μετὰ Ἱερεμίου τὰς συμφοράς καὶ τὰς περιπετείας τῶν ὁμοφύλων τοῦ περιπλανωμένου Ἰουδαίου, τῶν δὲ μετατρεψάντων τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως εἰς πύργον Βαβυλῶνος καὶ αἰνούντων τὴν Τρισυπόστατον Θεότητα «ξένοις ρήμασι, ξένοις δόγμασι, ξένοις διδάγμασι».

Φωνὴ γοερὰ ἠκούσθη μακρόθεν ὡς ἀπὸ πολλῶν στομάτων ἐξερχομένη καὶ λέγουσα· «Μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς कुσίν!»

Εἰς ἀπόστασιν τινα ἀφ' ἡμῶν ἐφαίνοντο ἱκανοὶ νεκροί,

φέροντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν μελαίνας καλύπτρας· δὲν προήρχετο δὲ τὸ χρῶμα ἐκ τῆς ἀντανάκλασεως τοῦ ζόφου τοῦ Ἄδου, ἀλλ' ἐκ βαφῆς τῶν βαφείων τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὑπέθεσα κατ' ἀρχάς ὅτι ἦσαν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, ἡ Μαρία ἡ τοῦ Κλοπα καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἐστηκυῖαι πόρρωθεν καὶ θρηνοῦσαι τὸν Ἑσταυρωμένον. Εἶτα ὁμως ἐνόησα ὅτι ἦσαν καλόγηροι μετὰ τῶν ἐπικαλυμμαχίων των, ἀποτρέποντές με νὰ συνδιαλέγωμαι περὶ τῶν Ἀγίων Τόπων ἐνώπιον τοῦ Ἀπολλωνίου, ὃν ἐδόξαζον ἔτι ὡς Ἀντίχριστον, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀθέου Λουκιανοῦ μὴ δεχθέντος τὸ βάπτισμα διὰ τὸ τρισυπόστατον δόγμα, ὃν καὶ ἐφοβοῦντο σφόδρα, μὴ τυχὸν ἀποφασίσῃ νὰ συντάξῃ Νεκρικοὺς διαλόγους τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος.

Ποιῶ τὸ σχῆμα τῆς ὑποκλίσεως πρὸ τῶν Α. Ἀγιοτήτων ὡς τις ὑποτακτικὸς ἡγουμένου καὶ προσφωνῶ: **Εὐλόγεῖτε, Πατέρες ἅγιοι!** Μετεμελήθην σφόδρα διὰ τὴν τετριμμένην προσφώνησίν μου, ὅτε εἶδον ὅτι ὑπῆρχον μετὰ τῶν Α. Ἀγιοτήτων καὶ Μακαριώτατοι καὶ Σεβασμιώτατοι καὶ Πανιερολογιώτατοι, οἱ τρεῖς Πατριάρχαι Κύριλλος, Προκόπιος καὶ Ἱερόθεος, οἱ δύο Ἐπίτροποι τοῦ Κυριλλοῦ ὁ Πέτρας Μελέτιος καὶ ὁ Λύδδης Γεράσιμος, καὶ ἄλλοι Ἀρχιερεῖς. Περαιτέρω ἴσταντο κεχωρισμένοι ὁ ὑπερεκατοντούτης Βλαδίκας Ἀγαθάγγελος, Κεφαλὴν τὸ γένος, ὁ ἐπίσης ὑπερεκατοντούτης Ἰωήλ, Πελοποννήσιος, ἀπόγονος τῶν Γερμανῶν, Δοσιθέων καὶ Χρυσάνθων καὶ θεῖος τῶν Γερασίων, καὶ παρ' αὐτοῖς οἱ ἅξιοι καὶ ἄριστοι πνευματικοὶ ὁ Ἀγιοσαβδίτης ἡγούμενος Ἰωάσαφ καὶ ὁ Ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Παπα-Ἰωάννης. Ἰσως οὗτοι εἶχον προσέλθει ἵνα μὲ ἐξομολογήσασιν.

Ἀποτεινόμενος πρῶτον πρὸς τὸν τρανὸν Κύριλλον λέγω: Μακαριώτατε! ἀπόθου νῦν τὸ ἐπιτακτικόν σου ὕψος, τὸ **Ἀὐτὸς ἔφη**, διότι δὲν ἴσο σύ Πυθαγόρας, εἰ καὶ συμπατριώ-

τῆς του τυγχάνων, τὸ **νὰ εἰπαῖμεν**, τὰς προτιμήσεις τῶν εὐνοουμένων καὶ τὰ ἄλλα σου γνωστὰ ἐλαττώματα.

Ὁ Λουκιανὸς ἀκούσας ταῦτα φωνάζει:

— Εὐγε! οὕτω γίνονται οἱ Νεκρικοὶ Διάλογοι καὶ οὐχὶ ὡς πρότερον ἐψαλλες ζωολογίας, δασολογίας, θαλασσοπορίας κτλ.

— Καὶ ἐκεῖνα, ἀπαντῶ, εἰσὶ ἀρτύματα τῶν περιοδειῶν. Πάντα νεκρώσιμα νὰ ψάλλῃ τις δὲν εἶνε εὐάρεστα. Ἐπειτα ὑπάρχει καὶ χειρότερος Ἄδης τοῦ ἡμετέρου κόσμου:

— Ἐξακολουθεῖ, μοὶ λέγουσιν οἱ ἄλλοι.

— Σὺ, Μακαριώτατε Δέσποτα (λέγω εἰς τὸν Κύριλλον), δικαίως ὑπέστης τὰ ἐπίχειρα τῆς ἀскеψίας σου, ἵνα μὴ εἶπω κακίας. Σὺ Πακτωλὸν εἶχες εὖρει ἀφθόνως καταρρέοντα ἐκ τῶν πλουσιῶν δρυμάνων Μολδοβλαχίας καὶ Βεσσαραβίας ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων εἰσοδημάτων, ἀλλὰ δὲν ἔγνων ἵνα ποιήσῃς συνετὴν χρῆσιν τῶν Κροισίων θησαυρῶν.

— Naί, τὸ πρῶτόν μου σφάλμα ὑπῆρξε, καθὼς ἔγνων ἐκ τῶν ὑστέρων (μοὶ λέγει ὁ Κύριλλος), ἡ ἀποστολὴ ὡς ἀντιπροσώπου μου εἰς Μολδοβλαχίαν τοῦ ἀγαπητοῦ μοι καὶ εὐνοουμένου κοσμικοῦ Γ. Κ., ὅστις ἀφοῦ κατεβρόχθισε, καθ' ἃ ἄδεται ἱκανὸν μέρος τῶν ἐξωθεν προσόδων τοῦ Ἀγίου Τάφου, ἐγένετο αἴτιος καὶ τῆς παντελοῦς ἀπωλείας αὐτῶν, ἐνεκα τοῦ ὕβριστικοῦ καὶ σατραπικοῦ χαρακτήρος του καὶ τῆς ἐπιληψίμου διαγωγῆς. Ἐπειτα δικαίως μὲ κατηγορήσαντινες ἀμερόληπτοι καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Μοναστηρίου κηδόμενοι, ὅτι δὲν ἐδίδον λόγον ποτε εἰς τὸ Κοινὸν τῶν εἰσπραττομένων καὶ τῶν δαπανωμένων καὶ τῆς ὅλης ἐν γένει διαχειρίσεως τοῦ εἰσρέοντος ἀφθόνου πλούτου, οὔτε ἐξήτουν λόγον τῶν πράξεων καὶ τῶν ἀποστελλομένων χρημάτων παρὰ τῆς Συνόδου μου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἂν καὶ ἐγνώριζον ὅτι τινές, εὐτυχῶς ὀλίγοι, κατὰ τὸ σφετεριστικὸν τοῖς ἴχνεσι τοῦ Γ. Κ. ἠκολούθουν. Ἐν ἑτερον σφάλμα μου ἦτο, ὁμολογῶ, ὅτι ἐνφ' ἡμῇν ἀποχρώντως φειδωλὸς εἰς τὰ δέοντα

καὶ χρήζοντα συνδρομῆς, ἀφ' ἑτέρου ἡμῶν λίαν ἀπειδῆς καὶ δαψιλῆς πολλάκις εἰς τὰ μὴ δέοντα, ὅσας μάλιστα ἐπρόκειτο νὰ κορέσω τὸ φιλόδοξον πάθος μου, καὶ οὕτω δαπανώμενος ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ, ὀλίγος ἐγενόμην ἐφ' ᾧ δεῖ. Ἐν τούτοις νὰ εἰποῦμεν, παιδί μου — ἦν ἡ συνήθης φράσις του τὸ **νὰ εἰποῦμεν** — καὶ ἐκκλησίας πολλὰς ἰδρυσά ανά πασαν τὴν Παλαιστίνην, καὶ νοσοκομεῖον ἀνήγειρα ἐκ θεμελίων ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πάσα ἰατρικὴ θεραπεία καὶ τὰ φάρμακα δωρεὰν ἐχορηγοῦντο εἰς τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ τοὺς πτωχοὺς Ἱεροσολυμίτας ἐτρέφον, δωρεὰν παρεχομένης αὐτοῖς καὶ τῆς κατοικίας, καὶ νέους πολλοὺς ἀπέστειλα εἰς τε τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης καὶ εἰς Εὐρώπην πρὸς σπουδὴν διαφόρων κλάδων μὲ ἐξοδα Ἀγιοταφικῶν χρημάτων, καὶ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ ἐσύστησα, ἐνθα οἱ τε μισθοὶ καὶ ἡ κατοικία τῶν διδασκόντων, ἡ τροφή, ἡ ἐνδυμασία καὶ τὰ βιβλία τῶν διδασκομένων, πάντα ἐν γένει τὰ ἐξοδα εἰς τὰ κατὰ κυριαρχικὴν ἐμοῦ πρωτοβουλίαν παρεχόμενα χρήματα ὀφείλονται.

— Αὐτὰ εἶνε ἀληθῆ, τῷ εἶπον· πλὴν μάθε νῦν ὅτι ἐκεῖνη ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὑπότροφοί σου συνετέλεσαν εἰς τὴν πτώσιν σου, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνέχωνται διὰ παντὸς τὸν πείσμονα καὶ ἀπολυταρχικὸν χαρακτήρα σου, τὴν ἀντιστράτευσίν σου κατὰ τῆς κοινῆς γνώμης, τὴν ἐμμονὴν σου εἰς τὰς ἰδέας ἢ εἰς τὰ ἀπαξ παρὰ σοῦ λεχθέντα, ὀκτεῖρον τὴν ἀπρονοησίαν σου καὶ ἐβλίβοντο κατὰ βάθος διὰ τὴν δεινὴν κατάστασιν εἰς ἣν εἶχε καταντήσῃ τὸ Κοινὸν ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας σου. Ἐτρέφεις, λέγεις, ἀραδικὰς πτωχὰς οἰκογενεῖας· ἀλλὰ τοῦτο ἦν ἐν μέρει ἄτοπον, διότι ἐσυνείθισας οὕτω πολλοὺς εἰς τὴν ὀκνηρίαν καὶ ἀκηδίαν. Δὲν βλέπεις τοὺς Καθολικοὺς Ἀραβας πόσον φιλεργοὶ εἰσι; διὰ τῶν κόπων καὶ ἐργασιῶν τῶν προσπορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, καὶ δὲν καθίστανται ἀχθὴ ἀρούρης, οὔτε ψωμοζητοῦσιν ἐν ταῖς Μοναστηρίοις. Ἰδρυσας, λέγεις, νο-

σοκομεῖον, φαρμακεῖον καὶ σχολεῖα, ἐλθὲ νὰ τὰ ἴδῃς νῦν· κατέστησαν φώλαι ἐρωδιῶν καὶ κοκκύγων. Ἐὰν μετέβαινες αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Βλαχίαν, Μολδαυίαν, ἢ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν Ρωσσίαν, ἀντὶ τοῦ κρεμασθῆναι ἐκ τοῦ τραχήλου τοῦ εὐνοουμένου σου Γ. Κ., ἐνδεχόμενον ἦν ἡ παρουσία σου ὡς σεβασμίου Πρωθιεράρχου τῆς Ἀγίας Πόλεως νὰ ἐπενέγκῃ αἰσιωτέραν λύσιν τοῦ μοναστηριακοῦ ζητήματος καὶ νὰ μὴ ἀπολλύετο τὸ ὅλον τῶν ἀφιερωμάτων. Ἐπὶ τέλους ὤφειλες νὰ ἦσο προνοητικώτερος διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος, καταθέτων κατ' ἔτος εἰς τοκοφόρους τραπεζὰς μέρος ἱκανὸν τῶν κατερχομένων χρημάτων ἐκ τοῦ Πακτωλοῦ τῆς Μολδοβλαχίας.

— Ἐγώ, **νὰ εἰποῦμεν**, παιδί μου, εἶχον φροντίσει νὰ καταθέσω οὐκ εὐκαταφρόνητον ποσὸν εἰς τὰς τραπεζὰς, ἀλλ' ἐρώτησον τί τὸ ἐποίησαν οἱ διαδεξάμενοί με;

Ὁ Προκόπιος καὶ ὁ Ἱερόθεος ἐστρέφον ὀπίσω τὸ πρόσωπον ἀκούοντες ταῦτα.

— Ἐκεῖνοι ἐράνησαν (εἶπον) μαλλον ἀνίκανοι καὶ ἀνάξιοι τῆς ὑψηλῆς θέσεώς των· ὁ μὲν, φύσει ἀγαθός, πλὴν τινος φυσικοῦ ἐλαττώματος, καὶ σφόδρα εὐαπάτητος, ἡγετο καὶ ἐφέρετο ὑπὸ τῶν πονηροτέρων, ὁ δέ, κρυψίνους μὲν καὶ φιλόγυρος, ἀλλ' ἐν ταῦτα καὶ κοῦφος, ἐστερεῖτο τῆς ἀπαιτουμένης ἐνεργητικότητος καὶ πείρας καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνυψοῦται εἰς σφαῖραν ἀνωτέραν τῆς τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Καίτοι κροκοδείλου δάκρυα ἔχυνεν ἐπὶ στερήσει χρημάτων, ἐν τούτοις αἱ 18 χιλιάδες λίραι του συνετάφησαν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀγνοῶ τίς ὑπῆρξεν ὁ νεκροθάπτης αὐτῶν· κατῆσχυνεν οἰκτρῶς τοὺς ἐκλογεῖς του...

Ὁ Ἱερόθεος ἰσως εἶχε προσέλθει ἵνα συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ «δὲς ἐξαμαρτεῖν ταυτόν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ».

Ὁ Κύριλλος ἐξηκολούθησε λέγων: ἀφοῦ τὰ κατατεθειμένα παρ' ἐμοῦ εἰς τὰς τραπεζὰς χρήματα κατεβροχθίσθησαν οὕτω μετὰ τὴν πτώσιν μου καὶ κακὴν κακῶς ὑπῆγον,

καὶ εἰκοσαπλάσια νὰ κατετίθεντο, τὴν αὐτὴν τύχην πάλιν θὰ ὑφίσταντο, καὶ τὸ Κοινὸν τοῦ Ἁγίου Τάφου θὰ περιέπιπτε πάλιν εἰς ἣν νῦν εὐρίσκεται κατάστασιν. Γνωρίζεις τὴν παροιμίαν τῶν ἀνεμομαζωμάτων. Ἀλλά, νὰ εἰποῦμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐγὼ καὶ Πατριάρχης ὦν καὶ χεῖμαρον φλωρίων διὰ τῶν χειρῶν μου βλέπων διερχόμενον, δὲν εἶχον ὅμως ἐν τῷ ἰδιαίτερῳ κιβωτίῳ μου τοσοῦτον ποσὸν χρημάτων, ὅσα νῦν τινες τῶν ἁγίων πατέρων, ὡς μανθάνω, κατέχουσιν. Ἐν τούτοις τὸ Κοινὸν πένεται, κατὰ δυστυχίαν, καὶ εἶνε βεβαρυμένον μὲ ὑπέρογκα χρέη. Δὲν δύνανται ἄρα γε οἱ πλουσιώτεροι ἐν τοῖς Ἀδελφοῖς νὰ ἀπαλλάξωσι τὸ ἱερὸν Κοινὸν ἐκ τῶν ὑπερόγκων χρεῶν, δι' ἃ τοσοῦτον τόκον ἀπορροφῶσιν οἱ ξένοι δανεισταί, ἐνῶ τὰ χρήματα τῶν ἰδίων μένουσιν ἄχρηστα ἐν τοῖς κιβωτίοις των. Πλὴν ποῦ νῦν τὰ τοιαῦτα αἰσθήματα; ποῦ οἱ πονοῦντες τὸν Ἅγιον Τάφον;

Ὁ σεβασμιώτατος γέρων Βλαδίκας καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ εὐρισκόμενοι μοὶ ἐνευσαν μακρόθεν ἵνα τοῖς πλησιάσω.

Σπεύδω πρὸς αὐτούς.

Μοὶ λέγουσιν ὅτι πρέπει νὰ θίξω τῷ Κυρίλλῳ καὶ περὶ τινων ἄλλων ἐσωτερικῶν καὶ γνωστῶν ζητημάτων.

— Περὶ τούτων, εἶπον, εἰμὶ ἐγὼ ἀναρμόδιος, οὐδὲ ἐπιθυμῶ νὰ κινήσω τὸν χόλον τινῶν. Αἱ λεπτομέρειαι ἀνήκουσι τῇ Ἱστορίᾳ.

Ὁ γέρων Ἰωὴλ μὲ τὴν Μαθουσαῤῥειον φωνὴν του καὶ βαρυθύμως λέγει τὰ ἑξῆς: Δὲν ἀναγινώσκουσιν ἄρα γε οἱ Πατέρες τὰ συγγράμματα τοῦ ἐκ τῶν προγόνων μου ἐναρέτου καὶ σοφωτάτου Δοσιθέου, τοῦ μετὰ τὸν Γερμανὸν σωτήρος καὶ ἀγρύπνου φύλακος τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τοῦ ἡμετέρου Μοναστηρίου, ὁποίας λαμπράς, θαυμάσιους καὶ σωτηριώδεις διατάξεις καὶ κανόνας ἐθέσπισε περὶ τῶν ἀφορώντων τὰ Μοναστηριακὰ καὶ τὸν Καλογηρικὸν βίον;

— Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς εἶνε κλειστή,

τῷ εἶπον. Ἀλλά δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ μέλλων Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, πρὸς ὃν ἀποβλέπουσι πάντες ὡς πρὸς Μεσσίαν, μμούμενος τοὺς ἀειμνήστους προγόνους του, καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μετ' ἐκείνων ἀκραιφνοῦς χριστιανικοῦ αἰσθήματος ἐμφορούμενος, θέλει φιλοτιμηθῇ ἐνθρονιζόμενος νὰ χαράξῃ πορείαν συνάδουσαν τῷ φρονήματι καὶ πνεύματι ἐκείνων, θέλει σπεύσῃ διὰ τῆς ἐγνωσμένης συνέσεως καὶ ἰκανότητός του καὶ διὰ τῶν περικοσμουσῶν αὐτὸν ἀρετῶν εἰς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Μοναστηρίου, εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, εἰς ἄρσιν πάσης ἀνωμαλίας...

— Εἴθε εὐδοκῆσαι (ἀποκρίνεται ὁ Ἰωὴλ) ὁ Πανάγαθος Θεός, ὅπως ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀνεψιοῦ μου καταδείξῃ ἑαυτὸν ἄξιον ἀπόγονον καὶ διάδοχον τῶν σοφῶν, ἐναρέτων καὶ νουνεχῶν προγόνων του! Εἴθε ὁ Ὑψιστος κατευθύνῃ τὰ βήματά του εἰς ὁδὸν εἰρήνης, εἰς παν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σωτήριον!

— Εὐχομαι τὰ αὐτὰ καὶ ἐγὼ, λέγει ὁ Παπα-Ἰωάννης.

Στραφεὶς τότε πρὸς αὐτόν, τῷ λέγω: Ἐγνων ὅτι καὶ σὺ ἦσο ἐκ τῶν συνετῶν καὶ σεβαστῶν ἱερέων, διὸ καὶ σὲ εἶχον πνευματικόν μου. Ἐνθυμῆσαι βεβαίως ὅτι, ὅταν ἦλθες μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ἀσθενοῦντος, τὴν παραμονὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ ἡρώτας με ἂν ἐπεθύμουν νὰ ἐξομολογηθῶ, ἐμοῦ δὲ εἰπόντος ἀποφατικῶς, διότι οὐ μόνον κατέλυον τὴν δεκαπενθήμερον ὄλην, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχον κρεωφαγῆσαι, ἤκουσα παραδόξως παρὰ σοῦ τοῦ τριήμερον ὄλον νηστεύοντος κυριολεκτικῶς, καίπερ ὀγδοηκοντούτους, ὅτι καὶ τὸ ἑσπέρας ἐτι νὰ κρεωφαγῆσω καὶ νὰ μὴ κωλυθῶ ἀπὸ τῆς θείας μεταλήψεως ἔνεκα τούτου, διότι ἁμαρτία εἶνε ἡ ἐκ καταφρονήσεως τῶν θείων καὶ οὐχὶ ἡ ἐξ ἀσθενείας τοῦ σώματος κατάλυσις. Τοῦτο μεγίστην ἐντύπωσιν μοὶ εἶχε προξενήσει καὶ ἔλεγον κατ' ἐραυτὸν, πόσον διαφέρεις σὺ τοῦ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν πνευματικοῦ μου Παπα-Ἀναστάση, ὅστις πάντῃ

αγράμματος, άλλο ἁμάρτημα δὲν ἤρώτα, ἢ ἐὰν κατέλυσα τὴν Τετράδην καὶ τὴν Παρασκευὴν, καὶ ἂν κοινωνήσας ἐπτυσα κατὰ γῆς.

— Αἰ, τέκνον μου, λέγει, ἂν ὅλοι οἱ πνευματικοὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἦσαν πράγματι πνευματικοί, ἂν ἦσαν ὅλοι ἀληθεῖς ἱατροὶ τῶν ψυχῶν, ἂν εἶχον τὴν δεξιότητα νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὴν καρδίαν πάσης ἡλικίας καὶ ἐκατέρου τοῦ φύλου, ἂν ἐνεφοροῦντο ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἠθικῆς βελτιώσεως καὶ οὐχὶ τῆς ἀργυρολογίας καὶ ἄλλων ποταπῶν παθῶν, τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου θὰ ἐσώζοντο ἠθικῶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, διότι ὁ σκοπὸς πάσης θρησκείας εἶνε ἡ τοῦ λαοῦ ἠθικοποίησις· τὰ κακουργήματα θὰ προελαμβάνοντο, ἡ συνολικὴ τῶν ἁμαρτημάτων μεθ' ὅλης τῆς συνοδίας αὐτῶν θὰ ἔπαυε κινουμένη, τὰ μυστὰ πάθη θὰ ἐξωρίζοντο ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, καὶ αἱ κακίαι θὰ ἦσαν σπανιότεραι. Τὸ μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως ἢ τῆς Μετανοίας εἶνε, κατ' ἐμέ, τὸ μεγαλεῖτερον μυστήριον τῆς χριστιανικῆς πίστεως· διότι ὁ ἄνευ κατηχήσεως βαπτισθεὶς καὶ μηδέποτε διδασθεὶς τὰ τῆς θρησκείας καὶ τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετάς, ἄλλο μέσον σωτηριωδέστερον δὲν ἔχει βεβαίως ἢ τὸν πνευματικὸν του. Ἀλλὰ ποῦ τοιοῦτοι πνευματικοί, γινώσκοντες τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν ἀποστολὴν καὶ τὰ ἱερά των καθήκοντα; Ὅπως ἐν τοῖς ὑπουργήμασιν εἰσδύουσιν ἐνίοτε οἱ τυχόντες, οὕτω καθίσταται πνευματικὸς καὶ ὁ τυχὼν ἱερεὺς· ἀλλ' ἄρα γε καὶ οἱ ἐπαῖοντες μεριμνῶσι ποτε περὶ ἐκλογῆς καὶ διορισμοῦ πνευματικοῦ καταλλήλου; ὅπως κρέματα τὸ περιτραχήλιον περὶ τὸν τράχηλον τοῦ τυχόντος ἐφημερίου, οὕτω φέρει τὸ ἐξομολογητῆριον ἐν ταῖς χερσὶ καὶ ὁ ποθὼν νὰ αὐτοχειροτονηθῇ πνευματικὸς.

Ἀκούων ταῦτα ἔχαφον κατ' ὑπερβολὴν, καὶ οὐδόλως ἐλυπήθην διὰ τὴν εἰς Ἄδου καθόδόν μου, διότι ἠξιώθην νὰ ἐξομολογηθῶ πάλιν παρὰ τῷ ἀρχαίῳ πνευματικῷ μου.

Εἶτα στραφεὶς καὶ πρὸς τὸν ἕτερον γυμνόποδα καὶ τρίχινον ὑποχιτώνιον διὰ βίου φέροντα ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ ὁμωνύμου μοι ἁγίου εἶπον:

Καὶ σὺ, πάτερ Ἰωάσαφ, ἦσο εἰς ἐκ τῶν κατὰ δυστυχίαν σπανίων πνευματικῶν. Ἐὰν ἐκάστη πόλις καὶ κώμη εἶχε δύο ὥς ὑμᾶς πνευματικούς, εὐδαίμονες καὶ μακάριοι θὰ ἦσαν οἱ κάτοικοι. Ἐνθυμεῖσαι βεβαίως, ὅτε καὶ παρὰ σοὶ ἐξωμολογούμην ποτὲ καὶ ἐν τῇ νεανικῇ τότε ἀσκεψίᾳ μου σοὶ ἐξέφραζον τὴν ἀπορίαν μου, διατί ὁ μεγαλόνους Μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς κανόσιν αὐτοῦ βαρύτερον ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον διώριζε τοῖς μοιχοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς φονεῦσιν, ἐσπευδες εἰς τὴν ὀρθοτάτην λύσιν τῆς ἀπορίας μου λέγων: «Τέκνον μου, μέγα δίκαιον ἔχει ὁ ἅγιος Βασίλειος εἰς τὸ θέσπισμα τοῦτο· διότι ὁ μὲν φονεὺς ἀφαιρεῖ τὴν ὕλικὴν ζωὴν καὶ ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου, ἡ δὲ ἠθικὴ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ὑπόληψις τῆς οἰκογενείας τοῦ φονευθέντος σώζεται, ἐνῶ ὁ μοιχὸς φονεῦει τὴν ἠθικὴν ζωὴν καὶ καταστρέφει τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν οὐ μόνον τῆς μοιχαλίδος, ἀλλὰ καὶ τοῦ συζύγου αὐτῆς, τῶν τέκνων, τῶν γεννητόρων, τῶν ἀδελφῶν, τῆς οἰκογενείας ὁλοκλήρου, πάντων ἐν γένει τῶν διὰ δεσμῶν συγγενείας συνδεομένων· ἡ κηλὶς τοῦ ἐκ τῆς ἠθικῆς ἀτιμώσεως ρεύσαντος αἵματος εἶνε μᾶλλον δυσεξάλειπτος ἢ ἡ ἐκ τῆς φονικῆς μαχαίρας προκύψασα»... Πόσον εἰσδύει ὁ καλὸς πνευματικὸς (ἔλεγον κατ' ἑμαυτόν) εἰς τὰ μυστήρια τοῦ ἠθικοῦ βίου! ἀλλὰ, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες διδάσκαλοι, μὴ πάντες χαρίσματα ἔχοντες ἱαμάτων, μηδὲ πᾶς ὁ φορῶν καλυμμαύχιον πνευματικὸς.

Ὅτε ἀπεχωρίζομην ἀπὸ τῶν ὄντως ἁγίων τούτων πατέρων μετὰ τῆς προσηκούσης ὑποκλίσεως καὶ σεβασμοῦ, ὁ σεβασμιώτατος Βλαδικὰς Ἀγαθάγγελος καὶ ὁ γέρον Ἰωὴλ παραγγέλλουσί μοι θερμῶς ὅτι, ἐὰν ποτε ἀξιῶσθαι με ἡ θεία πρόνοια νὰ ἐπισκεφθῶ ἐκ δευτέρου τοὺς Ἀγίους Τόπους, νὰ

μη ἐπιλησθῶ ἵνα συστήσω ἐκ μέρους αὐτῶν τοῖς ἁγίοις Ἀδελφοῖς τὴν ἀναγκαιοτάτην σύμπνοιαν καὶ τὴν μετὰ ζήλου κοινὴν συνεργασίαν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀσφαλοῦς τηρήσεως τῆς ἐμπειστευμένης αὐτοῖς ἱεράς παρακαταθήκης, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὰ τοῦ Μοναστηρίου καὶ πᾶσαν ἐχεφροσύνην, προσθέντες ὅτι δέον νὰ συμπράττῃ καὶ ἅπαν τὸ ἔθνος, νὰ φανῇ καὶ τοῦτο ἐνδιαφερόμενον καὶ ὑπὸ προστατευτικοῦ πνεύματος ἐμπορούμενον περὶ τῆς Παλαιστίνης ὡς πρὸς τὰ ἀφορῶντα τὴν χριστιανικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἡμῶν ἀποστολὴν, ὅπως ποιοῦσιν οἱ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι, καὶ οὐχὶ νὰ μιμῆται τὸν ὑπὸ μανδραγόραν εὐδοντα ἢ τὸν κοχλίαν ἄδοντα.

— Εὐτυχῶς, εἶπον, ἡ σεβαστὴ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις μεριμνᾷ πατριώτερον καὶ σωτηριωδέστερον περὶ τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος ἢ οἱ ἡμέτεροι λογάδες.

Ἀπωτέρω ἴστατο ὁ Βενιαμὴν Ἰωαννίδης, καθηγητὴς τῆς Θεολογίας, παρ' ᾧ εἶχε προσπελάσει καὶ ὁ Δημήτριος Μαυροφρύδης. Προσελθὼν αὐτοῖς εἶπον: Τίς ἐγένετο ὁ αἴτιος τῆς ταχυτέρας καθόδου ὑμῶν εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος;

— Ἐμοῦ μὲν (λέγει ὁ Βενιαμὴν) ἡ ἀσθενικὴ κρασίς μου, ἴσως δὲ καὶ ἡ κατάρα ἐκείνου (ἐδεύκνυε τὸν Κύριλλον), ἀν καὶ ἡ κατάρα τῶν σχισματικῶν δὲν ἰσχύει.

— Ἐμοῦ δὲ (λέγει ὁ Μαυροφρύδης) αἱ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας κακουχίαι καὶ στερήσεις, ἡ διηνεκὴς μελέτη ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις, ἡ συνεχὴς γραφὴ ἀνευ τινος ἀνέσεως, καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνος ὁ «Φιλίστωρ», οὗ τὸ τέταρτον τῆς ὕλης κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐκδόσεως, ἐνεκα τῆς ἀδρανείας τῶν συνεργαζομένων, μὴ ὄν ἔτι ἔτοιμον, ἔδει νὰ συμπληρωθῇ ὑπ' ἐμοῦ ἐν μιᾷ νυκτί, ἀφοῦ τακτοποιήσω συνάμα καὶ πᾶσαν τὴν ἀνατεθειμένην μοι ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἀνταποκριτῶν.

— Μόνον τὴν σὴν πολύτιμον ζωὴν (εἶπον τῷ Μαυρο-

φρύδῃ) δὲν ἀπῆρεσεν ὁ ἀπηνής Χάρων, ἀλλὰ καὶ τὰς ὡς κειμήλια φυλαττομένας παρ' ἐμοῖ ἐπιστολάς σου δὲν ἐσεβάσθη ἢ κατὰ παραχώρησιν τοῦ γείτονός μου Σατανα πυρπόλῃσις τῆς οἰκίας μου. Ἐλυπήθην βαθύτατα ἐπὶ τῷ ἄνθρωπῳ θανάτῳ σου, φίλτατε συνάδελφε, καὶ μετ' ἐμοῦ ἅπαν τὸ ἔθνος.

— Περὶ τῆς σῆς λύπης οὐδόλως ἀμφιβάλλω, μοι λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς λύπης ἄλλων τινῶν ἀτόμων ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει ὑποψία τις κατέχει τὴν ψυχὴν μου, διότι οἱ καθηγηταὶ καταδοκοῦσι τὴν κένωσιν μιᾶς ἑδρας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὡς οἱ ἀρχιερεῖς τὴν χήρευσιν ἐνὸς θρόνου.

— Εἰπὲ καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις (ποιῶ αὐτῷ τὴν παρατήρησιν) διότι μόλις μὲ ἐπεδίδασαν ἄκοντα εἰς τὸ πορθμεῖον τοῦ Χάρωνος, αὐθαρεῖ μαθηματικὸς τις ἐξ Ἑλλάδος πέμπει ἐπιστολὴν εἰς τὸν Γυμνασιάρχην τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ζητῶν τὴν κατάληψιν τῆς παλαιᾶς ἑδρας μου. Καὶ εἶνε φυσικώτατον τοῦτο, διότι ὁ θάνατος τοῦ Α εἶνε ζωὴ τοῦ Β.

— Ἐλυπήθην πολὺ (ἐξακολουθεῖ ὁ Μαυροφρύδης), ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐπιθλητικῆς ὀψευς τῆς ἐν ἐρήμῳ ιδιορρύθμου Μονῆς τοῦ ὁμωνύμου σοι ἁγίου, ἐνθα παρετέθη ἡμῖν λιτὴ καὶ ὄντως καλογηρικὴ τράπεζα ἐξ ὀπτῶν ὧν καὶ ξηρῶν ὀπωρῶν, ἀπηγορευμένης τῆς κρεωφαγίας, δὲν ἡδυνήθην ἐνεκα τῆς ἐπαράτου νόσου μου νὰ περιηγηθῶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Γαλιλαίας, οὔτε νὰ βαπτισθῶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, οὔτε νὰ συμμετάσχῃ τῆς πομπῶδους τελετῆς τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ἵνα γένωμαι τέλειος **χατζής**.

— Ἐγὼ (εἶπον) ὅλα ταῦτα τὰ ἐτελείωσα καὶ πλεῖστα μέρη Παλαιστίνης καὶ Συρίας περιηγήθην.

— Λοιπὸν ἀφηγήσου ἡμῖν τινὰ τούτων, (λέγει ὁ Βενιαμὴν) ἵνα τὰ παραβάλω πρὸς τὰ ἐν τοῖς ἐμοῖς πονήμασι περιγραφέντα τοπία.

— Ἀλλὰ, πρὶν ἢ εἰσελθῶ εἰς τὰς προτεινομένας παρὰ σοῦ περιγραφάς (λέγω τῷ Βενιαμὴν), θὰ ἀναζητήσω παρὰ σοῦ τὴν λύσιν τοῦ ἐγερθέντος ποτὲ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ

Σταυροῦ ζητήματος, ἐάν δηλ. ἄγαμος τις κληρικός μετὰ πάροδον χρόνου ἐπιθυμήσας νὰ συζευχθῇ νομίμως καὶ δι' ἐκκλησιαστικῆς ἱεροτελεστίας, δικαιούται νὰ ποιήσῃ τὴν φαινομενικὴν ταύτην καινοτομίαν, κεχειροτονημένος ἤδη ἢ οὐ;

Ὁ Βενιαμὴν ἐπαναλαμβάνων ὅσα καὶ ἄλλοτε εἶχεν εἶπει, ἐξεφράσθη οὕτως:

— Ἡ Ἱερωσύνη καὶ ὁ γάμος εἰσὶν ἀμφοτέρω ἐκ τῶν ἐπτὰ Μυστηρίων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ὁ γάμος μάλιστα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, εἶνε Μυστήριον μέγα, καὶ πᾶς χριστιανὸς μετέχει καὶ τῶν ἐπτὰ μυστηρίων, τινῶν μὲν ὑποχρεωτικῶς, τινῶν δὲ κατ' ἀρέσκειαν. Δὲν ὑπάρχει προτεραιότης εἰς τὰ Μυστήρια. Ὁ ἐξομολογηθεὶς τὰς ἁμαρτίας του παρά τινι πνευματικῷ βαπτίζεται, ἐάν δὲν εἶνε βεβαπτισμένος, ὅπως καὶ ὁ βαπτισθεὶς ἐξομολογεῖται μετὰ ταῦτα ὁ μεταλαβὼν τῆς θείας εὐχαριστίας νυμφεύεται, ὅπως καὶ ὁ νενυμφευμένος μεταλαμβάνει τῶν ἀχράντων μυστηρίων· ὁ πρότερον ἐξομολογηθεὶς νυμφεύεται ὕστερον, ὅπως καὶ ὁ πρότερον νυμφευθεὶς δύναται καὶ νὰ ἐξομολογήται ὕστερον. Ὅθεν, ὅπως ὁ πρότερον νυμφευθεὶς ἐλεύθερός ἐστι ὅταν θέλῃ, καὶ νὰ ἱερωθῇ ὕστερον, οὕτω καὶ ὁ πρότερον μετασχὼν τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης, δὲν πρέπει νὰ κωλύηται, ἐάν θέλῃ μετὰ ταῦτα, καὶ ἀπὸ τῆς τελετῆς τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου· ἄλλως εἰπάτωσαν ἡμῖν οἱ ἅγαν εὐλαβεῖς, ἐάν ὁ γάμος εἶνε ἁμαρτία τις καὶ οὐχὶ ἀρετὴ, οὐχὶ καθήκον ἀνθρώπινον, ἐάν δὲν συνεστήθῃ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸ παντὸς ἄλλου καὶ δὲν ἠὺλογήθῃ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἐάν δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἐπτὰ μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ μέγα μυστήριον. Ἐάν συγκροτηθῇ νέα Οἰκουμενικὴ ἢ Τοπικὴ Σύνοδος πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπὸ σπουδαία ὄψει καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, οὐ ἡ λύσις ἐσται ἄρσις πολλῶν ἀτοπημάτων καὶ τῶν παρακολουθουσῶν κατηγοριῶν, καθόσον μάλιστα οὐκ ὀλίγαι

χειροτονίαι γίνονται νῦν παρὰ τοὺς Συνοδικοὺς κανόνας πρὸ τῆς ὠρισμένης ἡλικίας.

Ἡ γνώμη τοῦ Βενιαμὴν μοι ἐφάνη λογικὴ καὶ τὴν ἐπεδοκίμασα, ἂν καὶ δὲν ἦμην θεολόγος. οὔτε τις ἄγαμος ἢ ἐγγαμος ἱερεὺς.

Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἔσπευσα νὰ ἱκανοποιήσω καὶ ἐγὼ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων ἐραστῶν τοιούτων ἀφηγήσεων.

— Ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, ἐνθα κεῖται ὁ τάφος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔχει τι ὑπερφυῆς καὶ ἐμποιεῖ σέβας θεοπρεπὲς εἰς τὸν πρῶτον εἰσερχόμενον πιστόν· ἀλλ' ὅταν τις συνεθισθῇ καὶ βλέπῃ καθ' ἐκάστην τὴν μεγάλην ἀταξίαν, τὸν πολὺν θόρυβον, τοὺς πολλοὺς ἀλαλαγμοὺς, τὰ ἀνέλπιστα πατραράγφδα καὶ τὰ ἀνακαλοῦντα εἰς τὴν μνήμην τελετὰς τινὰς τῶν ἀρχαίων. ὦ! τότε πᾶν σέβας αἱρεται ἀθρομήτως, πᾶσα εὐλάβεια παραμερίζεται, θλίψις βαθεῖα σὺν δικαίᾳ ἀγανακτήσει καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ καὶ εὐσεβοῦς χριστιανοῦ, καὶ ἐκτὸς ἑαυτοῦ γινόμενος φωνάζει ἄκων, διατὶ ὁ υἱὸς τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ἦλθε καὶ ἐσκήνωσεν εἰς τοιαύτην πόλιν, ἣτις οὐ μόνον τὸν συνέλαβε, τὸν ἐδασάνισε, τὸν ἐσταύρωσεν ἐπὶ τέλους, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς σήμερον τὸν σταυρόνουσιν ἐτι πολλοὶ τῶν ὁπαδῶν του πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως παρ' αὐτῷ τῷ ζωοδόχῳ τάφῳ του, καὶ καθιστῶσι περίλυπον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μέχρι θανάτου;

— Πυρποληθέντος τοῦ ναοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθίνοντος τούτου αἰῶνος, μέρη τινὰ περιεσώθησαν, ὥς οἱ περὶ τὸ Καθολικὸν στύλοι καὶ ἡ μεγάλη θύρα τῆς εἰς αὐτὸν εἰσόδου· ἀνεκαινίσθη δὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, ὥς τεκμηριοῦσιν αἱ πολλαὶ ἐπιγραφαί, τῇ συνδρομῇ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου κεῖται ἡ Ἀποκαθήλωσις καὶ δεξιόθεν ὁ Γολγοθᾶς, ἐν ᾧ ἐσταυρώθη ὁ Χριστός, καὶ ὅπου ἀνέρχεται

τις διὰ κλίμακος. Παραπλεύρως τούτων τὸ μέγα Καθολικόν, ἀνήκον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους. Ἐν τῇ μέσῃ καὶ ἐν κυκλωτέρῃ χώρῃ ἀμέσως συνεχομένῃ τῇ Καθολικῇ ὁ Πανάγιος Τάφος, κοινὸς εἰς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς πλὴν τῶν διαμαρτυρομένων. Πέριξ διάφορα προσκυνήματα, καὶ κατὰ τὴν δυσμικὴν πτέρυγα τὸ παρεκκλήσιον τῶν δυτικῶν, ὅθεν εἰσοδος εἰς τὸ παρακείμενον μοναστήριον τῶν. Ἀνωθεν τῆς εἰσόδου καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὸ παρεκκλήσιον τῶν Ἀρμενίων. Ἡ πέριξ διόδος φέρει ὀπίσθεν τοῦ Καθολικοῦ πρὸς ἀνατολὰς εἰς ὑπόγειόν τι ἐν εἶδει σπηλαίου, ἐνθα εὗρέθη ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τὸ τίμιον ξύλον τοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ.

Ἐξωθεν τῆς πόλεως πρὸς βορρὰν κεῖνται οἱ ἀρχαῖοι τάφοι τῶν βασιλέων καὶ τῶν Κριτῶν. Πρὸς ἀνατολὰς μεταξὺ τῆς ἐπὶ τριῶν λόφων Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν εἶνε ἡ κοιλάς, ἐνθα ἦν πάλαι τὸ χωρίον Γεθσημανῆ, καὶ ἐνθα νῦν κατωφερῆς κλίμαξ διὰ πολλῶν βαθμίδων φέρει εἰς τὸ εὐρύχωρον σπήλαιον, ὅπερ εἶνε ἡ σεβαστὴ κατακόμβη ἡ περικλείουσα τὸ μνήμα τῆς Θεοτόκου. Διὰ τοῦ πυρίνου ποταμοῦ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ ἄγονται οἱ νεκροὶ εἰς τὴν τελευταίαν κατοικίαν τῶν. Τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ ὑπερχειλίζει κατὰ περιόδους, καὶ ἡ πηγὴ τοῦ Σιλωάμ ἀπωλέσασα τὴν ἱαματικὴν τῆς χάριν διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ἡμῶν, χρησιμεύει νῦν εἰς τοὺς διψῶντας ὕδατος κατοίκους. Πρὸς νότον ἐπὶ ὑψηλοῦ ὄροπεδίου ἱδρύται τὸ εὐαερον μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλίου, ὅπερ μάλλον ἐχρησίμευσέ μοι πρὸς ἀπαλ' αἴτην ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἢ τὸ κινίνον. καὶ ἀπωτέρω εἰς ἰσὴν ὠριαίαν ἀπόστασιν κεῖται ἡ ἁγία Βηθλεέμ· ἐνθα διαπληκτίζονται καθ' ἐκάστην περὶ τὴν φάτιν τοῦ Ἑμμανουὴλ Γραικοί, Λατίνοι καὶ Ἀρμένιοι· ἐπὶ νοτιώτερον αἱ δεξαμεναὶ τοῦ Σολομωντος, καὶ πέραν ἡ κατάφυτος καὶ σεβαστὴ τοῖς πᾶσι Χεδρών, ἐνθα οἱ τάφοι τῶν προπατό-

ρων Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ ἡ γηραιὰ δρῦς τοῦ Μαρβρῆ.

Δύο τοποθεσίαι ὑψηλαί, ἃς ἐξελέξατο ὁ Υἱὸς τοῦ ἐν ὑψίστοις Θεοῦ, ἵνα δείξῃ τοῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὴν ὑψηλὴν Αὐτοῦ καταγωγὴν, καὶ ἐπὶ τῆς μὲν ἐφανέρωσεν εἰς τινὰς τῶν ἀποστόλων Αὐτοῦ καὶ τῶν προφητῶν τὴν λαμπρότητα τῆς θεϊκῆς Του οὐσίας, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας ἀνῆλθε πάλιν ὡς Θεὸς παρὰ τῇ Οὐρανίῳ Πατρί, εἰς τὸ ὄρος Θαβὼρ καὶ τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν. Ἐκ τῆς κοιλάδος τῆς Γεθσημανῆς καὶ διὰ τῆς κλιτύος, ἐνθα προσηύχετο ὁ Χριστὸς καὶ παρεκάλει τὸν ἐν Οὐρανοῖς Πατέρα ὑπὲρ τῶν πλασμάτων αὐτοῦ λέγων: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν», ἀκολουθῶν τις διὰ σειρὰς τῶν καλυπτουσῶν τὴν ὅλην ἐπιφάνειαν τοῦ ὄρους γηραιῶν ἑλαιῶν, ὧν τινες ἀριθμοῦσι τὰ ἔτη τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ, φθάνει ἐπὶ τῆς κορυφῆς, εἰς τὸ μέρος, ὅθεν ἀνελήφθη ὁ Σωτὴρ, καὶ ἐνθα ἱδρύται πρὸς μνήμην ναὸς τῆς Ἀναλήψεως, μετεσχηματισμένος νῦν εἰς τζαμίον. Ἐκεῖθεν ἔχει τις πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Προφητάνακτος πρὸς δυσμὰς προβάλλουσαν τὴν σεβαστὴν αὐτῆς μεγαλοπρέπειαν, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ὁ ὀρίζων εὐρύνεται ἐπεκτεινόμενος μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Ἀραβίας, ἐχόντων πρὸ ἑαυτῶν τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, ἥς ἡ μαρμαρυγὴ ἐκ τῆς ἀκυμάντου ἐπιφανείας αὐτῆς ἀντανάκλαται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ θεωμένου. Ὀκτάωρον περίπου ἀπέχει τῆς Ἀγίας Πόλεως ἡ κοιλάς τοῦ Ἰορδάνου, ἐνθα ἡ ἀρχαία περικλεῆς Ἱεριχώ, νῦν ἄσημον χωρίον, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ἐπικρέμαται τὸ Σαραντάριον καλούμενον ὄρος, ἐφ' οὗ μετὰ τεσσαρακονθήμερον νηστείαν ἐπειράζετο ὁ Ἰησοῦς ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ὑπισχνουμένου αὐτῷ τὰ βασίλεια καὶ τὰ πλούτη τοῦ κόσμου, ἐάν πεσὼν προσκυνήσῃ αὐτῷ. Ἐν Ἱεριχωῖ, οἰκουμένη νῦν ὑπὸ Ἀραβικῆς φυλῆς, ἴδιον θρήσκευμα ἀκολουθοῦσης, ἐθαύμασα πρὸ πάντων τὸν χορὸν

τῶν νεανίδων μὲ γυμνοὺς βραχίονας καὶ μὲ γυμνὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, περιστρεφούσας αὐτὰ ἐπιχαρίτως καὶ μετὰ μεγίστης δεξιότητος καὶ τέχνης.

Ἐνῷ ἡ Παλαιστίνη ἐκτὸς τῆς ἀγιότητός της ἔχει καὶ τὴν ἀγριότητα, διότι τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε ὄρεινόν. γυμνὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στεῖρον εἰς εὐκαρπίαν, ἀνώμαλόν, αὐχμηρὸν καὶ ἄχαρι, τὸναντίον ἡ Γαλιλαία ἔχει ὄψιν χαρίεσσαν, κλίμα τερπνὸν καὶ ὑγιεινόν, ἔδαφος γόνιμον καὶ κατάφυτον πανταχοῦ· ἡ φύσις νομίζει τις ὅτι γελαῖ ἐνταῦθα. Εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν ὀρέων κεκαλυμμένων μὲ δένδρα κεῖται ἡ Ναζαρέτ, πατρίς τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας. Ἐκ τῆς πηγῆς ἐξ ἧς ἰηγντλεῖ τὸ ὕδωρ ἡ Θεομήτωρ, καὶ πρὸ τῆς ὁποίας ὁ Ἄγγελος Γαβριὴλ εὐηγγελίσαστο αὐτῇ τὸ «Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ», ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς πληροῦσι καὶ νῦν τὰς ὑδρίας τῶν αἱ καλλιπάραιοι παρθένοι τῆς Ναζαρέτ. Οἷα ἀγνότης ἰθὺν κληρονομηθεῖσα ἐκ τῆς ἀσπίλου θυγατρὸς τῶν θεοπατόρων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης. Σῴζεται ἔτι ὁ οἶκος τοῦ τέκτονος Ἰωσήφ μεταβεβλημένος εἰς ναὸν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ δυτικοῦ δόγματος.

Ἦν ἡ 5η Αὐγούστου 1864. Ἀπέρχομαι εἰς τὸ Θαβώριον ὄρος μετὰ τοῦ μητροπολίτου Ναζαρέτ διὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐορτῆς τοῦ μεταμορφωθέντος ἐκεῖ Σωτῆρος Χριστοῦ. Δίωρος ἵπποδρομία ἐπῆρκεσεν ἵνα φθάσωμεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους. Ἡ σειρὰ τῶν ὀρέων τῆς Γαλιλαίας καταλήγει εἰς τοῦτο, ἢ μᾶλλον τὸ Θαβώρ ἀποτελεῖ ἰδιόρρυθμόν τι καὶ ἰδιοφυὲς ὄρος, κεχωρισμένον τῶν λοιπῶν, μαστοειδὲς τὸ σχῆμα καὶ κανονικώτατον, μεστὸν ἐκ διαφόρων δασωδῶν δένδρων καὶ θάμνων. Ἡ διὰ τῆς φυσικῆς τῶν φυτῶν συστοιχίας ἀνοδος οὐδεμίαν κόπωσιν παρέσχε μοι, διότι δὲν κατήλθον ὡς ἀλλαχοῦ ἐκ τοῦ ἵππου, ἀλλὰ μάλιστα καὶ μ' ἑτέρπεν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς οἷα ἐξαισία καὶ συγκινητικωτάτη θέα!

Οὐδέποτε ἐπὶ ζωῆς εἶχον ἀξιώσῃ οἱ ὀφθαλμοί μου νὰ ἰδῶσι τοποθεσίαν μαγευτικωτέραν ταύτης. Εἶνε μοναδικὴ καὶ ἀπαράμιλλος! Οὐδεὶς τόπος, οὐδεμία κορυφὴ ὄρους πλὴν τοῦ Θαβώρ ὑπῆρχεν ὄντως ἐπὶ τῆς Γῆς καταλληλοτέρα καὶ πρεπωδεστέρα δια τὴν θείαν μεταμόρφωσιν. Ἐκεῖ ἅπαντα ἡ φύσις φαίνεται ὡς μετασχοῦσα καὶ διατηρήσασα εἰς αἰετὸ τὸ ἀπλετον τῆς ὑπερφυοῦς λάμπσεως καὶ χάριτος. Ἐκεῖ πᾶσα ψυχὴ μεταρσιούται μετὰ τοῦ ὄρους καὶ ἡ ἐμὴ κατελήφθη τότε ἐξ ἀπεριγράπτου τινὸς ἀλλοιώσεως. Ἐκεῖ πρῶτον ἐδοκίμασα τὴν ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς θείας αὐτῆς καταγωγῆς προερχομένην ἐν ἐμοὶ ἐνδόμυχον καὶ ἀνέκφραστον ἀγαλλίασιν. Τὸ Θαβώρ ἐφάνη τοῖς ἐμοῖς ὀφθαλμοῖς ἀνώτερον τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς Ἑδέμ, τολμῶ εἰπεῖν, ὡς πλησιέστερον τῷ οὐρανῷ ἢ ἡ πρώτη κατοικία τῶν πρωτοπλάστων.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐσπερινοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως ἐκαθήμεθα ὑπὸ σκιάδα ἐξωθεν τῆς ἐκκλησίας ἐγώ, ὁ ἅγιος Ναζαρέτ Νήφων, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς καὶ ὁ συνοδεύσας με ἐκ Πτολεμαίδος διδάσκαλος καὶ καλλιφωνος ψάλτης Γ. Δημητριάδης. Θέαμα καταπληκτικὸν καὶ οὐτινος διὰ πρώτην φοράν ἐγινόμεν ἡ μάρτυς παρίσταται πρὸ τῶν ἀπλανῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ ὅπερ βαθυτάτην ἐν τῇ ψυχῇ μου ἐντύπωσιν ἐνεχάραξε διαρκοῦσαν μέχρι σήμερον. Ἐτύγχανε πανσέληνος τὴν ἐσπέραν ἐκείνην. Δύο δίσκοι ἐν οὐρανῷ λαμπροὶ καὶ ἰσομεγέθεις, ὁ μὲν χρυσοῦς, ὁ δὲ ἀργυροῦς, ὁ μὲν πρὸς δυσμὰς, ὁ δὲ πρὸς ἀνατολάς, εἰς ἴσην ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος ἀπόστασιν, τεσσάρων ἢ πέντε μοιρῶν ἄνωθεν, ἐν ἀντιθέσει συμμετρικῇ, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, προσήλκυον τὰ ἀκόρεστα βλέμματα τοῦ θεατοῦ, ἀμιλλώμενοι εἰς τὴν παροχὴν καὶ ἐπαύξησιν τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τῆς καλλονῆς τῆς φύσεως. Ὅποίας καὶ ὁπόσας στιγμὰς ψυχικῆς τέρψεως καὶ πολυτίμου διαχύσεως ἀσυγκρίτως ἀνωτέρας πάσης ἄλλης ὑλικῆς καὶ μαλθακῆς ἀπολαύσεως ἀ-

πολλύουσιν ἐν τῇ βίῳ οἱ ἀναποφάσιστοι εἰς περιοδείας καὶ καταστρέφοντες τὴν ζωὴν ἐν τῇ νάρκῃ τῆς ραστώνης, τῆς ἀκηδίας καὶ τῆς ἀκινήσιας ἀναίσθητοι γηγενεῖς!

Μετ' οὐ πολὺ ὑποχωρῶν ὁ ἀνὴρ παραχωρεῖ τῇ γυναικὶ τὴν οὐρανοκρατορίαν. Ὁ ὠχρότερος βαθμηδὸν καταστάς ἡλῖος κρύπτεται ἡττημένος ὀπισθεν τῶν ὀρέων τῆς Γαλιλαίας. Ἡ πεφιλημένη τοῖς θηρευταῖς θεὰ τῶν δασῶν καὶ τῶν δρυμῶνων, ὡς νυκτρία ἤδη, στρέφει τὸ φιλομειδὲς πρόσωπόν της καὶ ἐξακοντίζει βέλη βεβαρμένα ἐντὸς μαγευτικοῦ κυπέλλου εἰς τὰς κατανυσσομένας τῶν πανηγυριστῶν καρδίας. Καταθελγόμενος μὲν ἐκ τῆς γλυκερᾶς θεᾶς τῆς ἰλαρᾶς θεᾶς τῆς νυκτός — ἡτις κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ὡς φιλάρεσκος γυνὴ ἦν περικεκοσμημένη δι' ὅλων τῶν πολυτιμοτέρων καὶ ἐπικτήτων ἀδαμάντων της καὶ ἐν αἴγλῃ ἀλαζονικῇ ἐσελάγιζεν ὡς δορυκτίτωρ τοῦ οὐρανίου θόλου — θλιβόμενος δὲ κατὰ βάθος διὰ τὴν ταπεινὴν ἦτταν τοῦ ἀρσενικοῦ φωστήρου, καὶ σκεπτόμενος μὴ τυχόν ἢ ὑποχώρησις εἶνε προσποιητὴ καὶ προπαρασκευὴ μάλλον διὰ νέαν καὶ ἀποφασιστικωτέραν μάχην, κατακλίνομαι προσδοκῶν τὴν πρωΐαν. Ὁ ὕπνος μου δὲν ὑπῆρξεν ἀμέτοχος ὀνείρου ἢ μάλλον ὀράματος. Ἐἔρων διὰ τῶν ἐκθάμβων ὀφθαλμῶν τοῦ κλειστοῦ ἐγκεφάλου μου τὸ ὑπερφυῆς φῶς τῆς θείας δόξης καὶ λαμπρότητος περιβάλλον τοῦ Θαδῶρ ὡς τὴν βάτον τοῦ Μωϋσέως καὶ κατακαλύπτον τὴν λάμψιν ἀμφοτέρων τῶν οὐρανίων φωστήρων. Ἡ ψυχὴ μου κατεκληῖτο ἐν τῇ ἐκστάσει.

Ἦν ὁρθὸς βαθὺς ὅτε ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς· ὁ κῶδων τῆς ἐκκλησίας δὲν εἶχεν ἔτι σημάνει. Σπεύδω εἰς τὴν ὑψηλοτάτην ἄκραν τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους καὶ τίθημι τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ λίθου, ἐφ' οὗ κατὰ παράδοσιν εἶχε μεταμορφωθῇ ὁ Σωτὴρ. Ἐκ σεβασμοῦ ἵσταμαι ὀρθὸς καὶ ἀσκεπὴς τὴν κεφαλὴν, περιμένων τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ἦρξατο ἤδη νὰ αὐγάξῃ. Εὐρύτατος ὀρίζων διανοιίγεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, περατούμενος πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων

τῆς Γαλιλαίας· πρὸς ἀνατολὰς ἐκτείνεται εἰς ἀπόστασιν μακρὰν ἡ μεγάλη σειρὰ τῶν ὀρέων τῆς Πετραίας Ἀραβίας· πρὸς βορρᾶν συνοφρυοῦται ὁ ἀγέρωχος Λίβανος, οὗ τὰς ὑψηλὰς κέδρους δὲν δύναμαι νὰ διακρίνω διὰ γυμνῶν ὀφθαλμῶν πρὸς νότον φαίνονται τὰ ὄρη τῆς Ἰδουμαίας, ἀναμιννήσκοντά μοι τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν καὶ τὸν ἱερὸν Γολγοθᾶν, ἐν ᾧ ἐσταυρώθη ὁ Ναζωραῖος. Κάτωθεν ἔστρωται τάπη ἀπέραντος, πεδιάς χλοερᾶ ἐσπαρμένη καθ' ὅλην τὴν ἑκτασίον της, μεστή ἀπὸ βαμβακοφυτείας, καπνοῦ, σησάμης, ἀραβοσίτου καὶ ἄλλων δημητριακῶν. Οὐδεμία χέρσος γῆ διακρίνεται. Ἀπέναντι, ἐν μέσῳ τῆς πεδιάδος καὶ οὐκ εἰς ἀπόστασιν μεγάλῃν, μεμονωμένον καὶ μετὰ μηδεμίας ὁροσειρᾶς συνεχόμενον, τὸ ὄρος Ἑρμῶν ἀμιλλᾶται τῷ Θαδῶρ κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ κάλλος. Ἀνακράζω μεγαλοφώνως, ὑψῶν τοὺς ὀφθαλμούς εἰς τοὺς οὐρανοὺς: «Θαδῶρ καὶ Ἑρμῶν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται». Ἐμπροσθεν τῶν ὀρέων τῆς Ἀραβίας ὁ ὀρμητικὸς Ἰορδάνης κυλῖει τὸ ἀνήσυχον ρεῦμά του ἀναμέσον σκιερῶν δενδρυλλίων.

Ὁ ἡλῖος ἐλαύνων ἐκ τοῦ Βασιλείου τῶν Μάγων κηρύττει διὰ τῆς Ἡοῦς τὸν κατὰ Σελήνης πόλεμον. Αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων ὡς σύμμαχοί του παρίστανται μετὰ χρυσεῖς πανοπλίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐξαποστέλλων τοὺς στιλπνοὺς δορυφόρους του εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ Ὀρίζοντος ἐπὶ κατακτητικῇ σκοπῇ, θριαμβευτικῶς παρουσιάζεται πρὸ τῶν προσεκτικῶν ὀμμάτων μου. Ποιῶ ἐπανελημένως τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ὡς πρὸ μεταμορφωθέντος Σωτῆρος. Αἱ ὀχθαὶ τοῦ Ἰορδάνου ἐφάνησαν ὥσει πυρπολούμεναι δι' ἀκάπνου πυρίτιδος. Μεγαλοπρεπὴς καὶ χρυσοκέντητος πορφύρα περιβάλλει τὸ διφρηλατοῦν ἄστρον τῆς ἡμέρας. Ἦρξατο ὁ ἀγὼν τῶν δύο δίσκων. Ἡ δειλὴ Ἀρτεμις, κυρία ἤδη τῆς ἔσεως, ἐν ἣ ἀφ' ἐσπέρας ὁ φαιδρὸς Ἀπόλλων ἐψάλλε κατανυκτικῶς τὸ κύκνειον ᾠσμᾶ του, ὁμολογεῖ σιγῇ τὴν ἦτταν αὐτῆς, ὠχρότερα τοῦ

κρόκου καθισταμένη βαθμηδόν. Συνεσταλμένη προσκαλεῖ τὰ πρὸς ἀνατολὰς νεφύδρια εἰς ὑπεράσπισίν της, ἀλλὰ ταῦτα ἐνεκρώθησαν ἀμέσως προσβληθέντα ὑπὸ τῶν διαλυτικῶν βελῶν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπὶ τέλους, ἡ ὑπερήφανος βασιλὶς τῆς νυκτὸς ὑπογράψασα τὴν ἀτιμωτικὴν συνθήκην κρύπτεται ἐξ αἰδοῦς ὀπισθεν τῶν ὀρέων τῆς Γαλιλαίας, καὶ τὸ ἄστρον τῆς ἡμέρας καθίσταται ὁ ἀπόλυτος ἄρχων τοῦ οὐρανίου θόλου.

Εὐχόμενος ἐκ ψυχῆς, ὅπως ὁ Ἥλιος τῆς Δικαιοσύνης εὐδογήσῃ καὶ ἀζιώσῃ με, ἵνα καὶ ἐν τῇ μέλλοντι ἐπισκεφθῶ ἐκ δευτέρου καὶ προσκυνήσω εὐλαβῶς τὸν ἱερὸν καὶ φωταυγῇ ἐκεῖνον τόπον, σπεύδω εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν τῆς Μονῆς καὶ παρίσταμαι μετὰ πάσης θρησκευτικῆς εὐλαθείας εἰς τὴν Ἀρχιερατικὴν ἱεροτελεστείαν τῆς ἐορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἅμα ἤκουσα τὸ «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως, καὶ ἀγάπης προσέλθετε» ἐκφωνούμενον, προσερχόμενος καὶ ἐγὼ ἐν κατανύξει ψυχῆς καὶ συντριβῇ καρδίας πρὸ τοῦ ἱεροῦ Βήματος, μεταλαμβάνω ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀγίου Ναζαρέτ τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων, συναισθανόμενος ἐμαυτὸν ἀνακουφισθέντα, ἀνακαινισθέντα καὶ ὡς νέον ἤδη ἄνθρωπον..

Ἰκανὰς ὥρας ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ὄρους Θαβὼρ ἡ λίμνη Γενισαρέτ. Διευθύνω τὰ βήματά μου πρὸς τὰ μέρη, ἐν οἷς ἐποιεῖ μετ' εὐχαριστήσεως καὶ τακτικῶς τὴν σωτήριον αὐτοῦ διδασκαλίαν ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἡμετέρας θρησκείας. Ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας σώζεται ἔτι ὁ κολυμβηθροειδὴς πίθος, ἐν ᾧ τὸ πληρωθὲν ὕδωρ μετεβλήθη εἰς οἶνον μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ μεγάλου μυστηρίου τοῦ γάμου. Ἐν τοῖς ἀγροῖς πρὸ τῆς Καπερναοῦμ ἐγεύθην τῶν στάξεων, δι' ὧν ἐθεράπευον τὴν πεινᾶν τῶν οἱ Ἀπόστολοι. Διέρχομαι διὰ τῶν ἀξιομνημονεύτων μερῶν τοῦ θαύματος τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν ἰχθύων, καὶ ἡ Τιβερίας ὡς βαλὺς λάκκος προβάλλει κάτωθεν. Ἐν-

τεῦθεν ἄρχεται ὁ Ἰορδάνης τὴν ροὴν αὐτοῦ, ἐνθα εἶχον λάβει κατὰ τὴν εἰς Ἱεριχῶ ἐπίσκεψίν μου τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου. ἀναδόχου μου ὄντος, ἀντ' αὐτοῦ, τοῦ φίλου καὶ συναδέλφου μου Λεάνδρου Ἀρβανιτάκη. Τὸ ὀρμητικὸν ρεῦμα τοῦ περιωνύμου τούτου ποταμοῦ ὀλίγου δεῖν με παρέσυρε μέχρι τῶν ἐκβολῶν του —διὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἴσως — καὶ Κύριος οἶδε, τίς λίθος ἀπορρώξ θά ἦν ὁ διαπρύσιος μάρτυς τοῦ προῶρου θανάτου μου. Ὅσον ζωηρὸς εἶνε ὁ Ἰορδάνης, τοσοῦτον ὁ τάφος του παρουσιάζει νεκρικὴν ὄψιν. Ἡ ἀκίνητος καὶ ἀκύμαντος Νεκρὰ θάλασσα, εἰς ἣν ἐκβάλλουσι τὰ ἡγιασμένα ὕδατα τοῦ ποταμοῦ, χιτῶνά μοι ἐνέδυσσε **κατά-σαρκα** ἐξ ἁλατος ὑφασμένον, ὄζοντα ἐξ ἀρώματος ἀσφάλτου, ὁπότεν ἀπεφάσισα παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τοῦ ἱατροῦ Χ. Μαζαράκη καὶ τοῦ φίλου μου Γ. Σερδῆ φαρμακοποιοῦ, νὰ βαπτισθῶ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ λίμνῃ, ἐν ἣ οὐδεμία ὀργανικὴ οὐσία ἢ φύκος ἐμφωλεύει, κευθούσῃ μόνῃ ἐν τοῖς βένθεσιν αὐτῆς τὰ ἐρείπια τῶν Σοδόμων καὶ τῶν Γομόρρων. Πέριξ τῆς Ἀσφαλτίτιδος, ἐν αὐχμηρᾷ πεδιάδι, αἰωροῦνται πολλοὶ λοφίσκοι ἁλατος, ὧν εἰς ἣν πιθανῶς ἡ ὑπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ Λῶτ ἀνεγερθεῖσα στήλη.

Ἡ πεφύλημένη τοῖς υἱοῖς τοῦ Ζεβεδαίου Τιβερίας, χάριν συλλογῆς τῶν ἀφθόνων ἐν αὐτῇ καρκίνων καὶ πρὸς ἀνάμνησιν ἐγένετό μοι κολυμβήθρα νέου βαπτίσματος, οἱ δὲ συλλεγέντες καρκῖνοι ἐχρησίμευσάν μοι ὡς μόνῃ τροφῇ ἕνεκα τῆς νηστησίμου ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου. Παρὰ ταῖς ὄχθαις αὐτῆς κεῖται ἡ ὁμώνυμος κωμόπολις, ἱερὰ τοῖς Ἑβραίοις διὰ τὸ Ταλμούθ. Πλησίον ἐκ ρηγμάτων ἡφαιστείου φύσεως πηγάζει θερμότατον ὕδωρ, ἱαματικόν, περιέχον θειώδεις καὶ ἄλλας ὕλας ἀλκαλικάς. Ἀρχαῖον κτίριον περικλείει μεγάλην δεξαμενὴν. ἐν ἣ κατὰ πᾶσαν Παρασκευὴν ἀνανεοῦται τὸ ὕδωρ. Τοσοῦτον θερμὸν εἶνε τοῦτο, ὥστε μόλις μετὰ τρεῖς ἡμέρας καθίσταται ὅποσον ἀνεκτὴ ἡ ἀφή· διὸ ἀπὸ τῆς Δευτέρας ἀρχοῦνται νὰ ἐμβαπτίζωνται οἱ χάριν ἰάσεως προσ-

ελθόντες. Ἦν ἡμέρα Σαββάτου καὶ δὲν ἰδυνάμην ἐγὼ νὰ περιμένω τὴν Δευτέραν, ἀλλ' οὔτε ἐφάνη μοι ἀρεστή ἡ ἐκεῖθεν ἀναχώρησις ἄνευ τῆς δοκιμῆς καὶ τοῦ θερμοῦ βαπτίσματος· ὡς καλὸς κολυμβητὴς εἰσπηδῶ εἰς τὸ ζέον ὕδωρ τῆς δεξαμενῆς καὶ νηχόμενος περιέρχομαι τὴν περιφέρειαν αὐτῆς, καὶ λαμβάνω οὕτω λουτρὸν παλιγγενεσίας διὰ τῆς θυσίας τοῦ ἐψηθέντος δέρματός μου, οὐ τὸ χρῶμα εἶχε καταντήσῃ ὡς τὸ τῶν ἰχθύων τοῦ Βαλουκλίου, καὶ οἱ ὁρῶντες θὰ μὲ ἐξελάβαν ὡς καταγόμενον ἐκ τῶν ἐρυθροδέρμων τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν τούτοις τὸ πρῶτον καὶ ὕστατον τοῦτο λουτρὸν ἐπῆρκεσε νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ διὰ παντὸς τῆς περὶ τὸν κόνδυλον τοῦ μηρικοῦ μου ὁστοῦ χρονίας ἀρθρίτιδος.

Ἡ βραχεῖα, ἀλλὰ πιστοτάτη περιγραφή τῆς περὶ Γαλιλαίαν καὶ Ἰορδάνην περιοδείας μου συνεκίνησε τοὺς ἀκούοντας, οἵτινες καὶ μοι συνεχάρησαν ὡς νέῳ μαθητῇ τοῦ Ἰησοῦ.

Πορρωτέρω ἐν ἀνακεχαρηκότι τόπῳ ἴσταντο καὶ τινες καλογραφαί—οὐκ οἶδα ὅποια ἦσαν—μὲ μεγαλόσχημον καὶ πλατύπτυχον ράσον, ἀκίνητοι καὶ σιγηλαί. Ἐγὼ ὁμῶς μὴ ἔχων τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον ὥστε νὰ συνδιαλεχθῶ καὶ μετ' αὐτῶν, καὶ εἰπὼν: «ἔχετε με παρητημένον» ἀντιπαρῆλθον.

Προχωρῶν μετὰ τοῦ Αἰάκοῦ βλέπω ὄμιλον ποιητῶν ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, ἐν οἷς διέκρινον ἄνευ κόπου τὸν Ἀριστοφάνην μὲ τὸν ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ ζητοῦντα νὰ συγκρίνῃ τοὺς τραγικούς, τὸν σοβαρὸν καὶ θούριον Αἰσχύλον, τὸν γλαφυρὸν καὶ αἰσθηματικὸν Σοφοκλῆ καὶ τὸν παθητικὸν καὶ μισογύναικα Εὐριπίδην. Ὁ Ὅμηρος δὲν ἐτέθη ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, διότι ἦν ἀπαράμιλλος. Μὲ ἠρώτησαν περὶ ποιήσεως καὶ θεάτρων, ἐγὼ δὲ ἀπαντῶν τοῖς λέγω: Ἡ φύσις δυστυχῶς μὲ ἀπεστέρησε τῶν ποιητικῶν πτερύγων καὶ δὲν ἔχω τὴν ἀπαιτούμενην ἱκανότητα νὰ σπουδαιολογήσω περὶ τούτων· τοῦτο

μόνον δύναμαι νὰ εἶπω καθ' ἃ κρίνω, ὅτι ἐπειδὴ ἡ Σμύρνη δὲν παρήγαγεν ἐξόχους τραγικούς, διὰ τοῦτο ἦν περιττὴ καὶ ἡ ὑπαρξὶς θεάτρου· ὅθεν καὶ τὸ πῦρ πρὸ πολλοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἐπὶ ψιλῷ μόνον ὀνόματι ὑφισταμένου. Ὅπου ἐλλείπουσιν οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ δραματικοὶ ἢ τοῦλάχιστον οἱ ὑποκριθισόμενοι, ἐκεῖ τὰ θεάτρα ἀπολλύουσι τὴν σημασίαν των. Οἱ ποιηταὶ ποιοῦσι τὸ θέατρον, καὶ οὐχὶ τὸ θέατρον τοὺς ποιητάς. Τὴν ἑλλειψίν των κυκλικῶν ἀναπληροῦσι παρ' ἡμῖν εὐτυχῶς οἱ εὐπαίδευτοι ἐπιστήμονες, ὅταν σχολὴν ἄγωσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν λειτουργήματος.

Εἰπὼν ταῦτα ἠτοιμαζόμεν νὰ ἀπομακρυνθῶ, ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης μὲ ἀναχαιτίζει.

— Οὐδὲν εἶπας ἡμῖν (μοὶ λέγει) καὶ περὶ τῶν γυναικῶν τῆς παρούσης ἐποχῆς.

— Δὲν ἐπιθύμῳ (ἀποκρίνομαι) νὰ μιμηθῶ τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον, ὥστε νὰ λιθοβοληθῶ. Αἱ γυναῖκες πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἰσὶ γυναῖκες· δὲν μεταβάλλουσι φύσιν πλὴν τῆς ἐνδυμασίας. Ἡ καταστροφή τοῦ ἀνδρός, ὁ θάνατος, τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα λέγεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς γυναικός, εἶνε ἀδιάσειστον κληροδόμημα τῆς Εὐας. Ὁ προορισμὸς τοῦ ὠραίου φύλου εἶνε ἡ ἱκανοποίησις τοῦ ἔρωτος ἢ τῆς ὀρέξεως καὶ τοῦ ἰδιοτρόπου συρμοῦ. Αἱ συχναὶ χρεωκοπταὶ εἰάν ἔχωσιν ἀρετηρίαν τὴν κακὴν πίσιν τῶν ἀνδρῶν, ἡ ἀναπόδραστος ὁμῶς ἀνάγκη καὶ τῆς πληρώσεως τῶν πολυειδῶν ἀπαιτήσεων καὶ ὀρέξεων τοῦ ἀχωρίστου ἡμίσεως δὲν εἶνε τούτων παντάπασιν ἄλλοτρία. Αἱ περιτταὶ δαπάναι των ὑπερτεροῦσι κατὰ πολὺ τὰς ἀπολύτως ἀναγκαίας. Τούτων ἕνεκα καὶ ὀλίγιστοι νῦν τολμῶσι νὰ συνάπτωσι συμβόλαια διὰ συζυγικὸν βίον. — Αὐτὰ τὰ ἐγνώριζον καὶ ἐγὼ (ἀπαντᾷ ὁ Εὐριπίδης) καὶ διὰ τοῦτο μὲ ἐκήρυξαν ὡς μισογύναικα· ὑπάρχουσιν ὁμῶς (προσέθηκε) καὶ ἄλλα βαρύτερα. Ἡ γυναικολογία εἶνε ἰδιαίτερα ἐπιστήμη, ἣτις εὐχερῶς δὲν μανθάνεται.

Ἐπεθύμουν νὰ ἀρυσθῶ γνώσεις τινάς παρὰ τοῦ εἰδικοῦ περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην φιλοσόφου, ἀλλ' ἡ ὥρα τῆς ἀναβιώσεώς μου προσήγγιζε, καὶ ὤφειλον νὰ ἐπισκεφθῶ ἐνίους ἐκ τῶν γνωστῶν μοι καὶ ποθητῶν Σμυρναίων. Ὁ Αἰακὸς μὲ ὀδηγεῖ παρὰ τούτοις.

Κατὰ πρῶτον συναντῶ τὸν ἀοίδιμον Μελέτιον Μητροπολίτην Σμύρνης περιστοιχιζόμενον ὑπὸ προϋχόντων καὶ φίλων αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπεκράτει τὸ Μικρασιανὸν στοιχεῖον, οὐ προήδρευεν ὁ φιλογενὴς καὶ φιλάνθρωπος Ἀνέστης Κασάπογλους. Σπεύδουσι νὰ ζητήσωσι πληροφορίας περὶ τῶν Κοινοτικῶν τῆς Σμύρνης. Ἀμνηχανία ἀληθὴς κατέλαβέ με εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν.

Ὁ Αἰακὸς μοι ἐνθυμίζει τὴν παραγγελίαν τοῦ ἐγὼ δὲ ἀπαγγέλλων τὸ τοῦ ποιητοῦ: «καὶ φημι κάποφημι κοῦκ ἔχω τί φῶ», περιορίσθην εἰς τὰ ἐξῆς ἀσαφῆ καὶ ἀόριστα ἐν συντομίᾳ:

— Ὅταν αἱ μὲν Κοινοτικαὶ Ἀρχαὶ μεριμνῶσιν ἀόκνως καὶ προθύμως ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Κοινότητος, ὁ δὲ λαὸς ἐκτιμᾷ καὶ σέβεται τὰς ἐκτελεγμένας ἀρχάς, τὰ πάντα κατὰ ροὴν βαίνουνσιν, ἡ ἁρμονία ἔσεται πλήρης. Εἰ δὲ μή . . . Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦν ἀνάγκη νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείας ἀσυφόρους καὶ ἴσως ἀτελεσφορήτους, ἐσιώπησα, προσθεὶς μόνον ὅτι τὸ κοινοτικὸν ἡμῶν γόητρον ἐν Σμύρνῃ ἀτυχῶς ὁσημέραι μειοῦται . . . Ὅψονται οἱ αἰτίοι!

Περαιτέρω ἀπαντῶ τοὺς μεγάλους εὐεργέτας τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, τὸν Ἡλίαν Κιουπετζόγλου, τὸν Ἰωάννην Μαρτζέλλα, μετὰ τοῦ ἀχωρίστου φίλου τοῦ ἱατροῦ Σωτηρίου Καρακούση, τὸν Βασίλειον Διογένην, τὸν Πέτρον Δεσίπρην καὶ τὸν Νικόλαον Βαχαδώρην μετ' ἄλλων εὐαρίμων εὐεργετῶν, οἵτινες συνεσκέποντο περὶ τῶν μονίμων πόρων τῆς ρηθείσης Σχολῆς.

Ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Κιουπετζόγλου καὶ Βαχαδώ-

ρην εἶπον: Ὑμεῖς ἔχετε ἐπὶ γῆς ἀξίους καὶ κρείττονας μιμητάς, τοὺς φιλοκάλους καὶ φιλομούσους ἀδελφοὺς ὑμῶν· πρὸς δὲ τὸν Καρακούσην, ὅτι οἱ εὐπαίδευτοὶ υἱοὶ αὐτοῦ ἐξ-επλήρωσαν πιστῶς τὴν ἱερὰν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς διαθήκην τοῦ.

Οὗτος δὲ ἀπαντῶν εἶπε: μέρος καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων καὶ σκοπῶν τῶν φίλων μου Μαρτζέλλα, Διογένους καὶ εἰ-τινος ἄλλου ὀφείλεται εἰς τὰς θερμὰς ἐμοῦ παροτρύνσεις καὶ συστάσεις.

— Γνωστὸν τοῦτο, τῷ εἶπον, καθὼς καὶ ὁ πολὺς σου ἔρως ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῆς Σχολῆς καὶ τῆς μορφώσεως τῶν μαθητευομένων.

Ὁ Μαρτζέλλας ἔδακνε τὰ χεῖλη μὲ τρομῶδη κίνησιν τῆς κεφαλῆς.

Ἐσπευσα ἐγὼ νὰ συγχαρῶ καὶ τὸν Δεσίπρην διὰ τὴν Εὐαγγελικὴν του ἀρετὴν, διότι ἀληθῶς δὲν ἐγίνωσκεν ἡ ἀριστερά του τί ὑπέγραφεν ἡ δεξιὰ, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.

Στρέφων τὸ βλέμμα κύκλῳ, βλέπω δεξιόθεν τὸν Ἰκέσιον Λάτρην καὶ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Γεώργιον Λάτρην ἱατρόν, ἐπιστήμονα καὶ σεβαστὸν ἄνδρα. Πρῶτος λαβὼν τὸν λόγον ὁ Ἰκέσιος Λάτρης ἤρξατο νὰ διηγῆται τὰ τοῦ μακροῦ βίου του, εἰς ποῖα πεδία εὐρέθη, μετὰ τίνων ὑψηλῶν προσώπων συνδιελέγετο κτλ. κτλ. ἦν καὶ ἐν Ἀθῇ ὡς ζῶσα ἱστορία· ὡμολόγησεν ὡς ὀρθοτέραν τὴν ὀνομασίαν **Αὐθεντο-χώριον** τοῦ Σεϊδίκιοι καὶ οὐχὶ **Ἰμέριον** τοῦ ἐσφαλμένου Σεβδίκιοι.

Ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Γ. Λάτρης, καίπερ ἐρευνῶν ἱαματικὰς ἀρετάς, ὡς ἐν Ἐρυθραίᾳ χερσονήσῳ, καὶ ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Ἀδου ἔνεκα τῆς ἀναδιδομένης θειῶδους ὁσμῆς, δὲν ἄκνησε νὰ μὲ ἐρωτήσῃ καὶ περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, τοῦ Ὁμηρείου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Λέσχης, ὧν διετέλει ἑφορος.

— Ὅσον διὰ λέσχας, εἶπον, ἐπειδὴ ὁ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν ἔδωκε ψήφον μέλαιναν διὰ τὴν ἐκλογὴν μου

ὥς μέλους, ἀγνοῶ τὰ καθέκαστα τῶν ἐν αὐταῖς τελουμένων· ἐξ ὧν ὅμως διαδίδονται, συμπεραίνω ὅτι ὅσον ὑψηλότεραν ὁπωσδήποτε θέσιν κατέχουσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὰ συνιστῶντα αὐτὰς πρόσωπα, τοσοῦτον ὑψηλότερος ὠφείλει νὰ ᾔηνε καὶ ὁ σκοπὸς τῆς συστάσεως αὐτῶν καὶ λειτουργίας, καθόσον μάλιστα ἐν μεγαλουπόλει, οἷα ἡ Σμύρνη, ἐλλείπουνσι δυστυχῶς ἄλλα κέντρα συμπαγῆ καὶ ἐνεργά. Ἡδύναντο νὰ συσκέπτονται διαρκῶς ἀμφότεραι αἱ λέσχαι περὶ τῶν διαφόρων κοινοτικῶν καὶ περὶ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ καταρρέοντος γοήτρου ἡμῶν, καὶ οὐχὶ νὰ δαπανῶνται εἰς τὰ μὴ δέοντα. Τὸ μόνον φαινόμενον καλὸν αὐτῶν εἶνε οἱ δύο ἐτησίως διδόμενοι χοροὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων ἐκπαιδευτικῶν ἡμῶν καθιδρυμάτων, ἀλλ' αἱ πολυειδεῖς περιτταὶ δαπάναι, μάλιστα αἱ τοῦ κυλικείου, ὑπερτεροῦσιν ἀληθῶς τὰ καθαρὰ κέρδη. Τὸ ὠφέλιμον, λέγουσι, πρέπει νὰ συνοδεύηται μετὰ τοῦ τερπνοῦ. Σύμφημι, ἀλλ' ἐνίοτε τὸ τερπνὸν καταστρέφει τὸ ὠφέλιμον.

Ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ ἐξακολουθεῖ νὰ λειτουργῇ τακτικῶς ἀμειλιωμένη νὰ πληροῖ πιστῶς τὸν προοδευτικὸν αὐτῆς σκοπὸν. Τινὲς ζητοῦσιν ἐξῶθεν ἵνα ἀνακαλύψωσιν ἐν αὐτῇ τραυτὰ μέρη, μὴ θέλοντες νὰ παρατηρῶσιν ἅμα καὶ τὰ ὑγιῶς ἔχοντα. Ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ ἐπισκέπτηται καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως νὰ κρίνῃ καὶ οὐχὶ ἀκούων ἐξῶθεν τὰ διαδιδόμενα ν' ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἀσθενὴς κινδυνεύει.

Ὅσον διὰ τὸ Ὁμήρειον, ἡ σύστασις αὐτοῦ, καθ' ἃ ἀκούω, οὐ μικρὰς δυσφορίας καὶ θλίψεως πρόξενος ἐγένετο εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Διακονισσῶν· εἶνε δὲ τόσον ἀσφαλές, ὥστε οὐδεὶς φόβος ὑπάρχει νέας τινὸς πυρπολήσεως τοῦ χρησίου τούτου παιδευτηρίου τοῦ ὡραίου φύλου. Ἐν μόνον ὅμως λίαν παράδοξον φαίνεται τοῖς πολλοῖς, πῶς δηλ. τὸ Ὁμήρειον νὰ ἔχῃ καὶ διδασκαλεῖον, ἐνφ' ὅτ' οὗτοιο ἐπρεπε νὰ συστήθῃ ἐν τῇ Κεντρικῇ Παρθεναγωγείᾳ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς, ἐνθα ἐκπαιδεύονται αἱ θυγατέρες τοῦ λαοῦ, ἂν τινες

μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν θέλουσιν ἀσπασθῇ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐνφ' βεβαιότατα οὐδεμία τῶν ἐν τῇ Ὁμηρείᾳ διδασκομένων ἀβρῶν δεσποινίδων τῶν παρ' ἡμῖν ἀριστοκρατῶν καὶ πλουσίων ἐκούσα θέλει καταδικάσῃ ἐαυτὴν εἰς τοιοῦτον ἐπίμοχθον καὶ ὀλιγοκερδὲς ὑπούργημα.

— Ὁ Σαμιωτάκης τέλος ἐζήτηι πληροφορίας παρ' ἐμοῦ περὶ τῆς ἀγαπητῆς τοῦ «Ἀμαλθείας» καὶ περὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων τῆς Σμύρνης.

— Ἡ μὲν θυγάτηρ σου ἡ «Ἀμάλθεια», τῷ εἶπον, ἂν καὶ ἐπετάχυνε τὴν εἰς Ἀδου κάθοδόν σου ἕνεκα τῶν διαρκῶς ὑπὲρ αὐτῆς μεριμνῶν, μόχθων καὶ ἀνεπικερδῶν ἀγώνων σου, νῦν συζευχθεῖσα καὶ μεγεθυθεῖσα ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς διαιωνίσεως τῆς μνήμης σου· ἡ δὲ «Ἀρμονία», καίπερ τιτλοφορηθεῖσα οὕτω ἵνα φέρῃ τὴν ποθητὴν ἁρμονίαν ἐν τοῖς Κοιν τοκοῖς, δυστυχῶς μετὰ τῆς «Ἀμαλθείας» διατελεῖ ἐν φανερᾷ ἀναρμονίᾳ, μηδετέρας στεργούσης νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἄλλην ἡ μὲν θυγάτηρ σου ὥφθη τεθωρακισμένη ἰσχυρῶς μὲ τὰ διπλά Ζ. Ξ. V., ἡ δὲ ἀντίπαλός της ἡπεῖλει μεγαλαυχικῶς συμμαχήσασα μετὰ τοῦ **Ἀνθρώπου**. Οἱ ἀναίμακτοι ἀκροβολισμοὶ αὐτῶν τοῖς μὲν τῶν ἀναγνωστῶν ἐνεποιοῦν ἱλαρὰν τέρψιν, τοῖς δὲ τούναντίον ἀνίαν καὶ δυσαρέσκεϊαν. Ἡ δὲ «Νέα Σμύρνη» τέλος, ἀπεκδυθεῖσα τὴν παλαιάν καὶ ὥς φρονιμωτέρα θέλουσα νὰ ἐπιδεκνύηται, καὶ δὴ τὴν οὐδετερότητα ὥς σύμβολον πίστεως κηρύττουσα, ἐνεδρεῦει ὅμως ὀπισθεν, καὶ ἀνάγκης παρισταμένης ἐξάγει κρυφίως **βέλη** ἐκ τῆς ἀοράτου φαρέτρας της.

Ὁ νομοθέτης Σαμιωτάκης σκεφθεὶς ὀλίγον λέγει τα ἐξῆς, ἅπερ μοι ἐράνησαν χρησμοὶ μᾶλλον ἢ λόγοι: Ὁ σκοπὸς τῆς δημοσιογραφίας εἶνε ὑψηλὸς καὶ ἱερός, ἀλλὰ δυστυχῶς εἰς τὰς παρούσας ἐποχάς, μάλιστα ἐν Ἑλλάδι, ἐξέπεσε τοῦ προορισμοῦ της καὶ κατήντησεν ἐφημεριδογραφία. Ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου δὲν σημαίνει καὶ ἀθυροστομίαν. Ὁ τυχὼν

ἐκδίδει ἐφημερίδα, ἵνα διὰ τοῦ μέσου τούτου προσπορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, καὶ ὥς ἐκ τούτου σπουδάζει νὰ θεραπεύῃ τὰς ὀρέξεις τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. Ἐνφ' ὀφείλουσι νὰ καταπνίγωσι τοὺς κομματισμούς, αὐτοὶ γίνονται κομματάρχαι ἢ πυρῆνες τῶν κομματαρχῶν. Ἡ ἀρχὴ τῶν εἶνε ἡ θωπεία τῶν βουλευτῶν ἢ τῶν θεσιθρῶν. Τὸ πληροῦν καὶ τὰς τέσσαρας σελίδας ἡμερησίου τινὸς φύλλου δὲν εἶνε πάντοτε σύμβολον τῆς πληρώσεως τοῦ σκοποῦ τῆς δημοσιογραφίας· ἡ πολυλογία δὲν χαρακτηρίζει τὴν σπουδαιολογίαν· αἱ εἰδήσεις ἐκ Σουδάν, Ἀφγανιστάν καὶ Ὀττεντότων δὲν εἶνε τὰ διαπλαστικά ἐνὸς ἔθνους· ἡ διαπαιδαγώγησις ἐκάστου ἔθνους ἢ τῶν λαῶν κατορθοῦται διὰ σπουδαίων, ἐμβριθῶν καὶ καταλλήλων διατριβῶν καὶ ἀρθρῶν· διὰ τῶν εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχε ψαλιδισμάτων πᾶς τις γίνεται ἐφημεριδογράφος, ἀλλὰ πόρρω ἀπέχει ὁ τοιοῦτος τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ πνεύματος τῆς δημοσιογραφίας. Τὸ κατ' ἐμὲ ἡ δημοσιογραφία τότε μόνον θὰ δύναται νὰ ἔχῃ ἐπίδοσιν τινα καὶ καταστή ἀφελιμος, ὅταν συστηθῶσι, τοῦλάχιστον ἐν ταῖς μεγαλουπόλεσιν, ἑταιρεῖαι ἢ ἀδελφότητες, αἵτινες διὰ καταθέσεως ἐτησίας τῶν ἀναγκαίων κεφαλαίων, ἄνευ κερδοσκοπικοῦ ἐλατηρίου, δύνανται νὰ ἰδρῦσωσι σπουδαῖα καὶ κοινωφελῆ δημοσιογραφικά φύλλα ἢ περιοδικά, ὧν οἱ τεταγμένοι εὐμαθεῖς καὶ νουνεχεῖς συντάκται, μισθοδοτούμενοι καὶ μηδὲν ἄλλο ὑλικὸν κέρδος σκοποῦντες, ἀνεξαρτήτως πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως ἢ παραλόγου ἀπαιτήσεως, θὰ καταχωρίζωσιν ἀρθρα σπουδαῖα καὶ χρήσιμα εἰς τὰς κοινότητας, συντελεστικά εἰς τὴν ποθητὴν μόρφωσιν καὶ βελτίωσιν. Εἰ δὲ μὴ, κακὸν μᾶλλον ἢ καλὸν ἐνδέχεται νὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἐφημερίδος τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀτόμου, ὅταν μάλιστα αὕτη ἀναγκάζεται νὰ χρησιμεύῃ ὥς ἐναυσμα πρὸς ἀναρρίψιν παθῶν χαμερπῶν καὶ ὀλεθρίων.

Ὅπισθεν τοῦ Σαμιωτάκη ἴστατο ἀκούων ὁ Ι. Ι. Σκυλίτσης, ὅστι παραστάς εἶπεν; Ἡ ὑπ' ἐμοῦ ἰδρυθεῖσα ἐφημερίς ἐσκό-

πει ἀκριβῶς τὴν ἐξυπηρετήσιν τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ σκοποῦ τῆς δημοσιογραφίας, ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ὑπεστηρίχθη αὕτη ὥς ἔδει. Προσέθηκε δὲ ὅτι πρέπει δι' οἰκονομικοὺς λόγους νὰ γράφονται τὰ ἀρθρα ἄνευ τόνων καὶ πνευμάτων.

— Ὡραία σύστασις, τῷ εἶπον, νῆ τὸν πνευματιστὴν Ἀπολλώνιον! Πρέπει λοιπὸν κατὰ σὲ τὰ δημοσιευόμενα νὰ ἦνε **ἄτονα καὶ ἄνευ πνεύματος**· αὐτὸ δὲν τὸ εἶχον συλλογισθῆ ἀκόμη.

Αἰφνης ἐμφανισθεῖς ὁ καθηγητὴς Θ. Τιμαγένης κράζει· Οὐχὶ μόνον ἄτονα καὶ ἄνευ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἄνευ φωνηέντων μάλιστα, διότι οὐδεμία ὑψώθη φωνὴ κατὰ τῆς προσγενομένης μοι ἀδικίας εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ βίου μου.

Ἀριστερόθεν ἐφάνησαν συνηγμένοι καὶ ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους ὁ Θεόδωρος, ὁ Α. Πυλαρινὸς καὶ ὁ Α. Καλλιγας. Ὁ τελευταῖος, φίλος ἀχώριστος τοῦ δευτέρου, ἐπείραζε κατὰ τὸ σῆνθεζ αὐτῷ τὸν πρῶτον, ὅστις ἦν καὶ ὁ πρῶτος πρόεδρος τῆς Ἰωνικῆς αὐτοκαλουμένης Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἧς ἡ κυριωτέρα ἔδρα ἦν τὸ καφεῖον Λουκά. Ὁ μὲν Θεόδωρος ὑπὸ ὑψηλότεραν ἐννοιαν θεωρῶν τὰ πράγματα, ἐφιλοσῶρει πάντοτε **à la Rousseau**· ὁ δὲ Λουκιανὸς τῆς Σχολῆς ἱατρὸς Καλλιγας, ἐν ᾧραις τῆς ἐκ τοῦ ἡμερησίου ὕπνου ἢ τῶν ἱατρικῶν συμβουλιῶν καὶ ἐπισκέψεων σχολῆς αὐτοῦ, παίζων ἐν οὐ παικτοῖς καὶ εὐχαριστούμενος νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἀργίαν του μετὰ τῶν συμπερονούντων αὐτῷ θαμνῶν καὶ φοιτητῶν τῆς **Σχολῆς**, ἔσπειρε διαρκῶς τοὺς δηλητηριώδεις σπόρους τοῦ ὑλισμοῦ ἐν τῷ περιβοήτῳ τούτῳ **τερπανδρικῷ σκηνώματι**· ὁ δὲ πτωχοπρόδρομος δικηγόρος Πυλαρινὸς, φύσει μὲν πεπροικισμένος μετὰ ἐκκεντρικοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, πνευματωδέστερος δὲ τῶν θιασωτῶν τῆς Σχολῆς, καίπερ ἀγανακτῶν πολλάκις κατὰ τοῦ Καλλιγα, ἐνίοτε ἠσπάζετο τὰς ὑλιστικὰς ιδέας τοῦ μῶμου φίλου του. Παρίστατο ἐν τῇ ἐριδι καὶ ὁ ἱατρὸς Ν. Νικολαΐδης, μετὰ τοῦ συνήθους αὐτῷ καγχασμοῦ ἀποδίδων τὰ δίκαια εἰς

τὸν ὁμόφρονά καὶ ἀγαπητὸν συνάδελφόν του Καλλιγάν.

Ἄμα ἠδυνήθησαν οὗτοι νὰ διακρίνωσι στρεφόμενα καὶ διευθυνόμενα πρὸς αὐτοὺς τὰ βλέμματά μου, ἔσπευσαν εὐθὺς νὰ μὲ ἐρωτήσωσιν ἐνὶ στόματι, πῶς διάγει ἡ Ι. Φ. Σχολή.

— Ἐρρέτω αὐτὴ, ἀπήντησα· εὐτυχῶς καὶ καλῶς ποιήσασα μεθ' ὑμῶν συναπέθανεν· εὐχῆς δ' ἔργον ἦν καὶ νὰ μὴ ἐγεννατο ποτέ! Σὺ, Καλλιγά, ἀφοῦ ἐνέσπειρες τὰς ἀώρους Δαρβινεῖους ιδέας· δίκην ζιζανίων ἐν τῇ μακαρίτῃ Φιλεκπαιδευτικῇ Συλλόγῳ «Ὁμήρῳ», ἐν ᾧ ἐγὼ τε καὶ ἄλλοι λάτραι τῆς κοινωνικῆς προόδου, ἐν συναισθήσει τοῦ καθήκοντος καὶ μετὰ ζέσεως θαυμαστῆς οὐκ ὀλίγον εἰργάσθημεν, σὺ μετατρέψας αὐτὸν εἰς ἄγρον λέσχην ἢ μᾶλλον καταστρέψας αὐτὸν ὀλοσχερῶς, μετεκόμισας τὸ ἐν τῇ Δαρβινικῇ ἐγκεφάλῳ σου κυοφορηθέν καὶ ἐν ἀγωνίᾳ καὶ ᾠδίνι γεννηθέν πηλοκόμορφον τέκνον σου εἰς τὴν πεφιλημένην σοι Ἰωνικὴν Σχολὴν τοῦ Λουκείου καφείου — ἐνθα ἀνδρούμενον ἑτερατούργει οἰκτρῶς — ἀγωνιζόμενος νῦν μὲν νὰ καταστήσῃς τὴν Σχολὴν ταύτην τρανωτέραν ἢ ὅσον ἐδύνατο, νῦν δὲ νὰ παρέχῃς αὐτῇ ὅψιν παιδροτέραν τῆς τοῦ Ριερτοῦ. Ἀνέλθετε, ἐάν δύνασθε, ἵνα ἴδῃτε ὅτι ἅπαντες οἱ παραστάται τῆς Σχολῆς ὑμῶν κατέρρευσαν συγχρόνως, καὶ ἐπὶ τῶν ἐρείπίων αὐτῆς ὀλοφύρεται μόνος ὁ ἀπόμαχος Λουκάς! Δὲν ἦτο προτιμότερον σὺ, ᾧ ἐξοχώτατε Καλλιγά, διὰ τῆς πασιγνώστου εὐπραδείας σου, διὰ τῆς γονιμότητος τοῦ φανταστικοῦ σου πνεύματος, διὰ τῆς ὑψηλοτέρας περιωπῆς σου ἐν τῇ κοινωνίᾳ, διὰ τῆς φυσικῆς σου δεξιότητος καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν εὐχερῶν σοι μέσων, διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς σου τέλους ἀξίας, νὰ συντελέσῃς μᾶλλον, νουνεχῶς βαίνων, εἰς τὴν παγίωσιν καὶ προαγωγὴν τοῦ Συλλόγου «Ὁμήρου», ἐξ οὗ πολλὰ τὰ καλὰ προσιωνίζοντο εἰς τὴν ἡμετέραν κοινότητα, παρὰ νὰ καταστρέφῃς τὸν πολύτιμον χρόνον εἰς ἀδολεσχίας ἐν τῇ Ἰωνικῇ Σχολῇ καὶ ἐπιβλαβεῖς ἰλαρότητας;

— Αἰ, φίλε, μοὶ λέγει· δὲν ἐσπούδασας, ὥς φαίνεται, κατὰ

βάθος τὸν Ἰωνικὸν χαρακτήρα· σύμφωνον τούτῳ ᾠνόμασα ἐγὼ τὴν σχολὴν Ἰωνικὴν· οἱ Ἰωνεῖς εἰσιν ἀψίκοροι, ἀγαπᾶσι τὰς στιγμιαίας τέρψεις παρὰ τὰς μακράς καὶ ὀχληράς σπουδαιολογίας· πᾶν ἐπιχείρημα, πᾶν ἔργον αὐτῶν ἐστὶ θνητογενὲς καὶ βραχύδιον. Βλέπεις καλῶς ὅτι καὶ ὁ σοβαρὸς φιλεκπαιδευτικὸς σύλλογος «Ὁμηρὸς» καὶ ἡ ἀστεία «Ἰωνικὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή», δὲν ἐξησαν ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' ἀπέθανον ἐν τῇ ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ των...

Ὁ Πυλαρινὸς μὴ δυνάμενος νὰ τηρῇ σιγὴν ἐπὶ πλέον, ἀνοίγει τὸ στόμα καὶ ἀρχεται ἀγορεύων: Συμφωνῶ πληρέστατα τῷ φίλῳ μου Καλλιγᾷ· οὐδεμίαν ιδέα, οὐδεμίαν ἐπιχείρησιν, οὐδεμίαν προσπάθειαν δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν Σμύρνῃ· ἔπειτα οἱ Σμυρναῖοι πολὺ πιθανὸν νὰ κατὰγονται ἐκ τοῦ Ἐπιμηθέως καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Προμηθέως, ἐπειδὴ ἄλλως τὸ φύσει καὶ θέσει γόητρον αὐτῶν μεταξὺ τῶν συνοίκων ἐθνῶν καὶ λαῶν δὲν θὰ ἔβαινε χαλαρούμενον καὶ ἀπολλυόμενον. Ἐν Καν)πόλει καὶ ἐν ἄλλαις μικροτέραις πόλεσι τῆς εὐρείας Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἰδρύθησαν καὶ διατηροῦνται διαρκῶς ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ κραταιοτάτου Ἀνακτος καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τοπικῶν ἀρχῶν διάφοροι σύλλογοι, ἀδελφότητες καὶ ἐταιρεῖαι φιλεκπαιδευτικαὶ καὶ φιλανθρωπικαί, αἵτινες δύνανται νὰ κατασταθῶσι κέντρα ἐνεργειῶν διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ προαγωγὴν τῶν ἐν συμπαρίᾳ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ συμβιουσῶν κοινοτήτων. Ἐν Σμύρνῃ ἀτυχῶς οὐδὲν κέντρον ὑπάρχει παρὰ τοῖς ἡμετέροις· τὸ δὲ φέρον τὸ ὄνομα τοῦτο, καθ' ἃ πληροφροῦμεθα, κατὰ σκοπέλων προσκρούει.

— Ἐν τούτοις ὑπάρχει ἐν Σμύρνῃ ἡ «Φιλόμουσος Ἀδελφότης», φωνάζει ὁ ἰατρὸς Νικολαΐδης, καὶ δύναται αὕτη ἐν ἐλλείψει ἄλλων νὰ κατασταθῇ κέντρον καὶ ἐστία.

— Ἀληθές τοῦτο, ἀπήντησα ἐγώ, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ἀδελφοὶ ἀποδεκατίζονται ἡμέραν τῇ ἡμέρᾳ.

— Τετέλεσται! λέγει τότε μετὰ θλιβεράς φωνῆς ὁ Θεός.

δαρος· τὸ ἀψήκορον τὸ περιλάλητον τῶν Σμυρναίων! εἶνε ἡ ἐνδεκάτη πληγὴ τοῦ Φαραὼ διὰ τοὺς Ἰωνας!

Εἰδοποιηθεῖς παρὰ τοῦ Αἰακοῦ ὅτι πέντε λεπτά τῆς ἡρας μόνον ἔμειναν διὰ τὴν ἀναβίωσίν μου, ἐζήτησα νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τοὺς φίλους Α. Καραγιάννην καὶ Α. Λαδαν.

— Ἐκεῖνοι, μοι λέγει ὁ Αἰακός, πρὸ σοῦ ἀνεβίωσαν, ἐλθόντες ἐνταῦθα, ὅπως σύ, ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν Μοιρῶν.

Καθ' ὁδὸν τέλος ἀπαντῶ τὸν σεβαστὸν πολιότρινον Χ. Βενάρδον, ἐκ τῶν τὰ μάλιστα μοχθησάντων πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ὑπὲρ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς καὶ ὡς γνησίαν ἐαυτοῦ θυγατέρα περιπτυσσάμενον καὶ περιποιησάμενον αὐτήν, σύννουν, σοβαρὸν καὶ βαθέως σκεπτόμενον. Ὁ ἀγαθὸς καὶ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ, ὡς με εἶδεν, ἐν τῇ συνήθει βραχυλογίᾳ του καὶ ἀποτόμῳ τρόπῳ μ' ἐρωτᾷ: Πῶς βαίνουνσι τὰ Μαθηματικά καὶ αἱ σχέσεις τῆς Κεντρικῆς μετὰ τῆς Ἐφορίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου;

— Τοὺς μὲν Μαθηματικοὺς, εἶπον, ὡς σὲ καὶ ἐμέ, μάθε παρ' ἐμοῦ, δύσμοιρε Βενάρδε, οἱ ἄνθρωποι τῆς νῦν ἐποχῆς τοὺς θάπτουσιν, οἴμοι! καὶ ἄνευ τῆς προσηκούσης ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς καὶ παρατάξεως. Ἡ δὲ Κεντρικὴ.....

Πρὶν ἢ προφθάσω νὰ συμπληρώσω τὴν ἀπάντησίν εἰς τὸ δεῦτερον ἐρώτημα τοῦ ἱατροφιλοσόφου Χ. Βενάρδου, ἐμφανισθεῖς ὁ Ἑρμῆς καὶ ἐπθεῖς με ταχέως ἐπὶ τῶν ἐλαφρῶν καὶ εὐκινήτων πτερύγων του, καὶ περιοδεῖαν τινὰ τοῦ οὐρανοῦ ποιησάμενος μετ' ἐμοῦ, καὶ ἱκανὰ σπουδαῖά μοι διδάζας κατὰ τὴν αἰθερίζην περιπλάνησιν, ἄγει με ἐπὶ τέλους ἄσμενον καὶ ὑγιῶς κατὰ πάντα ἔχοντα εἰς τὴν εὐάνδρον καὶ ἀσπαστὴν μοι Σμύρνην.

ΤΕΛΟΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ

Κ. Κ. ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Σώμ.	Σώμ.
ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ.	Α. Ν. Σαρίκας
Ὁ Μακαρ. Πατριάρ. Ἱεροσολύμων κ. κ. Γεράσιμος 100	Ν. Ἰωαννίδης
ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ.	Ν. Νικολαΐδης
Ὁ Σεβ. Μητρ. Σμύρνης κ. κ. Βασίλειος 2	Π. Ν. Μακρίδης
Ἀλέξ. Πετρίδης ἐκ Νίγδης 20	Εὐστρ. Ζαφειριάδης
Ἀδελ. Χρηστογιαννάκαι 20	Σταῦρος Ζυμπούλης
Κωνστ. Βαχαδῶρης 2	Π. Γεωργόπουλος
Ἀριστομ. Στεργιογλίδης 2	Χαρ. Ἀναστασιάδης
Ἑμμ. Δούκας 2	Κρ. Ἀναστασιάδης
Κωνστ. Εὐσταθόπουλος 2	Νικ. Ἀράνης
Ἀθ. Θ. Οἰκονομίδης	Χρῆστος Ἀράνης
Ἀρ. Δ. Ἀσπιώτης	Ἀντ. Καραγιάννης
Ι. Διαμαντόπουλος	Νικ. Πράσιнос 2
Β. Παπαγιαννίδης	Ἀριστοφ. Μωμοτίδης
Ἰω. Μάλλιος	Ἰωάννης Παπαδάκης 2
Ι. Κ. Διακουμάκης	Ἀρ. Χαροκόπος
G. Weber	Εὐάγ. Χαραλαμπίδης
Alf. Arlaux	Ἀλ. Ν. Ἠλιάδης 2
A. Dattodi	Ι. Λυγίζος
Ἰω. Ἀντωνιάδης	Κ. Πασχάλης
Γεώργιος Λογοθέτης	Μ. Ἀργυρόπουλος δικηγ. 10
Ἀντώνιος Παλιζῆς	Σπ. Φόρος 10
Γ. Σαμαράς	Λουκᾶς Νικολαΐδης 10
Μ Γ. Ρόκος	Νικ. Οἰκονομίδης δικηγ. 10
Ἐπ. Ἀντωνιάδης	Παῦλ. Ἀποστολίδης δικηγ. 5
Ἑμμ. Κουμανόπουλος	Ξεν. Λάτρης ἀρχιτέκτων 2
	Σῆμος Δελαγραμμάτης 2
	Ἠλίας Ἀκάς 2
	Ἰωάννης Μισθός 2

Σώμ.	Σώμ.
Ἄνδ. Σιμιτόπουλος δικηγ. 2	Κ. Α. Τσινινῆς
Χρ. Σιμιτόπουλος 2	Ἡλίας Εὐκλείδης
Ἡλ. Σιμιτόπουλος μηχαν. 2	Ἄθαν. Νικολαΐδης
Ἀχ. Γιοργαντζόγλους 2	Νικ. Ἀνδρεαδάκης
Ραφαήλ Τελεβάνθος	Κυρ. Πισανος
Ἀχιλ. Μηταράγκας	Δημ. Ψαλιδόπουλος
Δ. Α. Ραμπαώνης ἀρχιτ.	Δανιήλ Τριανταφυλλίδης 2
Δ. Μ. Ραμπαώνης	Σ. Κλαδόπουλος
Μ. Τσακύρογλους ἱατρός	Ἰω. Μαυρουδῆς
Φρ. Δελλαγραμμάτικας »	Ἰω. Μαυροειδῆς
Σοφ. Αναστασιάδης » 2	Νικόλαος Τσαγκριδῆς 5
Θεμιστοκλῆς Ἱατροῦ »	Γ. Ν. Νικολαΐδης 2
Ε. Βούλγαρις »	Θ. Α. Φιλιππίδης
Θ. Σκουλικίδης »	Κορ. Συννεφιάς
Δ. Ρωμανίδης »	Ι. Α. Ἀντωνόπουλος
Χρήστος Πολίτης »	Περ. Φοντριέρ
Φιλ. Ἀργυρόπουλος »	Polycarpe A. Vitalis
Ἰω. Ε. Χατζηδημητρίου »	Ἰωσήφ Βεντούρας
Σ. Ο. Σεβαστιανός »	Ἰωάννης Πιττακός
Κ. Παπας »	Ἀλέξ. Νικολαΐδης Λέσβιος 5
Δ. Δεσποτόπουλος »	Ἀδ. Ν. Πεττίδης
Ἰωάννης Οἰκονομίδης »	Ι. Γλύκας
Μιχ. Ἰσηγόνης »	Πολύδαρος Μιχαηλίδης
Τάσσ. Γιθανῶφ »	Κίμων Κοντολέων
Παῦλος Γιθανῶφ δικηγόρ.	Ε. Καγγελίδης
Ἀναστ. Λαδάς »	Π. Δ. Χριστοδούλου
Ἰω. Μητρόπουλος »	Γ. Κ. Σταμνας
Κ. Ν. Ψαλτῶφ »	Ἀντών. Πρωτοπάτης 2
Στέφ. Παπαμιχάλης »	Ἄνδρ. Γεράλυμος 2
Σταῦρ. Μπενάκης »	Παντελῆς Κασάπογλους 5
Ἀδ. Ἐφραιμίδης »	Ξενοφών Κασάπογλους 2
Ν. Τσουρουκτζόγλους »	Ὁρέστης Βορινός
Ἀρμ. Χαμουδόπουλος »	Γεώργιος Αὐγουλάς
Θωμάς Ἀντωνιάδης »	Κ. Μ. Λαμπρινίδης
Στέφ. Στάης φαρμακοποιός	Μ. Α. Λυτζερόπουλος
Ζαχ. Α. Ἀργυρός »	Γ. Ἀγαδόπουλος

Σώμ.	Σώμ.
Γ. Α. Χριστοδούλου	Ἄλφ. Μιχαηλίδης
Ν. Παπάζογλους	Ζήνων Μιχαηλίδης
Θεοχ. Προδρομίδης	Π. Α. Καλοκαιρινός C. E.
Κ. Ζέπος	Κίμων Παπαμιχαηλῶφ
Ν. Γ. Στιβακτόπουλος 2	Μ. Γ. Κλάδος
Μιχ. Ν. Ἰορδανίδης	Δημήτρ. Δ. Τριανταφυλλίδης
Ἀλέξανδρος Ἀλεξάνδρου	Μ. Λομβάρδος 2
Μ. Παπας	Ι. Φαφαλέν
Θεμιστ. Φατσέας	Ἀλέξ. Βέλλης
Ἐμμ. Βασιλακάκης	Ν. Βεκίδης
Πέτρος Ἄμπουτ	Κ. Βασδελόπουλος
Πέτρος Σκίττωρ	Ἐμμ. Ι. Ἀντωνιάδης
Θ. Βενετσάνος	Ἀλκ. Ι. Ἀντωνιάδης
Κ. Γ. Παπαδημητρίου	Ἐμμ. Βαρβέρογλους
Α. Γ. Παπαδημητρίου	Δημ. Καπετανάκης
Δ. Κ. Καραλῆς	Στ. Λυμπέρης
Ι. Γ. Γεωργιάδης	Δημ. Βρετόπουλος
Κ. Θ. Ἀποστόλου	Κ. Τσολακίδης
Ε. Τσαντόπουλος	Ζήνων Βέρας
Μ. Χατίνογλους	Συμεών Κασάπογλους 2
Ἀχ. Τσακύρογλους	Δημ. Χαΐ Β. Τζωρτζίδης
Παῦλος Ὀμηρος	Θεόδωρος Ἰωσηφίδης
Γ. Μ. Λυτζερόπουλος	Ἀντώνιος Παπαδόπουλος
Κωνστ. Πετρας	Σεραφεῖμ Ι. Σουκιοῦρογλους
Ταρσῆς Ἀναστασιάδης	Δημήτριος Θεολόγος
Κλέμης Ἀνδρεάδης	Σεραφεῖμ Σαχσαράνογλους
Ν. Κομνηνός	Ἰω. Ἀκκιοζογλους
Ι. Δημητρακόπουλος	Κωνστ. Ἀκκιοζογλους
Ι. Παρανίκας	Γεώργ. Παγτζόγλους
Α. Ι. Χριστοφίδης	Θεολόγος Κομσόγλους
Νικ. Δάλλας	Σάββας Θεοχάρογλους
Γ. Δ. Μαρκόπουλος	Παντελῆς Τσουρουκτζόγλους
Αὐγ. Καμπόπουλος	Πρ. Ι. Τοραμάνογλους
Νικ. Κωνσταντινίδης	Ι. Κ. Λαδόπουλος
Χαρ. Χαλκιοπούλου	Σ. Εὐθενίδης
Μιχ. Ἀξαρήης	Ζαχαρίας Κιοκπάσογλους

Σώμ.

Σώμ.

'Ιπποκράτης Κιοκπάσογλους
 Γαβριήλ Α. Δασκαλόπουλος
 Κωνστ. Ε. Κεχαγιάογλους
 Νικ. Ι. Βαϊανός
 Στέλ. Χα' Κλημάνογλους
 Π. 'Απαρτόγλους
 Α. Στομαχόπουλος
 Ν. Β. Σκενδέρογλους
 Ι. Π. Σκενδέρογλους
 Δημήτρ. Αργυρόπουλος
 'Αβραάμ Χα' Προδρόμου
 Κυρ. Κ. Βαϊανός
 Θεολόγος 'Αργυριάδης
 Θεόδωρος Τζιβάογλους
 Μισ. Μισαηλίδης πρωτοψάλτ.
 Δωρόθ. Μοσχίδης πρωτοσύγ.
 Ν. Κοτζαμανίδης αρχιδιάκ.
 Κύριλ. Βαφειαδάκης ιεροδ.
 'Αμβρόσιος Πλειανθίδης »
 Δωρόθεως Σάμιος »
 Μισαήλ Διακάκης
 Ν. Καρακίζης
 Θ. Κυλαδόπουλος
 'Αντ. Παρασκευόπουλος
 Βασ. Σ. 'Αριστόβουλος
 Ι. Καρακαλέμης
 Ν. Ξυνογαλάς
 Κ. Παχυνάκης
 'Αν. Δ. Χα' Νικολαΐδης
 Κωστής Συμεωνίδης
 Δημ. Α. Λουΐζος
 Κωνστ. Ν. Τερτιρόπουλος
 Μιχ. Π. Α. Θωράς
 Α. Γιαννουλόπουλος
 Ε. Ν. Βαχαδούρης
 Γ. Κακαδόπουλος
 Σωτ. Γ. Θεαγένης
 Κωνστ. Σταματόπουλος
 Φίλ. Λοΐζος
 Ν. Μ. Έρμανουήλ
 Ν. Μακροποδάρας
 Γ. Ζερμπίνης
 Εύαγ. Ε. Τσαλοῦχος
 Κ. Γ. 'Απέγιτος
 Ν. Δ. Πεζάρος
 'Ιωάννης Ζηρίνης
 Σ. Κυπριανίδης
 Ν. Θ. Σωματιανός
 Δ. Κ. Κουμπής
 Κ. Παπααλεξίου
 Γ. Ζανέλλης
 Παν. Ν. Βασιλειάδης
 Δημοσθ. Κερεστέτζόπουλος
 Παντελής Κοκίωνης
 Σ. Καλλιγέρης
 Ζωή Ισιδώρου
 Δ. Λεβεντόπουλος
 'Ορέστης Κασσιμάτης
 Γ. Κολάρος
 Ν. Σώκος
 'Αλ. Α. Νορράς
 Μ. Δ. Πεζάρος
 Γεώργιος Καλονάκης
 Πέτρος Ν. Μαρκόπουλος
 J. Bellande
 Θ. Κώτισιος
 Ι. Σολομωνίδης
 Λεων. Διαμαντόπουλος
 Δημ. Φακύρης
 Ν. Π. Κεραμεύς
 Κύριλλος Κ. Παπαδόπουλος
 'Ιω. 'Αλιμπέρτης

Σώμ.

Σώμ.

'Αλέξανδρος Γεωγιάδης
 Δημήτριος Παποδόπουλος
 Ι. 'Αναστασιάδης δικηγόρος
 Δημ. Κ. Μανιατόπουλος
 'Ιω. Σ. Φατσέας
 Σ. Δ. Κασσιμάτης
 Γεώργ. Α. Παπαδόπουλος
 Στυλ. Περικλής
 Ν. 'Αγγελόπουλος
 Ι. Ψιακής
 Θ. Βενάκης
 Ν. Δ. Πετσόγλους
 Στέλιος 'Αγλούπας
 Λέων Θ. Κτενας
 Θ. Καλοκαιρινός
 Ν. Καλοκαιρινός
 Βασιλεία Βιτσέντσου
 Φώτιος Ζωγραφάκης
 Κωνστ. Γ. Πατρωνος
 Ζαχ. Π. Κωσταλής
 Γεώργ. Βεργής
 Δ. Ν. Δημητριάδης
 Δαμασκηνός Λαυριώτης
 Νικίας Τζέτζος
 Κωνστ. Παντελάρας
 Ν. Κοντοκωνσταντή
 'Αδελφοί Κατακουζηνοῦ
 Δημήτριος Γερουγιάννης
 Μιχαήλ Τηνιακός
 Δημήτριος Καλλιπολίτης
 Μ. Χριστόφας
 'Αθ. Νικολαΐδης Λέσβιος
 'Απ. Ε. 'Απέργιος
 Κ. Βλαχόπουλος
 'Ηλίας Χαρ. Μπέλλος
 'Ανδρέας Σακόπουλος
 Φωκίων 'Ιωνιάδης
 Φίλιππος Σκουρτέλλης
 Ν. Α. Νικολαΐδης
 Ι. Σ. Τσαλοῦχος
 Μ. Ι. 'Αξαρής
 Έμμ. Ι. 'Αθηνογένης
 Σωκρ. Α. Σεφεριάδης
 'Ιω. Δημητριάδ. ἐν Βαϊντηρίῳ
 Μαρία Σχίνα ἐν Βουτζᾷ
 'Αλκιβιάδης Οἰκονομίδης
 Δ. Κυανίδης
 Π. Σεφεριάδης
 Γ. Βορονζέρος
 Κ. Σκαρλατίδης
 Σωκρ. Χειμώνιος
 'Αθ. Αὔλωνίτης
 Κ. Πολ. Κυβετός
 Δημ. Δ. 'Ιωαννίδης
 Γεώργ. Εὐαγγελινίδης
 Π. Γ. Οἰκονομίδης
 Κ. Τ. Χρυσούλης
 'Απ. Καπετανάκης
 Πέτρος Παγώνης
 Παντελής Νικολαΐδης
 'Αρ. Φρίλιγγος
 Κωνστ. Ι. Μανούσος
 'Ιωάννης Φωτεινός
 'Ιωάννης Π. Χοΐδας
 Μιχαήλ Γενας
 Θεοδόσιος 'Αβραάμ
 'Αθ. Παπακωνσταντινίδης
 Δ. Γ. 'Ιωαννίδ. Θεσσαλονικ.
 Δημήτρ. 'Ανδρικήδης
 Φραγκ. Γιοθανώφ
 Μ. Λάσκαρις
 Ι. Παπαμιχαήλῳ

Σώμ.

Σώμ.

ΕΝ ΚΩΝ|ΠΟΔΕΙ

Στ. Στιβακτόπουλος
 Κωνστ. Σ. Πυλαρινός
 Έμμ. Λαζανόπουλος
 Έμμ. Ίωαννίδης
 Ίω. Ίωαννίδης
 Γεώργ. Φαρκούχ
 Π. Μαζαράκης
 Άντ. Ι. Άθηνογένης
 Φ. Τσακύρης
 Μ. Τυπάλδος
 Γ. Ν. Παλαιολόγος
 Γ. Μαζαράκης
 Έμμ. Πετροκόκκινος
 Σ. Βαφειάδης
 Κυρ. Ι. Τενεκίδης
 Όδ. Δημητριάδης
 Σ. Ε. Άναστασιάδης
 Δ. Στιβακτόπουλος
 Άλ. Βερόπουλος
 Ι. Χ. Κεχαγιάογλους
 Μ. Βασιλειάδης
 Κ. Μ. Κομνηνός
 Χρ. Ήλιοπουλ. Κυδωνιεύς 2
 Θεόδ. Π. Μηταράκης
 Περικλῆς Α. Βαλιάδης
 Χρήστος Φλώρος
 Κωνστ. Σαββαΐδης
 Πέτρος Ήγγλης
 Ν. Ζαγκάκης Κρής
 Λουΐζ. Μ. Δουϊζίδ. έκ Μάκρης
 Πελοπίδας Άναστασιάδης
 Άθ. Λαουταρίδης
 Βασίλειος Παπαδάκης
 Θεοδ. Θεοδωρίδης
 Δημ. Δουρρυδόγλους
 Γ. Μακρίδ. διδ. έν Μοσχοννησ.

Ίωάννης Γ. Κεσσίσογλους 2
 Άλέξανδρος Α. Δαβίδ 2
 Pietro Detulli
 Νικόλαος Α. Χατζόπουλος
 Όδυσσεύς Κ. Κεράζογλους
 Άθ. Κοτζάλης
 Ευστάθιος Τασδζόγλους
 Ίωάννης Χρυσαιφίδης
 Π. Τζαφερόπουλος
 Ν. Δ. Παπαθανασίου
 Κ. Θεοχαρίδης
 Χριστοφῆς Ταρακτζόγλους
 Ίωάννης Παυλίδης
 Σεραφείμ Ι. Πασχαλίδης
 Νικόλαος Άβραάμ
 Θ. Δ. Χοντζόπουλος
 Άχιλλεύς Σερβανίδης
 Κωνσταντίνος Ζαβίδης
 Σταμ. Κακσαντιάνης
 Χρήστος Α. Δημόπουλος
 Νικόλαος Κ. Άργυρόπουλος
 Δ. Τζακαλόπουλος
 Κωνσταντίν. Ε. Χρυσόπουλος
 Νικόλαος Καϊναδάν
 Π. Θ. Κεσσίσογλους
 Δημήτριος Γ. Χαδιαρας
 Γ. Κ. Κοράκης
 Πέτρος Α. Παπαδόπουλος
 Χαρίλαος Α. Καρούσος
 Γεράσιμος Μολφέσης
 Δημ. Θ. Σαχίνης
 Κωνστ. Ν. Ποντζούκογλους
 Β. Μ. Παπάζογλους
 Ν. Π. Κοντζόγλους
 Βασίλειος Χατζέτογλους

Σώμ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

Παναγ. Λάνδος
 Ι. Βόλτος
 Σταμ. Κουτζουράδης
 Άβρ. Ι. Χουδαβερτόγλους
 Ήλίας Ι. Χουδαβερτόγλους
 Άνέστης Ι. Χουδαβερτόγλους
 Ίω. Α. Χουδαβερτόγλους
 Παύλος Ίωαννίδης
 Ε. Χ. Παπάζογλους
 Περικλῆς Ι. Κεχαγιόγλους
 Μάρκος Καρδαμίτσης
 Ίωάννης Χα΄ Μελκή
 Μ. Μηλόπουλος
 Σταύρος Α. Μερκουριάδης
 Μιχαήλ Ερμανουηλίδης
 Νικόλαος Θωμαΐδης
 Ίωάννης Γέλεφ. Μακεδών
 Άπόστ. Άργυριάδης, Μακεδ.
 Άλέξ. Εύθυμιάδης 2
 Γεώργιος Εύθυμιάδης.
 Άριστοτ. Γ. Όρδουλόγλους
 Χαράλαμπος Τασδζόγλους
 Γρ. Κ. Μόσχος, αρχιτέκτων
 Άνέστης Ι. Ποσταντζόγλους
 Χα΄ Χαράλαμπος Άγνόγλους
 Λάζαρος Λαζαρίδης
 Ίωάννης Χ. Παπτζόγλους
 Ίωάν. Καισαρεύς δικηγόρος
 Κωνστ. Βαλαβάνης
 Π. Ψωμιάδης
 Σάββας Άποστόλογλους
 Χαρίκλεια Ι. Παπάζογλου
 Ευστάθιος Τρελλόπουλος
 Θεόδωρος Στυλιανίδης
 Χρήστος Π. Γαϊτάνης

Ό σεβ. αρχιεπίσκοπος Ζα-
 κύνθ. Διονύσιος Λάτας 10
 Ό σεβ. Μητροπολ. Άθηνών
 κ. Γερμανός
 Ό σεβ. Μητροπ. Λαρίσσης
 κ. Νεόφυτος
 Ό σεβ. Μητροπ. Σταγών κ.
 Μελέτιος
 Άντώνιος Λάτας, δήμαρχος
 Ζακύνθου
 Γεώργ. Ρουσελάτος, Ζακύνθ.
 Διονύσιος Κλάδος
 Στέφανος Γιαννόπουλος
 Πέτρος Άκύλας, έκ Θήρας
 Β. Ιατρίδης έξ Άμφίσσης
 Νικόλ. Ι. Βασιλειάδης
 Άσπασία Κομνα
 Νικόλαος Κρίσπης
 Μιχαήλ Παπα
 Μιχαήλ Τσατσαρώνης

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ.

Εθνικός Σύνδεσμος «Ο Έλ-
 λινισμός 2
 Ι. Γεωργαντόπουλος υποπρό-
 ξενος της Ελλάδος 2
 Γ. Δ. Λεβίδης ά. Γραμμα-
 τεύς της Έλ. Πρεσβείας
 Σωκράτης Λαγουδάκης
 Α. Δ. Φωτιάδης 4
 Άχιλλεύς Λεοντίδης
 Π. Σάρογλος
 Ίω. Μητσάκης
 Ε. Λύτσικας

Σώμ.

Σώμ.

Nicolas I. Zacchiri
Μιλτιάδης Π. Μπροκούρης
Β. Ἀθανασιάδης
Ξενοφών Καράκαλος
Ι. Ν. Χα΄ Βασιλείου
Θεόδωρος Γ. Κεσσίσογλους
Κλεόβουλος Κ. Οικονόμου
Φ. Ν. Μπαρπάτης
C. Cosmabey
S. L. Aslanoglou
Θαλής Σπαθάρος
Σοφοκλής Ζαχαρίου
Κώνστ. Σαραρόπουλος
Κλαύδιος Καίσαρ
Constantin D Nicolopoulo
Ι. Α. Ζηνόδαρος
Κατακουζ Κουζουτζόγλους
Ἑρμ. Α. Πετίδης
Δημήτριος Νυφλῆς

ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑΙ.

Σάββας Γεωργιάδης Ἱατρός 2
Σωκράτης Εὐσταθόπουλος 2
Χαράλαμπος Σταυρίδης
Ἰω. Κολάσης
Α. Μπρούνης (ἐν Μονπελλιέ)
Ἑρμ. Λάσκαρις (ἐν Αἰξ)

ΕΝ ΟΔΗΣΣΩΙ.

Σάββας Λάτρης 10
Συνώδης Παπαγεωργίου δι-
ευθυντῆς τῆς Ἑλλ. Σχολ. 2
Γεώργιος Μπουγάδης
Σ. Ι. Μπαλτατζῆς

Θεμιστοκλῆς Ἀνδρεάδης
Μιχαὴλ Κοκκινάκης
Ν. Ἡμερος
Ἀντ. Κариάνδης, ἐξ Ἀγχιάλ. 2
Ν. Δ. Παξιμάδης
Δ. Κ. Βασσαλόπουλος
Ἀλέξανδρος Κομπολύκος
Ι. Γρηγοριάδης
Ι. Δ. Ἀρκουζῆς
Π. Τοπτζόγλ. ἐκ Κ)πόλεως
Ἀλ. Ι. Ζαγκλίδης, ἐκ Βεσσαρ.
Θεμιστοκλῆς Ν. Γιαμόγλου,
ἐκ Κισνοβίου
Ν. Κ. Παπαδόπουλος
Μιχαὴλ Τσαμαδός

ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ.

Γεώργιος Κοσμάδης 2
Χρήστος Παπαϊπάννου

ΕΝ ΚΙΕΒΩΙ.

Ἀδαμάντιος Διαμαντόπουλος
Λεονάρδος Κονδύλης
Νομικὸς Κανδόπουλος
Χρυσόστομος Παπαδόπουλος

ΕΝ ΑΓΧΙΑΛΩΙ.

Ναὺμ Κοσμάδης
Σεραφεὶμ Ἱερομόναχος
Παπα Νικόλαος Ι. Ἐκυριανός
Γεώργ. Ι. Δράκος Σχολάρχης
Ἄννα Π. Οικονόμου

Σώμ.

Σώμ.

ΕΝ ΟΦΡΥΝΙΩΙ (Τρῳάδος)

Κ. Δ. Γονατᾶς
Ε. Τάμπαλης
Παπα Διονύσιος Πονηρίδης
Νικόλ. Γ. Ἀραμπατζόγλους
Ματθαῖος Ν. Ράλλης
Κλεάνθης Γ. Στέκας

ΕΝ ΜΑΓΝΗΣΙΑΙ.

Γεώργιος Κ. Ἀσμοτόγλους
Ἐπαμινώνδας Ξανθιππίδης
Κωνστ. Καραμαούνας Ἱατρός
Πέτρος Λασκαρίδης
Γ. Α. Βασιλειάδης
Νικόλ. Ἀγγελ. Λαμπρούδης
Ἀθανάσιος Π. Γεωργιάδης
Ἀθανάσιος Α. Τσάκου
Νικόλαος Σκαρλατίδης
Ὁ Θ. Επίσκ. Ἀρκαδιουπόλε-
ως Ἀνθιμος Χειμῶνιος
Ἱερόθεος Ἱεροδ. Ἀγ. Εφέσου
Παῦλος Παλαιολόγος
Γρηγ. Κ. Περγαρινός Ἱατρός
Ἰωάννης Βεζύρογλους
Ἀλέξ. Γεωργιάδης ἱατρός
Ἀθανάσιος Πετρίδης ἱατρός
Χαράλαμ. Καραζέρης ἱατρός
Γαλ. Χ' Γεωργίου δικηγόρος
Π. Ἀσκητῆς
Β. Παπαδόπουλος
Ἀλέξ. Παπαπαύλ. σχολάρχης
Δημ. Ι. Παπαγιαννόπουλος
Στυλ. Κοφινιάτης ἱατρός
Ν. Π. Μεταξᾶς ἱατρός
Ι. Ο. Καρακάσης
2 Μιχαὴλ Βλάδος
Στ. Σπάνδης διδάσκαλος
Στ. Τσιόπουλος
Α. Δ. Γκιουμουσκερδάν
Θεόδωρος Ἀλεξίου
Παρ. Μουράτογλους
Γαβριὴλ Ἀλεξιάδης
Α. Μ. Βεκιλχάρτζογλους
Γ. Μπελλέν
Α. Γιουμουκόπουλος
Θ. Ἀσκητῆς
Κωστής Π. Χειμῶνιος

ΕΝ ΔΑΡΔΑΝΕΛΛΙΟΙΣ.

Φ. Ζουμβούλης
Θεοχάρης Ἀθανασίου
Κλεάνθης Νέγρης

ΕΝ ΚΥΔΩΝΙΑΙΣ.

Α. Ἡλιόπουλος 2
Α. Σαπουντζόγλους
Α. Δ. Γονατᾶς
Δ. Π. Ἀδαμαντιάδης
Ν. Πανταζόπουλος
Α. Π. Οἰκονομίδης
Ι. Ἀγγελῆλης
Αθ. Ν. Μιχάλογλους
Ι. Χρηστίδης
Δ. Παπούκας
Γ. Μ. Σωτηρίου
Γ. Καρτερός

Σώμ.

Σώμ.

Σώμ.

Σώμ.

ΕΝ ΑΪΔΙΝΙΩ.

Δ. Κορνηνός Ιατρός
 Νικόλαος Εὐαγγελινίδης
 Κωνστ. Ἀποστολίδης
 Π. Ξένης
 Ἀντώνιος Κιρεστζόγλου
 Ἀριστ. Σουγουλδζόγλου
 Βίκτωρ Προύσαλης
 Δημοσθ. Ι. Χ' Δήμου
 Δ. Ἀργυράκης
 Γεώργιος Βεϊνόγλου
 Χρήστος Σουγιουλδζόγλου
 Δημοσθ. Α. Χ' Δήμου
 Ἰω. Α. Σουγιουλτζόγλου
 Γ. Κοκόλας
 Θ. Τζανικόπουλος
 Α. Κοκόλας

ΕΝ ΣΕΪΔΙΚΙΟΪ.

Ἡλίας Χανιώτης Ἰατρός
 Κωνοταντία Ἡλίου
 Κωνστ. Κυριακίδης
 Σπυρίδων Ν. Γούναρης
 Σακράτης Ν. Γούναρης
 Ἑρμαν, Ν. Γούναρης
 Θεοδόσ. Ε. Ζενιώδης
 Γεώργ. Χ' Λυμπέρης
 Κωνστ. Ν. Ὑφαντίδης
 Ε. Παπαδάκης
 Ἀλέξ. Ν. Ἀπέργης
 Δημήτρ. Κουέλης
 Ἑρμαν. Ἰωαννίδης
 Γ. Φλισκουνόπουλος
 Louis Mazadi
 Σοφοκλῆς Α. Τελάντιδωφ

Γεώργ. Πυρόκακος
 Περικλῆς Παλαιολόγος
 Σοφ. Σαμακόπουλος
 Μιλτιάδης Ἀπέργης
 Παῦλος Φόσκολος
 Νικόλαος Κ. Βενίδης
 Ἰωάννης Κυριακίδης
 Πάτροκλος Εὐθυμίου

ΕΝ ΚΟΥΚΛΟΥΤΖΑΙ.

Δημήτριος Χ' Χρήστου
 Στυλιανός Σούρης
 Στυλιανός Τσάκλης
 Ἀπόστολος Κοντολέων
 Γεώργ. Ερμ. Στρατηγός
 Νικόλαος Σμιτόπουλος
 Ἡλίας Παπακυριαζῆς ἱατρός
 Γεώργιος Ἀρώνης
 Ἰωάννης Πουλάκης
 Νικολ. Παντολέων διδάσκαλ.
 Βασίλειος δημοδιδάσκαλος
 Γεώργιος Βλαντῆς
 Δημήτριος Κουρεὺς
 Ἑλένη Παπαδάκη

ΕΝ ΚΡΗΝΗ.

Γεώργιος Α. Βλάμος ἱατρός 2
 Ἀπόστολος Χαραλαμπίδης
 Περικλῆς Μαστρογιαννάκης
 Ἀλέξανδρος Κουρούπης
 Ζωρ. Εὐαγγέλου
 F. G. Pasquali
 Κ. Σ. Σταυράκης
 F. D. Brazzazoitès
 Γεώργ. Α. Μολακίδης
 Ἰωάννης Κοντζιάς ἱατρός

ΕΝ ΑΛΑΤΣΑΤΟΙΣ.

Δημοσθένης Α. Βλάμος
 Θεμιστοκλῆς Π. Μεγασθένης
 Ἰω. Τριανταφύλλης ἱατρός
 Γεώργιος Δ. Μικεδάκης
 Γεώργ. Θ. Γκόγκολος
 Νικόλαος Κ. Σταματάκης
 Γεώργιος Δ. Ρόκας ἱατρός

ΕΝ ΝΥΜΦΑΙΩ.

Ἰωάννης Στεμιτζιώτης
 Στέλ. Ἡ. Νικολαΐδης
 Χρήστος Μιχαηλίδης
 Θεόδωρος Δημόπουλος
 Χαρ. Ι. Μεντενόπουλος
 Ν. Εὐθυμιάδης
 Χρήστος Χ. Μεντενόπουλος
 Δημήτρ. Γ. Κοζακλῆς
 Δημοσθ. Ε. Δημόπουλος
 Ἰωάννης Σεβαστόπουλος
 Σάββας Ἰωάννου
 Ἰωάννης Ν. Σουβατζῆς
 Κ. Ἀντωνιάδης ἱατρός
 Γ. Ζωτος φαρμακοποιός
 Κ. Ν. Παντοπώλης
 Ι. Τρεσσόπουλος
 Π. Μαθαριάδης
 Ἀθ. Αρπατζῆς

ΕΝ Π. ΦΩΚΑΙΑΙ.

Βασίλειος Ἀτονίδης
 Τιμολέων Κ. Χρυσούλης
 Κωνστ Γ. Ραπτάρης
 Μιλτιάδης Κωνσταντουλάκης
 Γεώργιος Δασκαλόπουλος
 Λεωνίδας Ι. Βαλάσσης

ΕΝ ΑΞΑΡΙΩ.

Χαρίτων Ταλάσιος ἱατρός
 Νικόλαος Κ. Οἰκονομίδης
 Ἑρμ. Ν. Μάρκογλου
 Ν. Μακαρινίδης
 Σοφοκλῆς Μειμάρογλου
 Ὀδυσσεὺς Στ. Ἡλίου
 Ἀντώνιος Τζιμπήρης
 Πέτρος Παπαδημητρίου
 Παναγ. Ν. Φωτιάδης μουσικός
 Κωνστ. Τριανταφυλλίδης
 Ἀρίσταρχος Πάσσας
 Δημήτριος Κονταζῆς

ΕΝ ΟΔΕΜΗΣΙΩ.

Ἀρ. Ἡλιάδης
 Ἀθανάσιος Π. Δημητρίου
 Ι. Μαλκότζης
 Ἡλίας Ζουλάμογλου
 Οὐρ. Ἀνταλίδου
 Ἰωάννης Μαραβέλλης

ΕΝ ΟΥΣΑΚΙΩ.

Φίλιππος Κωνσταντινίδης
 Γ. Πουληάδης
 Παντελῆς Π. Ἑρμανουήλ
 Βασίλειος Δημητρίου
 Μερόπη Γ. Μασιώτου
 Δημ. Ν. Κουτσαβλῆς
 Γεώργ. Κοκώνης
 Ἰωάννης Ε. Περίδης
 Κυριακός Δημητριάδης
 Π. Δ. Κασιμάτης
 Γεώργιος Π. Χαστάογλου
 Μ. Οἰκονομίδης

Σώμ.

ΕΝ ΚΟΥΛΟΙΣ.

Κ. Θ. Παπακωνσταντ. ιατρός
 Ἀναστάσιος Λουκάογλους
 Νικόλαος Ἀναστασιάδης
 Δημ. Χ' Γεωργ. Λαμπίδης
 Στέφανος Καραμαρούδης
 Κ. Μεϊμάρογλους

ΕΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΙ.

Γεώργιος Σαραντίδης
 Νικόλ. Η. Τουρτόγλους
 Ἀπόστ. Νοτάριος διδάσκαλος
 Ἰωάννης Ἰατρόπουλος
 Παῦλος Ἡρ. Παύλου
 Ὅμηρος Μάλλιος ιατρός
 Παντελ. Κομνηνός σχολάρχ.

ΕΝ ΜΗΛΙΑΙ.

(Βαλουκεσερίου).

Ἰωάν. Καρατσώλης
 Θεόφ. Ζαννής
 Γ. Κοεμψόπουλος ιατρός
 Δημ. Μαρίνος
 Γεώργ. Κόκκινος
 Γ. Λέανδρος

Σημ. Ἐξαιτούμεθα συγγνώμην παρὰ τῶν λοιπῶν ἀξιολύμων συνδεδεμένων,
 ὧν τὰ ὀνόματα δὲν ἐδημοσιεύθησαν ἕνεκα τῆς μὴ ἐγκλίρου ἐπιστροφῆς τῶν
 ἀγγελιῶν.

Ὅμοίως ἐξαιτούμεθα συγγνώμην καὶ παρὰ τῶν κ. κ. ἐπισκεπτῶν ἀνα-
 γνωστῶν διὰ τὰ παρεμφερήσαντα ἐνισχυτὴ τυπογραφικὰ τινὰ λάθη καὶ πα-
 ροράματα, μὴ ὄντα εὐτυχῶς καὶ δυσδιόρθωτα παρὰ τῶν ἰδίων, πλὴν ἴσως
 τοῦ ἐν σελ. 63 στίχ. 28 «κρυνῶν» ἀντὶ «κρυτῶν».

Σώμ.

ΕΝ ΣΑΜΩΙ.

Βασίλ. Καριοτόπουλος
 Ἰωάννης Ἀγγελίδης
 Στυλιανός Πανοῦσος
 Σπυρίδων Πανοῦσος

ΕΝ ΚΥΠΡΩΙ.

Σωκράτης Κ. Πηλαδάκης
 Γ. Θ. Χρυσοστομίδης
 Ἰάκ. Ν. Δημητρίου
 Α. Ἰερωνυμίδης

ΕΝ ΚΑΙΡΩΙ.

Σταμάτιος Βραχάλης
 Νιλόλαος Χειμῶνιος

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΙ.

Ι. Χ. Ἀδαμίδης δικηγόρος 2

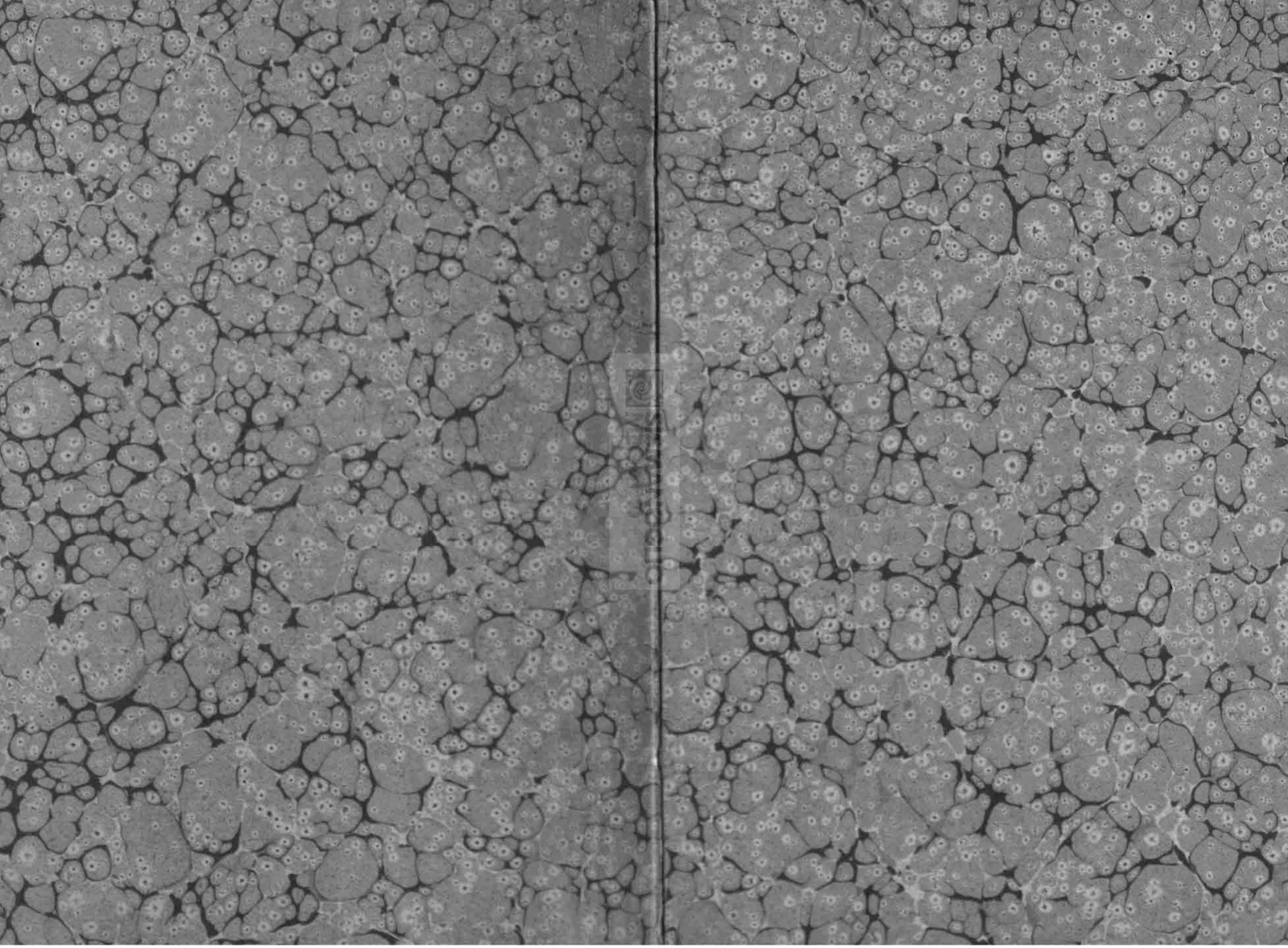
ΕΝ ΜΙΤΥΛΗΝΗΙ.

Χρ. Ε. Φραντζής

ΕΝ ΑΔΡΑΜΥΤΤΙΩΙ.

Φωκίαν Κ. Καραμάνος

 SISIMNOGLIO
MECANO

 SISMANOGLIO
MEGARON